



XXX. ÉVFOLYAM, 2021. SZEPTEMBER

TARTALOM

■	3	SZEMETHY ORSOLYA	
		Immaculata	(kisregény, 1. rész)
■	16–17	NÉMETH ZOLTÁN	
	16	Henemetamon Hatsepszut	
	16	I. Hentkauesz	
	17	Szehaenré Jakbim	
	17	Hamudi	(versek)
■	18	PÉNTEK ORSOLYA	
		Idríz	(fejezet egy készülő Pécs-regényből)
■	22–23	IMRE FLÓRA	
	22	Járvány	
	23	Ontológia	(versek)
■	24	KOVÁCS BÁLINT	
		Légvár	(novella)
■	32	JOLSVAI ANDRÁS	
		Márton Irma tévedése	(regényrészlet)
■	38–39	MÁRTON ÁGNES	
	38	Vándor, van rajtad viharkabát?	
	39	Üres foglalat	
	39	Vakáció	(versek)
■	40	TOLVAJ ZOLTÁN	
		Kamu latin	(novella)
■	50	SÁRI EDINA	
		Halálúton Horvátországba	(regényrészlet)
■	57–58	FELLINGER KÁROLY	
	57	Percnyi szünet	
	57	A honvág	
	57	Próbanyomat	
	58	In memoriam Törőcsik Mari	
	58	Visszafelé	
	58	2021. február 15.	(versek)
■	59	CSER KOVÁCS ÁGNES	
		Mindenki így él	(regényrészlet)
■	65	MAKÁRY SEBESTYÉN	
		A szülői ház zugaiban	
		Diófa, tíz év	(versek)

■	66–71	SZALAY ZOLTÁN	
	66	Cigányok	
	69	Belugák	(novellák)
■	72	SCHILLINGER GYÖNGYVÉR	
		Mostantól majd	(próza)
■	76–77	MARTON MÁRIA	
	76	Emlékek	
	76	Karcolat	
	76	Jégkirálynő	
	77	Télidő	
	77	Gonoszok	(versek)
■	78	CHRISTINA VIRAGH	
		Áprilisban	(regényrészlet Hajós Gabriella fordításában)
■	88	ALMÁSI MIKLÓS	
		Freitod: Az öngyilkosságok új hulláma	(esszé)
■	91	SZÁNTAI MÁRK	
		Reymonton túl: az Oravecz-próza világirodalmi kontextusa (Steinbeck, Zola, Kafka, Dos Passos)	(tanulmány)
■	101	KOLOZSI ORSOLYA	
		Atyjafiáért számot ad a testvér (Géraldine Schwarz: <i>Emlékezet nélkül</i>)	(kritika)
■	103	HAKLIK NORBERT	
		Hogyan készítsük ki és röhögjük szembe a novellaszereplőinket? (Ivana Dobrakovová: <i>Anyák és kamionszofőrök</i>)	(kritika)



KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Szász Pál

palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnay Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačé;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap



**KULT
MINOR**



Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjái.

www.kalligramoz.eu



Immaculata

Immaculata

Maria Josefha nemsokára négyéves, és jobban szeret engem, mint az anyját. Amikor velem van, fürge, mint a csík, mikor nagyságos szüleivel, akkor meg nyafka. Ebben a korban az ember sokszor változtatja a hangulatát attól függően, álmos-e vagy nyűgös. A lovakat nézzük állandóan, ahogy az istállóból ki- és bevezetik őket. Maria Josefha soha nem unná meg hallgatni a patadobogást, amikor az egyik ló gyorsabban mozdul, vagy felhőköl a fejével, sikít örömeiben. Nagyságos édesapja megígérte neki, hogy a születésnapjára pónilovat kap, kicsi hintóval, amiben majd kedvére kocsikázhat az udvaron. Lehetnék féltékeny, gyűlölhetném, amiért soha nem fog éhezni, fázni, nem kell az uraknak dolgoznia, hanem pónilovat fog kapni. Van olyan rokonom a faluban, aki egy hónapig élne a pónilóból, ha nem tovább. Sózva, füstölve, tárkonnyal, kakukkfűvel, ha krumpoli nem is kerül hozzá. De nem vagyok féltékeny, hanem imádkozom Istenhez, amiért kegyes hozzám és a kastélyban a kisasszonyka dajkája lehetek, ha nincs is köztünk akkora különbség, hogy az anyja lehetnék. Inkább a nővére vagyok, de nem szolgáló, hanem szobalány, annak hív a nagyságos asszony, nem végeztet velem már semmi konyhai és egyéb munkát, nekem a dolgom a kisasszonyka gondozása, és olykor a többi gyereké, akik a kastélyban laknak. Rokon gyerekek, unokatestvérek, más vendég asszonyok gyermekei, fiatalurak, akik közt van, amelyiknek nem pónija, hanem saját hátaslova van az istállóban. Külön lovaglóruhája, pálcája, kiskutyája, amelyik csaholva fut utána, és a nagyterembe, még a kápolnába is beengedik, olyan helyekre, ahová nekünk, földi haldóknak a legritkább esetben van csak bejárásunk. A kiskutya elbújhat a padok között, meg az oltár hátánál, nem szól rá senki. Majd ha lerántja az Úr asztaláról a fehér damasztot, akkor mégis a lányok közül valaki lesz a hibás, jól megpofozzák, a kutyuli meg mehet enni a csirkecsontot, amin még jó sok hús van. Ez sem igazság, mégsem vagyok dühös. Azért nem, mert ez apróság a sok jóhoz képest.

A gróf úr kíméletes és szelíd ember, az asszonyokat is megszelídíti, már ha itthon tartózkodik, ezért engem az ilyen baleseteknél soha nem vesznek elő. Szereti a zenét, nem érdeklik a lovak meg a kutyák, inkább a muzsika, abból is a szomorkásabb, szentesebb darabok, amittől az embernek nem táncolni, inkább sírni lenne kedve, ha lenne ideje végighallgatni. Nekem olykor van, amikor a kisasszonykát altatom, és a klavikord rí mellettünk, mint egy haldokló kismadár.

Mint mondtam, ha a gróf úr elutazik, engem akkor is békén hagynak, én már családtag vagyok szinte, a kisasszony mellett kényelmes az életem, Anna nővérem viszont szolgáló, ő

nemcsak az éjjeliedényeket üríti ki reggel, hanem a kutya által szétszaggatott damasztokat is megfoltozza. Az Úr asztala helyett a konyhára, de kit érdekel, lesz belőle szalvéta, asztalkendő. A kenyereket takarják le vele.

Szeretem, ahogy mindennek megvan a helye. A kastély olyan, akár egy nagy, mozgó hangyaboly, ahol mindennek van gazdája és mindenkinek megvan a feladata. A nagyságos asszony mindig elmosolyodik, amikor elpakolom a játékokat, megnyugtatom a síró gyermekket és behozom az uzsonnát. Azt mondja, engem az Isten gondoskodásra teremtett, meg józan vagyok, szorgalmas és rendszeres gondolkodású, értelmes. Ezt többször mondta már, kénytelen vagyok azt hinni, hogy tényleg ilyen vagyok, és azt is látom, hogy ő nem ilyen. Nincs türelme a gyerekekhez. A ruhákhoz, a vadászathoz és a lovakhoz van, meg az istállófiúkhoz, akik izmosak, napbarnítottak, és egyenes a hátuk, nem úgy, mint a gróf úrnak, aki sápadt, mint a csiga, a háta hajlott, a mellkasa beesett, pedig fiatal. Azt hiszem, Maria Jozefháznak, ha lesz is testvére, annak egész bizonyosan nem a gróf úr lesz az apja. Meggyónom ezeket a gondolatokat, nem azért, mert nyugtalanítanak, hiszen ez az igazság, inkább a rend kedvéért. Isten csak akkor bocsát meg, ha odafigyelünk a részletekre és lehetőleg nem esünk olyan hibába, ami aztán a gyóntatófülkében kerül elmondásra. A lelkünk legyen tiszta, mint a ruhánk. Ez az én elvem, és ezzel bizony eléggé egyedül vagyok itt, pedig kivétel nélkül mindenki jár misére, főleg jeles napokon, akkor jókora tömeg gyűlik össze a kápolnában. Urak, vendégek, öregek, gyerekek, szolgák szép számmal, kimosdatva, a hátsó sorban. Az énekszó majdnem szétveti a falakat, Karácsonykor egészen beleheljük a nagytermet, ami magas, karzat is van. A gróf úr imádja a kápolnáját, mikor hazatér, első útja ide vezet. Itt megtisztul, mielőtt a családjával találkozna.

Amikor végre itthon van, és nem más birtokain vagy külföldön, akkor sincs itt igazán. Neki van türelme a gyerekekhez, ahogy más dolgokhoz is, de valahogy nem látja őket. A kis Josefha meg sem ismeri nagyságos édesapját, vagyis nem úgy, ahogy egy kisleánynak az édesapja nyakába kéne ugrania, nem. Ahogy azt én tettem kisleány koromban, amikor édesapám még élt, bár nem volt fiatal, tulajdonképpen a nagyapám lehetett volna, no, nem a korát tekintve. A kis Josefha átnéz a gróf úron, akinek a tekintete megpihen a leánykáján, de tovább is vándorol a falra, a kandallóra, a festményekre. A mosoly rajta marad az arcán, ha a leánya az ölébe ül, szórakozottan simogatja, mint egy pincsikutyát, aztán engedi, hadd menjen játszani. Csendesen üldögél, amíg a grófnő el nem unja és nem tér vissza a társalgáshoz a szobalányaival, a vendég asszonyokkal, bárkivel. A gróf úr pedig megnyugszik, örül, hogy ilyen népes a társaság itt mindig, még akkor is, ha ő fizeti ezt a sok vendégséget és a személyzetet. Amikor rajtam állapodik meg a tekintete, akkor úgy gondolhatja, jó befektetés lehetek, mert rám nem kell sok pénzt költeni, mégis sok hasznot hajtok, ha rajtam múlik, a kisasszonykából komplett hercegnőt faragok, megtanítom mindenre, és szeretem tiszta szívemből.

Vigyázok arra, hogy a többiek a kiváltságos helyzetem miatt ne gyűlöljenek, vagyis ne jobban annál, ami elviselhető. Ezért esténként, amikor a gyermekek lefeküsznek és én Annával a hálókamrámba megyek, mindig viszek neki süteményt, ami az uzsonnából marad. A fiatalurak kiskutyáját kirugdosom a folyosóról, és Annával együtt lemegyünk, hogy az istállófiúkkal és az inasokkal együtt a gróf úr borából igyunk, és aztán megengedjük, hogy megölelgessenek minket, persze csak módjával, nem úgy, ahogyan azt a nagyságos asszonyok teszik, akiknek nem fontos a tisztességük. Én tűröm, hogy a mellemet fogdossák, és a szoknyám alá nyúljanak, de ennél többet sosem. Az én férjem tisztán s érintetlenül fog megkapni engem, és lesz köztünk majd olyan idő, amikor mindezt megkönnyebbülve elmesélhetem neki, ő pedig megérti majd, miért tettem. Nem a kastélyban, nem a faluban, hanem az erdőben fogunk élni, egy kis fogadónk lesz. Elképzeltem ezerszer, mert hiszek benne.

Ma este azonban ez a kép homályos, a tapogató kezekre csapok, és inkább előhúzom az üveget, amit a kamrából hoztam és finom piros misebor van benne. Péter, a nagydarab kovácslegény mohó szemmel figyeli. Ha már engem nem kaphat meg teljes egészében, akkor legalább a bort szeretné. Anna elővesz néhány ezüst gyertyatartót a kötényéből és kuncog. Koccintunk a gyertyatartóval, ami csilingel, csillog az asztalra száműzött gyertyák fényénél, eltartott kisujjal utánozzuk a grófnét, ahogy a többi nemes asszonnyal együtt nyalakodik a poharakból.

Az egyik istállófiú azonban felkapja az üveget és meghúzza. Elrontja a mókánkat. Dühös és elkeseredett. Azt mondja, még egy hét, és mindnyájan itt leszünk kiterítve a padlón. Anna nővérem sírva fakad. Csak én nem tudom, amit mindenki tud. Hogy közeleg a ragály, a híre elterjedt, a gróf úr azért jött vissza. Ha be leszünk zárva, itt akar lenni a családjával. Határozatlanak tűnik, de azért ő a kastély ura, és úgy hiszi, meg tud védeni minket. Én valóban Istenfélő vagyok, akárcsak a gróf úr, ha a többiekre nézek, náluk biztosan jobban, és mélyebben hihetek, mert az ő szemükben rettegést látok. Én is félek, de szilárd a lelke. Tudom, hogy Gábrriel arkangyal megóv engem és a gyermekeket, még a kis fiatalurakat a csahos kutájukkal, ha elég erősen imádkozom. Bort töltök a gyertyatartóba, és iszom. Örülök, hogy misebor az, és nem más. Körbenézek. Ne féljetek. Mulassunk, mondom nekik. Ki tudja, mikor lesz rá megint alkalom.

Az az igazság, hogy hallottam már történeteket a pestisről. A padláson, ami pont olyan hatalmas, mint az egész kastélyépület, egy másik világ növekszik. Itt él a nagyságos gróf úr nyomorék nagyanyja, persze nem azért, mert a nyomorék nagyanyákat padlásokra száműzik a nemesurak, hanem saját jószántából. Az öreg grófnőnek furcsa betegsége van, Anna nővérem szerint leginkább a fejével van baj, de tulajdonképpen a csontjaival van gond. Üvegcsontnak mondják az illet, akkor is eltörik bármely testrésze, ha épp csak beüti az asztal sarkába vagy az ajtófélfába. Fiatalabb korában, azt mondják, hajszálon függött az élete, amikor kislány volt, Maria Josefhával egykorú, már a koporsót is megcsináltatták neki. De ő bizony nem akart befeküdni a koporsóba, ahol már egyetlen további csontja sem tört volna, hanem élt tovább, az igaz, hogy egy hordszékben, meg párnákkal kitömött kocsikákban hozták-vitték, de felnőtt, és nagyon szép lány lett belőle. Mozdulatlan, de szép. Még férjet is találtak neki, és gyermeke született. Akkor majdnem meghalt, de túlélte ezt is, és utána megnyugodott, elbocsátotta maga mellől a férjeurát, látni sem akarta többet, kitakarítottatta a padlást, sok szép tükröt, kárpitot felhordatott oda, és le sem jött többé.

A gyermekeket sem akarta látni, fent nevelték a kastélyban, mindig mondták: nagyságos édesanyád a mennyekben van. Pedig hát nem a mennyekben volt, hanem csak a padláson, az „égi szférákban”. A szolgák odavitték neki a fürdővizet, az ebédet, mindent. Teraszt csináltatott neki később az öreg gróf, mert ő, annak ellenére, hogy kiskorában nem mehetett fel, később sokat látogatta az anyját, azt mondják, nagyon szerette, bármit megtett volna neki, akkor is, ha gyermekként eltaszította magától.

Az öreg grófnő pedig még mindig él, eltemette a fiát, és a mostani nagyságos úr, az unokája már nem foglalkozik vele annyit. Nem tudom, járt-e fent a padláson egyáltalán. Neki a kápolna a legfontosabb meg a muzsikusai. Csoda, hogy él még az öreg grófnő, ha nem lenne Franzi, a legidősebb komornyik, lehet, hogy egyszerűen elfeledkeznek róla. Lejönni úgysem tud a meredek lépcsőn, a nagy sürgés-forgásban, a sok vendégség közepette egyedül Franzi zavarja fel Annát vagy engem, hogy nézzünk rá a grófnőre, és van még két lány, akik az étkezésekkor viszik fel tálcan az ennivalót, gondoskodnak fürdővízről, megmosdatják, fésülik az öregasszonyt, cserélik a szennyes ruhát, ágyneműt. Takarítanak is, ha engedné a nagyságos asszony, de neki a csontja van üvegből, a lelke inkább a sárkányé, éppen hogy csak tüzet nem okád, és a pálcikavékony karjaival csészéket meg villákat vágdos a lányok fejéhez, hogy takarodjanak a picsába, én is hallottam jó párszor, amikor fent voltam. Hetvenhét éves a nagyságos Izabella grófnő, és abban igazat kell adnom Annának, hogy akaratos, már-már bolondos egy teremtés, de én kedvelem. Amikor tudok, felmegyek a padlásra, bár Maria Josefhát nem vihetem fel, mert az édesanyja megmondta, hogy ha megtudja, hogy felviszem, akkor levágja a kezemet. Én ezt elhiszem neki, pedig azt gondolom, hogy a kisasszonykának lehet, meg kéne ismernie a dédnagyanyját, ha a nagysága volt olyan kedves, hogy életben maradt a törékeny testével, miközben sokakat az idők során erejük teljében ragadott el a halál.

Izabella grófnő órákig tudja nézni a panorámát, egyik oldalt ellát egészen Budáig, a másik oldalon pedig a földekre. A végeláthatatlan padláson a tetőterasz üvegajtaja előtt ül legszívesebben, ami nyugatra néz, a szőlőhegy felé. Úgyesen közlekedik, mivel a padlástérben nincs lépcső, ezért bárhová el tud gurulni a kerek székével, nincsenek ajtók és szobák, a terasz pedig egy szintben van a padlással. Egész kis országa van itt a grófnőnek, ezernyi

könyv és festmény, hangszerek és szobrok, csillárok és szekrények, rengeteg pamlag, fotel, ágy és asztalka, azon a grófnő hímezései, írásai és tükrök százzámra. Van neki egy néger harcost ábrázoló életnagyságú porcelánszobra, amitől az embert kirázza a hideg, és egy kitömött bivalyfeje, amit félig már megettek a molyok, arról inkább nem is beszélek. Kardok és íjak, vérték vannak a falon, bár kétlem, hogy valaha használta volna őket, bizonyára a nagyságos fiáé lehetett.

A grófnőnek a haja és az arca nagyon szép, még így vénségére is, szereti az ékszereit és a különleges kendőit viselni. Díszes papucsokat hord, melyekkel soha nem érinti meg a padlót. A ruhái tiszták, a padlásra viszont már beköltöztek a galambok és a denevérek, az egerek, a terasz kazettás ajtaját majdnem teljesen szétrágták a hangyák, egyenes sorokban masíroznak be a küszöb alatt, a nehéz, mocskos brokátfüggönyöket kifakította a nap, de megfoltozni, lecserélni nem szabad őket. A szőnyeget, a kárpitokat sem, a polcokról el nem lehet mozdítani egyetlen könyvet, papírost sem, mert akkor a grófnő lehet, hogy pisztolyt rántana, merthogy az is van neki, hófehér, gyöngyház berakású. Sokszor fenyegetőzik, hogy mindannyiunkat lelő, ha hozzányúlunk valamihez, és szerintem meg is tenné. Nem érdekelné, hogy akkor már senki nem menne fel hozzá, ő pedig szépen éhen halhatna a tágas padláson az egerek között.

Ő mesélt nekem a pestisről. A sok kacatja között van egy nagy kámzsa, elől fekete csőrrel, ha ezt a sisak-félét a fejére húzza az ember, úgy néz ki benne, mint egy nagy holló, vagy valami szörnyeteg. A doktorok viselik a járvány idején. Volt a grófnőnek egy ismerőse, egy ilyen doktor, ő ajándékozta neki. Kérdeztem, nem veszélyes-e a fejünkre húzni, de azt mondta, hogy a betegség már nincs benne a maszkban, hisz pont arra való, hogy megóvjon bennünket a dögvéztől. Kérdeztem, miért van nála. Emlék. A doktort, aki sok mindenkinek segített a fején ezzel az ügyes szerkezettel, végtére csak elvitte a kór, de ez mint ha nem zavarná Izabella grófnőt. Fejére húzza a maszkot, és közli, hogy éjszaka ebben repül ki az ablakon, holló képében ugrál a temetőben, és csak nevet, nevet a holtakon, akik neki akartak koporsót ácsolni, amikor egészen kicsi leányka volt.

Anna nővérem az ilyen beszédűtől és a grófnő egész viselkedésétől elborzad, menekül lefele a nyikorgó, nyaktörő falépcsőn, de én maradok. Szerintem a grófnőnek valahol igaza van, ő, akinek olyan kevés esélye volt mind közül, megérdemli, hogy egy kicsit gúnyolódjon, hisz sok minden nem adatott meg neki az életben. Nem szaladhatott a mezőn a társaival, nem táncolhatott, nem ültetett hintóban és lóháton, és még kapálni sem kapálhatott, vagy dolgozhatott volna a mezőn, ami ugyan pokoli munka, de aki elvégzi, abban legalábbis biztos lehet, hogy a munka végeztével a testét, ha a fáradtság elmúlik, másra is használhatja. Az egészség a legfontosabb, mondotta mindig édesapám, aki feleannyit sem élt, mint Izabella grófnő.

Nagyon szeretem hallgatni a grófnőt, aki a teste helyett a szellemével foglalkozott az élete során, és rengeteg könyvet elolvasott, többet tud mindenkinél, a kastély összes lakójánál, és ugyan goromba, sőt, kegyetlen sokszor, de a meséit nem lehet megunni.

Sokáig engem is el akart zavarni, gúnyolódott rajtam, egyszer a lábamra ejtett egy olyan nehéz vasmozsarat, hogy azt hittem, eltört a lábujjam, ő meg kinevetett, és azt mondta, hogy akkor már ketten fogunk megdöglenni itt a padláson, hacsak nem mászom le négykézláb, de szerencsére nem tört el, én végül nem haragudtam. Tudtam, hogy nem rossz szándékból tette.

Azóta már jobban megengedi, hogy elüldögéljek nála, sok dolgot mesélt, megmutatta a kincseit, a rengeteg furcsa tárgyat, ami van neki, ékszereket, talizmánokat, és kioktatott, hogy azok nem az ördög találmányai. Ezek művészi tárgyak, olyanok, mint a zene, csak megfogható formában.

Végtére megtalál minket a dögvész. A kapuk becsukódnak, mindenki komor, a gróf urat kivéve, aki a kápolnában zenélteti a városból hozott zenészeit, és azt mondja, jó, ha nem marad abba a muzsika, amíg a betegség pusztít. Nem tudom, mit szólnak ehhez a zenészek, nem hinném, hogy örülnek, váltásban játszanak, aki végzett, megy inni és enni a többiekkel, akik gyanakodva méregetik egymást, és arra gondolnak: lehet, hogy halott leszel estére. Vagy holnapra. Vagy a jövő hétre.

Persze a munka nem állhat meg, nekünk működtetni kell a kastélyt, főzni, takarítani, ellátni a gyermekeket és az itt ragadt vendégeket, az állatokat és magunkat, beosztani a készleteket és vigyázni, hogy kintről senkit ne engedjünk be. Tartok tőle, hogy a betegség nem látható formában jön, mint Izabella grófnő egyik festményén, ahol egy csontváz alak ül egy csontváz lovon, kezében lándzsa, és a még élő személyeket egy egész csontváz hadsereggel hajtja be a pokol kapuján, ami tágas barlang, elnyeli az összes embert. Nem. A betegség a levegőből jön, és halad előre, mint azt tudjuk, mert a környékünkön már sokan meghaltak, de nekik nehezebb, vagy alkalmasint könnyebb, mivel nem egy körbezárt kastélyban, hanem sima városokban és falvakban élnek, falvakban inkább, azok vannak errefelé, ahol nincsenek úgy összezárva, mint mi. De így nehezebb is elzárniuk azt, aki már megbetegszik, mert az megszökhet, és ha elmászkál, megint tovább viszi a ragályt egy újabb helyre, mielőtt meghalna.

A holttest is terjeszti a kórt, amíg nincsen a föld alatt, ez itt a baj, és leginkább apróbb állatok, az egerek, a patkányok és a bolhák, amik rajtuk ugrálnak. Ezt Izabella grófnőtől tudom, aki a doktorától kapott csőrös maszkban gurul ide-oda a kerekesszéékében, ha felrohanok a vacsorával. Olykor a homlokára tolja a sisakot, és amíg megvacsorázik, addig magyarázza nekem ezeket. Különbféle gyógynövényeket füstöl, azt mondja, nem a betegség, hanem a kis élősdik miatt, amik azt terjesztik. Nem tudom, honnan veszi ezeket, én próbálok segíteni neki, és vizes edényekbe teszem a füstölőtartókat, nehogy ránk gyűjtsa az egész padlást. Akkor, mondjuk, már nem kéne a pestistől tartanunk, mert reggelre elhamvadnánk szépen.

A nagyságos asszony először említi nekem Maria Josefát. Láta már a kislányt idefentről, a teraszról, ahogy lent szaladgál a többiekkel. Az arcát nem látta, velem mesélteti el, hogy néz ki. Azt mondom neki, hogy rá hasonlít és nem a gróf úrra, ami tényleg igaz, szerencsére. Maria Josepha édesanyja, Erzsébet nagyságos asszony sem csúnya nő, az igaz, bár a sok finom édes bor, amit megiszik, kicsit elváltoztatta már a csinos arcát. Nem, Maria Josepha rá sem hasonlít. Egy az egyben Izabella grófnő finom arcát örökölte, mondom neki. Erre megnyugszik, és elküld, és azt mondja, most már csak én jöjsek, ha tudok. Elég lesz harmadnaponként fürdeni, és uzsonna sem kell. Van elég dolgod. Mivelhogy a Franzi lázas, levitték a pincébe. Ahogy a kis fiatalurat is, akinek a kutyája van. Izabella grófnő elfordítja a fejét, felhúzza a maszkot. Tényleg olyan benne, mint egy fehér tollú, fekete fejű madár, és már nem látom a szemét. Azt mondja, menjek. Ha majd nem jövök, akkor is tudni fogja, hogy nem feledkeztem meg róla. Nem fogja meg a kezem, de mintha akarná, nyújtja a kezét, de végül visszahúzza. Elfordítja a fejét a teraszajtó irányába, és nézi a lemenő napot. Tudom, hogy aggódik a kislány miatt, akit ugyan egyszer sem látott még közvetlen közelről, de fontos neki. Fogom a tálcát, és rohanok le a lépcsőn. Nem késhetek el a miséről, a kápolnában lesz ma este.

A kápolna dugig van, nekem sajnos rögtön a csontvázas festmény jelenik meg a szemem előtt, nem pedig az Úr, vagy bármely angyala, aki esetleg megmenthetne minket. Lehet, hogy a tömeg miatt. Így, egy helyre bezsúfolódva pont úgy nézünk ki, mint a barmok a tagló előtt, akik arra várnak, hogy lesújtsanak rájuk. Igyekszem a karzat végébe húzódni, távolabb a többiektől, miközben Anna nővérem este, az ágyban szorosan hozzám bújik, és reszketve ölel át, azt mondja, legyünk együtt, amennyit csak tudunk, hiszen nem tudhatjuk, meddig látjuk még egymást. Ő az idősebb, mégis én nyugtatom meg, próbálok imádkozni, és arról beszélek, hogy aki beteg, már lent van a pincében, jó messze tőlünk. Ez nem sokat számít, tudom, mert Franzi tényleg egyedül van például, de a fiatalúr édesanyja lement a pincébe, hogy ápolja a kisfiút, és a szolgálok nem merik ott tartani. Ő jó eséllyel mindnyájunknak átadja majd a betegséget, de az igaz, hogy a szakácsné is lázas, szóval több helyről leselkedik ránk a halál. Mégis békében alszom el, mert valami hűvös nyugalom van bennem, amit az imádság könnyed szavai csak erősítenek, ahogy lehunyom a szemem.

Álmomban a pincét látom, amit jó sokszor láttam már ébren, és amiről szintén sokat tudok, Izabella grófnő jóvoltából. Maria Josefának szoktam mesélni róla, hogy könnyebben elaludjon, mert most, hogy itt van a dögvész a nyakunkon, érzi, hogy baj van, és nem tud elaludni.

Csak szép dolgokat mesélek neki, nem a valóságot. Álmomban azonban a pince az, ami. Egy hosszú, tekervényes járat, boltíves csarnokokkal, labirintusszerű lépcsőkkel, üregekkel, ahonnan a sötétből árnyak válnak ki, és úgy dőlnek oldalra, mint egy falnak támasztott tetem. A pince még a régi vár idejéből van, amit az Aynard lovag építtetett több száz évvel ezelőtt. Nem tudom, hogy azokban a járványokban, amik az ő idejében voltak, akkor ide zárták-e el a betegeket, de úgy hiszem, hogy igen, mert a pince legalább akkora, mint a padlás, az egész kastély alatt végig húzódik, és még tovább. Folyosók vezetnek az öreg templom felé, valamint egészen fel, be a hegybe, a másik oldalon pedig le a faluba. A halál seregei jönnek-mennek ezeken a folyosókon, nem lehet tudni, viszik vagy hozzák a betegeket, a mennyekbe vagy a pokolba kísérik a holtak lelkeit.

Ha épp nem fenyeget pestis vagy himlő, a pince akkor is árasztja a falaiból a betegség páráját, ha leküldenek valamiért, én igyekszem a lehető leggyorsabban visszaérni. Nem a betegségtől, hanem a sötétől félek. A hit sem segít idelelent. Maria Josefhának persze egészen mást mesélek. Neki azt mesélem, hogy kis törpék aranyat, gyémántot bányásznak odalent, onnan van nagyságos édesapjának mindig elég pénze, és a pónilóra is abból kerül majd. A törpéket nem lehet megnézni, mert akkor, még ha csak egy ilyen kislány is meglátja őket, azonnal máshová költöznek, nem lesz több drágakő, és póniló sem. Maria Josepha ezt megérti, bólint, néz rám a komoly szemeivel. Azt kérdezi, ha senki sem láthatja a törpéket, akkor honnan tudom, hogy ott vannak. Okos kislány, és én elmondom neki, hogy nekem az anyám, neki az ő anyja és annak a nagyanyja mesélte. És hát így igaz, ezért van mindig sütemény és hús, ezért vannak szép ruháink, ezért élhetünk itt, ezért lehet itt a sok ló, akik drága abrakot esznek, a szerszámaik pedig fényes bőrből és szépen megmunkált fém-ből vannak. Amit mesélek, akár igaz is lehet, mert vannak a faluban házak, amelyekben olyan emberek élnek, akik látástól vakulásig dolgoznak, de törpék nem élnek a pincéjükben, mert lám, egy vasuk sincs, s a tető lyukas a fejük felett, lovak és kövér disznók helyett pedig néhány girhes kecskéjük van, akik az árokparton a gázt legelészik.

A gróf úr sokat van a kápolnában, ezért a zenészeknek nem nagyon van idejük pihenni, játszanak megállás nélkül. A gróf úr összeveszett Erzsébet nagyságos asszonnyal, aki azt mondta, hogy aki megbetegedett, azt küldjék el a kastélyból, aki pedig meghal, azt dobják ki, az irgalmas nővérek majd eltakarítják, ha akarják. Vannak készleteink, saját kutunk ivóvízzel, akár fél évig, vagy tovább kihúzzhatjuk anélkül, hogy ki kéne mennünk. A gróf úr azonban csak halkán mondta, hogy erről szó sem lehet, mert Isten ezt soha nem bocsátaná meg nekünk, és ez esetben bizonyosan elpusztítana minket a ragály. A nagyságos asszony csúnyán kiabált, szörnyű dolgokat, amiket a kisasszony is hallott, mert megtiltotta, hogy kivigyem a szobából. Azt akarta, hogy igenis tudja meg, mekkora ostoba barom nagyságos édesapja, aki még soha egyetlenegy jó döntést nem hozott az életében. A gróf úr csak szelíden nézett rá, azt mondta, hogy bizony az meglehet. Erre a nagyságos asszony a földhöz vágott egy nagyon szép kristályvázát, ami felkarcolta a padlót, és kivi harzott a szobából. Az istállóba ment, Anna nővéremtől tudom.

A gróf úr szelíden a karjába vette Maria Josefhát, aki keservesen sírt, és megnyugtatta. A szavai valamiképp engem is megnyugtattak. Azt mondta, a grófnő fél, félt mindannyiunkat, ezért beszél így. De higgyem el, hogy az Úr kegyes lesz hozzánk, ha könyörületek vagyunk, nyugodtak, kitartunk a bajban, gondoskodunk a betegekről és sokat imádkozunk. Majdnem megkérdeztem, hogy az ima vajon elég lesz-e, mert eszembe jutottak Izabella grófnő gyógynövényes füstölői a bolhák ellen, meg a doktortól örökölt csőrös maszk. Úgy látszik, hatottak rám az elméletei. A gróf úr láthatta a kétséget az arcomon, mert azt mondta, hogy a kisasszonykát vigyem a kastély nyugati szárnyába, és onnan lehetőleg ne nagyon mozduljunk ki, ő majd küldet fel ételt, és a hátsó udvarra menjünk ki levegőzni, sehova máshová. Aztán intézkedett, és a faluból, a rendházból egy csapat apácát rendelt be a kastélyba, és csak azután záratta le végleg a kapukat. Ezeken az apácákon nem volt maszk, ellenben az a hír terjedt el, hogy igen tudós asszonyok, értenek a lázcsillapításhoz, a fájdalom enyhítéséhez és a keléseket főzetekkel tudják kezelni. Már ha ők maguk nem betegszenek meg, jegyezte meg Anna nővérem. Ő Maria Josefhánál is jobban zokogott, amikor összeraktam a holmimat a közös hálókamrámban és megmondtam neki, hogy ezentúl a kisasz-

szonnyal leszek, ott is fogok aludni. Olyan fájdalmat láttam a szemében, mint édesapánk temetésén, a magány borzalmát, mert Anna nővéremet csak a hús-vér emberek közelsége nyugtatja meg. Az angyalok, akik az égből vigyázhatnak ránk, nem győzik meg. Mondtam neki, hogy amint lehet, visszajövök hozzá, mire ő úgy nézett rám, mint a halálraítélt.

Így hát átköltöztem a nyugati szárnyba, ahová az alattunk lévő emeletre a vendégeket szállásolták el, és ahonnan a padláslépcső is nyílik. A gróf úr megduplázta a fizetésemet és rám bízta Izabella grófnő ellátását. Elégge biztos voltam benne, hogy így fog tenni, hiszen tudja, hogy eddig kérés nélkül, teljesen magamtól jártam fel oda. Már csak azt nem tudom, mi lesz vajon a fizetéssel, ha meghalok. Anna nővéremen kívül senkim nincs, ő pedig itt van velem a kastélyban. Lehet, hogy megbeszélem vele, hogy ha véletlenül meghalnék, akkor a padlásfelfjáróban, a torony alatti ablak mélyedésében lesz a pénz egy olyan helyen, amiről csak mi tudunk. De ezzel elismerném, hogy felkészültem a halálra. Márpedig kötelességem életben maradni, hogy gondoskodjam róla, a kisasszonyról és az öreg grófnőről a padláson.

Ilyen dilemmáim voltak, miközben elrendezkedtünk az új szobában, és megvettem a gyerekágyat és mellette egy kisebb pamlagon az enyémet is. A kisasszony szerencsére abahagyta a sírást, napnyugtáig pakolgatta a babáit, nézegetett ki az ablakon a hegyoldal felé, és azt mondta, nemsokára itt a születésnapja, és reméli, hogy megkapja a pónilovat.

Három hete, hogy Franzi meghalt. Öreg volt, az igaz, de alig lázasodott be, már vége volt. Azóta a pincében egész ispotály lett, amit az apácák felügyelnek. A gróf úr a maga csendes módján azért elég jól elrendezte a dolgokat, ágyakat és mosdótálakat, kandelábereket vitétt le, amitől fény és füst van, de mivel vannak szellőzőaknáknak, ezért viszonylag jól működik a dolog. Erzsébet nagyságos asszony sem hisztériázik már, mert az apáctól kapott egy üvegben valamit, amitől legtöbbször alszik. Ha ébren van, magához képest csendes, elhímezget a többi vendég asszonnyal és a gyermekekkel, akik itt ragadtak minálunk. A pincéből felhozták a legfinomabb borokat, süteményeket süttetnek, esténként megisznak néhány üveggel, nem csak a bort, hanem diópálinkát, meg likőrt, és mindez az apácák gyógyszerével együtt igazán jókedvre deríti őket. A hímezésekből fura krikoszkraszok lesznek, ami pedig a szolgálókat deríti jobb kedvre, még ha csak percekre is, de megfelelnek a nyomorúságunkról. Anna szerint a nemesasszonyok olykor a hímezés helyett ocsmányságokat művelnek, de kértem, hogy ezt inkább ne mesélje el, nem vagyok rá kíváncsi, el tudom képzelni, nem kell nekem a nagyságos asszonyt bemutatni.

A lányok, akik még dologra foghatók, a sütés-főzés után rohannak, hogy beszerezzék a sok mindent, ami az apácáknak kell, hordják a vizet, segítenek ellátni az állatokat, szinte aludni sincs idejük, mert reggel korán megint kezdődik a munka. Segítenék nekik, de nem mehetek el innen, a még egészséges gyermekekre is nekem kell felügyelnem. Sajnos nem minden gyermek van már velünk, de azok közül mindegyik, akiknek a szülei meghaltak. És nem csak a nemesasszonyok gyermekei, hanem sokan a szolgálkái közül is, az intéző kislánya is itt van. Maria Josefha kinőtt ruháit adtam rá, öt éves, de vékonyka teremtés. Így a nemesurak és a szolgálkák gyerekeit már nem is lehet megkülönböztetni egymástól.

A fiatalúr a kiskutyával nem sokkal Franzi után halt meg, nagy tragédia volt ez, olyan, amit szinte fel sem fogtunk, s fel sem foghatott a nagyságos édesanyja, de akkor, azokban a napokban hirtelen igen sokan megbetegedtek, és kapkodás támadt, és szerencsére a fiatalúr édesanyja az elsők között volt, akik követték őt a halálba. Szerencsére, mondom, mert belegendoltam, hogy mi lett volna, ha életben marad, talán jobb így, hiszen most a menynek országában vannak mind a ketten és nem a haldoklók jajgatásától hangos pincében.

Mindezt, mint említettem, Anna nővéremtől tudom, akivel, ahogy másokkal is, tilos ugyan találkoznom, de az udvar kerítésén át tudunk beszélgetni a sarokban, amikor én leviszem a kisasszonykát levegőzni meg játszani a többi gyermekkel. A rózsabokrok mellett, a régi fal sarkánál van egy pihenő, oszlopokkal és faragott paddal. Ide alig látni, a másik oldalon az istállók vannak, a szénatároló és a magtár, Anna felmászik ide, így nem láthatják meg. A kisasszonyka meg csak nem fog elárulni engem, van már közös titkunk elég. És ha

a törpékről sem mesélt még soha senkinek, úgy szerintem Annával való beszélgetéseinkről sem fog, mivel az egyik konyhalánnyal elküldtettem a kiskutyáért, amely a megboldogult fiatalúré volt, és a gróf úr engedélyezte, hogy amíg nincs ideje a pónilóval törődni, márpedig most nem nagyon van, addig legyen hát a miénk a kiskutya. Így Maria Josepha elterelgeti, illetőleg egy kis zsinóron vezetgeti a fekete, bodros szőrű kutyuskát, én meg hallgatom Anna nővéreimet.

Elmondtam neki, hol tartom a megtakarított pénzemet, és ő meglepően józanul fogadta, valahogy eltompult az utóbbi hetekben, amiért hálás vagyok a Jóistennek, mert a praktikusabb dolgokra koncentrált, ami az ilyen nehéz időkben szerintem a legfontosabb. Ő is elmonda, hol találom a dolgait, ha történné vele valami, de megegyeztünk, hogy ez csak óvintézkedés, mert bízunk benne, hogy minden rendben lesz.

Az idő gyönyörű, nyár közepe van, ragyog a nap, nyílik a legtöbb virág, a rózsák a kertben mintha nem igaziak volnának, az illatuktól elszédül az ember, a színik olyan erős, hogy káprázik a szemem tőle. Az alkonyat vörös fénybe vonja az egész kastélyt.

Igen, te ezt látod, mondja nekem Anna. Neki másként telnek a napjai, mint nekem, tudom jól. Ha nem kéne a kisasszonykára és a gyermekekre vigyáznom, én is a folyosókon rohangálnék, etetném az állatokat, készíteném az ebédet, mosnék, főzném ki a lepedőket, gondoskodnék a gróf úrról, a családjáról, a muzikusokról, a vendégekről, az öregekről, lesném, ki az, akit következőnek lever a lábáról a láz, és ha azt mondják, hogy segítsék a pincében, akkor, akármennyire rettegek, le kéne mennem. Itt a sikolyok, a nyögések és a bűz közepette kéne tennem a dolgomat, ahogyan ő teszi most. A szeme alatt sötét karikák vannak, sápadt, de könnyek és szemrehányás nélkül meséli mindezt. Tudom, hogy szeret engem, úgy érzi, az, hogy én itt vagyok a fal túlsó oldalán, az olyan, mintha egy kicsit ő is itt lenne, és csak a virágokat, a nyár illatát érezné, és nézhetné a hosszú alkonyatot.

Van ám, aki túléli. Ezt mondja Anna, a leghalványabb lelkesedés nélkül. Mert tényleg van ilyen, és nem csak néhányan az apácák közül, arra még mondhatnánk, hogy Isten akarata volt, nem. Péter, a kovácslegény majd egy hétig öntudatlan volt a láztól, és fekete kelésekkel lett teli a teste. Ezek a kelések aztán kifakadtak, váladék folyt ki belőlük, amit az apácák felitattak, gyógyszeres borogatással takarták be, és egyszer csak eltűnt a láz. Péter nem tudta, hol van, de amikor rájött, csak nézett maga elé, és levest kért. Az apáca, aki végig mellette volt, vetette a keresztet s közben nagyon sírt, hozta neki a levest. Anna mindebből azt hámoztatta ki, hogy az apácáknak is vannak érzései, Péter pedig szerencsés flótás, mert állítólag aki egyszer elkapta a betegséget, az többször nem fogja. Sovány vigasz, hiszen százból egy, ha túléli, bár nálunk már heten felgyógyultak.

Ez csoda. A gróf úr és az apácák szerint legalábbis, mert róluk kiderült, hogy azért ilyen bátrak, mert négyen közülük maguk is túléltek, sok évvel ezelőtt. Péter még gyenge, árnyéka önmagának, de annyira összeszedte magát, hogy sürgősen feljött a pincéből, vissza a műhelybe, körmöli a lovakat, és azt mondja, hagyják békén, mert ő a pincének többet a közelébe nem megy. Ha ő marad az egyetlen, aki segíthet a temetéseknél, akkor sem.

A gróf úr úgy rendelkezett, hogy a holtakat a pincében temessék el, mégpedig az északi alagútból nyíló alacsony, üres teremben, ahol a kripták vannak, még a lovagúr idejéből. Itt egyébként nem jár senki, de most, amikor temetés van, a szolgálók közül többen énekelnek és tartják a fáklyákat meg az illatos mécseseket a vaksötétben.

Anna lehajtott fejjel kuncog, azt mondja, nyilvánvalóan azért, mert szeretné látni, milyen lesz, amikor őket kaparják el, százsorta mélyebbre, mintha a temetőben volnának. Ő lemegy minden alkalommal, szinte kívánja. Azt mondja, béke tölti el, amikor a lepedőbe csavart holtakat elássák, sokkal nagyobb béke, mint amikor a jajgató, bűzlő betegek-nél kell segítenie. Még ha csak vizet visz le, akkor is undorodik, de amikor a holtakat látja, megkönnyebbül.

Hiába nyugtatnám, tudom, hogy milyen lehet neki most, és éjjelente imádkozom érte és mindenkiért, aki itt van velünk. Néha úgy érzem, hogy megszűnt a külvilág, és csak a kastély létezik, és benne mi, akik bezárultunk ide.

Izabella grófnő mindent elmeséltet velem, amit eddig elmondtam. Éjszaka tudok tovább maradni nála, mert egyébként a gyerekekkel vagyok, akik jó sok munkát adnak, mert türelmetlenek, unják a bezártságot, megszokták, hogy ide-oda viszik őket, nekik nem elég a hátsó udvar, a vívómester, a lovaglótanár, a táncitanár és a tanító eltűntek, szegény Franzi két szolgálólánya van csak itt, akik korábban Izabella grófnőhöz voltak beosztva. Most a gyermekeket kergetik naphosszat, és igyekeznek lekötni őket. Azoknak a gyermekeknek a szülei, akik még élnek, a kápolnában, az ebédlőben meg a nagyteremben vannak, szerintem a legtöbben a rokonok és vendégek közül ugyanazt a tinktúrát nyakalják, amit Maria Josefha édesanyja, és valamiféle kábulatban bolyonganak a folyosókon.

Aki pedig eddig dolgozott, az dolgozik most is, hiszen kettő helyett kell elvégezni a munkát, még ha egyenlően fogynak a szolgálak és az urak, akkor is több a munka, mert a tisztaságra, az elkülönítésre meg az állatokra sokkal jobban oda kell figyelni. Át kell nézni a kásának valót, a lisztet, a húsokat, a cukrot és a mézet, az olajat, a krumplit, a gyümölcsöket, amiből nem sok van, mindent, nehogy valami megromoljék vagy belemenjen a hangya, mert akkor nem tudunk másikat szerezni. A faluban és a környéken mindenhol tombol a járvány, lehetetlen volna pótolnunk a készleteket.

Én szerencsére erős vagyok, sokat eszem és mozgok, hogy megmaradjon az erőm, s így a lehető legtovább tudjak gondoskodni a gyerekekről, a két lánnyal együtt, akik az ételmet hordják. Őket sem engedik már át a keleti oldalra, főleg nem a pince közelébe. Talán jobb is, hogy a gyermekek velünk vannak, sokszor azt gondolom, hogy a mi gyerekeink, ami sok esetben igaz is, mivelhogy árvák, és jelenleg mi vagyunk nekik az egyetlen reménységük.

Ha végre valahára mindenki lefeküdt, és rendet raktunk, elfújom a gyertyákat, sietek fel a lépcsőn a padlásra. Van, hogy tényleg csak az éjszaka közepén van időm Izabella grófnőre, cserélni a ruháját, besegíteni a fürdődézsába, megmosni a haját és a körmeit, bekenni a bőrt levendulaolajjal. A két lány odalent úgy alszik, mint akit agyonvertek, sokszor a padlón, a gyermekek ágya előtt, a szőnyegen. Nem keltem fel őket, szeretek egyedül lenni Izabella grófnővel, aki szintén nem nagyon igényli a társaságot, csendesebb, mint szokott lenni, inkább engem hallgat. Néha azt gondolom, várja is, hogy jöjjenek a hírekkel.

Fürdés után az éjjeliedényt a tetőn az ereszcatornába öntöm, mert a vizet még van erőm felhozni, de az éjjelit levinni már nem, mivelhogy három emeletet kéne másznom vele. Az istállóudvarra úgysem mehetek át, ahol a nagy kádak vannak, s ahol az ilyesmit tisztítani szokás.

Nem baj, jó lesz így – mondja Izabella grófnő. Az ereszcatornába ezután a használt fürdővizet öntöm, a júliusi zivatarok pedig lemossák a maradékot. A grófnő nem szégyelli sem ezt, sem az öreg, ráncos, aszott testét, amit most én gondozok. A mozdulatlanságban sem csúnyult meg, olyan egyenes a háta, hogy sokan megirigyelnék, a fejét felszegezi, és fehér arcában csillog a fekete szeme. A gyűrűi ragyognak, a gyémánt nyakéke pedig szinte lángol. Vörös kő van a közepén. Megbabonázva nézem, mint a túlélrett rózsákat, szinte beleszédülök, miközben a hálóruhát segíték feladni neki.

Aztán a szoba végébe tolom a székekben és elköltjük együtt a kései vacsoránkat. Igyekszem őt is, ahogy a gyermekeket, változatosan táplálni, már amennyire ez most lehetséges.

A teraszajtót kinyitjuk, hogy a nappali forróság után bejöjjön az éjjel hűvöse a szőlőhegy és az erdő felől. A szél behozza az éjszaka hangjait, a gyertyafénynél hallgatjuk a neszeket és a bagoly huhogását. Hármat kuvikol a bagoly, összerendeznek.

Izabella grófnő rám néz. Holnap fel kell hoznod a gyermeket. Tudom, hogy mire gondolsz. Arra, hogy lehet, ez az utolsó alkalom, hogy lássa és megismerje a dédunokáját, én pedig nem ellenkezem, hanem bólintok.

Abban biztos lehetek, hogy Maria Josefha nagyságos édesanyja, ha ugyan megtudja, nem fog tiltakozni ellene, hiszen át sem mer jönni ide. Hogy magát vagy a gyermekeket félti, nem tudom. Lehet, hogy nem akar semmit, várja, hogy vége legyen ennek az egésznek, és örül, hogy a pincéből a hangok nem jutnak át a vastag falakon a hálóterméig. Anna szerint sokszor nem a hálótermben tölti az éjszakát, hanem az istállóban vagy a kovácsműhelyben. Igaza van, Péter talán nem fogja átadni neki a betegséget, hiszen felgyógyult, és töb-

bet iszik, mint valaha. Tőle akár a grófnő összes nemesasszony barátnője sorban állhatna az ajtaja előtt, ha pedig a gróf úr átsétál a kápolnából a kastélyépület felé a széles udvaron, reszketve az álmatlanságtól, csak odabíccent neki. A gróf úr pedig bólint.

Ő maga hajnalig a pincében van, fogja a haldoklók kezét, és imádkozik. A zenészeket nem akarja iderendelni, így maga játszik egy hegedűn. Fogalmam sincs, mire jó ez, lehet, a halottakat akarja békében engedni a másvilágra. Az, hogy ezzel magát is komoly veszélybe sodorja, aggasztó, de eleddig nem fogott rajta a betegség.

Izabella grófnő komolyan néz rám, amikor mindezt elmesélem neki.

Lídia, azt mondja, mi talán inkább foglalkozzunk az élőkkel.

A gyertyafénynél furán mosolyog rám, ha jól látom, kacsint egyet. Aztán a finom, papírvékony kezével erősen, határozottan megszorítja az én durva kezemet. A csőrös maszkot alváshoz leveszi, hófehér haja szétterül a párnán a hideg holdfényben.

Úgy alakul, hogy mégis lejutok a pincébe. Anna nem jött el tegnap és ma sem a találkozóhelyre, és nem is küldött senkit maga helyett. Így csak egy dologra gondolhatok, és azt nem bírom elviselni.

Hirtelen megfeledkezem a kötelességeimről, a szabályokról, mindenről, csak egy dolog érdekel, hogy megtaláljam a nővéremet. Ez nem egyszerű, mivel a gróf úr megbízik bennem, és ha meglátna, akkor tudná, hogy veszélybe sodrom a gyermekeket, és ez sehogyan sem lenne helyes. Ennek ellenére áttöltözöm, kendőt kötök az arcom elé, és hajnalban átmászom a falon. Óvatosan megyek végig az udvaron, megállok a sarkoknál, kémlelek körbe, de aztán látom, hogy az emeleten, a gróf úrék hálósobájában fény van, a pincelejáró előtt pedig senki nincs. Egyszerűen odamegyek, veszek egy nagy levegőt, és a kötényemből kiviszem a csőrös maszkot, amit a padlásról emeltem el. A fejemre húzom, és reménykedem, hogy senki nem fog halálra rémülni tőlem. A betegek biztosan nem, mert azok többnyire öntudatlanok a láztól, és akik velük vannak, igyekeznek szintén valamivel eltakarni az arcukat.

Nem találom meg Annát a pincében. Sehol nincs. Nem merek kérdezősködni. Ha megtudják, hogy itt vagyok, lehet, nem engednek vissza gyerekekhez. És igazuk is lenne. Azal nyugtatom magam, hogy amúgy sem nagyon találánának mást. Nincs már olyan köztünk, aki ne lenne kapcsolatban valamilyen formában a ragállyal vagy a betegekkel vagy a holtakkal, hiszen falak ide vagy oda, együtt vagyunk. Tudom, hogy ez nem teljesen igaz, de elborul az agyam, a sarokban az árnyékban fekvő testekről rángatom le a lepedőt, ezek a mozdulatlan testek bizony nem most haltak meg, és valamiért még nem temették el őket. Letépek a maszkot, egyik kezemben gyertyával egyenként nézem meg az összeset. Annát nem találom közöttük.

Az apácákat nem látom, alig van itt valaki, a nyugati hosszú teremben azonban erősebb fények égnek. Visszarángatom a maszkot a fejemre, kicsit kijózanodom. Nem hallok a hegedűszót, csak jajgatást és valami mormolást. Ide kell bemennem. Benézek csak először, és látom, hogy a konyhalányok, három inaslegény, meg egy nemesasszony és egy irgalmas nővér mozgolódik a betegek fölött. Megbabonázva nézem őket.

Lám, nem félnek a ragálytól. Nem is, mert már rájöttek, hogy akármelyik pillanatban ide kerülhetnek, ha pedig így lesz, talán majd lesz valaki, aki gondoskodik róluk, ahogyan most ők teszik ezt a betegekkel. Ez nem biztos, hogy így lesz, de jó ezt hinni. És azt is, hogy rettegés nélkül néznek szembe a halállal, mivelhogy elveszíteni egy élet, aki fontos nekünk, sokkal nagyobb fájdalom, mint meghalni.

Az inaslegényt, aki kijön a teremből egy vödörrel, megismerem. Márton az, a harangozó fia. Berántom az alkóvbá, és a szájára teszem a kezem, miközben leveszem a maszkot, hogy megismerjen. Nyüszt egyet, de aztán megismer. Lídia? Majdnem azt mondom, hogy nem, hanem Mihály arkangyal, de aztán mégsem. Alig áll a lábán, zavaros a szeme, de nem a láztól. Kis zacskóban pénzt nyújtok át neki és a lelkére kötöm, hogy keresse meg Annát. Ha itt van, találja meg nekem.

Rám néz, és eltolja a kezemet a pénzes erszénnyel. Azt mondja, hogy Anna meghalt és eltemették. Tegnap. A falhoz nyomom, és az arcába üvöltök, hogy az nem lehet, hiszen Anna nem volt beteg, és el sem temethették, mivel láttam a holtakat a hátsó teremben egymásra dobálva, egyáltalán nem voltak eltemetve. Azt mondja, hogy a gróf úr, mikor Anna meg-

halt, nyomban intézkedett róla, hogy temessék el. És hogy tegnap reggel lett rosszul, vért köpött, aztán összeesett. Hiába szorítom a karját és mondom, hogy ez a betegség lázzal jár, kelésekkel, és túl is lehet élni, vérről szó nincsen, de ő csak a fejét rázza. Olyan erősen szorítom, hogy felnyög. Próbál eltolni magától, és közben beszél, de beszélek én is. Követelem, hogy mutassa meg, hova temették Annát, ha tényleg igazat mond. De ő végül ellök, és azt mondja, hogy a gróf úr mindjárt visszajön, csak pár órát alszik, mert hozatott odakintről egy pónifogatot, amivel a földet hordják majd, és a holtakat. Mert kézzel nem bírják már.

Én pedig nevetek, és azt mondom neki, hogy nyilván elkapta a kórt, lázas, és összevisz-sza beszél. De aztán mozgolódás hallatszik, és hallok a gróf úr hangját. Belököm Mártont az alkóvba, majdnem elesünk, onnan figyeljük, hogy mi történik. A gróf úr az istállófiúkkal és néhány másik férfival siet hátra. A terembe mennek, ahol a holtak vannak. Én elengedem Mártont, utánuk megyek, de elfújom a gyertyámat, hogy ne lássanak meg. Rohanok végig a folyosón, nehogy elveszítsem a fényt. Már kint vagyunk majdnem az alagút-nál. Itt rengeteg fáklya ég. És meglátom a kis szekeret, előtte befogva a pónilovakat. Pont elférnek az alagútban. Szekerestől.

Az alagút végében ott van Aynard lovag úr nagyterme, megvilágítva, benne hatalmas, mély gödör ásva, ami félig van testekkel, némelyik le van takarva, mások nem. A gödör mellett, a fal tövében kövek, föld vegyesen. Mellettük ásók és vasrudak, amivel a köveket szokás kiforgatni a földből. Látom, hogy a férfiak nem itteniek, hanem falusiak. Az alag-úton át jöttek be, nyilván ott, ahol a pónik is a szekerükkel. Olyan bűz van, hogy visz-szahúszom a fejemre a sisakot, mert kibírhatatlan. Látom, hogy hordókban mész van, azt pakolják le az emberek a szekerről. A gróf úr ugyanúgy dolgozik, mint a többiek. Ami-lyen gyenge fizikumú, most mégis serényen emelgeti a nehéz hordókat, az arca előtt ken-dő, a szeme nyugodt.

Fogalmam sincs, honnan ez a rengeteg holttest, mert biztosan nem a kastélyból, ennyien mi itt sosem voltunk. És akkor már kezdem érteni, hogy a teremben, ahol a betegek fek-szenek, a faluból is sokan vannak, és a holttestek között is, és itt, a gödörben. A gróf úr segít eltemetni a holtakat, és valamiképp behozza a betegeket a mi ispotályunkba. Anna ezt nem említette nekem, én pedig megint kétségbeesem, mert fogalmam sincs, hogyan fogom ezek után megtalálni, és kicsit pánikba is esem, nem tudok gondolkodni, fullado-zom a maszkban, mert rájövök, hogy ilyen messze a föld alá még soha nem merészkedtem. Megrémít az idegen halottak látványa, pedig csak annyiban idegenek, hogy eddig a faluban laktak, nem itt, de az, hogy összekeverednek a mieinkkel, kitágítja a halottak birodalmát.

És itt meg kell, hogy álljak egy pillanatra. Mert nehéz erről beszélnem. A hitem erős és meg-maradt, de én magam valahogy megváltoztam. Sokszor álmomban újra ott vagyok a pin-cében, a csőrös sisak a fejemhez van nőve, olyan vagyok, mint egy pokoli szerzet, amely a legmélyebb üregből mászott elő. Rajtam kívül más ilyen szörnyetegek is vannak itt, akik a holtak húsából táplálkoznak, amit megmérgezett a betegség, és a gróf úr, valamint a fér-fiak az élők világából halvány, fehér fénnel világítanak, mely gyengén dereng a hatalmas sötétségben. Én magam is a sötétség részévé válok. Képes lennék elpusztítani mindnyáju-kat s örökké élni, ha itt maradok a sötétben.

Valóban majdnem összeestem, elvesztettem az egyensúlyomat, megcsúszott a lábam, és egyenest a semmibe nyúltam a hátam mögött, mert a sötétben nem vettem észre, hogy va-lami kút, vagy mélyedés szélén állok, így majdnem belezuhantam ebbe az üregbe. A talpam alól apró kövek hullottak le, de nem hallottam, hogy földet értek volna. Aztán valahogy megfordultam, nekitántorodtam a falnak, megkapaszkodtam az érdes kövekben, nagyjá-ból a folyosó kanyarulatánál. Reszketett a kezem, de sikerült meggyújtanom a mécsesem-et. Már nem érdekelt, hogy esetleg meglát valaki, hanem rohantam vissza oda, ahonnan be-jöttem. A maszkot végig a fejemem tartottam most már, az ispotályteremnél elhajítottam a mécsest, és sikerült észrevétlenül felszaladnom a lépcsőn. A pince bejáratánál továbbra sem volt senki, én pedig rohantam tovább a fal mentén, át a mi udvarunkra, és csak akkor téptem le a sisakot a fejemről, amikor már ott voltam a rózsalugasban. Felfordult a gyom-rom a látottaktól, és a szívem táján nyomott a mellkasom, mivel nem találtam meg An-nát. Olyan rosszul voltam, hogy percekig csak feküdtem a földön, izzadt a tenyerem, és

csak lassan sikerült összeszednem magam annyira, hogy bemenjek, és a mosókonyhában levegyem a ruháimat.

Mindent a kályhába dobtam, begyújtottam, elégettem a szoknyámat, a blúzomat és a papucsomat is. A maszkot nem mertem, mert féltem, hogy Izabella grófnő hiányolja majd. A tűzhelyre feltettem a vizet, felforraltam, aztán amikor valamennyire visszahűlt, a mosószappannal addig sikáltam a testemet, amíg egészen kipirosodott. A hajamat is megmostam és nagyon szorosan felkötöttem. Ruhánk van elég, mert egyre kevesebben hordjuk, így találtam magamnak pont megfelelőt, talán még szebbet is, mint amilyen a korábbi volt. Ez persze cseppet sem érdekelt, pedig néhány hónapja még irigykedve néztem a korombeli kisasszonyok ruháit, akik külföldről jöttek, és a szobalányaiknak is olyan szép ruháik voltak, amikről itt mi még csak nem is álmodhattunk. Ennek a jelen helyzetben semmi jelentősége nem volt, és annak láttam a ruhát, ami. Valaminek, ami eltakarja a testünket, hogy közlekedni tudjunk, netán megóvjon a hidegtől, a melegtől. Egy fehér kendőt kötöttem a hajamra, alul szorosan, hogy szinte fájt, mert ez mintha segített volna összetartani a gondolataimat. Annak ellenére, hogy megfürödtem, folyton olyan érzésem volt, hogy a tüdőmbe behatolt a dögvész, a hajamba kitéphetetlenül ragadtak bele a pókhálók és valami nyirok borít be tetőtől talpig.

De aztán kiléptem az ajtón és felnéztem az égre, ahol a tető felett éppen kibújt a Hold. Tiszta volt az ég, ragyogtak a csillagok, és egy nagy madár szállt el az udvar felett, a hatalmas fák koronájából a hegy felé. Sokáig látszott az ezüstös fényben. Erről eszembe jutott a csőrös sisak és az öreg grófné. Megfogtam a maszkot, meztelen felszaladtam a lépcsőn, hogy ne üssek zajt, és nagyon óvatosan kinyitottam a padlástér ajtaját. A maszk eredetileg az éjjeliszekrény mellett volt a földön, ide tette le a grófné, s ide akartam visszatenni, amikor láttam, hogy az ágy üres.

Megijedtem, mert arra gondoltam, hogy a grófnő felébredt, nem találta a sisakot, és most ott van valahol a nagy, teljesen átláthatatlan padláson, és rám les, hogy leleplezzem. De akár-hogy kémleltem körbe a holdfényben, nem láttam őt sehol. A rongyos, nehéz függönyöket elkezdte lengetni a szél, mert a teraszajtó nyitva volt. Most már aggódtam, nem értettem, hogy mi történik, a grófnő miért menne ki éjnek évadján a teraszra? Kimentem hát, és hal-kan szólíngatni kezdtem, miközben a szívem tájékán a szorítás egyre erősebb lett. A teraszon éjszaka soha nem jártam, de tudom, milyen csodálatosan szép a kilátás innen körbe az egész tájra. Arra viszont nem számítottam, hogy éjszaka talán még csodásabb, illetve meglepő. Olyan közel kerültem az éghez, hogy szinte a csillagok alatt álltam, az ég búraként borult fölém, szédítően, s én feloldódtam ebben a bársonyos, hideg, kékesfekete ürességben.

A kastélyudvar mélyen volt alattam, az udvaron álló fák koronája majdnem a korlátig ért, felülről nézve sűrű, örökké mozgó lombjuk óriási élőlényre hasonlított. A kastély ablakaiban pislákoló fények hol eltűntek, hol ismét látszódtak, ahogy mozogtak a fák levelei. A szél lehűtötte az arcomat és a karjaimat, melyek még mindig égtek a forró fürdőtől. Elkápráztatott, megszédített ez az éjszakai látkép, ahol a hajnal csíkja vörös szalagot húzott a keleti látóhatárra.

Körbefordultam, de a grófnő nem volt sehol. És amikor ismét a korláthoz léptem, megint halottam a függöny lebbenését.

Lídia!

A grófnő hálórúhában, kibontott hajjal ült a korláton, meztelen lábát lelógatta, a kerekes szék ott volt mellette. A függönnytől nem láthattam.

Nagysága, mit művel? Le fog esni! – kiáltottam hangosan ijedtemben, mert valóban az az érzésem volt, hogy ha erősebb szellőkés jön, menten lelöki a könnyű testet a kőkorlát-ról, de Izabella grófnő elmosolyodott, nem vidáman, hanem inkább gúnyosan. Egyik kezével elengedte a korlátot, hosszú haja körbeölelte sovány testét, lecsúszott a párkányról a földre, és könnyedén, pillekönnyűn beült a székébe. A vékony kerekeket tudta mozgatni maga is, hiszen így közlekedett világegyetében, csak ritkán engedte meg, hogy más tolja a széket, vagy segítsen neki ki- és beszállni. A tekintetétől szinte kővé váltam, nem tudtam, mit mondjak, elvégre én voltam a hívatlan vendég az ő birodalmában éjnek évadján.

De nem kiabált, nem mondott semmit. Bekerekezett a szobába, meggyújtotta a mécsest az ágy mellett, és csak akkor fordult hozzám.

Segíts lefeküdni, kérelek.

Színtelen, fáradt hangon mondta. Odaléptem az ágyhoz, gyengéden megfogtam, mint egy nagyobbacska gyermeket, és befektettem az ágyba. A maszk már ott volt a helyén, bíztam benne, hogy észre sem vette a hiányát, amikor kiment. Lehet, hogy minden éjjel kint levegőzik a teraszán, én nem vagyok ott, amikor alszik, honnan tudhatnám. Azt tudom, hogy néha sokáig olvas vagy ír, de azt inkább a pamlagnál s a kis írószekrényénél teszi, nem pedig odakint, mesélni is ott szokott nekem, s van, hogy közben ránk sötétedik. De ha néha az ágyba segítem, a teraszajtót mindig bezárom, mielőtt lemennék, s a függönyöket óvatosan elhúzó, nehogy szétmálljanak a kezeim között.

Feltettem a lábát az ágyra, betakartam, és közben elfordítottam a fejem. Valami furcsa állatszag áradt a grófnóból, olyan, mint mikor a tollat fosztjuk vagy a libákat tömjük. A madaraknak van ilyen dunna- és növényillata. Jellegzetes, viaszos, sűrű ez a szag, nem kellemetlen, de erős.

A grófnő arca semmiféle érzelmet nem mutatott, de megfogta a kezem. Az ujjai földesek voltak, mindenhol, a körmei alatt is, letörtek az egyébként szép, ápolat körmei, amiket én szoktam bekenni illatos krémekkel. Elhúzta a kezét, s összevázta a takarót, mert hosszú vágás volt a kezén, de becsukta a tenyerét, és a szája elé emelte az ujját. Így hát nem mondtam semmit, nem mertem. Már egyáltalán nem értettem, hogy mi történik, egészen megzavarodtam, erőm sem lett volna, hogy bármit mondjak vagy kérdezzek. Úgy láttam, hogy neki sincs, csak a tekintetéből olvastam ki, hogy szeretne beszélni hozzám, de nem tud. Hirtelen nagyon kimerültem, szinte jártányi erőm sem maradt, így hát elfújtam a gertyát, és a halvány derengésben mezítláb végigmentem a poros padlón, halkan kinyitottam az ajtót, és lebotorkáltam a lépcsőn. Csak aludni vágytam, mert nem bírtam már tovább elviselni a nyomást a mellkasomban. Bementem a szobába, ahol a gyermekek és a két lány aludt. A szuszogásuk betöltötte a helyiséget, amit ilyenkorra átöblített a hűvös, erős szellő az erdő felől. Annyira össze voltam törve és olyan magányosnak éreztem magam, hogy nem a helyemre, hanem Maria Josepha ágyába feküdtem, és átöleltem az alvó kislányt. Nagyon aprócskának tűnt, pedig szép magas gyermek, de sosem feküdtem még mellette, és most törekenynek éreztem. A langyos arcocskájához nyomtam a homlokomat, hallgattam az egyenletes szuszogását, és szinte azonnal álomba merültem. A kendő lebomlott a hajamról, lesodortam a kezemmel a párnáról, a nedves hajam az arcomra hullott. Olyan volt, mint egy hűvös kéz érintése. ■ ■ ■

Szemethy Orsolya képzőművész, lovasoktató. 1976-ban született, családjával Zsámbékon él. 2003-ban diplomázott a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. A Mini Múterem Egyesület alapítójaként festészetet, grafikát és lovaskultúrát oktat. Inspirációit a természetből, annak ellentmondásos könyörtelenségéből meríti. Szabadidejében fest, rajzol, ír és a western lovaglásban látja a jövőt. www.metamor.hu



Henemetamon Hatsepszut

férfiak ondójából ragasztottam össze
a kötömböket a piramisomhoz
én, Henemetamon Hatsepszut,
sorba állítottam a templom előtt a nőket
fejték csak fejték kifelé a kötőanyagot
és vödörrel hordták el
a kiválasztott százezer alól
mint száraz madártoll
szállt az ondópernye a sivatagban
Dzsészer-Dzsészerun kis kávé
Szenenmut mobilján a fotók
százezermilliárd gyermekem
őríz

I. Hentkauesz

elkínzott
hófehér női mellek
a szögletes ugráló érhálózat
beleíródik a bőr alatti
senkiföldjébe
a megáradt medrek
geológiája
a kanyarulatokon erőszakos szájak
protézise
egy hadsereget neveltek föl

Szehaenré Jakbim

a laptop előtt ülve
az utolsó lehetősége az maradt
hogy a kés hegyével hosszanti irányban
felvágta karján az egyik eret
és a vért ráengedte a billentyűzetre

a wifi halovány kis fénye
újra lüktetni kezdett
és a net száguldott
fénysebességgel
töltötte le a fájlokat

aztán már nem volt kinek
a kéz élettelenül hevert
a szem halálhártyája
még tükrözte
az elért adatmennyiséget
de az ujjak rángatózó mozgása
már csak az asztallap szürkemárvány
felületén keresett információt

és a homok
a szilícium tükrében
miniatűr lovasok száguldottak
kivont karddal
az eldobált elektronika
érzékeny hullahegyei fölött

Hamudi

Jahmesz a fejedből
kiesett egy szög
sasszög
vörös szárnyal
egy napig tépték le
a talpam a lábamról
és újabb egy napig
halálos lassúsággal
emelték ki
a térdkalácsot
és ízületenként
az ujjaimat
mint filmet néztem
az ájulás mögül
végül
megfojtottak a
nyöszörgő fiam
felnyitott hasából
letekert belet
tömték a számba

■ **Németh Zoltán** (1970) költő, irodalomtörténész, a Varsói Egyetem tanára. Legutóbbi verseskötetei: *Kunstkamera* (2014), *Állati férj* (2016), *Tektonika* (2021).

A szerző a versek megírása idején a szlovákiai Kultminor ösztöndíjában részesült.



2. Idrisz

Jó ideje a müezzinek énekére kelt a város: minden toronyból énekeltek, ahonnan azelőtt a harang szólított imára, de ők a harangot nem szívelték, egyedül a budai kapun hagyták meg, hogy jelezze, mikor zárják.

Hajnalban, ha felzendült az ének, és lebegni kezdtek az álmodók az álom partjához közel, eltűntek a dolgok körvonalai, eltűnt a választóvonal éjjel és nappal között, porhanyósá vált minden, a város lakói pedig mintha emlékezni kezdtek volna egy másik városra, ahol minden mahalle minden minaret-jából sorra megszólal az ének ugyanígy, egy városra, amely az időn túl, az emlékezetben vagy a jövőben vagy a múltban lebeg valahol, mint ahogy a mimar lebegett a halála előtt a fényben. Egy másik városra, amely Pecuj képére lett megformázva a világ másik felén, a tükörképe talán, vagy egy másik Pécs egy másik időben, vagy talán csak Kászim szívében létezik, aki a maga ízlésére hajlítottá volna ezt a várost, ahogy az ételeket is máshogy főzette, mint a püspökök, és a sihederek és öregasszonyok, akiket befogtak a püspöki palota konyháján, hazahordták lassan a kötényük zsebében vagy az ingük csücskébe kötve a különféle idegen fűszereket, felszállt innen is, onnan is a köfte vagy a böregi illata, mint ahogy Kászim szívéből párolgott hajnalban ennek az idegen Pecujnak a képe, amelyet mégis ismertek valahol a lakók, akik a müezzín hívó szavára nyitogatták a szemüket, hogy aztán az oldalukra forduljanak, mert ha egyesek szíve látta is a Kászim szívéből hajnalban felködlő egyszerre idegen és ismerős várost, mire felébredtek, elfelejtették, csak az álom édes íze maradt és valami illat, talán rózsáé.

A piac egyre nőtt, és lassan utcák szeltek keresztbe, amelyeket deszkákkal fedtek, hogy egy-egy ilyen utcán sötét lett, mint a tehén seggében – a török félte talán, hogy az isten látja, amikor csal –, karanlik csarsi, így nevezték a maguk nyelvén ezt a labirintust, egy szóval a pécsiek, akik lassan egy másik városban éltek, mint amelyekben azelőtt, noha el sem hagyták, nem tudták, mit gondoljanak Kászim furcsa népéről, amely rácnak tűnt, ha bor került elé, de töröknek, ha a papjuk vonyítani kezdett, mint a veszett kutya a Holdra.

Aztán megszülettek a gyerekek, akik soha nem látták a várost a dzsámi, a minaret és a karanlik csarsi előtt, amelynek egyre táguló sötét utcarendszerében úgy cikáztak, mint a patkányok, ha egy-egy szőnyegárus ízesített vízért vagy dohányért szalasztotta őket, megmegültek egy kelmekereskedő boltja előtt, vagy mellette a padon, hátha el kell majd szállítani valahová a vég kelmét, máskor a malom köveit tologatták a díszes táblán egy öreggel

szemben, és maguk sem vették észre, hogy már az istentelen rácoszmán szavakat fordítják magukban magyarra, ha az anyjuk szól hozzájuk hajnalban, mielőtt elszelne otthonról. Egyszer az egyik, máskor egy másik kézműves lánya szökött el a szőnyegkereskedő fiával meg a lepénykészítő legényével, mire hazamentek, török asszonnyá lettek, és utána már nem volt mit visszacsinálni, letépték magukról a szőrt, mondják, még ott is, hallgatógokká váltak, és a szemükben megjelent a vágyódás, amikor az éles holdsarló feltűnt a sötétkék, nyári égen, és a törökök rózsái és mindenféle szagos virágai ontani kezdték azt az éjjeli illatot, amely semmi máshoz nem hasonlított, semmihez, amit a magyarok addig ismertek, mégis fájdalmat okozott, ránehezedett a szívre és közben simogatta azt, mint a csalfa asszony a szerelmes férfi arcát, vagy az étel szaga, ha az ízet nem érezhetjük.

Törökök meg magyarok is voltak ezek az asszonyok, akik bő nadrágot hordtak aztán, de Szent Ignáchoz fohászkodtak azért, ha szültek, igaz, ahhoz fohászkodtak a született török asszonyok is.

A gyermek, aki most a furcsa kis öreg előtt állt, különösen hamar tanulta meg a város összes nyelvét, mesélték, a nagyapja, a kék szemű Ladislaus, az ács volt ilyen, aki a tető nyergén ülve talán még a madarak nyelvét is megismerte, sőt, akár még az angyalokét is, hiszen órára pontosan megmondta, mikor jön fergeteg és melyik évben aszály, ám amióta a török bent volt a városban, csak nekik dolgozhatott, hiszen a magyarok a házakat nem javíthatták ki, legalábbis a tetőn ülve, fényes nappal semmiképp, mint ahogy sárga csizmát se húzhattak, és fel kellett pattanniuk, ha muszlim hitű lépett eléjük.

A fiúcska nagyon is emlékezett a nagyapjára, aki az előző nyáron halt meg váratlanul.

– Az isten emberei minden nép közt az isten emberei, fiam, mert nem igaz ám, hogy Allah és a Jóisten külön isten volna. Hogyan lehetne két isten a mennyben, és hogy engedné a törököt hinni az Allahban, ha Allah nem ugyanaz volna, mint ő maga, és hogy engedne minket hinni a mi istenünkben Allah, ha nem volna a kettő egy – mondta neki halkan, ahogy azelőtt, mielőtt lesóványodott volna, a meséket mondta a sutban, ahol megbújtak telente ők ketten.

A kék szemű gyermek, aki csendes volt és úgy szívta magába a történeteket, ahogy a nyelveket, megjegyezte jól, amit a nagyapja mondott, pedig még csak ötéves volt.

Két évvel később, amikor megállt az öreg török előtt, akit az övéi babának mondanak, vagy a nevéen Idrísznek, hallgatott egy sort, mielőtt megszólalt.

– A nagyapám azt mondta, csak egy isten van, egy és oszthatatlan, és az ugyanaz, akárhogy hívják. A nagyapám azt mondta, hogy az unitáriusok ugyanazt az istent hiszik, mint ti, csak más-hogyan nevezik.

Ha az apám tudná, hogy idejöttem és beszélek vele, összetörné a csontomat – gondolta abban a pillanatban. De tudnia kellett, hogy igazat mondott-e a nagyapja. Jó ideje figyelte Idrísz, aki a szegényes rongyaiban járt-kelt a városban, meg-megállt, leült itt-ott egy padra, vonalat húzott az ujjával a földre, majd rátette a kezét a vele szemben állók halántékára, máskor csak ült a rózsák közt, és az arca úgy ragyogott, mintha nem is öreg ember lenne, hanem maga a fiatal Nap, megint máskor a bazárban leült játszani a tábla elé a magához hasonlatos öreg Rusztemmel, épp csak szavakat váltottak, amelyeket érteni ugyan lehetett, de azt már nem, hogy mit akarnak mondani velük.

Úgy okoskodott, hogy a nagyapja, aki emlegette is Idrísz, mint aki szent ember, maga tanácsolná, hogy hozzá menjen és ne máshoz.





– A nagyapád igazat mondott, kék szemű gyermek – válaszolta neki az öreg, akinek reszketett a hangja.

– Itt van hát a gyermek, akit Allah ígért, de ki gondolta volna, hogy keresztény gyermek lesz az, ki hitte volna. Allah hatalmas, ne akarjuk hát átlátni a csodái rendszerét, mint ahogy a csillagok mögötti világok sem az ember szemének valók, még akkor sem, ha az emberen belül ott van a csillagos ég pontos mása.

A fiú egyik lábáról a másikra állt az öreg előtt. Nem értette, mit beszél az égről, és miért mondja, hogy az ég benne van az emberben.

– Nem kell félned tőlem – mondta neki az öreg, és lassan felállt a padról, ahol maga alá húzott lábakkal kuporgott. Ahol a hátát a falnak szokta vetni, fehérén, tompán ragyogott a piszkos vakolatban egy folt.

– Tiszta mögötted a fal – mondta a fiú, és a kezével megérintette azt a fehérséget. Noha szeles, kora tavaszi nap volt, a kis faldarab finoman melegített. Átjárta az egész karját a tűzhöz hasonlóan melegítő fal melege, majd úgy tűnt, fel tudna röpködni valamelyik ház teteljére, végül ismeretlen nyelven lévő szavak jutottak eszébe, majd megérezte a nyíló rózsza illatát, pedig hát hol volt még a rózsanyílás és a kora nyár.

Az öreg vasmarokkal fogta meg, olyan erősen, amire nem számított. Akkor meghűlt körülötte a levegő, eltűnt a rózsaszín, el a repülhetnék.

– Engedj – cibálta magát, de az öreg erősen fogta.

– Eresszük belőled útjára azt a másikat – mondta halkan, és a kék szemű fiú előbb könnyebbnek érezte magát, majd sóvárgást érzett, hogy örökre itt maradjon a kis viskó előtt az öreggel. Úgy vágyott valamire, maga sem tudta, mire, mint amikor a mézes figurát nézte a bábosnál, mindent odaadott volna egyetlen falatért, és a bábos, a nagydarab ember, aki, ha imádkozott, beleremegett a föld, odanyújtott neki egy jó nagy, letört darabot, mosolygott, azt mondta, tudja, milyen kívánni.

– Mondd meg apádnak, hogy jöjjön el veled. Ne félj megmondani – morogta neki az öreg, és elengedte.

A fiú eliramodott.

– Hajj. Kajjúm – mondta Idrisz –, ő az élő és örökkévaló, aki a hitetlenek közt is megmutatja a hívőt.

A gyermek nem akart volna semmit mondani, ha amikor hazaért a budai, Malomszegnek is nevezett mahalle legnagyobb, még viszonylag jó állapotban lévő házába, az apja, aki annyiszor köpött egyet, ahányszor meglátta valamelyik csuhást, ahogy ő hívta a katolikusokat, akik szerint a sátán földi népe, és sátán alatt a pápát értette, és vallotta az az unitáriusok hitét, ha az apja nem hívja magához.

– Az nem járja, hogy te egész nap lopod az isten napját. Nem vagy már kisdéd, hogy a csarsiban bujdossál az ő karonülőikkel a pultok alatt, a kutyák meg a piszok közt.

A kék szemű gyermek nézte a férfit, aki olyan más volt, mint a nagyapja.

– Idrisz baba, a bektas beszélni akar magával.

Egy szuszra mondta, hogy ne fogyjon el közben a bátorsága.

Az apja meghökkent. Meg is hajolt a töröknek, nem is. Fel is ment a belső várba munkáért, kerülte is. Le is szakította a virágaikat régebben, ha jó kedve volt, meg át is ment a cifra kertjeiken, mintha nem lenne ott semmi. Ha kérdezték, azt mondta, a pápistákat rakná ki inkább a városból, ha választhat, mégis, amikor Madarász András, az előljáró csöndre intette őket és békére, és egyáltalán, olyanná vált az arca, mintha már ő is közéjük tartozna, a török kutyák közé, lebegni látszott a föld fölött, mint az öreg mimar, akiről azt mondják, a testéből kilépett, látták a lelkét az égbe repülni azon a kora tavaszi napon, amikor meghalt, akkor összezavarodott.

– Mit akar tőlem az a szőrbe öltözött vénség?

– Az istenről beszélni – válaszolta a fiú, aztán felkapta a könyökét, várta a fülest.

A férfinak úgy tűnt, mintha megmozdult volna alatta a föld. Elveszettnek érezte magát, mint aki kútba hull, vagy akit a szél kap fel. Elerőtlenedett, a szavak nem találták az útjukat a szájához, a kezéből kiesett az ing, amelyet felhúzni készült, az előtte álló fiú arca idegenné vált és felnőtté, a különös, kék szem, amely olyan volt, mint az öregapjáé, most úgy nézett rá, mintha nem a fia, hanem az apósa előtt állna.

– Elmegyek hát – mondta végre, miközben nem ezt akarta volna mondani, hanem, hogy szíjat hasít a hátából, hogy megcsapja a bolond öreggel együtt, hogy Isten nem tréfadolog, amiről egy taknyossal meg egy félbolond dervissel fog beszélni.

De nem a saját szavai jöttek ki a száján, nem azt gondolta, amit gondolt, és nem volt ura többé sem a gyermeknek, sem magának.

Később azt mondta, megdelejezték, boszorkányátkot szórtak rá, Balburga Millerin átkozta meg talán, Kászim legöregebb szakácsnéja, aki cseresznyényi nagyságú aranyakat kapott tőle, hogy gyermekeket raboljon nekik, gyermekek lelkét, testét, az ő kis, kék szemű fiát, aki immár az övék, és aki idegen nyelven gajdolja azt a sok istentelenséget, amit a mektebben belevernek, igaz, azt mondta, ő az egyetlen, aki még soha nem kapott ütleget.

Szégyen volt a gyülekezetben, szégyen az utcában, szégyen a családban, mégis, ha elnézte a másik két fiút, az egyiket, ahogy a kovács keze alá igazítja a vasat a fogóval, minden mozdulata olyan tökéletes, mintha meg lenne írva, a másikat, aki a követ vési, az unitáriusok sírköveit, és a kalapácsa nyomán repked a kőszilánk, a haja meg tiszta kőpor, s ha az orrát fújja, hát port fúj a markába, nem tudta, nem épp azért adta-e a töröknek a legkisebbet, a kék szeműt, mert azt szerette a legjobban, és azt is tartotta a legtöbbre.

– Öregapád, ha élne, mit szólna ehhez – sírt az anyja, amikor a gyermek először elindult a törökök iskolájába. Meg kellett volna verni. Oda kellett volna lódítani a kovácshoz, mint az első. Csak egy kölyök. Mégis, milyen másféle kölyök.

– Az öregapám maga vitt volna el Idriszhez. Rá gondoltam, amikor odamentem, és Idrisz tudta ezt – válaszolta a gyermek, akitől félni kezdtek, mintha már nem egy lenne közülük, hanem egy a törökök közül. ■ ■ ■

Járvány

A kolerajárvány 1830-ban az Orosz Birodalom irányából közeledett. Először katonai kordonnal próbálták útját állni, de 1831 májusában már elterjedt az északkeleti vármegyékben. A feszültséget több alapvető probléma szította, ezek közül talán a legsúlyosabb a – modern kifejezéssel – szociális helyzetnek nevezhető volt: a terület paraszti (és részben kismemesi) lakossága rendkívüli nyomorban élt, nemcsak műveltségi, hanem gazdasági szempontból is nagyon elmaradott volt Sáros, Zemplén és Szepes vármegye vidéki lakossága. Tovább erősítette a feszültséget a nemzetiségi probléma is, hogy a területen élő szegényparasztság legnagyobb része ruszin és szlovák nemzetiségű volt, akik egyáltalán nem bíztak a vármegyei és a kormánytisztviselőkben, akik zömmel a (saját nemzeti felemelkedésükért küzdő) magyar középnemességből kerültek ki. 1831 nyarán a kolerát súlyosbította az éhínség is, mivel a karanténintézkedések miatt az idénymunkából élő zsellérek nem juthattak el az Alföldre, ahol általában az egész évi szükségleteiket úgy-ahogy fedező jövedelmüket részesaratókként megszerezhették volna. A fegyveres felkelést talán az robbantotta ki, hogy a kormányzati intézkedések (a kutak erőszakos fertőtlenítésének kísérlete, a bizmutpornak gyógyszerként való adása – a bizmut hasmenést, hányingert okoz, tehát minden bizonnyal felerősítette, nem pedig csökkentette a kolerás fertőzés tüneteit) nemcsak teljességgel hatástalanok voltak, de – úgy tűnhetett – súlyosbították a helyzetet.

Véleményem szerint a legfőbb tanulság az 1831-es eseményekből az, hogy a kormányzat ötletszerűnek mondható intézkedései a korábban felgyülemlett feszültségeket (rosszul kezelt gazdasági és sehogyan sem kezelt nemzetiségi problémák) katasztrófhelyzetben a lakosság leginkább elnyomott és kizsákmányolt részében fegyveres felkelésig menő politikai indulatokká fokozhatják.



Ontológia

Az egér rohan a labirintusban.
Keresi a sajtot.
Elér a labirintus végére.
Ott a sajt.
Az egér nézi a sajtot.
Lefekszik a sarokba és elalszik.
Azt álmodja, hogy a sajt rohan a labirintusban.
Keresi az egeret.
Elér a labirintus végére.
Ott az egér.
A sajt nézi az egeret.
Lefekszik a sarokba és elalszik.
Azt álmodja, hogy a labirintus rohan a sajtban.
Keresi az egeret.
Elér a sajt végére.
Ott az egér.
A labirintus nézi az egeret.
Lefekszik a sarokba és elalszik.
Azt álmodja, hogy az egér rohan a sajtban.
Keresi a labirintust.

■ **Imre Flóra** (Budapest, 1961) költő, műfordító, klasszika-filológus.
Legutóbbi kötete: *Még tart a könnyűség. Válogatott és új versek*,
P'Art Könyvek, Tipp Cult Kft (2015).



LÉGVÁR

Ha akkor csendben maradok, és egyszerűen hazamegyek, mint mindenki más, akkor mindez nem lett volna. De nem akartam én semmi különöset, és soha nem is jutott volna eszembe, hogy pusztán ennyitől majd elkezdenek annak hinni, aminek hamarosan az egész falu tartott.

– Marika néni, tessék elképzelni, mit álmodtam! – ennyi volt az egész. Igazán nem tűnt olyan nagy dolognak.

A vasárnapi mise végén vártam meg a kedves szomszédasszonyomat a templomajtó mellett; addigra szinte mindenki elment már, mert ő nemcsak, hogy mindig az első sorban ült, de lassan is mozgott már, eltartott egy ideig, mire végiggyalogolt a padosorok között.

– Mit álmodtál, Annácskám? – kérdezte, és a hangjában nem volt semmi meglepettség. Túl volt ő már a gyanakváson, a hátsó szándékok keresésén; mindig ugyanazzal a nyugodt mosollyal, ugyanolyan kedves hangon szólt mindenkihez, akármivel is szólították meg éppen, mintha nem is lehetett volna hatni arra a szokásos mosolyára. Pedig dehogynem lehetett, és pont én leszek az, akinek sikerül.

– Tessék elképzelni, Marika néni volt benne, egy másik asszony, meg én is ott voltam, de én csak úgy ott álltam, nem is tudom, hogy kerültem oda, mint valami megfigyelő. Nagyon furcsa álom volt, valahogy olyan valószerű, nem is történt benne semmi különös, csak ez a másik nő megfogta Marika néni kezét, és csak annyit mondott, hogy megbocsátok, aztán semmi többet. Így ültek ott előttem egy darabig, aztán felébredtem.

Bármire számítottam volna, csak arra nem, hogy a néni falfehér lesz, és úgy mered rám, mintha szellemet látna. Egy kicsit meg is ijedtem, hogy nem lesz-e valami baja az ő korában. Ha tudtam volna, hogy így felkavarom, bár inkább el se mondtam volna.

– És ki volt az a másik nő, Annácska? – kérdezte végül halkán.

– Nem tudom, én nem ismertem. Szőke volt, magas, és szép.

Marika néni megtántorodott. Csak azért nem esett el, mert megmarkolta a padosor szélét. Kitapogatta a háta mögött a padot, lerogyott rá, és elkezdett keresztekot vetni. Előkotorta a blúza alól a feszületet a nyakláncán, megcsókolta, és valamit mormolni kezdett az orra alatt. Még mindig olyan fehér volt az arca, mint az ostya.

– Marika néni, jól tetszik lenni? Valami rosszat mondtam? – guggoltam mellé.

Egy ideig még nem nézett rám, csak mormolt magában a keresztet szorongatva. Amikor aztán felnézett rám, már egy kis szín visszatért az arcába és könnyes volt a szeme. Mindkét kezével megmarkolta a kezemet, és finoman simogatni kezdte a kézfejemet. És mintha hálával telt volna meg a szeme.

– Kislányom, én nem tudtam, hogy te... – Kereste a szavakat. – Hogy neked ilyen képesség van – mondta, és végre kicsordult egy-egy könnycsepp mindkét szeméből. Őszintén nem értettem, mire gondol.

– Nincsen énnekem semmilyen képességem, Marika néni, hát ez csak egy álom volt!

– Kislányom, akit te láttál, az a Herczegék Terikéje volt, még fiatalon. Te nem ismerheted, hamarabb meghalt, mint hogy te születted, boldogtalan élete volt szegénynek. – Tartott egy kis szünetet, és újra leszegte a tekintetét. – Mégpedig miattam, Annácskám, még ha ezt nem is tudja senki rajtam kívül, hogy én voltam az, aki mindent elrontottam neki. Gyere el hozzám ebédre, és elmondom neked, amit még senkinek sem eddig. Ami eddig csak az én szívemet nyomta egyedül.

Délben, a szomszédban, amíg Marika néni megterített és levette a lángról a húslevest, alig tudtam rávenni magam, hogy megszólaljak, úgy meg voltam szeppenve. Egyáltalán nem érttem, miről beszélhet, mit mondhattam, ami olyan fontos volt neki, és hogy miért tulajdonít olyan nagy jelentőséget egy egyszerű álomnak, ami pedig nem több, mint az emberi agy szeméttlerakója, ahová éjjel hordja ki a haszontalan holmit, hogy annyival is könnyebb legyen a fejünk. Véletlenül néha produkál érdekes vagy vicces dolgokat, az igaz, de semmi több, nem lehet ezt semmiféle képességgel összekeverni.

Csak a leves után szólalt meg végre, addig ő se beszélt többet énnálam; ő nem a megilletődéstől, mint én: egészen magába fordult, látszott, amíg felrakta a terítéket, hogy csak a megszokás miatt nem megy neki az asztalnak meg az ajtófélfának, de nem is látja, hogy ott vannak előtte.

– Látom én rajtad, hogy nem érted az egészséget, Annácskám, hát persze, hogy nem érted, nem verem én nagydobra – kezdett bele. – Annak idején, én nem is tudom, hogy ötven éve volt-e, vagy már hatvan, a Teri is szemet vetett ugyanarra a férfira, akire én is. Én félős, csendes, csúnyácska lány voltam már akkor is, hát nem tudtam, mit kell csinálni, ha el akarom csavarni egy férfi fejét. Amit édesanyám tanított, hogy a férfinhoz a hasán át vezet az út, hogy legényfogó leves és ilyen-olyan sütemény, hát azt a hajamra kenhettem, mert hol voltam én attól, hogy főzzek rá! Még az foglalkoztatott, hogy hogyan szólítsam meg egyáltalán, nemhogy a levesfőzés!

Marika néni azóta, hogy délelőtt megszólítottam, most először mosolyodott el, igaz, csak halványan, mint a pislákoló láng a kandallóban.

– De aztán eljött a farsangi bál, és azzal az én időm is, gondoltam – folytatta, és közben az a kis mosoly is eltűnt. – Eltartott egy jó ideig, mire összeszedtem a bátorságomat, hát nem ment az könnyen, ha igaz, egyszer még el is ájultam ott félelmemben, csak a barátainom tartották bennem a lelket, amíg el nem mentek ők is táncolni az ő választottjukkal. A Piroška is ott ismerkedett össze ám a Lacival, Isten nyugosztalja – utalt a néni egy másik asszonyra a faluból, arra a Piroškára, aki szintén a mi utcánkban lakott, jó ideje már magányosan, mindig feketében. Nem volt mogorva, csak nemigen beszélt ő senkivel, amióta az ura elment.

– És már éppen összenéztünk egymással – Istvánnak hívták, máig emlékszem, ahogy a szép szemeire is –, gondoltam, hogy na, eljött az én nagy pillanatom. De ő nem hozzám jött oda, hanem a Terihez, és őt kérte fel. Én csak álltam ott leforrázva, mozdulni nem bírtam, percekig nem mozdultam jottányit sem, csak akkor ocsúdtam fel, amikor az István úgy pörgette a Terit, hogy annak volt alkalma rám nézni közben a válla fölött. És úgy mosolygott rám, én azt éreztem, Isten bocsássa meg, mint egy áspiskígyó, mert tudta ő is, hogy epedek az Istvánért, de abban a pillantásban benne láttam én mindent. Hogy ő győzött, hogy ő neki lesz közös a jövője az én választottammal, és nem nekem. Megsemmisítő volt, az a jó szó rá, nem is bírtam állni a nézését, akkor végre visszatért az erő a tagjaimba, és hazáig rohantam.

Ült egy fél percig összeszorított szájjal, mintha nem akarná engedni, hogy kitörjenek belőle azok a szavak, amelyek már ott váraakoztak a szájában. Hát, tényleg nem is engedte: felállt, és összeszedte a tányérokat, a kanalakat és a levesestálat, szép lassan, abban a tempóban, ahogyan az utcán is járt, amióta csak az eszemet tudom. Jó darabig nem is nyitotta ki aztán a száját azért, hogy beszéljen: letette az asztalra a húst, és csak arra figyelt, hogy mit szúr a villájára. Én nem mertem megszólalni; láttam, hogy olyan dolog ez, amit nem lehet siettetni. Csendben ettünk, ő a maga démonaival viaskodva, én feszülten várva folytatást.

– Végigzokogtam azt az éjszakát – bökte ki, miután végzett. – Sorra jöttek eléem a gondolatok, hogy sosem lesz nekem senkim, hogy vénkisasszony maradok most már egész életemre, hogy legfőljebb macskákkal osztom majd a főztömet, nem az urammal, és minden ilyesmi. De ahogy az éjszaka egyre sötétebb lett, úgy lettek azok a gondolataim is. Újra meg újra láttam magam előtt a Teri gúnyos mosolyát, újra meg újra átéltem a megaláztatást, és egyre dühösebb lettem. Rá, a Terire, nem másra, nem a sorsra, nem az Istvánra, nem magamra. Könnyítet a lelkemen, hogy bűnbakot találtam, az az igazság.

Nagyot sóhajtott. Éreztem, hogy milyen nehezen mondja ki azt, ami miatt meghívott ebédre, először, amióta csak ismerem, pedig mióta élünk már egymás szomszédságában.

– És azon az éjszakán kieszeltem, hogy mit csináljak. Hogyha én nem kaphatom meg az Istvánt, akkor ő se kaphassa. – Rám nézett, olyan keményen, amilyennek még soha nem láttam, de tudtam, hogy nem nekem szól a könyörtelenség, hanem saját magának. – És én akkor elkezdtem róla terjeszteni, hogy a Teri olyan lány. Először direkt annak a barátnőmnek, akiről tudtam, hogy úgymondja majd az egész falunak, de azzal se elégedtem meg, elmondtam én is fűnek-fának, mindenkinek, akivel csak a következő napokban beszéltem, és mindig hozzátettem, hogy ne mondják el senkinek, mert tudtam, hogy akkor fogják csak igazán sokfelé szétszórni a dolgot, és akkor biztosan visszajut az István fülébe is.

Megint az üres tányérját nézte, eltűnt a szeméből az előbbi éles fény.

– És vissza is jutott. Senki nem látta többet együtt az Istvánt meg a Terit. De hiába, mert hát, ahogy te is tudod, kislányom – mosolygott rám, de úgy, hogy annak a mosolynak szomorúságába a szív beleszakadt –, engem se vitt táncba soha. Hamarosan el is költözött a városba, és miután a szülei meghaltak, többet vissza se jött.

Megint elhallgatott. Nagy sokára folytatta.

– A Terit viszont nem láttam többet úgy mosolyogni, mint akkor, a bálban. Meg más-hogy sem. Ráragadt, hogy mindenki macája, és már nem is tudta többé lemosni magáról.

Újra a szemembe nézett. Valami olyasmi sugárzott belőle, amit még senkitől nem láttam. Valami földöntúli, valami mindenen túli.

– Én azóta imádkozom az Úrhoz, hogy bocsássa meg, amit tettem, mert rögtön, már néhány héten belül megbántam. És te, édes kicsi Annácskám, most elhoztad nekem a választ, hogy meghallgatta a Jóisten az imáimat, és kegyes volt. Végre tudom, hogy Teri megbocsátott nekem! És ezzel olyan kő esett le a szívemről, hogy azt nem tudom neked elmondani.

Olyan volt, mintha eddig valami tartotta volna a tagjait, és azt a valamit most lecsatolták volna; mint Krisztus a templomi feszületen, ha kétezer év után leemelték volna a keresztről, úgy roskadt össze, nem is a teste, inkább mintha a lelke lett volna az, ami összecsiklik. Zokogni kezdett, nemcsak úgy könnyezni, mint délelőtt a templomban, hanem igazán, szívből zokogni. Felpattantam a székből, odaszaladtam hozzá az asztal túlfelére, átöleltem, és próbáltam megnyugtatni. Akkor láttam, hogy mosolyogva sír, mintha jólesne neki, hogy végre távoznak belőle azok a könnyek, amelyek évtizedek óta feszítették belülről.



Napokig úgy zsongott a fejem, mintha egészen kiürült volna, és csak a hangok visszhangoztak volna benne, akár a tihanyi ekhó, annyira érthetetlenül bugyborékoló hangokkal.

Volt ebben az egész történetben valami nagyon furcsa kettősség. Mert egyrészt meg voltam róla győződve, hogy alapvetően semmi igaza nincs Marika néninek: az álom, az csak álom, és semmi több, nem vagyok én semmiféle médium vagy látnok, még ha egy pillanattig el is játszottam a gondolattal, hogy mi van, ha mégis igaza van. De amint végiggondoltam, olyan sületlenségnek tűnt, hogy rögtön elhessegettem az egészet. Másrészt viszont, akármit is gondolok én, az is elvitathatatlan, hogy a hatása a lehető leginkább kézzel fogható volt, és ténylegesen megváltoztatta a néni életét. Ha buta babonáság, ha nem, az ezen a tényen nem változtat.

Még fel se ocsúdtam ebből a különös, érthetetlen szédelgésből, amikor egyszer csak kopogattak az ajtómon. Piroska néni állt a küszöbömön, ahogy mindig, talpig feketében, mégis valami egészen különös és szokatlan volt a megjelenésében: úgy pironkodott a ma-

ga, nem is tudom, hetven vagy nyolcvan évével, mint egy kislány, aki a kis barátnőjét keresi, de a szigorú apuka nyitott neki ajtót.

Betessékeltem, ő pedig rögvést a kezembe nyomott egy nagy, letakart tálat. Belenéztem: friss disznótoros volt, igazi kis terülj-terülj asztalkám, hurkával, kolbásszal, szalonnával, mindennel, a legfinomabb falatokkal. Piroska néni nem is körülményeskedett, mint Marika néni a tálalással és a levessel meg a hússal, rögtön belevágott a közepébe.

– Anna – mondta, és megköszöri a torkát. – Én hallottam, hogy te kapcsolatba tudsz lépni a halottakkal. – Talán észre se vette, talán csak önkéntelen mozdulat volt, de ahogy ezt kimondta, keresztet vetett. – Ezért jöttem hozzád, hogy megkérjelek, hogy próbálj meg beszélni az én Lacimmal. Én nem tudom, hogy megy ez – mondta még mindig pironkodva, és a kezembe nyomott egy valaha fekete-fehér, mára megsárgult fényképet, meg egy keményítőtől ropogós, élére vasalt, nagy férfinget –, de hoztam neked egy fotógráfiát a Laciról, meg egy személyes tárgyát, hát gondolom, valami ilyesmi kellhet hozzá, nem? Én arra szeretnék téged megkérni, Annácskám, hogy beszéljél vele a kedvemért. Megtennéd nekem?

Én csak álltam ott leforrázva. Hát mit lehet erre mondani? Hogy az egész csak egy félreértés? Hogy szó sem lehet róla? Hogy képtelenség? Megpróbáltam visszaadni neki a tálat a disznótorossal, de úgy tett, mintha észre se venné, nem nyúlt felé, csak tartottam ott hülyén.

– Piroska néni, hát azt nem lehet csak úgy erőltetni... Én nem tudom azt így, megrendelésre – dadogtam neki olyan halkán, hogy nem is tudom, hallotta-e, vagy csak a zavaromat látta, meg hogy rázom a fejemet, mint rongybaba a szélben. – Nincs is szó semmiféle kapcsolatról a holtakkal, az csak egy álom volt – tettem még hozzá ugyanolyan bátortalanul.

És már megint ugyanott voltam, mint a legutóbb, Marika nénivel: én azt hittem, csak valami jelentéktelent mondok, nem volt a szavaim mögött semmi, és mégis azt kellett látnom, hogy micsoda ereje van az ártatlan mondataimnak. Piroska néni ott a szemem előtt veszítette el a tartását, beesett a válla, lehorgadt a feje, megrogyott a térde, olyan érzésem volt, hogy ha nem nyúlok a válla alá, összeesik. De persze nem nyúltam, csak odahúztam egy széket, le is huppant rá azonnal. Rám emelte a szemét, és olyan szomorúság áradt belőle, hogy már akkor, ott ösztönösen azt kívántam, bár soha senkinek ne beszéltem volna semmiféle álmomról – pedig nem is tudtam, mennyi minden jön még.

– Anna, édes gyereke – mondta, szinte suttogva –, én úgy jöttem hozzád, mint a megváltóhoz, mint az utolsó lehetőségemhez a megnyugvásra. Megmondom neked, amit még senki másnak – mondta ő is ugyanazt, amit egyszer már hallottam, és úgy éreztem, inkább jobb lenne, ha többet nem kéne hallanom –, én néhanap úgy éreztem a Laci, mintha más asszony szagát hozná haza a ruháján. És olyankor szótlanabb is volt mindig, és másnap virágot vágott nekem az erdőben. Én soha nem tettem szóvá, mert nem mertem, és mert nem tudtam, mit mondhatnék. De amióta elment a Laci, nem tudok aludni ettől a gondolattól.

Felállt a székből, és odalépett elém, hogy ezzel nyomatékosítsa a szavait.

– Én azóta egyetlen éjszakát nem aludtam végig. Egyet sem. Mert csak ezen rágódom. Hogy lehet-e, hogy megcsalt engem az uram. Csak ez emészt most már három éve, már enni is alig tudok, elfogyok lassan, hát látod rajtam.

Végigmértem, és bár a gyászruháitól máskor valóban nem látszott olyan egyértelműen, most, hogy külön mondta, tényleg feltűnt, hogy csont és bőr, mint egy hollófekezte csontváz, egy kovácsoltvas szobor a temető ajtaján. És akkor azt éreztem, nem állhatok csak úgy ott, bután, mint egy madárijesztő, most nem lehet csak mindent ráhagyni a másokra, mint máskor.

– Piroska néni, szerette magát a férje? – vágtam ki végül. Egy pár másodpercet hallgatott.

– Szeretett, igen – felelte végül halkán, de meggyőződéssel.

– És Piroska néni is szerette a Laci bácsit? Boldog életük volt együtt?

– Az volt, lányom. Nagyon boldog életet adott nekünk a Jóisten.

– Akkor meg mit számít az egész? Mit változtatna ezen bármilyen álmom? Még ha tudnék is segíteni, de nem tudok. Hát ha egyszer úgyis szép életük volt, nem igaz?

A néni csak állt előttem, görbe háttal, a földnek szögezett tekintettel. Végül megfogta a fényképet és az inget, és lassan, szinte csoszogva elindult az ajtó felé. Végül megállt, és még egyszer rám nézett.

– Én már nem tudom – felelte a kérdésemre. – Én már nem tudom, hogy milyen volt a mi közös életünk, már nem vagyok biztos semmiben. Nem tudok megnyugodni sehogyan sem.

Időközben egészen lement a nap, odakint már sötét volt, és akkor, ott, ahogy az ajtó felé araszolt, és kinyitotta a kaput, hirtelen olyan érzésem támadt, hogy ha most kimegy, elnyeli a feketeség, egészben, mint Jónást a cethal, és én vagyok az egyetlen, aki ezt meg tudnám akadályozni.

– Piroska néni! – kiáltottam utána, szinte ösztönösen, alig gondolkodva, hogy mit csinállok. – Jól van. Tessék ideadni azt a fényképet. Megpróbálom.

Nem tudtam nézni a szemében azt a hálát, ami egy csapásra kigyúlt benne, inkább én voltam most az, aki lesütötte a szemét, úgy szégyenkeztem. Sáfárokodom valamivel, ami nincs is a kezemben, és még hálások is érte. A disznótorost sem bírtam megenni, ha csak ránéztem, nem a húst láttam, hanem Júdás fizetségét, csak a láttától úgy éreztem, hogy betörök a fogam az ezüstbe, amint ráharapok.

De megpróbáltam. Megpróbáltam meggyőzni magam, hogy az egész mégiscsak lehetséges; hogy végtére is minden lehetséges, aminek nem tudjuk bizonyítani az ellenkezőjét, és ki vagyok én, hogy nagy kevélyen kijelentsem, én aztán tudom, mi az álmok jelentése, és az mégpedig semmi más, mint agymunka, és kész. Hogy hátha mégis van abban valami, amit ők mondanak, és én vagyok az, aki téved.

De hiába győzködtem magamat: ha egyáltalán tudtam aludni, semmi szokatlant nem álmodtam, de a legtöbbször elaludni se tudtam. Úgy éreztem magam minden éjjel, mintha a plafon, rajta a padlás és a háztető, de még a kémény is a mellkasomat nyomná. És még nappal se csillapodott a szorítás: ahányszor csak összetalálkoztam Piroska néniel, akit mintha kicseréltek volna, majd kicsattant, mindig olyan cinkosan nézett rám, hogy alig bírtam visszamosolyogni; ha senki nem látott, még a kezemet is megragadta néha, és úgy nézett a szemembe ki nem érdemelt bizalommal.

Egy ponton nem bírtam tovább. Annyit láttam magam előtt az örömkönnyekektől zokogó Marika nénit, annyit az ajtó mögötti fekete éjszakába majd belevesző, egész kicsire összehúzódtott Piroskát, hogy megérett bennem az elhatározás: ha nekik ilyen fontos ez a sületlenség, ám legyen, nem én leszek az, aki a boldogságuk útjába áll. Elvégre is kéretlenül is rám tették a saját lelkük terhét, és már nem tudom levetni magamról, csak azt dönthetem el, hogy igent mondok vagy nemet, és mindkettőnek ugyanolyan kézzelfogható, súlyos következménye van, olyat már nem tudok mondani, aminek nincs. Hát akkor inkább igent mondok.

És igazam is volt: amikor becsöngettem Piroska nénihez, és azt mondtam neki, hogy az éjjel megjelent az ura, és elmondta, hogy csakis őt szerette, senki más, pontosan ugyanazokat az örömkönnyekeket láttam az ő szemében is, mint nem olyan régen a szomszédban elköltött ebéd végén. Olyan volt a boldogsága, mint egy vírus, még én is alig tudtam ellenállni neki, pedig én voltam az egyetlen, aki tudta, hogy levegőből építettem ezt a várat, nem kőből.

Vagy nem így van? Kezdtém azt érezni, hogy magam sem tudom.



Hogy mennyire naiv vagyok, az újra meg újra kiderült számomra, de mindig csak utólag – hát éppen ez a naivság lényege, nem igaz? Ahogy nem tudtam, mit okozok akkor ott, a templomban, amikor az első, vagyis az egyetlen igazi álmomról beszéltem Marika néniel, úgy nem tudtam, még csak nem is sejtettem, legrosszabb rémképemben sem, hogy micsoda lavinát indít el a két álom, az igazi és a fals. Hogy majd elkezdenek sorra egymás után kopogni az ajtómon, mintha kivettem volna egy hatalmas, villanyfényes cégért, hogy „Halottlátó, keressenek bizalommal”. Mindig valamilyen megelégedett hálából sült étellel vagy édes-séggel jöttek, amit úgysem tudtam megenni soha, mert már ahogy az asztalra tették, megint csak az ezüst csörgését hallottam mindig, nem a fémtálca ütődését a faasztal lapjához.

– Annácskám, én nem tudok aludni – ez mindig része volt a hegyi beszédnek: tudtam, hogy az idősök már csak keveset alszanak, de azt csak ekkor értettem meg, hogy azért, mert az évek során annyi mindent felhalmoztak, ami nyomja a szívüket. – Nem tudok aludni, mert az utóbbi időben már csak a Magdira gondolok mindig. Lánykoromban ő volt a legjobb barátom, olyanok voltunk ketten, mint két test, egy lélek, elválaszthatatlan, szívbeli

barátnék. Hanem aztán felnőttként elszakadt ez a kötelék kettőnk között, és megmondom neked őszintén, Anna, nem volt ez annyira a sors kifürkészhetetlensége, mint amilyennek tűnhetett: csakis én tehettem róla, senki más.

– Ő mindig olyan kedves volt velem, mint egy gyermek, önzetlen és nyíltszívű, az én szívem viszont megkeményedett, nem akartam már ugyanúgy viszonzni a közeledését, mint annak előtte – folytatta, de mintha nem is rám figyelne, csak a múltba révedne. – Ha elmondta nekem valami titkát, és tanácsot kért, mindig éreztettem vele, hogy valamit rosszul csinált, vagy egyenesen le is szidtam. Ha meghívott magához, a családjához, azt hazudtam, hogy nem érek rá, vagy szándékosan úgy szerveztem az életem, hogy ne kelljen átmennem. Ha szívésséget kért tőlem, nem tettem meg, akár még akkor se, ha csak kölcsönként volna valamit: azt mondtam, az enyém is épp most törött el, vagy nem is volt soha. És ez már így is maradt mindvégig: még akkor is kemény maradt felé a szívem, amikor megözevgyült, amikor a gyerekek kiröpültek már mind, egyedül maradt, és kereste volna a társaságomat. És hitegethettem én magamat, pár évig még el is hittem talán, hogy vele van a baj, hogy ő változott meg, azért nincs kedvem vele lenni vagy a kedvére tenni, de valójában tudom én, hogy nem így volt. Irigy voltam, ennyi az egész.

Itt jött el az a pillanat, amit szinte előre vártam már: hogy lesüsse a szemét.

– Irigy voltam és féltékeny: olyan volt nekem lenyelni az ő boldogságát, mint a keserű pirulát. Hogy neki szerető családja van, boldogan rohangálnak körülötte a gyerekek, nekem meg nem adott egyet sem a Teremtő, a kifürkészhetetlen szándékaival. Hogy hiába nehéz felnevelni annyi gyereket, hiába tudom, hiába látom mindenkin, mennyi bosszúsággal jár, az ő férje akkor is csak szerette mindig, akármilyen is volt, mint valami szent ember. Az enyémnek meg, noha éldegélhettünk volna igazán békében, így is eljárt a keze, ha ivott, és sokat ivott mindig. Sosem voltam elég jó neki, hogy azért, mert nem adtam neki gyerekeket vagy másért, nem tudom már. Hát ez az igazság, ami rágja a lelkemet, most már nap mint nap, hogy egy olyan percem nincs már szinte, amikor ne azt gondolnám, miért kellett ezt tennem, miért nem becsültem meg az ő barátságát, amíg megtehettem volna.

Hogy megbocsátott-e vajon a barátnő, azt akarta persze tudni. Hát hogyan bocsátott volna! Álmodtam, és ő világosan elmondta benne. Mi mást mondhattam volna.

És hogy a következő miért nem tud aludni? Hogy mi volt az, amit csak nekem mondott el az Erzsébet néni, egy nagy társaságban Rákóczi tőrös fölött, amit még senki másnak?

– Én az utóbbi hónapokban szinte már csak a szomszédasszonyomra gondolok, ahogy múlik az idő, egyre gyakrabban. Vagy húsz éve vádolt meg azzal, hogy a kutya elragadja a tyúkjait az ólból. Éktelen haragra gerjedtem, hogy ilyenekkel vádol, hogy még egy kutyára se tudok vigyázni, hogy én éheztessem az állatot, hogy tyúkot kelljen rabolnia. Elmondtam mindennek, bevallom neked, mire ő is elmondott még ugyanannyi rossznak engem. Akkor romlott meg a viszonyunk; ha onnantól találkoztunk, eleinte csak elfordultunk egymástól, később újabb meg újabb szitkokat szórtunk egymás fejére, úgy tettünk keresztbe egymásnak, ahogy tudtunk, belekötöttünk az élő fába is, ha az a másik kertjében nőtt. Mind a ketten meg voltunk győződve a magunk igazáról és a másik aljas rosszindulatáról.

Látszott rajta, hogy magában végiggondolja ezeket a perpatvarokat, de többet végül nem sorolt fel közülük.

– Végül én kerekedtem fölül: valahogy mellém állt a falu, talán én képviseltem szenvedélyesebben az igazamat. Ő lett a vádaskodó hárpia, én meg a szerencsétlen, akit meghurcoltak. Nekem mindig volt társaságom, neki meg egyre kevésbé. – Szünet, szemlesütés, ahogy mindig ilyenkor. – Csakhogy aztán pár évvel később észrevettem, hogy a kutya lyukat ásott a kerítés alá. Na, egyik nap, amikor láttam, hogy sehol nincs, hiába fütyülök neki, elrejtőztem a lyuk közelében a fa mögé, és alig várok egy órát, látom, hogy jön a kutya, hasonlóan kuszva tolja magát át a lyukon, a szájában egy véres csirkével. De akkor én már úgy örültem, hogy végre eldőlt kettőnk közt a vita, nem vitt rá a lélek, hogy elmondjam a szomszédnak, neki volt igaz; nem akartam én már, hogy megforduljanak az erőviszonyok. De onnantól azért csak nyomta a szívemet a dolog; esküszöm, egy idő után már minden reggel úgy ébredtem, hogy ma lesz a nap, amikor elé állok, és elmondok mindent, talán, ha sikerül, még bocsánatot is kérek annyi év után a szidalmakért. Mert erőst megbántam én az egészet. De aztán meghalt az Irén, mielőtt rászántam volna magam a dologra.

Megbocsátott-e neki valaha a szomszédasszony? Hát persze, hogy megbocsátott: az álom nem hazudik.

És ez így ment napra nap, már attól féltem, híre megy az én nem létező képességemnek a falu határán túl is, és akkor már nemcsak a fél szomszédság, de az egész megye a küszöbön áll majd a megváltásért cserébe süttött, gőzölgő ételekkel.

De eljött az a pont, amikor már én sem bírtam tovább. Amikor az egyikük azzal állított be, ugyanazzal a bűnbánó arccal, amit már úgy ismertem, hogy csukott szemmel is lerajzoltam volna és igazabb lett volna az eredetnél, hogy ő bizony mindig rövid láncon tartotta a kutyáját. A szerencsétlen mozogni alig tudott, mígnem egyszer talán valami macskától vagy mókustól úgy nekiiramodott volna, hogy megfojtotta a kötél. És hogy az állat megbocsátott-e neki, azt akarja tudni.

Akkor pattant el bennem valami, hiába a jó neveltetés, hiába a türelem és a megértés, ráripakodtam:

– Hát ne haragudjon, de állatokkal aztán már biztos, hogy nem foglalkozom. És különben is, árulja már el nekem, ha olyan pontosan tudta, hogy rosszat tesz annak a kutyának, akkor miért tartotta kikötözve? Ha tudja, hogy nem kéne, miért csinálja mégis?

Ezt már nem is csak neki mondtam, csak ő volt ott éppen; úgy is pislogott, mint aki érzi, micsoda aránytalan szidalmak zúdulnak rá, de nem tudja, ki helyett áll a szavaim alá.

– Miért csinálják ezt mindnyájan? Miért mennek a rosszba, miközben tudják, hogy nem kellene? És ha már ezt az utat választják, miért nem kérnek legalább még a másik életében bocsánatot? Miért nem néznek szembe a bűneikkel, amíg még lehet, vagy miért nem hagyják egyszerűen abba, amiről pontosan tudják, hogy nem kéne csinálniuk?

Csak állt ott előttem védekezően, mintha nem szavakkal, hanem bőrszíjjal ostromoztam volna az előbb. Végül egészen egyszerűen válaszolt.

– Azért kötöm ki, mert úgy egyszerűbb. Kényelmesebb. Lehet, hogy rosszat teszek a kutyának, de legalább jobban alszom, mert amíg láncon van, nem kell félnem, hogy ha szabadon eresztem, mi lesz, elkóborol, megszökik vagy akármi.

– De nem zavarja, hogy nyűszít? – kérdeztem akkor már én is csak a gyakorlati részére koncentrálna a dolognak.

– Hát becsukom az ablakot, és akkor nem hallom.

Talán azért is voltam annyira kiélezve erre a szerencsétlen kutyásra, mert nem sokkal előtte tudtam meg, hogy Marika néni meghalt. A lánya azt mondta, mosolyogva feküdt az ágyában, amikor rátalált, olyan szépen összekulcsolt kézzel, mintha már a halotti ágyban felkészült volna a Szent Péterrel való találkozásra. Csak engem zaklatott ez fel mégis, mert én tudtam, mi a mosoly oka. És nem volt tiszta a lelkiismeretem.



Én a templomba mindig elmegyek, mert úgy szokás, és mert mindenki ott van. De magunk közt szólva nemigen gondolkodtam még azon, hogy ezen kívül mi végre is ülünk ott vasárnaponta. Ez csak úgy van, mint az ünnepek: ha jön a karácsony vagy a húsvét, akkor az ember pontyot süt vagy tojást főz és kész, nem gondolkodik annak a mélyebb értelmén, hogy miért.

De most valahogy már nagyon feszített ez az egész álom-história, úgyhogy a kutyás asszony látogatását követő vasárnap megvártam, amíg mindenki elmegy – kicsit elpityeredtem, hogy már nem Marika néni az utolsó az ajtó felé tartó gyülekezetben –, aztán beosontam a gyóntatófülkébe. Nem volt szokásom, még húsvétkor se: az egyház nekem vasárnap reggel kezdődött, és még aznap délelőtt, a harangszóval mindig véget is ért.

És aztán ott a fülkében mindent elmondtam a gyóntatópapnak, az első álmotól kezdve a többiig. Pontosabban a többi hiányáig. Hogy hamis reményt adok mindenkinek, aki ezt várja tőlem, mert úgy érzem, ezzel tudok rajtuk segíteni, mert ez megnyugtatja őket, és segít nekik a szembenézésben. Változni meg úgysem változik semmi az ég adta világon, csak a lelkük könnyebbül meg tőle, hogy megbocsátásban részesültek.

Ahogy a végére értem, az atya mintha egészen ingerülten szólt volna hozzám. Én már nem emlékszem, olyan rég voltam utoljára, de úgy rémlett, mintha a papnak meg kellene őriznie a tiszta fejét és a hidegvérét, akármit is gyón meg neki a vétkes.

– Az ilyesmi nem a te feladatod, lányom – ripakodott rám.
– Hát kié? – kérdeztem vissza meglepetten, szinte reflexből, minden rossz szándék nélkül.
– Hogy merészelsz az Úr házában tiszteletlen lenni Isten szolgájával és az egyházzal? Elég legyen ebből az ostobaságból – csattant fel, aztán elmondott minden rossznak, csak sorolta a főbűnöket, és felszólított, hogy esedezzek bocsánatért a Megváltó előtt, aztán kiosztotta rám a penitenciát, hány Miatyánkot, hány Üdvözlégyet mondjak el, és hazazavart, mint pedellus a rossz gyereket. Akkor már azt gondoltam, hogy nem volt jó ötlet a gyónás mégsem; nem könnyített az rajtam semmit.

Azt már mondtam, hogy mindig naiv voltam, és most már bizonyosan az is maradok életem végéig; nem tanulok semmiből. Az se jutott volna eszembe soha, ha tüzes vassal vallonatnak se, hogy pont úgy fog az egész dolog kitudódni, hogy senki másnak nem beszélek róla, csak az atyának. Pedig így volt; magától mondta-e el, hogy így akadályozza meg a bűnös praktikáim folytatását, vagy csak a Piroska nénivel való beszélgetése közben bökte ki, már-már véletlenül, azt nem tudom.

Piroska néni mindenestre valamivel ez után a vasárnap után megint ott állt a küszöbömön, pont, ahogy elsőre, mintha szín ugyanúgy megismétlődne, ami egyszer már megtörtént. És nyoma se volt rajta annak a derűnek, ami az elmúlt hetekben újra körülöngte, mintha kicserélték volna, csak arra a kis időre. Ugyanaz a kovácsoltvas, összeviszsa hajlított, fekete csontváz volt, aki a korábbi években. Aki a nem létező álmom előtt volt.

– Nem jövök én be, Anna, csak elmondom itt a küszöbödön, amit akartam, és már itt se vagyok – kezdett bele olyan hangon, hogy a holtak is vigyázzba álltak volna tőle. – Én hálás voltam neked, amiért elhoztad nekem az Úr válaszát az imáimra. Nyugodtak lettek a nappalaim és az éjszakáim, úgy tudtam elébe tekinteni a halálnak, mint aki végzett minddel az életben, ami fontos, és nincs mit hátrahagynia. Mert olyannak tudtam látni az életemet, ha visszatekintettem rá, amilyen az volt, és végre nem voltak bennem megválaszolatlan kérdések. Megtaláltam a békémet.

De furcsamódon mindezt a legkevésbé sem békésen mondta, hanem úgy, mint aki gyászol valamit; valamit, amit elveszített.

– Most már tudom, hogy ez hamis béke volt és hamis nyugalom, csalárd válaszok nyomán. És újra magamhoz kell ölelnem a kételyeket, amelyeket pedig már elengedtem, mert kiderült számomra, hogy nem igaz, amiben a hazugságod nyomán hittem. Imádkozz a lelki üdvödért, Anna, én is imádkozom majd érted. Az Úr talán megbocsát.

Az utolsó mondattal rám emelte a tekintetét. És én megrémültem: nem attól, amit mondott, hanem attól, hogy a szemében teljesen kialudt a fény. Épp olyan volt belepillantani, mint a nyitott ajtón át az éjszaka sötétjébe nézni, a fekete ürességbe, aznap este, amikor először nálam járt. Aztán hátat fordított, és elbicegett; én csak álltam az ajtóban, fél kezemben a kilinccsel, a másikkal az ajtófélfának támaszkodva, és még mindig fogva tartott az a reményvesztett homály abból a szempárból.

Csak néztem utána, ahogy tényleg elnyelte a sötét, és mintha elnyelt volna vele együtt engem is. Egy ideig nem láttam semmit magam előtt; visszaléptem a lakásba, de majdnem megbotlottam a saját lábamban. Lehuppantam egy zsámolyra, de úgy éreztem magam, mintha a föld alá süllyednék. Hogy számolok én el mindezzel magam előtt? Pedig nem is történt semmi, csak mondtam néhány mondatot valakinek, az ő élete pedig megváltozott, mert hitt abban, amit mondtam. Hogy került az én vállamra ekkora teher?

Csak arra tudtam gondolni, bár lenne valaki, aki nekem is azt mondaná, álmot látott: felsorakoztak előtte mind az én nénijeim, hogy elmondják, megbocsátottak nekem – csak én úgyis tudnám, hogy nem igaz. Pedig milyen jó lehet hinni! De nekem ki fogja elhozni a megbocsátást, ha úgyse hinném el senkinek? ■ ■ ■



Márton Irma TÉVEDÉSE

5.

Márton Irmáról régóta az a hír járta, hogy nincs nála jobb szülésznő az egész városban. És itt most nem arról beszélünk, hogy szokatlanul fiatalon, még húszas éveiben kinevezték főnővérnek – azt a megbízhatóságának, munkabírásának, precizitásának köszönhetette elsősorban, meg annak, hogy az elődje éppen akkor vonult nyugdíjba. Nem, ahhoz, hogy valaki kiérdemlje ezt a címet, nem volt elég a megbízhatóság, a munkabírás, de még a precizitás sem, ahhoz életre szóló elhivatottság kellett, meg persze megfelelő lelki alkat és igen, boszorkányos ügyesség. Márton Irma mindezekkel rendelkezett, nem csoda, hogy a híre a harmincas évek elejére messze földre eljutott, s hogy ekkorra távoli országból jöttek haza várandós asszonyok, hogy az ő kezei között szüljék meg gyermeküket. Frigyesi professzor is, a klinika igazgatója, ha bonyolultabb esetnek néztek elébe, ragaszkodott Márton Irma jelenlétéhez. És ha valamely Andrassy úti vagy rózsadombi villába hívták, hiszen az arisztokraták vagy a nagypolgárok gyermekei csak nem születtek ugyanott, ahol a köznép utódai jöttek a világra, tehát ha a felső tízezer növekedett éppen tízezer-egyre, akkor is ott kellett lennie a Márton Irmának – még a legdivatosabb bécsi nőgyógyászok is szívesen fogadták jelenlétét, ha valamely előkelő paciensek kedvéért időlegesen áttették székhelyüket a hajdani császárvárosból Pestre.

Márton Irma maga is úgy gondolta, a Gondviselés éppen a megfelelő helyre vezérelte, amikor kilencszázhuszban jelentkezett a budapesti bábaképzőbe. Pedig e pályaválasztásban több volt a véletlen, mint a tudatosság. (De hát az égiek, tudjuk jól, szeretik afféle jótékony véletlennek álcázni beavatkozásait – talán, hogy ne érezzük magunkat folyton a lekötözöttjeinek.) Márton Irma, amikor a nagy földindulás után itt maradt árván, támasz nélkül, nincstelenül, tizennyolc évesen, kénytelen volt olyan megélhetés után nézni, ahol, habár a fizetés alacsony, a lakhatásra és az étkezésre nincs gondja: a legkézenfekvőbb megoldás az lett volna, ha apácának áll, de ekkoriban éppen nem volt valami jó viszonyban a jóistennel – nem tudta megbocsátani neki, amit vele művelt –, arról nem is beszélve, hogy reformátusként előbb még az áttérés bonyodalmas eljárásán is át kellett volna esnie. Így aztán nem lett Jézus mennyasszonya – meg senki másé sem, de ez nincs összefüggésben a pályaválasztásával –, elszegődött hát az első kórházba, ahol volt felvétel képesítés

nélküli nővéreknek. Hogy ez éppen a Baross utcai klinika volt, az megint csak a véletlen számlájára írható. Márton Irma kapott egy ágyat a Mária utcai nővérszálláson – tizenhatan aludtak egy térben – kosztot a személyzeti konyhán, és ápolhatott rákos betegeket, ringathatott napszámra árván maradt csecsemőt – az anya a szülőszobán lehelte ki lelkét –, moshatott folyosót. Ezerkilencszázhusz június negyedikén, azon a napon, amikor betöltötte a húszat, beadta a jelentkezését a bábaképzőbe. A feltételeknek (20-35 éves életkor, jó erkölcs, jó fizikai állapot, négy elemi iskolai osztály elvégzése) tökéletesen megfelelt, fel is vették minden gond nélkül, szeptemberben megkezdhette tanulmányait a tízhónapos tanfolyamon. Nappal az előadásokat hallgatta, meg a gyakorlati jártasságra igyekezett szert tenni különféle kórházi osztályokon, délután szendergett néhány órát, aztán este munkába állt, hiszen valamiből élnie kellett, és a tanfolyam díját is fizette. Márton Irma könnyen tanult (már kisgyermek korában úgy jellemezték őt a tanítói – és ezzel persze önmagukat meg a kort is – hogy „szokatlanul jófejű”, tudniillik ahhoz képest, hogy lány), nem jelentett neki gondot most sem, hogy fejezetről fejezetre elsajátítsa Mann Jakab Magyar bábaképzés című könyvét. Figyelmesen meghallgatta Schwester Johanna Wagner magyarázatait, gondosan vezetett munkafüzetébe világos, rövid mondatokban összefoglalta a lényegét, aztán zöld írónnal aláhúzta a fontosabb, pirossal pedig a legfontosabb kifejezéseket. Az első hónap végén összefoglaló dolgozatot írtak, Márton Irma „különösen dicséretes” minősítést kapott a magáéra.

A második hónapban átmentek a gyakorlóterembe, ahol méretarányos porcelánbabákon – anyababákon és csecsemőbabákon – gyakorolták az elméletben már megismert folyamatokat: Márton Irma itt is hamar kitűnt kezűgyességével. A harmadik hónapban aztán bedobták őket a mélyvízbe: előbb csak vizitálóként, később segédszemélyzetként valóságos szüléseken vehettek részt. Az első alkalom után a résztvevők harmada lemorzsolódott. A második után a maradék fele. Igaz, aki eljutott a harmadik alkalomig, annak már komoly esélye volt rá, hogy sikeresen fejezi be a tanfolyamot.

Egy jó bábának sokféle tulajdonsággal kell rendelkeznie. Nyugodtnak kell lennie, döntésképesnek, határozottnak, de megfontoltnak, óvatosnak is. Bírnia kell a vér látványát, a fájdalmat (a mások fájdalmát, igen, de azt gyakran nehezebb elviselni, mint a sajátunkat), kezűgyesnek is kell lennie, nem is kis mértékben, hisz egyetlen rossz mozdulata életkebe kerülhet – és persze ezt a felelősséget is el kell tudnia viselni. És egy kissé lelkésznek is lennie kell, vigasztalni tudni és simogatni, ha kell, fékezni és türelemre inteni, ha arra van szükség. És tudnia kell időben háttérbe vonulni, igény szerint, és színpadra lépni megint, ha isten ne adja, korrigálni kell az orvos hibáját. Márton Irma éppen ilyen baba volt. Aki a génjeiben hozta a bábásághoz szükséges emberi tulajdonságokat, s amit szorgalommal, kitartással, tudásvágygal még hozzá tehetett, hozzá is tette. Kitüntetéssel végezte az iskolát, ezerből egy ilyen születik – mondta róla a vizsgabizottság elnöke –, s amikor kezébe kapta az oklevelet, négy kórház ajánlott állást neki. Ő a Szülészeti Klinikát fogadta el, hiszen oda már ismerősként léphetett be.

Márton Irma az első munkanapja előtt vásárolt egy kockás füzetet, melynek minden lapját egy vonalzóval hat rubrikára osztotta. Az elsőbe írja majd a dátumot, határozta el, a másodikba a szülők nevét, a harmadikba a gyereket, a negyedikbe a súlyt, az ötödikbe a testmagasságot, a hatodik, az egyéb rovat az esetleges különlegességek feljegyzésére szolgált. És attól kezdve Márton Irma akkurátusan feljegyzett minden szülést, amelyen részt vett: múlt hónapban telt be a huszonharmadik füzet éppen. Tizenkét év alatt több, mint ezer újszülöttet segített a világra. Amikor egy összeadási művelet végén szembenézett ezzel a számmal is meglepő eredménnyel, valami különös melegség költözött a szívébe. Már nem éltem hiába – gondolta akkor jólesően.

Márton Irma nagy nyeresége volt a hazai szülészetnek, de a szülészet is nagy nyeresége volt Márton Irmának. Ez a hivatás visszaadta az életkedvét, a hitét, bábaként úgy érezhette – és teljes joggal – hogy dolga van itt a világon, olyan dolga méghozzá, amit senki más nem tudna így elvégezni helyette. Csak mióta szülésznőként dolgozott, csak azóta érezte újra úgy, hogy érdemes élnie. Hogy érdemes minden áldott nap felébredni négy óra huszon-

kilenckor, hogy érdemes magányosan üldögelni karácsonykor a műfenyő alatt, hogy elviselni a sors újabb és újabb csapásait, mert az a pillanat, amikor egy csatakos, véres, vinnyogó kis lényt felemelt a feje fölé, s megmutatta neki a fényt, a világot, az a pillanat kárpótolta mindenért. Ha valaki megkérdezte volna Márton Irmától, elégedett-e a sorsával, minden bizonnyal igennel válaszol.

Márton Irmát mindenki becsülte. Frigyesi igazgató úr éppúgy, mint a két jobbkeze, a Zoltán főorvos meg a Horn doktor. A vajúdnő éppúgy, mint azok, akik már megszülték gyermeküket. Becsülték a bábaszakma legjobbjai, a cselédkönyvesek, a konyhások, a takarítónők meg az udvarosok. A portások mosolyogva tisztelegtek neki, amikor belépett a Baross utcai kapun. Márton Irmának respektje volt, s azt egyedül a munkájával vívta ki magának.

Csak a beosztottjai nem szerették. A nővérek és a bábák. Voltak, aki félték is tőle, pedig Márton Irma soha fel nem emelte a hangját, de az igaz, hogy maximumot követelt mindenkitől, és nem igazán vette figyelembe, hogy nem mindenki olyan ügyes, olyan határozott, és főleg olyan elkötelezett, mint ő. Márton Irma egy perc késést, egy félrecsúszott fityulát, egy rosszul megkötött pólyaszalagot nem hagyott szó nélkül. Vagy, ha szó nélkül hagyta, az még rosszabb volt. Ilyenkor maga vette kezébe a művelet folytatását, és összeszorított szájjal, némán demonstrálta a demonstrálandókat. Aztán kihúzta magát, és távozott, magára hagyva a bűnösöket, hadd főjenek a saját levükben.

A fiatal nővérek és bábák pokolba kívánták Márton Irmát, és spontán táncestet rendeztek a nővérszobában, amikor megtudták, hogy a főnökük szabadságra megy. És egyetlen sebezhető pontján álltak bosszút rajta: amikor éjszakás volt, a csinosabb nővérek feltűnő csípőmozgással keresték fel az ügyeletes orvos szobáját, ahonnan rövidesen különbségek, sőt sósóhajok és sikolyok hallatszottak a folyosóra. Márton Irma vörös fülekkel ment be a szobájába, és igyekezett az ügyeleti naplóba temetkezni. Aztán hajnalban magához rendelte a delikvenst, és a tőle telhető legnagyobb szigorral vonta kérdőre, miért tartózkodott huzamosabb ideig az orvos szobában.

– Továbbképzés! – mondta a nővérke, és a mosolyában volt valami, amitől Márton Irma kezdte rosszul érezni magát.

9.

Márton Irma vasárnaponként – ha nem volt ügyeletes – megengedett magának egy kis lazítást.

Persze, ez nem azt jelenti, hogy ne kelt volna ugyanúgy négy óra huszonkilenckor. És ne lépett volna ki az ágyból egy perc múlva. De a reggeli torna ilyenkor sokkal hosszabb, alaposabb volt, megmozgatta minden izmát, dolgozott ülve is meg fekvő is, aztán hasmánt, és a hasizmára külön figyelmet fordított: nem volt rajta egyetlen deka súlyfelesleg sem, de harminc fölött az ember lánya jól teszi, ha preventíven jár el. A zuhany is tovább tartott ilyenkor, váltva meleget és hideget – hála a szűnni nem akaró technikai haladásnak, a központi fűtés korlátlanra tette a meleg víz elérését – aztán jött az alapos törülközés és az öltözködés. Márton Irma vasárnapi toalettje nem sokban különbözött a hétköznapiától, ez is blúzból, brossból és kiskosztümből állt – a szoknya szigorúan tíz centiméterrel a térd alatt végződik – s a flórharisnya most is épp hogy emelt sarkú trottőr cipőben fejeződött be. Csakhogy – ellentétben a hétköznapiakkal – ez a kosztüm a legfinomabb merinói gyapjából készült, elegáns, sötétkék együttes volt, s a blúz mindig, kivétel nélkül fehér batizt. A kalap, amely, mellesleg szólván, a leginkább követte a divatot, azaz egészen a fejre simul, s csak egy alig-karimát engedélyezett magának, színben harmonizált a kosztümmel.

Márton Irma felöltözött, aztán szépen megterítette a nagyszobai asztalon, damasztaszalvétát és damasztaborszt került, és a Zsolnay készlet meg a családi ezüst maradéka. Az asszony ilyenkor felhordott mindent, amit csak a jégszekrényben talált: sonkát, kolbászt, szalámit, szardellapasztát, sajtokat, s hozzá a legfinomabb angol teát főzte magának. Tojás is volt,

amit vasárnap mindig keményre főzött: vékony szeletekre vágta őket, úgy ette aztán nyáron paprikával, télen ecetbe tartósított mustármaggal.

Márton Irma nem volt egy kimondott ínyenc. Főzni sem tudott igazán, ráadásul hétközben sem kedve, sem ideje nem volt hozzá, hétvégén meg, amikor lett volna, sajnálta rá az időt – ilyenkor a főttezése ez a kiadós reggeli volt. Elüldögélt, kényelmesen, a hűlő teája fölött, és gyerekkori illatokat próbált felidézni közben: megesett, hogy olyan jól érezte magát ilyenkor, hogy szinte szégyellte a dolgot önmaga előtt.

A tíz órás istentiszteletre így is bőven maradt ideje odaérni a Kálvin téri templomba. Amióta kibékült a jóistennel és visszatért a vallásához, ehhez a gyülekezetéhez tartozott. Barátai ugyan nem voltak itt (barátai ugyan sehol se voltak), de sokan köszöntötték jó ismerősként, sokan tudták már, kit tisztelhetnek benne, és tisztelték is. Látásból ő is sokakat ismert már, egyikről-másikról azt is tudta, ki fia-borja, s az asszonyok között egyre többen voltak, akiknek gyermekét ő segítette a világra. Márton Irma szeretett jóval előbb érkezni, akkor volt idő még egy-két udvarias szót váltani a testvérekkel, elgyönyörködni az üvegablakokban, az orgonában, a karzatban: Márton Irma szemében ez volt a világ legszebb temploma, és olyan büszke volt rá, mintha a két kezével építette volna. (Mióta a Budapest kettő is közvetített harangzúgást délben, Márton Irma, ha csak tehetett, áttekertette a szülészeti osztály Orion rádióját – a foyerban állt, két pálma között – a 210-es hullámhosszra, mivel ott nem az egyetemi templom katolikus harangja szólt, hanem a Kálvin téri reformátusé: annak mégiscsak szebb a hangja!)

Márton Irmának megvolt a maga helye a harmadik sor szélén, ott várta a Biblia meg az Énekeskönyv, de egyikre se volt szüksége – az elsőnek a lényegét ismerte jól, a másodikat kívülről fújta apró gyermekkorától. Márton Irma szeretett énekelni – időnként fellépett a templom kórusával is, ha ideje engedte –, istentisztelet közben szívesen adta át magát a dalok fakasztotta örömmek, mély alját messze visszhangozták az oszlopok. (Magának olyan mélybarna hangja van, Irmuska – mondta neki egyszer, süldő lány korában a kolozsvári kántor a Farkas utcában.) Ilyenkor tényleg úgy érezte, hogy az ének szárnyán felemelkedik, fel, a templomon is túlra, fel, spirituális magasságokba, fel, valahová az Isten közelébe. Egyszer ezt az érzését elmesélte Páll tiszteletes úrnak, aki megcsóválta a fejét, és óva intette az önhiúság vétkétől. Márton Irma azóta hallgat az istentiszteletek alatti repüléseiről, de amikor a dalok szárnyán fölemelkedhet, széles mosoly jelenik meg az arcán – és ő nem is tud róla.

A tízórás ígehirdetést – hacsak palástja el nem szólítja – legtöbbször Ravasz püspök úr tartja. Márton Irma szerelmes a püspök úr hangjába, őtöle mondhat akármit, csak beszéljen nyugodt, öblös, békességes hangján, Márton Irma ilyenkor nem a szavak értelmére figyel, hanem csak a dallamukra, és mint egy egyházi éneket, úgy fogadja magába a szöveget. És amikor kifelé menet valamelyik testvére felé fordulva azt mondja, milyen világos volt megint a püspök úr beszéde, Márton Irma bólogat, és azt mondja, bizony, világosabb már nem is lehetne. Nem füllent, nem hárít, csak másképpen használja a világosság fogalmát, mint a többiek.

Márton Irma kifelé menet adakozik. Húszt pengőt szán havonta az égieknek, amit egyforma heti részletekben ró le: ha négy hetes a hónap, ötpengőnként, ha ötletes, négyenként. Az aprópénzt – két Madonna a gyermek Jézussal – gondosan előkészíti, papírszalvétáigbe csomagolva a ridikülje külső zsebében tartja, hogy az aktus minél kevesebb időt raboljon el – s hogy az elkerülhetetlennél ne legyen feltűnőbb.

És tizenegy óra után néhány perccel kilép a templomból a térre.

A következő állomás a Nemzeti Múzeum. Márton Irma rajongva szereti ezt a múzeumot, megnéz benne minden kiállítást, állandót és ideiglenest, s ha már látta valamennyit, elmegy a kőtárba az oldalszárnyon. Márton Irma otthon érzi magát a történelemben, de legkedvesebb korszaka a rómaiaké. Ha újra születhetne, mindenképpen abba a korba kérné vissza magát. Egy világ, amelyben igazán rend volt, egy birodalom, melyet egységes törvények alapján kormányoztak, egy kultúra, mely harmadfél ezer éve nyomja rá bélyegét a Földre, egy nyelv, mely hosszú századokig kötött össze egymással távoli vidékeket és még távolabbi gondolkodókat, egy hadsereg, mely a matematika hűvösségével épül föl nagyobb

és nagyobb egységekre, egy katonaváros, melyet egyenes utcák derékszögű metszései rajzolnak meg, s melyhez hasonló százsámra akad még a birodalomban – mindez újra és újra magával tudta ragadni Márton Irma vonalzóval rajzolt képzeletét. Így aztán Márton Irma mindent tudott a rómaiakról, s különösen mindent a hajdani Óbudán élt Aquincumiakról. Nem csoda, hogy órákat képes volt elálldogálni egy sírkőmaradvány, egy győzelmi oszlopdarab vagy egy szentélyrészlet mellett. Nem is zavarta senki: a lapidárium nem tartozott a múzeum leglátogatottabb részlegei közé.

Ha jó idő van, a Margitsziget következik. Márton Irma, mint mindig, most is villamossal közlekedik a városban, kétszeri átszállással jut el a Margit hídhoz, onnan aztán gyalogol, egyenletes, férfias lépésekkel, peckesen feltartott fejjel, kissé befelé tartott lábfejekkel – ahogy hajdan az apja tanította. Fél óra, míg végigsétál a Pest közeli parton, közben megmegáll, megnézi a hajókat, a fácánokat, a rózsakertet. A nagyszálló mellett a mézeskalácsárustól vesz egy porciót, aztán leül egy padra a japánkertben, és miközben fogai a ragacsos masszával küzdenek, elnézegeti az aranyhalakat, melyek délutánra annyira jóllaktak, hogy lassú hátúzásba kezdenek a látogatók szeme láttára.

Gyalog megy haza aztán, végig a Lipót körúton, apró fejbiccentéssel fogadva a kávéházi teraszokon üldögélő ismerősök köszönését. Öt-fél hat, mire hazaér, kosztümjét gondosan kikefelve teszi be a szekrénybe, slafrokat ölt, mely inkább egy hajdani táblabíró háziköntösére hajaz, papucsba bújik, aztán felgyújtja az állólámpát kedvenc fotelja mögött, levesz egy könyvet a polcra, és olvasni kezd.

Hét óra harminckor vacsorázik. Almát, sajtot, diót, szezonban egy kis szőlőt, csak, hogy könnyű legyen az álma. Aztán még visszaül a fotelba, és hallgatja kicsit a rádiót. Régebbi fajta, fülhallgatós rádiója van, kedvezménytel vette egy műszerésztől, akinek a felesége ott feküdt a klinikán. Márton Irma szereti nézni, ahogy a lassan a lakásra lopakodó sötétben felizzanak a készülék lámpái a keresztbe font vászon mögött. Résznyire zárja ilyenkor a szemhéját, úgy hallgatja a rádióból áradó gramafonhangversenyt.

Pontban kilenckor elmegy fürdeni.

A vasárnap esti fürdés egy külön rítus Márton Irma életében. Teleengedi a kádat meleg vízzel, frissítő fürdősót és nyugtató fürdőhabot önt belé, aztán belép maga is. A legfinomabb pipereszappant használja ilyenkor, alaposan végigmossa a végtagjait, a törzsét, aztán felül, előredől és egy hosszú nyelű dörzskefével végigszánt a hátán. Végül az arca következik, nyaka, fülei, benne minden titkos hajlat, rejtett cimpaszél. Amikor elkészül, kinyitja a melegvíz-csapot megint, épp csak annyira, hogy a kiömlő víz egyensúlyban legyen a túlfolyó kapacitásával, aztán kinyújtózik a víz alatt, fejét a kád peremére fekteti, és becsukja a szemét. Amikor aztán érzi, hogy minden sejtje elernyedett, térdeit a kád két széléhez szorítja, s a bal kezét kitért combjai közé kormányozva, megajándékozza magát egy újabb hétre elegendő örömmel. Márton Irmánál jobban senki nem ismeri a női test titkait, pontosan tudja, mit kell tennie, hogy elérje célját. Határozott mozdulatokkal dolgozik, mintha egy összeszokott vonósnegyes játszana, melyben a középső ujj volna a koncertmester. Márton Irma behunyt szemmel, hátravetett fejjel fekszik a kádban, s igyekszik odaképzelné az ölébe egy másik lényt: ez aztán hol sikerül, hol nem, de ha sikerül is, az idegennek soha nincsen arca, csak törzse. Aztán, amikor az a várt, jóleső érzés végigszalad a gerincoszlopa mellett, Márton Irma a térdére menekíti a kezét, mintha mi sem történt volna, és még egy félórát szendereg a meleg vízben. ■ ■ ■

Jolsvai András író, szerkesztő. Kiadói lektorként kezdte pályáját, majd irodalmi folyóiratoknál dolgozott. Később megfordult több napi-és hetilapnál is. Első szépirodalmi munkáját 1991-ben adta ki, azóta több, mint húsz kötettel jelentkezett. Legutóbbi regénye, a *Nincsen számodra hely* 2019-ben jelent meg.





Vándor, van rajtad viharkabát?

Kislányként teleharsogtam a zengőt,
ott, ott! a chupacabra – ugyan a kecskék
vérét nem szívta, fogatlan ínye
rácuppant a vajba mártott kekszre,
bakelittányérom csóválva nyalta.

Bolond gyerek rühes barátja, nyelné el
mindkettőt a mohó föld. Csak a baj van
veletek, kolonc a köldökszínőron,
ki győzi fürösztetni azt, ami jónak
indult, de hamar beposhadt, bele-

hurrogja a fültővakargatásba,
még, még, lángol a tincsgyökere, szőre
fa, bogáncsa égő cserje. Rajta,
váljatok le rólam, elemek: tűz, víz,
föld, levegő, plasztik. Aki zárándok,

nem segédvonalakkal tervez, mindig
tud egy rövidebb utat, ha nem is indul
azon el. Neki a világ kezes rendszer:
a titán szikrás pótkerék, csúszda
a vanádium, az oxigén egy korgó

holnapú medve talpa. Ez az ösvény más,
csigahalál a házát hordja, nem köröz le
semmilyen szabály. Cheetos-sárga farkas –
délibáb? tört test? reklámszatyor, amelynek
füle fojthat, ha nyakad nyújtod, nyál-

csüngő áldozat? Futok, mint a hongkongi
tüntetők, letakarom a fülem is,
grabancom nem hagyom fotózni. Aki
az El Caminón visszafordul, a halál
foglya lesz, de aki velem szemben sántít,

az is én vagyok. Jet Set is sántikált az
olimpián, bundás gitárokat pörgetett az ég.
Nyihoghatott volna még egy nyugdíjas
réten. Némelyik altatódal fals, nem is
emlékeztet a hátrahagyott napra.

Van vándor, aki érkezéskor átizzadt
ruhát tüzel, ennyit jelent a hagyomány.
Van, aki altató helyett ébresztőt dalol.
Van, aki horzsolt ujjával felhőt mutat
megint – esni fog –, jé, ott a chupacabra.

Üres foglalat

Önerőből tanultam,
hogy kell uralni a plafont,
hogy kell csimpaszkodni,
levadászni a csótányt.

Tetőkirálynak hívnak
a lentiek. Lassú halál
az élet, belefér a tisztelet.
Szólíthatnának simán póknak.

Fenn néha felbukkan
egy trónkövetelő is.
Zsákmányomat a kudarcfalra
teszi, imposztornak nevez.

„Kényszeres önérvényesítő.
Csupa humbug, már az
anyja is megszökött a
spájból.” Tény, ami tény.

Csakazértis szövök valamit
anyák napjára. Gyűrű,
eleve nincs benne kő.
A foglalat semmit sem foglal,

vagyis a semmit foglalja.
A pókselyem strapabíróbb,
mint a spandex: bármeddig
cibálad, nem nyúlik.

Könnyű, tele van proteinnel.
Folyékony, mint a köpet,
majd megszilárdul.
Engesztelő ajándék ez.

Nélküled kong a kamra.
Hiányod tart és figyelmeztet.
Nem minden bűn, ami árt.
Megbocsáthatsz magadnak is.

Vakáció

Paula Regónak

Ami veszélyes, azt nem tarthatom meg.
Így a masnimmal,
a hajcsatommal gyilkolok.

Bár ki tudnék mászni a kerítésen!

Nap mint nap odakúszom,
ott leskelődöm.

Érdekel a Túl világa.

Sárkánybarlangok.
Harsány árnyékokkal népesíteném be őket,
orrból fújtna tűzben táncolnék.

Viperafelhők.
Egy mohó szurdok.
Vicsorgó fák –

egyszer én leszek a királynőjük.

Addig taposom a napokat,
biztonságban,
én, az óriás.



Márton Ágnes író, költő, műfordító, a *The Ofi Press Magazine* és a *One Hand Clapping* szerkesztője. Angliában és az Egyesült Államokban jelentek meg kötetei, újabb kötete Skóciában várható. Számos nemzetközi díjat kapott, többek között első helyezést ért el Nagy-Britanniában a Költészet Napjára meghirdetett verspályázaton. Sok irodalmi ösztöndíjat nyert el, például egy svalbardi kutatóhajóra, illetve Fårö szigetére, Ingmar Bergman házába. 2021-ben kezdett rendszeresen publikálni magyar nyelven is.



KamuLATIN

Volt egy elgyötört, bélbajos csivavája. Többnyire napnyugtakor vitte le sétálni a kutyát a panelházak tövébe ez a mackós járású ember. Ez abból állt, hogy órákon át cibálta a porázt a sarki lottózó előtt egy sörrel a kezében, míg tekintetében ott lapangott a rafkós, csibészes mélabú, puhány rosszfűk mimikrije. Pedig jószívű srác volt. Csak néhány embert vert át kisebb-nagyobb ügyletekkel. Például elhívta őket muzsikálni különböző vendéglátóipari egységekbe, de hű kísérői soha egy fityinget nem láttak a gázsziból. Amint követelték a nekik járó összeget, egyből záporoztak a lókupecre jellemző tömondatok és a barokkos szónoklatok, hogy „persze, nyugi, skacok, tutira megvan, ne izéljetek, csak befektettem a lóvét”. A srácok pontosan tudták, hogy társuk tuti befektetése mit takar. Sportfogadások és kaparós sorsjegyek, Teleki téri pókerpartik és pár láda whiskey, meg egy-két gramm hasis, ami az ihlet karbantartásához elengedhetetlen. Ha mindezt szóvá tették, egyből jött a teátrális hőbörgés, hogy mégis mit képzelünk róla, végrehajtói vesztetzár alatt áll az egész kecója, kórházban lábadozik a teljes rokonsága, majd felhozta a temérdek közműtartozást és a tetemes kártyaadósságot, amit az évek során felhalmozott. Csivavás Rico nem volt tőzsdeügynök, de bármikor képes volt lyukat beszélni egy sereg hittérítő és adóellenőr hasába. Ezt a képességét a kikupált vándorzenészekről leste el, akik kiskorától fogva ott lebzseltek körülötte a hippi édesapja révén. Ez utóbbi Rico kamaszkorában bejelentette, hogy meleg, majd elhagyta a családot, hogy a kőbányai szórakoztatóipar előadóművészeként végre kiteljesedjen.

Rico tőle örökölte színpadi rátermettségét és dinamikus előadásmódját, amit különféle latin-amerikai ízekkel fűszerezett, holott egy árva kukkot nem beszélt spanyolul. Pár tucát Gipsy Kings nóta szövegét tudta fejből valami zagyva fonetikai átírat szerint, amit mindig kitett maga elé egy rozoga kottatartóra. Repertoárját hol az Erzsébet téren, hol a Blaha szökőkútja mellett trenírozta. Megjárta Pest minden turisztikai csomópontját és aluljárói poklát. Volt benne egy lokális hatásoktól független, univerzális energia, melynek köszönhetően kialakította a saját egzotikus stílusát, kifejlesztett egy csak rá jellemző, tarka szlenget. *Há' Figyejé m' ide, kábrón! Sikájjad rendesen a Bambolérót, ne csak úgy kamuból!* Színpadi megjelenése egyszerre volt nyájas és extravagáns, de hízelgő, öltözői stílusának sem lehetett ellenállni. Pergő nyelve mindig kihúzta őt a slamasztikából, míg valódi lényre rejtve maradt a dzsigolói köpönyeg és az andalúz spontaneitás spanyolfala mögött.

„Hát te meg ki vagy, és mi a szart keresel itt?” – mutatkozott be tömören, amikor pár évvel korábban egy baráti összejövetelen megismerkedtünk egy Almitra nevű lánynál. Ak-

koriban együtt jártak, de nem sokkal később Almitra az én kezemet fogta, amikor meglátogattuk Ricót a Lipóton. A zárt osztály nem volt számára teljesen idegen. Hektikus természetű édesanyjával, akivel egy fedél alatt lakott, felváltva hajsztolták bele egymást egy-egy rövid lefutású, rutinszerű idegösszeroppanásba. Apjára, aki olajos nyakú autószerelőből a kőbányai alvilág prominens, éjszakai előadóművésze lett, nem számíthatott. Almitrával brióst és vécépapírt vittünk be neki. És egy már akkor ősközületnek számító mobilt, hogy kommunikálni tudjon a külvilággal. Csüggedten markolászta a szakócaalakú készüléket. „Minek ez nekem, testvéreim? Nincs kit hívjak! Az Úrjézus összes apostola ki akarja verni belőlem a szart! Lassan a hangomat is elviszi az ördög.” Elfehérédett arccal fixírozta a falat a kórházi ágy szélén egy atlétában, és majszolta a száraz sütit. Kopaszodó buráján bizsergetek a korpás sörték, mint egy kifutó szélén szomorkodó gorillabébi fején.

Ez a simlis bohóc néha komoly arcát is megmutatta. Bent a Lipóton mesélte, hogy egyetlen külföldi kiruccanása alkalmával egyik zenésztársa elvitte őt Peruba, ahol majdnem belefutott egy folyóba. Felborult a gumicsónakjuk egy andoki rafting túrán. Rico hosszú percekig a víz alá merült. „Kajakra mondom! Láttam a fehér fényt, öcsém!” Miután az örvény engedett a szorításából, és kiköpte őt a zuhatag, társai huszárláncot alkotva húzták ki a partra. Már nem lélegzett. A kecsua serpák újraélesztették, és a Szent Hegy sziklás ösvényein át visszavitték a civilizációba. Ezen a ponton megjegyeztem, hogy nincsenek kecsua serpák, mert mindkettő egy különálló, egymástól távol élő népcsoport. Rico erre felpattan az ágyról, és ökölbe szorított kézzel elém lép. Almitra villámgyorsan lenyugtatja, így vidáman folytatja a sztorit. Magatehetetlen testét végül egy liánokból font hordágyon szállították át a mély szurdokok által szegélyezett hegyi ösvényen, mint a *Fitzcarraldo* indiánjai a hatalmas, szárazföldi kompot, ami a híres filmben a kolonizátorok gögös telhetetlenségét jelképezi. Az eset után Rico egyből megtért, és fél évig Peruban ragadt. Többnyire kártyázással és bennszülött prostituáltakkal mulatta az időt. Rákapott a nyers kokacserjére, ami kiálló számra kapható arrafelé néhány sol-ért, ami a fillér helyi megfelelője. Hetente részt vett egy ayahuasca szertartáson. Ez legalább arra jó volt, hogy egy időre lerakja a piát. A történetek után két részre osztotta a világot. Egy tisztán isteni természetű szférára, ahová az asztárláncra költözött, miután elérte a folyómeder kavicsos alját, és egy elvetemült földi régióra, ahol ő már bármit megtehet, hiszen a baleset óta teljesen szabad és sérthetetlen. „Halhatatlan vagyok, öcsém! Érted? Halhatatlan!” Ugrándozott Rico a recsegő ágyon rikoltozva, mire rögtön berontott a kórterembe két borostás ápoló, és figyelmeztették, ha nem marad nyugton, nyomban kap a valagába egy szurit és odaszíjazzák az ágyhoz.



Az eldorádói kaland után a reáliák szintjén nem változott semmi. A Cuzco-i konzul hazajuttatta Magyarországra, ahol Rico továbbra is a Havanna lakótelep egyik denevérlepte odújában tengette tovább az életét a perui Gondviselés kegyelméből. Spontán improvizációit és virtuóz gitárfutamait a szomszéd lakó bazaltos szarása szakította félbe. A papírvékony falakon át minden löketnél berobbant a porcelán, majd hosszú percekig nem hallatszott egyéb, csak az öblítőtartály vadvízi csobogása. Továbbra is kusza anyagi gondok gyötörték, amiket csak tetéztek a különféle nőkhöz fűződő, veszedelmes viszonyai. Állítása szerint mindenki elevenen meg akarta nyúzni. Lamentáló monológjai alatt ártatlan tekintettel leste a hatást. Aki az álarcai mögé látott, azt csak ritkán baszta át. Főleg, ha az illető a hóna alá karolt. Fennhangon üdvözölte a kölcsönös bajtársiasság sava-borsát, andoki szerénységgel, de pesti rátartisággal.

Aznap, amikor megismerkedtünk Almitra agyagműhelyében, Rico egyszer csak felpattant a kanapéről, és bejelentette, hogy muszáj felvinnie a sajt a galériára. Pár pillanattal később már a lány övgidatestét tuszkolta felfelé a lépcsőn, miközben lírai áhítattal sütögt a fülébe az orális szex iránti feltétlen odaadását. Időm se volt zavarba jönni. Rico hófehér, pörsenéses hátát és ovális, gorillaszerű fejszerkezetét bámultam percekig, ahogy bólogatva követte a lány minden intim mozdulatát. Tojásdad burája kilengett, mint a cári nagyharang, miközben galapagosi teknősökre jellemző párzási hangokat bocsátott ki magából. Ahogy levonultak a galériáról, felém kacsintott és megvillantotta perverz tevevigyórát. Sose voltam képes megfejteni a természetes arrogancia és a kihívó idiotizmus eme különös elegyét. Egész jó úton haladt afelé, hogy a pesti underground ne csak ócska haknizenésnek tekintse, aki steakzabáló holland turisták talpa alá nyomja a monoton rumbát, hanem kósza allűrjei mögött megsejtsék a dobogó szív valódi akusztikáját.

„Azt hiszed, életem végéig *éttermi fogyasztékos* leszek?” Üvöltötte Rico a pofámba, amikor teli tokkal, de üres zsebbel kullogtunk koncert után a Jászai Mari tér felé. Néha ilyenkor még beültünk a Fehér Gyűrűbe, ahol söröktől elnehezült nyakkal, asztallapon koppanó homlokokkal számháborúztunk teljes végkimerülésig.

Zárás után egyszer kihívták ránk a zsarukat. Rico a kocsma előtt elhaladó 2-es villamos sín párján fetrengve tépte a húrokat, én pedig egy kapualjból kiráncigált kuka fedelén vertem alá a taktust. Mire kiérkeztek a rendfenntartó erők, az úttesten eszkalálódott a kari-bi hangulat. Brit turisták ropták a táncot a Fehér Gyűrű pincérnőivel, hebehurgya hollandok locsolták egymást egri bikavérrel. Olyan volt az egész, mint egy spontán, kubai utcabál. Amikor a rendőrautó kikapcsolt villogóval begördült Rico mellé, ő épp teljes extázisban ugrált egy piros Lada tetején. A zsaruk teljesen elképedve, tátott szájjal bámulták, ahogy Rico félmeztelenül vonagló teste alatt ütemesen horpadt befelé az öreg Zsiguli tejeje. Ekkor komótosan kimásztak a rendőrkocsiból, és retkes zubbonyuk gallérját markolászva, fakó hangon kiabálva véget vetettek a fesztiválnak. Ricót leráncigálták a megrongált autó tetejéről, és próbálták megbilincselni. Ez nehezen sikerült, mivel a garázdaságot elkövető személy hol a nyakában csüngő keresztet csókolgatta, hol hevesen gesztikulált és spanyol halandzsanyelven hadovált nekik valamit. Ricót sose kellett féltetni. Zsigerből tolt a kamulátint. Az egész performansz legalább arra jó volt, hogy rólam teljesen megfeledkezzenek a zsaruk, így otthagytak a rögtönzött utcabál díszletei között. Pár utcaseprő krárogott csak az út mentén, amikor befutott az első villamos, és Rico féltve őrzött gitárjával a kezemben végre kikászálódtam egy „Balassi Bálint 27” feliratú kukából.

Ahogy másnap kiengedték a fogdából, Rico egyből átrohant hozzám. Felkapta a gitárját, kölcsönkért pár ezer forintot, majd elhúzta a csíkot. Alapjáraton nem bíztam volna rá egy garast sem, de mindig lenyűgözött, hogy létezik a földön egy hozzá hasonló képtelen organizmus, varázslatos kókler. Olyan volt, mint egy amőba. Mindenhova beszivárgott és mindent bekebelezett, akár egy éktelen paca. Az utóbbi években sajátos humorát előntötte az epe. Rózsás csecsemőarca kifakult, huncut gengszterszemeiből kialudt a tűz. A Deák téri metró előtt ücsörgött ócska hangszerével, üveges tekintettel bámulva a Fashion Street nyüzsgő kavalkádját. Szóltanul gubbasztott, mint egy konzervdobozból elvágyódó hering. Gitárján elpattant a legvékonyabb húr. Nem cserélte, csupán lebutította a játékát. Miközben a tokjába szórt aprópénzt számolgatta, próbált viccelődni: „Nem rakunk egy jó nagy tábortüzet a Porsche szalon előtt, öcsém?” Szemmel láthatóan kezdett belefásulni abba,



hogy minden jöttment lekörözi. Mindenféle kütyükkel és űrtechnológiával jönnek ki az utcára muzsikálni, miközben neki csak egy szászrégeni tuskó rezonál a kezében. Nem értette, miért nem lehet akkora spíler, mint Paco de Lucía vagy Snétberger Ferenc. Ők bezeg világsztárként ide-oda utazgatnak, szmokingban feszítenek, tolják a kokót a Bahamákon. Ez utóbbi nem jellemző minden gitárlegendára. De az tuti, hogy nem kézzel sóprögetik a csikkeket és sárga csekket a szakadt linóleumpadló alá. Szép lassan elpártoltak Rico mellől a nők. Macsó csibészége nem nyűgözte le őket, miután apránként lemállott róla az öntörvényű Mariachi misztikus maskarája.

Rico azon az ominózus estén a sliccét cibálva mászott le Almitra galériájáról. Lehuppant mellém a kanapéra, kivette a kezemből a sört, és unott pofával közölte: „Látod? Nem szőke, nem nagymellű... De legalább szeret!” Nem voltam valami nagy észkombájn, hogy még aznap este beszálltam a bizniszébe. Talán az ragadott meg, hogy minden sallang ellenére ártatlan egyszerűséggel viszonyult a világhoz. Nem árult zsákbamacskát. Alakoskodása nem színjáték volt, csupán az igazi énje elnagyolt karikatúrája. Tudat alatt sejtettem, hogy nem számíthatok semmi jóra, de költészetnek hatott minden gesztusa, ezért muszáj volt adni egy esélyt a galériáról lebortorkáló, beszakadt lábkörmű, havannai Villonnak.

Évekkel később Almitra felhívott. Közölte, hogy azonnal menjek át. Hangjából hallottam, hogy valami nem stimmel. Bevodkázott? Régen sose ivott. Vonakodásomat észlelve közölte, hogy ez nem vicc. Ne is merészeljek tiltakozni. A *nem nem nem* – figyelmeztetett a tripla tagadás csajos axiómájára. Pár hónappal korábban szakítottunk. Oké, *megyek, megyek*, nyugtattam. Dupla igenléssel nem lehet tagadni. *Aha, persze*, bontotta a vonalat.

Fekszünk a tikkasztó Dob utcai kánikulában. Már az is meglepő, hogy enged rágyújtani itt fent a galérián. A matrac mellett duruzsoló laptopból rekedten szól a Flamenco rádió. Mintha Ricót hallanánk. Szinte látom, ahogy játék közben bólogat a kuglifejével, ütemre dobbant a csizma orrával, mint egy fújtató bika. Ez az öklelő szarvak nélküli statikus düh jellemezte a leginkább. Plafonra szegezett heroikus tekintettel pengette a záróakkordot, mint a Carnegie Hall rivaldafényében sütkérező idoljai. A Vígyszínházzal szemközti Chicago étterem gyér közönsége ekkor már a desszerttel volt elfoglalva. Pár holland kisnyugdíjas tapsikolt enerváltan a félhomályban. Amint Rico felocsúdott a nárcisztikus bódulatból, riadtan konstataulta az eszcájgok csörömpölését és a nyikorgó széklábak zaját. Ledobta színpadi maszkját, és egyből berontott a konyhába. A személyzeti lengőajtó kajütblakán át figyeltem az étterem tulajdonosával lefolytatott vitát. Olyan volt, mint egy hangtalan jelenet Buster Keaton valamelyik némafilmjéből. Nem sokkal később Rico kirontott a hallba, és öles léptekkel megindult a kijárat felé. Lyukas westerncsizmája kopogott a világot jelentő deszkákon.

A Körúton beszállt egy taxiba. Ellenőrizte a pénztárcáját, bemondta az úticélt, és elindultak. Nyugodt, éjfél óra. Csillogott az úttest, mint egy békés film noir-ban. Rico elké-



nyelmesedett az anyósülésen. A kesztyűtartón dobolt egy vidám Gipsy Kings nótát. Lábai között a gitárja. Éjszakai suhanás a kihalt rakparton. A sofőr és az utas figyelme egymással szinkronban elandalodott. Rico félig lehunyt szemhéján alig szűrődtek át a felezősávok és a forgalmi lámpák szaggatott tempójelzései. A gumiabroncs gyengéden surrogott a nedves flaszteron, mint egy csörgedező andoki patak. A város pár pontján a közlekedési lámpák hajnali egy után villogó sárgára váltanak. A taxis rutinosan siklott át minden kihalt kereszteződésen. „Látja, Művész úr, ezen is simán átférünk.” Joviális mondatára nem érkezett felelet. Tőlük kilencven fokkal jobbra, szinte a semmiből bukkant föl egy száguldó teherautó, ami egy mélységből érkező fehér cápa lendületével a taxiba csapódott.

Az idő relatív. Egymást követő, lineáris momentumok sorozata, ami az éber jelenlét kontinuitásával tüntet ki minket. Ezúttal a röpke ezredmásodpercek végtelennek tűnő mozzanatok metszeteiként rögzültek Rico retináján. Olyan volt, mint egy légies balett. Táguló pupillája lassított felvétellként észlelte a kasztni ijesztő horpadását, a terjeszkedő, vajpuha fémfelületeket, ahogy összegyűrődtek körülötte, mint a zörgő sztaniolpapír. A szélvédőről a felületi feszültség pókhálós térképe ezer apró szilánk formájában robbant bele az arcába. Spriccelt a gyöngyüveg, mint egy perui zuhatagban. Keservesen felnyögött az acél-szerkezet, amint a pusztító vektorok, ezek a láthatatlan, démoni erőhatások amorf szarkofággá préselték a taxi áramvonalas kasztniját. Rico szembogarai rezzenéstelenül fogadták, ahogy elkerülhetetlen végzete egyre beljebb nyomakodott az utastérbe. Először a kesztyűtartó alá szorult térdeit roppantotta össze, majd a behajló ajtószárny a jobb vállcsontját törte el. Lelappadt tüdejét, amiből nyomban távozott minden korty levegő, a saját törött bordái nyársalták fel. Elnyeyedt hasüregében úgy rázkódtak a zsigerek, akár egy zsák gya-pot. A gyenge mirigyek sorban leváltak a kötőszövetekről, mint hüvelyéről a borsószem, leszakadt a lép, a máj, majd a borotvaéllé gyűrűt acél széttrancsírozta a mellkasát, és a két-törtöt gitárnyak átdöfte a bal veséjét. A vadászpilótákra nehézkedő erők többszörösével fel-érő sokkhatás damilhúrként pattintotta el a gerincvelőt, ami ostorként csapott bele a vak-sötét koponyaüregbe. Szerencsére nem volt már senki otthon a kocsonyás centrifugában. Rico fel sem fogta, mi történik vele. Összeforrt a saját gitárjával. Zenész és hangszere egy

testté lett. A végzetes koncertet nem követte taps, csak járdaszéli csönd. Elgurult dísztár-
csák csörömpölése. A Flamenco rádióban felcsendül az *Entre dos Águas*. Ez a szám volt Ri-
co kedvence. A „Két víz közt” című sláger elkísérte őt a perui zuhatagtól egészen a sivár,
havannai kereszteződésig.

Egészen furcsa dolgok járnak az ember fejében egy temetés alatt. Saját testhelyzetét
latolgatja a koporsón belül, szinte kitapogatja saját tengelye körül a puha, bordó
velúrbélésben elfoglalt, optimális pozícióját. Próbál belehelyezkedni a felfoghatat-
lan nyugalomba, amiben köddé vált tudata részt sem fog venni. A köd állaga és nyomvo-
nala, lassú szétterülése behatárolhatatlan. A nemlét bizonyára nem rendelkezik olyan fo-
kozatokkal, amelyek egy tértől és időtől független, személyes eszmélet számára kellő táp-
talajt nyújtanának.

Ekkor mindig eszembe jut, hogy a testemet alkotó protonok felezési ideje 1.67×10^{34} év.
Ennyi idő alatt nem hogy az ember kihal, de az összes csillag ki fog hunyni. Azzal nyugta-
tom magam, hogy hajdani alkotóelemeink továbbra is számtalan kölcsönhatás részesei lesz-
nek. Kérészéletű humanoid konstellációm Lego-elemei egészen bizarr struktúrák szerke-
zetét fogják gyarapítani, magnetárok, barna törpék és neutroncsillagok gyomrában. Ami-
kor a képlékeny plazma ideje lejár, egy fekete lyuk akkréciós korongja fogja beszippantani
a *néhai én* törmelékeit, és egy kozmikus tetkó formájában rögzülünk mindnyájan az utol-
sókat rúgó téridő halványuló eseményhorizontján. Mindez számomra vigasztalóbb, mint
az Arany Alkony nyugdíjasotthon bármelyik szlogenje egy túl későn kötött életbiztosításról.

A túlvilági lét, avagy expanzív nemlét csacska képzettársításait felváltja az abszolút sem-
mi káprázata. Az egocentrikus jelenlét totál nihilje, az antropikus öntudat teljes vákuuma,
amit egyfajta sötét szingularitásnak vagy határtalanul fehér mezőnek szeretek elképzelni.
Ennél sokkal borzalmasabb volna örökre bennragadni egy kattogó MRI belsejében a zárt,
ciklikus örület peremvidékén. Abba belegondolni sem merek, a fentiekhez képest mekko-
ra csalódás volna reszuscitálni, vagyis feltámasztani önmagam, kikaparva humuszban osz-
ladozó kontúrjaimat a talajból, ha netán mégis elbődülnek a Végítélet harsonái. Az is lehet,
hogy ez az egész egy félreértés. Tök feleslegesen aggódunk. Nem létezik halál. Minden teme-
tés egy összeesküvés, amivel a beavatottak leplezik a nagy Tabut a tudatlan kisebbség előtt.

A legváratlanabb helyzetekben aztán feltörnek a pornográf gondolatok. Nálam többnyi-
re a részvétnyilvánításra váró sorban. A képzelgések nem az elhunyt személyéhez kötőd-
nek, hanem a többi gyászolóhoz, ahogy a koromsötét, belülről füledt ruhák alól árasztják
magukból a szomorúság tragikus illatát, a pikáns parfümmel leplezett közöny hónaljsza-
gát, és a feromonok izgató kavalkádját csak fokozza a felhalmozott koszorúk friss fenyőil-
lata. Átfut az agyamon: lehet, hogy dacryphiliás vagyok. Olyan személy, aki felizgul a sí-
ró emberek látványától. Almitra mintha sejtené, min jár az agyam, alkaromat karmolász-
va csöndben pityereg. Minket már csak ilyen alkalmak kötnek össze. Kaotikus temetések
és giccses esküvők, amiket képtelenek vagyunk átélni belül. Elmondom neki, hogy reggel
arra riadtam fel a melóhelyen, hogy a személyzeti galériám alatt valaki boldogan üvöltözik,
hogy milyen jó lesz Rico temetése után meginni *vele* valamit. Az éber álomban nem volt
tétje a szertartásnak. A rituálé alanya ugyanúgy kísétál majd velünk innen a temetőből egy
búfelejtőre, mint Halász Péter a Múcsarnokból, miután pár hónappal a halála előtt meg-
rendezte a saját temetését.

Amikor átsétáltunk a Testvérhegy mellett lévő köztemető kapuján, Almitra törte meg
a csendet. „Kinek lesz a virág? Randid van?” – villantotta felém pajkos koboldvigyorát,
mielőtt menetelni kezdtünk, mint két gyászrobot. A ravatalozóban nem szólt a szintetizá-
tororgona. Éreztem, hogy taplósodni kezd a szájpadrólom. Beosontunk egy családi kriptá
mögé, ahol találtunk egy csapot. Mohón ittam, majd felkínáltam Almitrának a vízsugarat.
Fintorogva közölte, hogy nem kér a hullaléből. Tuti hemzsegek benne a kólibaktériumok.

Megpróbálom felvidítani valamivel. Egy különös indonéz népszokásról mesélek neki.
A Sulawesi szigeten élő toraják minden évben exhumálják a szeretteiket. Előkapják őket
a sziklasírból, és visszaültetik a családi körbe. A visszatérők ünnepe a szegényeknél pár na-
pig, a gazdagoknál több héten keresztül zajlik. Az elhunytat ez idő alatt élő személyként

kezelik, ellátják étellel-itallal, cserepes szájába szivart helyeznek és meggyújtják, lecsorgatnak pár deci szeszt a nagypapi torkán, és a kedvenc szalmakalapját is felteszik enyhén üszkösödő üstökére. A holtak lakomája alatt bemutatják nekik az ükunokákat, akikkel nem találkozhattak az életük során. Kellemesen eltársalognak a velük egy háztartásban élő tete-mekkel. A zombikerekasztal élén a családfő áll, aki üzleti ügyekben is kikéri a tanácsukat, a gyerekek pedig beszámolnak nekik, hogy mi volt velük a suliban. Minden ciklus végén helyreporcozzák a kadávereket, balzsammal és formalinnal preparálják a korpust, kozmetikázzák a szépséghibákat, penészedő gúnyjukat lecserélik a legújabb divat szerinti göncökre, majd szépen visszahelyezik őket az öröknek nem nevezhető nyughelyükre.

Almitra szerint ez a kollektív gyász munka patológikus esete. Nemrég olvasta a hírekben, hogy Miskolcon rátörték az ajtót az avasi lakótelep egyik lakójára, mert a lakásából förtelmes bűz szivárgott. Kiderült, hogy a férfi hónapok óta együtt hált a korábban elhunyt édesanyjával. Almitra kérdően pillant rám, hogy az ehhez hasonló esetek mennyiben tekinthetők az odaadó gyermeki kötődés szakrális megnyilvánulásának, főleg, hogy a törődő gyermek fél éven keresztül felvette és elitta a szerencsétlen, halott asszony nyugdiját.

Síri csendben menetelünk tovább. Minden csak megszokás kérdése. Egyetlen percet sem szabad elfecsérelni, mivel utólag korrigálhatatlan az elbaltázott életünk. Nincs lehetőség pótvizsgára. A kvantumszövedék hullámai végleg összeomlanak, négydimenziós időkúpunk csúcán kialszik a fény. Elnyeli egy végtelen lomb sűrűje, mint a zárlatos karácsonyfaizzót. Nincsenek téridőháló szövőgető párkák, akik visszafejtenék a felfeslő szálakat. Nem nyit senki semmiféle kis- és nagykaput. *Caput Algol*. Konyec. Nyista.

Próbálom oldani a hangulatot. Rámutatok egy díszes homlokzatra. „Nézd! Milyen jól mutatna otthon egy ilyen levágott medúzafő!” Almitra egyből kioltja esztétikai lelkesedésem. „Minden medúza faszfej! Idétlen az a rajtuk csüngő, csokornyí dildó.”

Addig köszálunk a szellős parcellák közt, míg el nem tévedünk. Almitra lecövekel egy borostyánnal sűrűn benőtt sírbolt előtt. Összenézünk. Az ezredforduló tájékán sokat tanakodtunk a temetői szeretkezésen. Közlöm vele, hogy én már akkor se hittem efféle mende-mondákban. Emós baromság. Az Óbester borozó punkjai se másztak ki a Fiumei úti sírkertig, elég volt nekik a Rózsák terén a templomkert egy spontán kefélshez. Weöres Sándor és Károlyi Amy híres – irodalomtörténeti jelentőségű – temetői liezonját sem tudtam soha elképzelni. Hiába a sok Istar és Aphrodité, a *Canzone* vagy a *Priaposz* pajzán energiái, az erotikus töltetű művek és a valóság két külön dolog. A mesteri tündérmanók nászából sose bírtam elképzelni egy heves, impromptu jellegű, temetői dugást, főleg mivel a Bóbita éteri narrátorát kizárólag onániás szituációban tudtam elképzelni. „Nyilván”, vág közbe Almitra, „hiszen egész kamaszkorodban a *Psyché* recskáztál.” Meg a *Doktor Bubó*ból Ursulára, teszem hozzá gyorsan, hiszen akkoriban nem hasított itthon az Internet, csak a tévé létezett, meg Vágási Feri nyomdája. Igenis vannak aszexuális töltetű írók, erősködöm, de Almitra rám se hederít. Túlságosan lázba hozta a rajzfilmfetisizmusom. Piszkálni kezd, hogy biztosan a Walt Disney-féle *Csipet Csapat* hosszú farkincájú Sziporkája miatt vonzódok a transzneműekhez is. Vakargatom a fejem. Ezzel persze nincs semmi baj, csacsogja, hiszen inkább bízik egy váltivarú hezitánsban, mint a ciszgender elnyomókban, vagy a *demi sec* pezsgősű futóbolondokban, akik madaras allegóriákkal szublimálják ködös libidójukat. Tovább okoskodom, miszerint Weöres egyesítette a Kinsey-skála szélső polaritásait, a mitikus gendernarratíva maszkjait változtatva sikeresen szintetizálta az egymást dinamikusán kiegészítő princípiumokat és az eltérő nemi diszpozíciókat a szexualitás ősképeit és motívumait ötvöző, hermafrodita költészetében. Azonban a szerzői intenció mögötti, artézi késztetésekre sosem derülhet fény. „Hát persze! Hiszen pánszexuális volt” – koppint az orrom hegyére Almitra, majd vihogva betuszkol a borostyánfüggöny mögé. Pár futó pillanatra egészen elháríthatatlan közelségbe kerülünk. Dülledt szeméremcsontjaink egymásnak feszülnek, miközben mélyen letüdözzük egymás szén-dioxidban dús leheletét. *Arcodom arcomod*. Matatni kezd a sliccem körül. Már majdnem elterülünk a földön Zsivótzky Gyula kalapácsvető olimpikon sírja mellett, amikor észrevesszük, hogy egy fűzfa lombja alól hosszú percek óta bámul minket egy éjfekete kendőbe bugyolált, félszemű öregasszony.

Végre rábukkanunk Rico végső nyughelyére. Ehhez elég követni a kőmosott pólóban flangáló utcazenészeket és gitártokot lóbáló perui indiánokat, akik egyre nagyobb számban

özönlik el a temetőt, mint a Romero filmek zombihordái. Egykori pályatársak, aluljárói sámánok, rasztafári kongások, peckes bajszú, bőrmellényes gábor-cigányok alkotnak széles kört Rico sírhelye körül. A kántor kappanhangon énekel a Zsoltárok könyvéből. Ruppótlan fekete sporttáskám oldalán rikít a fehér ADIOS felirat. Morbid márkahűségem passzol az alkalomhoz. Egyre erősebben szorítom a markomban a vörös rózsát, amiről nem vágták le rendesen a töviseket. Amint sorra kerülök, hogy lerőjam a kegyeletem, kissé megszedülök a gödör szélén. „Hogy az a jó...” – szalad ki a számon, ahogy eszembe jut Rico régi tartozása. Elévült gázsimat ott fenn a Mennyegekben valószínűleg nem jegyzi Szent Péter notesza. Elvigyorodom. *Az egyik szemem sír, a másik meg gödör.* Elhajítom a szál rózsát. Ima helyett egy klasszikus filmidézetrel búcsúzom: „Tartsd meg az aprót, te mocskos állat.”

Körülöttem szipogó hozzátartozók. Egy lila hajú néni a könnyeivel küszködik. Szemmel láthatóan nagyon sajognak visszeres lábai. Almitra odasúgja, hogy ő Rico édesanyja. Hozzáteszi, hogy az olcsó hajfesték néha egészen spontán hozza létre a fején látható groteszk színhatást. „A hullafoltos zsálya a frusztrált nők színtónusa” – idézem a XIX. századi romantikus szimbolizmus szócikkét a művészeti zseblexikonból. Az anya megtántorodik a tátongó sírnál. Két ébenfekete hajú indián rántja vissza. *Nem zuhanhatunk elhullajtott rózsáink után*, dúdolja a folyvást éber, belső Máté Péterem. Nem vetődhetünk a mélybe értük, se előre, se hátra, *se visszafelé, hiába.* Orpheusz szellemvasútja egyirányú. Senkinek se nehezebbek a léptei, mint a sír szélén tántorgó, szerelmes édesanyáknak.

A környező bokrokból előbújnak a szürke garbót viselő sírásók. Élükön egy robusztus viking menetel, Van Gogh bányavidéki alteregója, akit egy cingár, feltehetőleg ittasan szédelgő srác követ, majd egy hórihorgas öreg zárja a sort. Unott ábrázattal állnak a gödörnél, mint a bölcsőhalak. Fejet hajtanak, majd villámgyors lapátolásba kezdenek. Almitra a homlokára csap, gyorsan odarohan, és behajítja hófehér rózsáját a földanya tátongó sebhelyébe.

Régi agyagműhelye jár a fejemben, ahol Ricóval elvonultak a galériára. Később éven át én heverésztem ott. Mire helyükre kerülnek az utolsó rögzök, kezdem érteni, hogyan ássák az inverz kúpokat. A sírhely fölött púposodó hant pont koporsónyi. *Minden földbe mártott test annyi földet szorít ki...* Mérlegelem a szepultura ókori űrmértékét, de fo-



galmam sincs egy hulla valódi volumenéről. Mivel helyzeti energiája lecsökkent, biztosan könnyebb, mint életében. Minden ember egy két lábon járó entrópiagyár. Erőforrások folyamatos égetésével növeli a káoszt, fenntartja a rendnek nevezett, efemer bonyodalmat, miközben sugározza magából a rendezetlenséget, amivel nem tesz egyebet, mint hozzájárul a kozmosz egyetlen céljának beteljesüléséhez, a több trillió év múlva bekövetkező totális fagyhalál és a tökéletes üresség végső egyensúlyi állapotához.

Vajon pontosan annyi porszem hever itt, mint amekkora a bomlásnak indult molekuláris térfogat? Mekkora lenne az emberiség tömegsírja? Alig Csomolungmányi. *Minden elhagyott test pont annyit veszít tömegéből, amennyi a belőle kiszoruló lélek terhe...* „Arkhimédész, te balfasz” – pocskondiázom a magamban vívódó, ókori kretént, miközben Rico anyja mellett elkezd csuklani, miután bekapott pár szem Xanax-ot. Himalájámeretű hant? Épp elég ijesztő és felfoghatatlan a saját inverz kúpom.

Teljesen kijózanít a koporsón kopogó rögök zaja, amit csak felerősít a hangszekrény profán akusztikája. Csendháborítás. Egy arasznyira az elhunyt arcától. Mint egy makacs vendég, aki addig dörömböl az ajtón, míg ránk tör szeretkezés közben. Létezik nagyobb kín az örökké tartó orgazmusnál? Danténak van ilyen bugyra? Nincs lent más, csak mindent előntő, steril fehérség, egy kattogó MRI készülék pokla, amiben a fülünk mellett dübörög a pokoli techno. Megkocogtatom Almitra vállát, hogy suttogva lezárjam a szexuál-lélektani vitánkat: „József Attila minden szerelmes verse egy meghíúsult baszás.”

Pár percre ismét eltávolodunk a tömegtől. Azon töpregek, hogy átélhetetlen temetés sem mekkora terhet fog róni a világra. Kire egyáltalán. Almitra kilép a vécéből, szorosan az oldalához tapasztott karokkal, egyenes háttal tipeg felém. Ilyenkor azonnali ölelésre van szüksége. Percekig állunk összefonódva a kék Toi-Toi előtt. A távolban harangszó, mint a Metallica sötét himnuszában. Egyhelyben dülöngélünk. Két sérült szőrszülő, kudarcot vallott oltalmazó. A szertartás hatása alatt állok. Post mortem állapotom kilátástalanságára nem nyújt vigaszt a fekete lyukak Hawking-sugárzása. A kozmoszban nem veszhet el semmilyen kvantuminformáció, mégsem hiszem el, hogy Borges Kalendáriumra képes megjegyezni minden részecskénk állapotát, és a végén úgyszólván széjjelszakad ez az egész elcseszett terasz, amin hologramként bolyongunk.

Almitrát másnap is várja egy temetés. Új szerelmének elhunyt az édesapja, és a családi kupaktanács úgy döntött, hogy a siófoki nyaralóban alakítanak ki számára átmeneti nyughelyet, mielőtt tavasszal beleszórják a hamvait a Balatonba. Tehát még nem távozott teljesen a *holtak sorából*, botlik meg a nyelvem, pedig gőzöm sincs, hogyan lehet *túlhalni* egy köztes állapotot, az urna kongó purgatóriumát, a dohos szekrény naftalinos limbuszát, amikor szeretteink bedobnak egy balatoni fészkerbe az egykori pecafelszerelésünk mellé, kiürült haltafos vödörök és rikító kapásjelző bóják közé. Holtak sora, élők sara. Rico biztosan tudott volna erre valami megoldást, amit egy perui ayahuasca-szertartáson lesett el. Almitrával évek óta nem vagyunk képesek kitölteni az eleven űrt, amit egymásban hagytunk. DNS-eink szervessé sose váló összefonódása a mi inverz kúpunk.

Miközben ölelkezünk a vécé előtt, egy kisírt szemű lány vonul el mellettünk. Felvillan bennem, hogy valaki talán mégis a végsőig szerette Ricót. Hálás kíváncsisággal tekintek rá, de a lány nem reagál. Megvetően méregeti az ujjaim közt parázsló cigarettát. Észbe kapok, hogy majdnem felgyújtottam Almitra haját. Tekintetem egy közeli síremlék szobraira terelődik. Egy élveteg ábrázatú viktoriánus angyal szorítja az ágyékához egy bűnbánó lélek fejét, aki feltehetőleg a kriptá lakója. Szerencsére bigott nagynéném nem képes beelátni a fejembe. Megsimogatom Almitra buksiját, és rámutatok a BDSM-mauzóleumra. Válat von, és annyit közöl: „Elszántak az álszentek.”

Érzem, hogy csuklómat szorongató tenyerében lassan beindulnak a csecsemőreflexek. Megkér, hogy kísérem vissza a sírhoz. Hamarosan kezdődik a soron kívüli szertartás. Mire odaérünk, már lecserélték a kántort. A gyermekded ábrázatú reverendás helyett egy bronzarcú indián áll a sírnál, és egy kakas vérét csorgatja a földhalomra. Áldozatot mutat be a kecsua Földanyának, Pachamamának. Lámaszór poncsóba burkolt alakok veszik körbe, akik ütött-kopott hangszereikkel belecsapnak Rico kedvenc nótáiba. *El Condor pasa. Un Amor. Gracias a la vida.* Újra elindul a belső mozi. Amikor először muzsikáltunk együtt a Chicagó étteremben, flamandok barbecue-ja alá sikkalva a C-dúr, ez a nagy gye-

rek, aki most itt fekszik, kicsattant a gyönyörűségtől. Azonban amint észlelte, hogy a közönség figyelme lankad, egyre idegesebb lett. Levonult a pódiumról, és a zsúrkocsira kitett zserbókat elkezdte egyesével felfalni. Utána elloptott az egyik holland elől egy üveg Amstelt, és mint egy kecses kardnyelő, hátradőlt, és egyenes gigával egy szuszra benyakalta az egészet. A mutatványt követően meghajolt, pukedlizett, és egy oltári böfögés kíséretében bejelentette: „Señoras y Señores! The show is over!”

A szertartás végéhez közeledve felcsendül bennem kedvenc Pantera számom, a *Cemetery Gates*. Épp a vijjogó gitárszólónál tartok, amikor Almitra elém tolja a telefonját. Benne a Ricótól kapott utolsó SMS: „Figyi, csajsz! Ha már úgyse gyötritek egymást a pancser segédemmel, átruccanhatnál egy kis hancúrozásra!”

Rico lila hajú mamája egy padon ücsörögve kábultan hallgatja a kecsua búcsúztatót. Almitra odamegy hozzá, és megöleli. Amint visszatér, elfogja a röhögőgörcs. „Részvétem” helyett véletlenül azt mondta, „gratulálok”. Összenézünk. Hallottunk már ennél szomorúbbat. A Xanax hatása alatt úgyse hallott semmit. Hollók gubbasztanak egy közeli kriptán. Óriási, burzsoá kriptá. Díszes oszlopok, timpanon, rézkilincs. Fűthető gyászpad is van, hogy a túlvilági csevejtől ne durranjon be az aranyerünk. A márványpalota mellett egy jóval szerényebb, sekély sírhant. *Itt nyugszik X. Jánosné. Példás feleség. Szerető anyja.* Fejénél korhadó kopjafa, amit még 1993-ban döftek le oda. Se szirmok, se virágok, se koszorúk. Lelappadt fölötté az általa kiszorított talaj. Nem kivethető a negatív személy inverz kúpja. Almitra halkan mormolja maga elé: „pél-dás feleség, sze-re-tő a-nya”. Megszorítja a kezem, majd szótlanul elballag. A temető előtt beszáll egy taxiba. Megborzongok. Ártár a feltámadás szomorúsága. A Kőhegyi turistaház melletti Petőfi-kilátónál pár éve egy kóbor kutyanak adtuk a tűző nap alatt megromlott húsvéti sonkánk maradékát. Nem sokkal később Almitra egy doboz szívecskés Milkát kapott tőlem. Nem hinném, hogy egy ujjal is hozzáért. Valószínű, hogy reggelre a csoki megolvadt, és megdézsmálta a kávészünetben valamelyik nővér, miután a rutinszerű, ambuláns beavatkozást követően hazaengedte Almitrát a szülészeti osztályról. Felkapaszkodom az első buszra, ami megáll előttem. Meg sem nézem a számát. Félóra zötykölődéssel eljutok a Vígszínházig. Beülök a Sherlockba. Csapolt cidert kérek a változatosság kedvéért. Emelem poharam. *Szevasz Rico.* Kilötyintek egy kortyot a bárszék alá, a világot jelentő deszkákra. *Lógsz nekem ötven rugóval, te szemétláda.* ■ ■ ■



Tolvaj Zoltán (1978, Budapest) költő, író, műfordító. Első két verseskötete a Parnasszus Új Vizeken c. sorozatában jelent meg (*A medve lépései*, 2001; *Törésvesszt*, 2007). Az argentin César Aira *Kísértetek* c. regényének általa készített fordítása Magvetőnél jelent meg 2012-ben. 2010-ben Móricz Zsigmond irodalmi ösztöndíjban, 2018-ban NKA szépirodalmi alkotói támogatásban, 2021-ben MMA irodalmi ösztöndíjban részesült. Jelenleg első novelláskötetén dolgozik (*Erdőkerülő*), melynek anyagából 2018 óta számos publikáció érhető el online.



HALÁLÚTON Horvátországba

– menekültnapló –

Rezát, Ranját és engem két markos, hófehér, földig érő vászonruhába öltözött, fekete szolga lökdösött le a pincelépcsőn, hogy bezárjon egy-egy csirkék szállítására alkalmas ketrecbe.

– De hát ebbe be sem férek! – kiáltottam, és ki akartam szabadulni az egyik szolga szorításából, mire az tarkón vágott. A tompa fájdalomtól elhallgattam, feladtam a menekülést, és rettegve néztem a fémhálós faketrecbe mászás módszerét, amit Reza és Ranja mutatott szó nélkül, engedelmesen. Amikor rám került a sor, ahhoz, hogy beférjek, le kellett térdelnem, a felsőtestemet ráhajtani a combomra és a fejemet közéjük húzni annyira, hogy szinte levegőt sem kaptam. A későbbiekben nem tudtam kikövetkeztetni, hogy az oxigénhiánytól vagy a belém nyilalló fájdalomtól, amit a csípőm sérülése okozott az erős préselés hatására, de elájulhattam, mert mire magamhoz tértem, már vaksötét volt.

– Ranja – nyekeregtem a szobatársamnak. A lány nem válaszolt. Lehet, hogy egyedül hagytak? Allahra, lehet, hogy az engedetlenségem miatt feleslegesnek ítélnék és így akarnak megszabadulni tőlem? Mint a második világháború előestéjén a zsidóktól, akiket a többségi társadalom nem akart látni, mert a fasiszta kormány beadta nekik, hogy ők a hibásak a gazdasági világválság kitöréséért és általában minden rosszáért, ami a világban akkoriban történt. Rémműlten elkezdtem hüppögni, de a testhelyzetem még a sírás adta megkönnyebbulést sem engedte, hiszen a levegővétel is nehézkes volt, ezért elhatároztam, hogy most fogom először élesben kipróbálni azt a relaxációs technikát, amit elsajátítottam velünk a katonaiskolai foglalkozásokon, és ami nekem még sosem sikerült, mert minden alkalommal bebeszéltem magamnak, hogy úgysem tudok ellazulni. Most viszont eldöntöttem, hogy sikerülni fog, és akkor akármeddig ebben a pózban maradhatok, mert bírni fogom. A rákészülődésnél erős dezsavú érzés fogott el, majd rájöttem, hogy a könyvtár romjai alatt voltam ilyen szorongatott testhelyzetben, mint most. Azt is túléltem, ezt is túl fogom, fogadkoztam, majd tudatosan, amennyire a mellkasom engedte, lassan, aprókat lélegezve ellazítottam a testrészeimet annyira, hogy végül belealudtam a kínba.

Arra eszmélek, hogy hanyatt fekszem a földön, kezem-lábam szétvetve, szaporán pislogok, hátha találok egy világosabb rést kapaszkodónak, hol lehetek, és tapogatom is, mi lehet körülöttem, de hiába, tagjaimra mázsás súllyal nehezedik a füledt, levegőtlen vaksötét, mintha erős mágnes delejezne a földhöz, ujjaimmal kaparászom magam alatt a csúszósan nedves, sáros talajt, motoszkálást érzek a bokámnál, megrémülök, Allahra, patkány,

kiáltanám világgá, de csak szűkülve zihálok, mégis mozdulok, vonaglok, rugdosni kezdek, lábammal csak a levegőt érem, már az orromban érzem a dög facsaró bűzét, magzati pózba kucorodom, amikor a hátam mögött hirtelen feltárul az ajtó, vakító fényözön árad be, vaksin hunyorgok, hátulról rám vetül egy sötét, egyre jobban növekvő, fekete árny, és sikoltanék, segítség, de bennem reked, és csak némán tátogva nézem, amint egyre inkább beborít, majd bekebelez a megsemmisítő sötétség.

A torkomban dobogó szívvel felriadok. Csak a szokásos rémálom, nyugtatom magamat.

Amikor végre teljesen magamhoz tértem, megállapítottam, hogy a bordélybeli ágyamon fekszem a szobánkban, és azt is, hogy minden lélegzétvételnél kegyetlenül nyilall az oldalam, de szabadon tudom mozgatni a kezemet és a lábamat. A nyakam megmerevedett, de ahogy megtapogattam, a fájdalomon kívül más sérülést nem éreztem. Óvatosan oldalra fordítottam a fejemet és átnéztem Ranja ágyára. Ott feküdt a hátán, mellén keresztbe font kézzel, hullásápadt arccal. Allahra, meghalt!

– Ranja! Hé, Ranja! – szólítottam torokköszörülgetve, de nem válaszolt. Az ablak felé fordultam, ami sötét volt, tehát éjszaka lehetett. Bent csak egy kislámpa világított.

– Most már érted, mire való a mániás pontosság az étkezéseknél? – kérdezte elhaló hangon a mozdulatlan lány.

– Igen, bocsáss meg a gúnyolódásomért! Ó, de jó, hogy élsz! – sóhajtottam egy nagyot, de azonnal meg is bántam, mert belesajdult az oldalam. Megtapogattam a mellkasomat, és úgy éreztem, mintha egy abroncs lenne a felsőtestemen.

– Valami van rajtam – nyögtem. Rám tettek valami – kezdtem panaszkodni, de nem tudtam továbbmondani, mert befulladtam, annyira nem kaptam levegőt. – Nem, nem kapok levegőt – fuldokoltam.

– Persze, mert eltörtek a bordáid. Lehet, hogy átszúrták a tüdődöt – nézett rám Ranja. – Te még gyakorlatlan ketrecező vagy. Mi már tudjuk, hogyan kell összehajtogatni magunkat, hogy ne történjen velünk ilyen. Először mindenki a bordáit töri. Ne izgulj, majd összeforranak! Ha egyáltalán életben maradsz. Két hete emiatt egy olyan új lány, mint te, a második napján belső vérzésben halt meg. Itt, a hátsó kertben kaparták el éjjel, hallottam a sustorgást meg a sírásást és a teste tompa puffanását. A legrosszabb az volt, amikor a földet hányták rá – mesélte rezignáltan. A történettől és Ranja teljes önfeladásától megdermedtem.



– Megtehetnek velünk mindent, hiszen minket nem keres senki – folytatta. – Most aludni akarok, hagyj békén és légy csendben! Erőt kell gyűjtenem holnapra. Ma nem dolgoztam miattad, holnap több kuncsaftot küldenek fel hozzám. Ez a szokás. Ha nem bírom, megölnek – fejezte be az érzelemmentes hangon előadott monológját, és hátat fordított nekem.

„Van Daanné repedt bordájával ágyának esett. Egész nap siránkozik, egyre új kötetést kér és mindennel elégedetlen.”

Lázasan gondolkodtam. Mit tegyek? El kell menekülnöm innen mielőbb, sőt, ha tudok, azonnal. De hogyan? Nem kapok levegőt, talán mozogni sem tudok – siránkoztam magamban. Az étkezöben az Hassan kezébe harapástól kiesett fogam helye lüktetett, az arcom feldagadt. Annyi bajom van, nem fog ez menni – kezdtem feladni a még meg sem kezdett menekülési kísérletemet, de egy óriási nyilallástól feltámadt bennem a harci kedv. Ha a kórházból kijöttem, megöltem a támadómat, kiszabadultam a csecsemővel a pincéből, eljutottam idáig, akkor ez is menni fog, csak időbe telik. Lassan, kapaszkodva küzdöttem fel magam ülő helyzetbe. Letettem a két lábamat, ami az éktelen fájdalom ellenére egészen könnyedén ment. Ekkor meghallottam, hogy nyílik az ajtó. Hanyatt vágtam magam, és bár patakozott a szememből a könny a kintől, mégis elértem, hogy mire a lámpás fénye rám vetült, mozdulatlanul, a hátamon fekvé találjon az éjszakai őrzárát. A fénypátszma elidőzött rajtam pár másodpercig, majd a falon gellert kapva eltűnt a szobából. Ismét elkezdtem feltápaszkodni. Az előbb begyakorolt mozdulatokkal nem is volt olyan rémségesen nehéz, bár sziszegtem a fájdalomtól. Ranja rámpisszegett.

Odavergődtem az ágyához, és összeszedve minden erőmet elmondtam, hogy mire készülök.

– Most megszököm. Jössz velem? – kérdeztem.

– Te nem vagy normális! – kiáltott rám, majd a szája elé kapta a kezét.

– Nézd, Ranja! Én csak azt mondom, hogy megyek, mert itt biztosan meghalok. Ha meg elindulok, lesz lehetőségem életben maradni. Jössz vagy nem?

– Persze, hogy nem! – válaszolt felháborodva a feltételezésen. – Te tényleg elszánt vagy – nézett meglepetten a szemembe.

– Jó. Nem értelek meg, de elfogadom a döntésedet. Akkor megtennéd, hogy amíg lehet, falazol nekem?

– Dehogyan falazol? És egyáltalán miből gondolod, hogy át tudsz mászni a kerítésen? Nagyon magas.

– Testneveléstanár is vagyok, a sebesüléseim ellenére jó a mozgáskészségem. Szóval, csöndben maradsz, amíg eltűnök?

– Hogy kérhetsz ilyesmire? Nem látod, hogy terrorizálnak minket? Minden kis aprósáért a belünket tapossák ki. Csak nem gondolod, hogy miattad, akit nem is ismerek, vásárra viszem a bőrömet? Különben is! Holnapután a bazárban minden lány új ruhát kap, és akkor kimaradnék a jóból! – méltatlankodott, de mire a mondandója végére ért, elbizonytalanodott a hangja.

– Új ruhát. A bazárban. Oké – utánoztam Melanie-t. – Akkor maradj, de legalább annyit tegyél meg értem, hogy nem szólsz, amíg átmászom a kerítésen.

– Hát, talán.

– Most megteszed vagy nem? Tudnom kell, mennyi előnyöm lesz! Nem akarsz büszke lenni magadra? Látom, nem. Akkor tudod, mit? – buzdultam fel ismét, hátha segítőmmé tehetem. – Legalább spórolj meg magadnak, hogy a veszteséglistára még az önbecsülés is felkerüljön! Ha túléled ezt az egészet, és egyszer megszabadulsz innen, a rossz lelkiismereted fog a sírba vinni, hidd el!

Elindultam, és a tarisznyámat a vállamra vetve, kínkeserves lassúsággal, kifelé lógatva a lábamat, ráültem az ablakpárkányra. Ott óvatosan kifújtam magam és épp nekirugaszkodtam volna a mélységbe ugrásnak, amikor utolért Ranja hangja.

– Várj!

Hátrafordultam.

– Segítek – jelentette ki határozottan. Lerántotta az ágyáról a lepedőjét, és valami ismeretlen dühvel szaggatta csíkokra, egyszer-egyszer a fogát is használva hozzá. Amikor kész volt,



összekötözte, és az addigra általam az ablakhoz vonszolt asztal lábához erősítette az egyik végét, a másikat a kezembe adta, és törökülésben ráült az asztalra.

– Menj! Sok sikert!

– Nem jössz?

– Nem. De igazad van. Ennyit meg kell tennem önmagamért. Hogy tudjak tükörbe nézni anélkül, hogy szembeköpném magamat.

– Hát, köszönöm, Ranja! Sok szerencsét kívánok neked a mielőbbi szabaduláshoz.

Ranja keserűen felnevetett.

– És szerinted mit tudnék én kezdeni a fene nagy szabadságommal? – kérdezte parázsló dühvel a hangjában. – Semmihez sem értek, nem fejeztem be a középiskolát, a családom meghalt, senkim nincs. Itt legalább ismernek, így-úgy elfogadnak, számon tartanak. Na, menj már! – mordult rám mérgesen, de a szemében könnycsepp csillogott. Rájöttem, hogy végiggondolhatta ő már ezt ezerszer, de mindig ugyanarra jutott, amit még önmaga előtt is szégyell, a megalkuvásra. Tudtam, hogy sietnem kéne, mert az idő most nem a barátom, mégis odasántikáltam hozzá, és amennyire a törött bordám engedte, erősen megöleltem, aztán ismét felmástrom az ablakpárkányra.

– Eridj már! Erősen tartalak majd – ígérte, én meg elkezdtem a leereszkedést a lepedőhágcsón. Tartottam attól, hogy esetleg elszakad a csomóknál, de úgy látszik, a lány dühe az anyagnak remek összetartó erőt kölcsönzött, ezért meglepően simán leértem a kertbe. Már csak az volt a feladatom, hogy a négyméteresnek saccolt de valójában jó ötméteres falon átjussak úgy, hogy a kiszögelléseken és téglákon felmászok, majd a tetejéről valahogy leugorjak. Sokáig vacakoltam felfelé, nem kaptam levegőt, a repesz a csípőmben minden lábemelelésnél tiltakozott a mozdulat ellen. Az elején rosszul helyezkedtem, ezért a foghíj miatt feldagadt arcom nekifeszült a falnak, így minden egyes lépésnél belesajdult az ínyembe a fájdalom. Hogy ne legyen elég a megpróbáltatásból, az alhasam is elkezdett görcsölni, pedig a menstruációmról már régen megfeledkeztem. Az egész testem azt sikította, nem, ne tovább, mégsem voltam képes a feladásra. Felküzdöttem magam a kerítés tetejére, ahol hosszú másodpercekig behunyt szemmel erőt gyűjtöttem, majd ugrottam. Hatalmas szerencsém volt, mert olyan helyen értem földet a hátamra pottyanva, ahol egy nagy kupac avar volt, így az adrenalin szinte azonnal továbbgördített és talpra rántott.

Amilyen gyorsan csak tudtam, elsántikáltam arrafelé, amerre a tengert sejtettem. Talán, ha kétszáz métert tehettem meg, máris feltűnt a kikötő. Gondolatban megve-regettem a vállamat, amiért olvasmányaimból jól emlékeztem, hogy bordély egy kikötővárosban csakis a víz közelében lehet. A szívem örült dobogása kezdett csitulni, picit lassítottam, amikor felhangzott mögöttem a feltételezésem szerint engem üldözők láb-dobogása és hangja.

– Kapjuk el a kis kurvát! – ismertem fel Hassan hangját.

– Nem lehet messze! Láttad, hogy sántított?

– A kis ribanc! Agyonverem, ha a kezeim közé kapom!

– Ha nem lenne még ilyen girhesen is gyönyörű a kék, ártatlan szemecskéivel, belefojtánám az emésztőgödörbe! – lihegték a nem messze tőlem elsuhanó sötét árnyak a sétányon. A szerencse ismét mellém állt egy kidőlt, elkorhadt, hengeres fatörzs képében, amibe beszuszakoltam magamat, és ott vártam az üldözőim eltűnését. Éjfél felé járhatott. Arra számítottam, hogy a férfiak haragjuk elmúltával feladják a keresésemet, inkább reggelre halasztják a további hajszát és visszamennek a házba. Talán nekem még előnyömre is szolgálhat ez a késlekedés. A rövidesen ismét felém közelgő hangok hallatán rájöttem, hogy bejött a számításom. Hassan és az egyik beduin szolga visszafelé igyekezett a bordélyba.

– Reggel elkapjuk a bűdös ringyót! Azt is a számlájára írom, hogy az a rohadt, vörös dög belém harapott. A legjobb nadrágom szétszakadt, és vérzik a vádlim. Hogy lehet egy ilyen benga állatot kiengedni az utcára, ahol rendes emberek mászkálnak? – szitkozódott Hassan. Miután minden elcsendesedett, vártam még egy jó negyedórát, majd előmerész-kedtem a bűvőhelyemről.

Latakia a Földközi-tenger partján fekvő, legnagyobb szíriai város. Kikötőjében hatalmas hajók, köztük több tengerjáró- és hadihajó sorakozott. A közeli bokrok menedékében óva-tosan leültem, és elterveztem, hogy miután kicsit megpihenek, keresek egy hajót, amire valahogy feljutok és elbújok addig, amíg a nyílt vizekre ér, ahonnan már nem tud visszahozni és partra rakni. Bárhová, csak el innen! – ez lett az új, rövid távú tervem. A legjobb az lenne, ha egy Európa felé tartó hajót csípnék el, álmodoztam, de igazából bármilyen úti cél felé tartóval beérem, még ciprusival is, csak messze legyen Szíriától!

– Pssz, pssz! – hangzott fel mögöttem. Rémülten fordultam meg, és a belém rekedt le-vegő egy kiáltás formájában szabadult ki belőlem.

– Nem akarlak bántani, ne izgulj! Téged kerestek az előbb? – kérdezte a hang. Egy fiatal férfi guggolt az egyik fa mögött. Feltápáskodtam, miközben arra gondoltam, ha bántani akarna, már megtette volna, ezért bátorságot merítettem az iménti ígéretéből, és a szívemre szorított kézzel megkerültem a fát, de közben a kezem ügyébe helyeztem a törömet.

– Igen.

– Mit csinálsz itt? Honnan szöktél meg? – faggatott a nagyjából velem egyidős fiú. Öltö-zete alapján matrónak néztem, bár egyáltalán nem értek a tengerész egyenruhák rang-jelzéseikhez.

– Bujkállok. A bordélyból – feleltem neki a kérdései sorrendjében. – De én nem vagyok olyan! – nyomtam meg az utolsó szót, hogy értse, én nem olyan nő vagyok, akik különben ott vannak. – Rakkából indultam a bombázás után, és itt, Latakiaiban elraboltak, és most megszöktem. Európába igyekszem, Horvátországba. Tudsz segíteni, hogy feljussak egy ha-jóra? – terítettem ki a kártyáimat, mindent egy lapra feltéve. Úgy véltem, ha rosszat akar-na, nekem úgymint végem, így miért ne próbálnék segítséget kérni inkább. Hátha.

– Hát, Európáig ugyan nem megyünk, és én arról az országról sem hallottam még, de Al-Hamidiyahig eljöhetsz velünk. Felcsempészek a hajóra – mondta, és kezét nyújtott. – Chafik vagyok – mutatkozott be. – Békeidőben boncmester az Aleppói Orvostudományi Egyetem patológiáján, most utolsó matróz a hajón. Én is Európába készülök – mesélte, és rám mosolygott. – Van pénzed? – kérdezte mohón.

– Attól függ, mire kell – vontam fel a szemöldökömet kihívóan, és erősen megmarkol-tam a tarisznýamban épp csak visszajuttat törömet. Azt már az út elején eldöntöttem, hogy ölni is fogok, ha valaki ki akar rabolni. Nekem az a pénz, amit a bátyám és Melanie adott, a túlélésem záloga, hiszen azzal juthatok el a célhoz.

– Ha adsz kétszáz szír fontot, akkor felviszlek a hajóra.

– Nem – néztem a szemébe keményen. – Ha felviszel a hajóra, adok száz fontot. Ez az alku. Nincs több pénzem, de ennyit megér nekem a hajóút – hazudtam, hogy érezze, sokat áldoznék, de mindent mégsem.

– Rendben. Felcsempészek, te meg adsz száz fontot. Az a hajó az, ott – mutatott egy meglehetősen nagy tengerjáróra. – Vaj van a kapitány fején, nem fognak kutakodni utánunk, mert a Banijasz városa mellett álló, a világ egyik legnagyobb keresztes lovagvárából származó leleteket csempésznek Libanonba, onnan meg Amerikába. A damaszkuszi citadella restaurálása közben is el-eltűntek leletek – mesélte kacskintva. – Azok is itt landoltak a hajófenékben – fecsegett tovább. – Na, gyere, most menjünk! Már elég részek az őrszemek, mostanra talán el is bódult a sok piától a személyzet.

Ekkor neszezésre lettünk figyelmesek, ezért elhallgattunk, és fülelni kezdtünk. A sötétből a bordélyból ismerős, velem együtt a sötétzárkába zárt Reza bukkant elő. Nagyon meglepődtem, de rajta azt láttam, hogy cseppet sem csodálkozik azon, hogy ott talál.

– A nagy zűrzavarban utánad szöktem – mondta egyszerűen. – Bemutatsz az úrnak? – kérdezte úgy, mintha egy előkelő bálban lettünk volna.

– Chafik, ez itt Reza, Reza, ez itt Chafik – zártam rövidre a kérdést és már sürgettem volna az indulást, de közbejött valami. Ahogy a két fiatal kezét fogott, összesűrűsödött közöttük a levegő. A pillanat tört része alatt éreztem, hogy valami megváltozik, átalakul. Elmerültek egymás tekintetében, kezüket lassan húzták vissza a másik kezéből. Pici szúrást éreztem a szívem tájékán. Féltékeny lennék két idegenre? – Hé, hé! – csettintgettem idegesen az orruk előtt, mert a szabadulásomról volt szó, bár láttam, hogy ez a találkozás az ő életüket is örökre megváltoztatta. – Indulhatnánk már?

– Reza! – kezdte zavartan, fojtott hangon a fiatal férfi. – Velünk tartasz a hajóra? Látom, te is szökésben vagy. Felajánlhatom a szolgálataimat? – kérdezte ódivatú eleganciával Chafik a karját nyújtva, ami láthatóan nagy hatással volt az eddig örömlányként dolgozó Rezára.

– Igen, köszönöm, elfogadom – felelte, mintha nem is egy kuplerájból szökött lány, hanem minimum egy etikett tanfolyam végzős hallgatója lenne. Így tehát hármasan közelítettük meg a Bani Yas nevű hajó tatját, amire a férfi egy majom ügyességével mászott fel, minket lent hagyva a tengerbe nyúló mólón. Csak a motozását hallottuk az éjszakai csendben, de a feljutást segítő eszköz keresgélése nem tartott sokáig, mert rövidesen egy kötéllel rát bocsátott le, aminek a vége a földről jó másfél méterre volt. Tanácstalanul néztünk egymásra Rezával, de Chafik máris ereszkedett visszafelé, hogy felsegítsen minket. Reza fürge gyíkként kúszott fel a hágcsón, nekem viszont nehezebben ment a feljutás a csípőm és a tö-



rött bordám miatt, de végül én is szerencsésen felértem. A fedélzetről a férfi levezetett minket a hajó fenekére, egy pici, sötét kamrába. Ahogy számolgattam, nem sokáig fogunk ott maradni, a reggeli indulás után talán ha két óra lehet az út Al-Hamidiyahig. Lent a kajütben Chafik élém állt, és tartotta markát. Elfordultam, és a naplóból elővettem száz fontot.

– Kétszáz lesz – hunyorított a férfi Rezára. Látva megkövült arckifejezésem, azonnal magyarázatot adott a kapzsiságára. – Az üzlet, az üzlet – tárta szét karjait. Le sem tagadhatta volna az arab kupecszellemet. Ránéztem Rezára, és arra jutottam, hogy rajtam a bátyám és Melanie pénze segít, tehát ennyit, főleg szír fontban, amire lassan nem lesz többet szükségem, megkockáztathatok feláldozni a jóindulat oltárán. A kezébe nyomtam a pénzt.

– Ennyi és nem több! – jelentettem ki határozottan.

– Rendben. Megegyeztünk – szólt sértett hangon. – Ha ételt vagy italt akartok, azért külön kell fizetni – tette hozzá, nem adva fel a próbálkozást.

– Nem akarunk, köszönjük!

– De igenis akarunk! – vágta rá Reza. – Én éhes vagyok – nyafogta. – Nem tudtam megenni a vacsorámat – rebegtette a szempilláját Chafikra, aki erre rám nézett. Erélyesen meg ráztam a fejemet, és óvatosan, kihúzott háttal leültem az egyik fapriccsra. Az egyik kezem folyamatosan a tarisznyámban lévő tör markolatán volt. Reza még nyegegett egy sort, aztán leült és megbékélt a világgal, mert a férfi mellételepedett és megfogta a kezét, majd számomra érthetetlen sustorgásba kezdtek. Ahogy egy kicsit elengedtem magamat, rájöttem, hogy pisilni kell, de nagyon, és szívem szerint megnéztem volna már a betétemet is, mert nem akartam, hogy átvérezzek.

– Figyelj – törtem meg az idilli turbékolásukat –, megmutatnád, merre van a mosdó?

– Persze – állt fel. – Egy mosdólátogatás húsz font – közölte szenvtelenül. Gondolkodóba esem, mert csak egy-egy darab száz- és kétszáz fontos bankjegyem volt. Megér-e nekem mondjuk, részünkről két-két végzés egy százast. Úgy döntöttem, igen, de eszembe jutott még valami.

– Oké – használtam Melanie kedvenc szavát, és elmondtam a férfinak, hogy kap száz fontot, de azért Reza is eljöhet végére most, és mindketten a kikötés előtt még egyszer, plusz hoz nekünk fejenként egy-egy felbontatlan palack, félliteres ásványvizet. – És itt van vége a mi bizniszünknek. Oké? – ismételt meg nyomatékosan, de a hanglejtésemmel egyértelművé tettem, hogy nem várom a beleegyezését.

– Nem is vagy te olyan elveszett kis nebáncsvirág! Jól tudsz alkudni – nézett rám elismerően Chafik. Kezet nyújtottam, amit csodálkozva, de elfogadott. Megkapta a harmadik százfontosát, és kikísért a végére, ahol még papír és kéztörölő is volt, sőt, egy tükör is. Ennek nem örültem különösebben, de önkínzásként bepillantottam. Ahogy vártam, szörnyen néztem ki, bár az arcom dagadása mintha lohadt volna kissé, és a foghíjam már nem is lüktetett annyira. Talán megúszom gyulladás nélkül, reménykedtem. Megmostam a kezemet, arcomat, nyakamat, hónaljamat, bevizeztem egy kéztörölőt és épp alulról mosakodtam, amikor Chafik rám nyitott. Azonnal a mosdó peremére tett tör után kaptam, és a nyakának szegeztem.

– Ha nem takarodsz ki villámgyorsan, nem tudod elkölteni a tőlem kisarcolt pénzt, te disznó!

– Megyek már, megyek, csak engedj el! – hörögte, és a nyakát tapogatva, rémült arccal kihátrált a mosdóból. Tudtam, hogy eztán nem fog többé zaklatni, ennek ellenére reszkető kézzel kapkodtam magamra a ruháimat. ■ ■ ■

Sári Edina 1966-ban született Budapesten. A mai BGE elődjében marketingkommunikáció szakon tanult. 1997/98-ban a Magyar Író Akadémia színházi drámaíró tagozatán tanult, majd a Német–Magyar Képzőben kommunikáció szakra járt. Ezután a Színművészeti Egyetemen két féléves pályázatmenedzsment kurzust végzett el, 2018 őszén/télén pedig a CEU-n egy féléves társadalomtudományi kurzus hallgatója volt.

Percnyi szünet

Aki a vízen jár,
azért nem lépdél a
föld fölött,
mert bármikor megtehetné,
maga elé téve lekapcsolható,
tépőzáras szárnyait,
ég és föld között,
azon menetelve
a lombját vesztett nap irányába,

szárnyain lépdelve,
mint a járni tanuló elmúlás.
Mert csak annak van értelme.



A honvágy

A honvágy visszavitt
oda, ahol még sose jártam,
de az álmaimból ismert házakat
lebontották az angyalok,
téglaít délben
elcipelték múltam
sötét lelkű kísértetei,
hogy felépítsék belőle
a megszelídített kutya ólját,
ahová elbújhat
előlem.

A honvágy olyan, mint egy
tengeren túli márkás szappan,
amivel lefekvés előtt ledörzsölöd
magadról az út porát,
megmosva hónaljad, feneked,
mint mikor orvoshoz kell
menned másnap reggel,
és felemás zoknit
húzol a bokádra.

Próbanyomat

Mellár Dávidnak

Lekésem a születésemet.
Ha célba érkeznek,
céltalan ember lennék
egész életemben.

A párás tükörben
nem látom magamat.
Akaratlanul a tükör mögé nézek,
bizonyítékra van szükségem,
keresem magamat.

Bárcsak tudnék hinni a hervadásban,
a halál visszaadja, amit eldobtam,
elhárítottam magamtól.
Betakar velük, mint az anyaföld.

Lecsukja szemem a vakon született képzelet.
Hogy ne várjak senkire,
legfőképpen a csodára.

In memoriam Törőcsik Mari

Fejem fölött
az angyal
egyensúlyoz
a kötélén.

Leveti, ledobja szárnyát,
rám bízta,
óvjam, védjem.

Minden valóságos,
csak a kötél nem.

2021. február 15.

Minden héten két-három
ismerősöm hal meg
koronavírusban,
ilyenkor visszamenekülnék az égbe,
eszembe jut idős barátom,
akit azért írtattak
szlovák iskolába a szülei,
hogy vigye valamire,
ne deportálják Morvaországba,
ne telepítsék ki Magyarországra,
őt, aki gyerekként egy kukkot sem tudott
tótul,
arra a kérdésre meg, hogy
mondják a békát szlovákul,
azt felelte, hogy brekeke.

A csöndnek is arról kellene szólnia,
amit a vers számárfülekkel elhallgat,
hogy amikor felegyenesedek
és kihúzom magam,
az olyan, mintha méhfullánkot
húznék ki a bőrömből.

Visszafelé

Visszamentem a városba,
ahol katona voltam,
kerek harmincnégy éve
történt, hogy leszereltem.
Mostanában gyakran álmodtam
a kaszárnyával,
de nem a régi dolgokat éltem át újra,
ez már egy következő bevonulás volt,
más kalandok vártak rám,
de semmi sem változott körülöttem.

Visszamentem a városba,
ahol katona voltam,
láttam, hogy szinte mindent
átépítettek azóta,
nem fogtam fel,
mint forró szívem a havat,
beettem magam
az éhségbe,
egyszeriben úgy éreztem,
a kaszárnya előtti parkból
egy nyírfa követ,
amibe valaki belevéste
a nevem kezdőbetűit.

Fellinger Károly költő, helytörténész, mezőgazdasági vállalkozó 1963-ban született Pozsonyban. Jókán él. A nyolcvanas években működő felvidéki Iródia tagja volt. Magyarul 30 könyve jelent meg, versek, gyerekversek, mesék. Írásai könyv alakban a következő nyelveken jelentek meg: angol, francia, német, spanyol, orosz, szlovák, szerb, albán, román, török, görög.



Mindenki így él

— *H*abala, mabala, haburr! – ezt ismételte az arab fiú, és egyre közelebb lépdelt az erkély felé. Bár lehet, hogy ezt csak így hallottam. Sokkal inkább mondhatott efféléket: *Khalas, mafi moushkela! Mamnuoa! Taa! Salemtak, Salemtak!* Ami meg állítólag annyit tesz: *Elég, nincs baj! Nem szabad ilyet tenni! Gyere! Jobban leszel!* A vékony szőke férfi, az apám alig volt harminc, hófehér a bőre, lehetett vagy hatvan kiló. Kissé görnyedten állt a stokedlin, nem volt túl melegen öltözve. Alsónadrág, trikó és fekete zokni volt rajta. Különösen festett a hideg lakótelepi éjszakában, mögötte bogárnyi fények, a szemközti emeletes házak kis konyháiban talán épp a vacsorát merték férjüknek az asszonyok. A fiatal szőke férfi viszont egy házigyári stokedlin himbálózott. Ug-rani készült. A hatodikról. Volt már ilyen, és én mindig komolyan vettem. Hátról hűvös szél csapta meg, vállig érő haját összeborzolta. Gyönyörű haja volt, kis túlzással azt is mondhatnám, az apám szép volt, akár egy lány. Elhatározta, már vagy hatodszor próbálja újra, nem is érti, mi az istent keres itt a gyerek, és honnan jött az arab? Ki engedhette be a lakásba? Egyetlen épeszű gondolata nem volt. Ivott, bevett pár szem gyógyszert a vodkára, nem is érti, hogy lehet, hogy nem szédül. És mit mond ez az idióta, nagydarab melák? Furcsa, még soha nem látta, hogy ilyen fényes és kerek képe van, mikrofonfejű, mint azok a hülyék a Boney M.-ben. Mi is a neve? Mohamed? Nazim? Tarek? Hogy mit mond? *Yalla?* Mi a franc az a Yalla, hülye arab? Mit pofázol? Azt hiszi, a kedvéért leszálllok a szék-ről? Mozdulni sem bírok nélküle, csak az ő kedvéért jönnék le a stokiról, de lehet, hogy még az övéért sem.

Az apám ott a stokedlin beletúrt a hajába, és rám nézett. A kis aprókockás hálóingben álltam az ajtófélfának támaszkodva, rágtam a számat. Belülről, mint a nagyanyám. Ha ideges volt, ő is rágtam. Ki nem szarja le ezt a csüntöt, a francnak kelt föl az ágyból? A hűgának legalább volt esze, lerohant a hülye anyja után. Most aztán néznének nagyot, ha a lábuk elé hullanék az égből! Sumika, a tört szárnyú madár, apuci, a világ legjobb apukája, nézzétek, ott száll, huss, meghalt. Isa, por. Az arab egyre közelebb ment, fogalma sem volt, mit tegyen, hát maga elé tartott karjaival lassan lépdelt előre, mint aki törött cserepeken jár, vagy a vízen, felfelé fordított tenyérrel. Mint aki arra vár, hogy a kis madárka beleszálljon a nagy kezébe, és felcsipegetse a magokat. A nagyszoba falán a tükörből pontosan láttam, mi történt. Iszonyúan félttem. Félttem, hogy egyszer valóban megtörténik, ha nem érek időben haza az iskolából, vagy épp Bogihoz megyek át, és addig nézzük Madonnát a videón, amíg valami végzetes történik anyával. Vagy megtalálja a gyógyszereket, vagy megint fel-

Katica Misu

tépi az erkélyajtót, ahogy most apa csinálta. Megint *ezt*. Nemrég még nagy nyugiban olvastam, hason fekve az ágyon, és hallgattam, ahogy apám az erősítővel babrál, *A felkelő nap házá*t pöcögte a gitárján, de aztán abbahagyta, és hallottam, hogy az apám zokog. Ilyenkor mindig megvigasztaltam. Ma nem. Ma túl késő volt, már a nemrég barnára pácolt stokedlin állt, az erkély korlátja fölé hajolva, az anyám nevét kiáltozva a hideg éjszakába. Szó nélkül átrohantam a szomszédhoz, vertem az ajtót, az arab beengedett, kézen fogtam hát, és teljes erővel a nagyszobába rángattam. Salem, mert a szomszédot így hívták, azonnal beszélni kezdett, varázsigt, vajákat mondott, zsolozsmázott vagy mormogott, nem lehetett kivenni azokat a különös szavakat, amelyektől földbe gyökerezett a lábam. Az olajos bőrű férfi nem is olyan volt, mint egy ember, sokkal inkább egy angyalhoz volt hasonló. Aprókat lépett. Hullámos hajával, bő lengatyájában és hosszú, vajszerű ingében mint ha táncolt volna. Nem bírtam mozdulni sem. Azt akartam, hogy ez a fiú vegye az ölébe az apámat, fektesse az ágyba és mondjon rá varázsigt. Azt akartam, hogy az apám aludjon, aludja át az éjszakát, hogy lefekhessek. Kioldhassam a kockás hálóing derékpántját, hasra forduljak, és felhúzott lábbal alhassak végre.

Minden éjjel műsor van. Óramű pontossággal jönnek anyám barátnői, akik a gyerek-szoba mellett, a konyhában vihogznak, vodkát vedelnek néhány szem *Eleniummal*, miközben a korábbi szomszédasszony – szintén arab – receptje alapján kotyvasztott cukorpasztával egymás szőrét gyantázzák. Berúgnak, és hangosan vinnyognak ilyenkor. Bögve szidják a férjeiket, és hajnali három előtt sose hagyják abba. Ha apám hazajön a benzinkútról, akkor is ez van. Este fél 11-kor be sem fér a konyhába, kiveszi a kolbászt a hűtőből, vág egy karéj kenyeret, tormát szed kiskanállal a tányérra, és beül a nagyszobába, hátha a nők elmennek. De nem mennek el. Visítózva röhögcsélnek, az egyik, a Vera minden szava: a mucici! Te mucici így, te mucici úgy! Mucikám, ettől a gecitől el kell válni! Miféle szarfaszú alak, aki nem visz el a tengerhez? Vegyen neked aranyat, nekem például az a gyengém. A Bordás legalább vesz nekem. Minden ujjamra egyet. A másik, a Salem szerelme helyes nő, aprócska, mandulaszemekkel, az oviban dolgozik. Fél hozzámenni az arabhoz, mert folyton arról beszél, hogy az majd eladja egy tehénért Líbiában. Hallott már ilyet a svéd-szállóban, ahová munkára jelentkezett. Az éjszakai bárban biztosan többet keresne, mint a kicsik között. A harmadiknak két gyereke otthon alszik, a férje néz rájuk. Bicajjal ugrott át, mert nem bírja, ha szőrös a lába. Viszolyog a saját testétől. Túl öregnek, ráncosnak, rondának érzi magát, de örül, hogy él, a szívűtétje óta újjászületett. Bestoppolták borjúbéllal a ketyegőjét. Ezt szokta mondani, és ilyenkor kigombolja a blúzá, az egész mellkasa végigvágva, a forradás egész vastagon látszik a bőrén. Anyám általában bömből és szívja a cigaretta, megleszek én e nélkül a szarfaszú nélkül is, mondogatja ilyenkor, ez a gecikirály azt hiszi, ő szopta hegyesre a piramist? Hát nem ő, hanem az a piroskönyves vén kurva anyja, az a szipirtyó, vasorrú bába, az oltogatja ellenem. Hátraveti ilyenkor a fejét, megrázza a haját, kleopátrára vágatta, az most a divat, a nyakán kidagadnak az erek. Szép nő. Kreol a bőre, ha leburnul, szinte világítanak a szemei a sötétben. Ötvennégy kilóra fogyott, de lehet, hogy ötvenkettő, ha hason napozik a városi strand gyerekmedencéje melletti kockaköves lejtőn, kisebesedik a csípőlapátja. Azt szokta mondani, imádja, hogy kiáll a vállcsontja, mert az anyósa, a nagyanyám egész életében egzecírozta már akkor is, ha egy szelet húsnál többet evett a vasárnapi asztalnál. Most végre lenyalhatja az összes nőszírom tetejéről a habot, az ujjával szokta leügyeskedni, még mielőtt a férje anyja bevihetné a tálcát a vendégeknek, olyankor aztán az egész mutatóujját szinte lenyomja a torkán, és csak nyel és nyel. Szereti, ha rajtakapja az öregasszony, élvezettel nyalogatja előtte az ujját, arra gondol, hogy felidegesíti, ezért a szemét is lehunyja közben, és kéjesen nyögdécsel. Nem csoda, hogy utálja az anyósa. Bolondnak tartja, egy komplett idiótának. Különben meg a férje anyja nem is öreg, harminckilenc évesen csinált belőle nagymamát az a hülye nagyobbik fia. A hülye fia, az apám, aki épp a lakása erkélyén áll a frissen pácolt stokedlin.

Egyszer lecsavarozta a fedlapokat, lecsiszolgatta, aztán együtt elmentünk szép barna pácot venni. A falburkolatot is megcsinálta, az olajzöld lett, csodájára járt az egész lakótelep. Ez a barna festék az alvadt vérre emlékeztetett, hiába akartam lebeszélni róla apát, nem hagyta magát, hallgatott is ő a lányára! Alaposan átkente a fát, szép óvatosan szárogatta mind a négy ültőtlát az erkélyen. Mikor felcsavarozta, mondta anyámnak, hogy ne üljön rá

még néhány óráig, de amikor délután a boltból visszaért, ott ült a konyhaasztalra könyökölve a gyerekorvos, száztíz kiló legalább, és a nejével enyelgett. Mikor a doki végre lelépett, apa alaposan megvizsgálta a stokikat, hát nem összecsíkozta a Jablonkai a kurva hokedlit? A barna kordbársony gatyájának csíkjai mind belenyomódtak a frissen pácolt felületbe. Ezen aztán jól összeeszesztek. Anyám ordított, hogy bassza meg a kibaszott stokiját, ha már ráülni sem lehet. Apám meg idegesen megragadta szép felesége haját, copfba fogta és megtekerte, a hajánál fogva rángatta ki az előszobába. Innentől mindig ugyanaz volt a műsor. – *Te szerencsétlen elfuserált kurva, mit képzelsz, hogy a házamban enyelegsz ezzel a rohadt kurafival? Az a pasas egy szemétláda! Viszketett a picsád, hogy vele kúrsz? – Rohadj meg, jött a válasz, te szemét geci, úgyis tudom, hogy a kúton a Szilvivel csalsz, a kibaszott kölyke is tőled van! De kirugdosom belőle, nekem elhibehet!* Állandó műsorszámnak ott volt az ajtón lévő névtábla mutogatása. – Na, kinek a neve van kiírva az ajtóra, te ribanc? Kérdezte apám ordítva. – Hát az enyém! *Nagy Mihály*, látod? Ez itt az én házam, az én otthonom, te itt egy senki vagy! Anyámnak több se kellett, lefejelte a zöld üvegtáblát, ami fehér kis csavarokkal volt rögzítve kétoldalt, hátrarúgott, és üvöltötte, hogy hát a két gyereked, akiket neked szültem? Azoknak hol az otthona, te gecikirály? Mit képzelsz, a disznó is tud kölykezní! Válaszolta apám. Nagy dolog! Te ribanc! És ez így ment minden héten, aztán vagy az erkélyre mászott az egyik, vagy egy marék *Eunocinnal* bújt ágyba a másik. Volt ott már mentő, tűzoltó, ügyeletes orvos, szomszéd, idegen, osztálytárs, tanár és persze a nagymamák. Az egyiket különösen lehetett rángatni. Az apám anyját, mert neki volt telefonja, ha gyors voltam, és gyors voltam, a közeli rendelő előtti nyilvános fülkéből fel tudtam hívni. Remegtem a hidegtől, de tudtam, ez az egyetlen megoldás. Ezek ketten csak a szüleiktől ijedtek meg. A vodka és a gyógyszerek használtak ugyan ideig-óráig, az érvágás is, hiszen anyám azzal is próbálkozott. A legdurvább fegyver, amely mindkettejükre megsemmisítő erővel hatott, az az anyós volt. Anyámat az anyósától ugyanis a hideg rázza ki. Ha meglátta, magához tért. A pszichiátriáról is neki telefonált. Azt suttogetta a telefonkagylóba: Anyuka, jöjjön be hozzám, kérem, mert itt mindenki meghal! Anyuka pedig ment, zsemlemártást vitt és tampont, meleg levest és parfümöt, fogkrémet, melltartót, csipkés bugyit, mert a menyé férje, az ő fia meg ugyanakkor a férfiosztályon raboskodott idegkimerültséggel, és a Kati, az anyám éjjel át akart hozzá menni. Tudta, ha a ronda kórházi hálóinget húzza fel, a férje nem kívánja meg. Anyuka pedig ment. Vitte a dezodort, a szappant, vécépapírt és újságot. Pirulát és alkoholt nem, de cigit mindig vett a kisboltban. A menyé ilyenkor zokogva szorította az anyósát. Arra kérte, hozza be a lányát, mert látnia kell a gyereket. A rajzóra kellős közepén két pasas jelent meg az osztályterem ajtajában, kihívták a tanárnőt, aki elrohant, és odahívták az ofót. Az osztályfőnök kézen fogott, és a szertárba kísért, a rajztanárral együtt rám zárta az ajtót. Aztán kedélyesen elbeszélgetett a gyámügyekkel, és elküldte őket a bánatba. Kisvártatva visszatért, és leült velem szemben. Rágyújtott, és azt kérdezte: – Igaz, hogy apád késsel kergeti otthon anyádat, aki ilyenkor gyógyszereket vesz be és nem tud magáról? Igaz, válaszoltam, és többet nem szóltam. Visszakísért az osztályterembe, és soha többet nem kérdezett erről. A szünetben felhívta nagymamát, aki persze mindent elintézett. A fiának borotvahabot vitt, és egy friss *Magyarországot* meg a Teleki Pál öngyilkosságáról szóló könyvet. Ha egyszer ezt kérte... A menyének az ételek mellé vitt, igen, dezodort, csipkés bugyit, és bevitt engem. A lányát. Felöltöztetett, megfésült, szép ruhát adott rám. A kötött pulcsimra egy szívekkel díszített szíjat csatolt, még az övé volt lánykorában. Nagymamám a folyosón csak annyit mondott, mindenre azt válaszold, hogy jól van. Igen, anya, minden jól van. Mami úgy szorította a kezem, mint egy haldoklót, akit vissza akarna tartani a túlvilágtól. A levegőben anyám parfümének szagát éreztem. Tolakodó volt ezen a helyen. Trikóban ült az ágyon, a szeméit kihúzta fekete szemceruzával, de sápadt volt, és félt. Amikor meglátott, magához szorított, és puszilgatni kezdett. Nem volt bennem semmi érzélem. Nem akartam így látni az anyámat. Azt akartam, hogy élém rakja reggel a kakaót, elvigyen az állatkertbe, hétvégén hófehér nylonharisnyát adjon rám, és menjünk sétálni a csónakázótóhoz. Ezt akartam. Nem egy kórteremben akartam látni becsövezett öreg haldoklók és zavarosan beszélő ápoltak közt. A nagymamám szép volt, és rezzenéstelen arccal vezényelte le az egész találkozót. Alig vártam, hogy kimehessek a szobából.

Amikor Salem átjött, akkor is ezt éreztem. Le akartam feküdni, és azt akartam, hogy szálljon le apám a székről. És láss csodát, hosszú percek arab imáinak köszönhetően, Salem kezébe kapaszkodva apa lelépett a stókiról, és bejött a szobába. Elment mellettem, és egy sörrel jött vissza, hogy meghálálja a szomszédnak, de ő nem kért belőle, megsimogatta a fejem, és hazament. Apám aztán lehúzta a zokniját, a kis fürdőszoba szennyestartójába dobta, és lefeküdt a szobájába. Anyám és apám külön aludt egy ideje. Anya velünk a nagyszobában a franciaágyon. Napközben egy fehér műszőrmével takarta le, hogy rá lehessen ülni, ha valaki átjön. És mindig jött valaki. A matektanár, helyes főiskolás, a barátnők, a húgom ovistársai. Apám végre bement a szobájába, ahová a nagyszoba szép ülőgarnitúráját szuszakolta be, meg a szekrényoszt. Röhejes volt, hogy ott ült azon a pár négyzetméteren egy tonna koloniálban, de ő ezt akarta. Ki volt az a hülye, aki anyát velünk kettőnkkel bepakolt a nagyszobába, apámnak meg egy szál magának két helyiséget tartott fenn? A legkisebb szobába betett egy kanapét, most arra feküdt le. Magára húzta az ágyterítőt, feje alá egy díspárnát tett, és mély álomba zuhant. Alig hallottam a szuszogását, az ajtóból néztem, és megnyugodtam. *Salemtak, Salemtak*, suttoztam. Mit jelenthet ez? Mintha azt mondta volna: *Salemkát, Salemkát*, azaz őt. Hogy értse meg őt. Ugye? Fogja meg a *Salemkát*! És jöjjön le arról a székről. Mindegy is, mit jelent, a lényeg, hogy leszedte onnan. Mindig egy ilyen nyugodt apára vágytam, mondjuk mint ez az arab férfi. Vagy a Hányra, a negyedikről, aki sétálni viszi a gyerekeket harisnyában vasárnap, míg az anyám okkersárga pánt nélküli bikiniben ül a téren, az ovi tövében egy padon, télre köt pulóvert, és valami nagypofájú szomszédal röhögcsél közben. Vagy a Várkonyira. A Várkonyi papának a fia is tudott kötni és horgolni. Anyám erre persze azt mondta, buzeráns. Micsoda hülyeség, fiúnak kötőtűt adni a kezébe. A nővére meg zongorázott, igazi zongorájuk volt a harmadikon, és telefonjuk is. Egyszer hozzájuk rohantam telefonálni. Elértem a Mamit, és a Várkonyiné még a kétforintot sem fogadta el, adott inkább egy csokipudingot, egy fél dióbélült a tetején. Vagy az akváriumosok. Anyám csak kommunistának hívta a pasast. Mert az volt. Nem lehetett gyerekük, és folyton felküldött hozzájuk. Azok is etettek. Palacsintát süített nekem a nő, meg mákos buktát. Utáltam, de megettem, mert mindig arra gondoltam, hogy örülhet ilyenkor. Még azt is megengedtem neki, hogy befonja a hajam.

Apám elaludt, és jobb is, hogy anyám épp tornára vitte a húgomat. Nem látott ebből az egész örületből semmit. Bebújtam hát végre az ágyba, hasra vágtam magam, a bal lábam magam alá húztam, úgy aludtam el. Visszatérő álmaimban a mai napig ugyanígy imbolyog a kurva hokedlin.

Ha anyám éjszakára átrángatta a barátnőit, nem maradt más, mint az olvasás. Faltam a regényeket, romantikus írásokat kerestem a könyvtárban, tele szenvedéssel. Liza néni, a könyvtáros a felnőtt polcokhoz vezetett, szerinte ugyanis a gyerekkönyvek közt én már nem találok kedvemre valót. Ezekhez képest mi volt az én bajom? Vetekegni sem lehetett a sok kitalált szereplő istenverte kínjaival. Éjjelente általában buliztak. Az anyám meg az apám. Ilyenkor gyengédek voltak egymáshoz, táncoltak, erősen egymásba fonódtak, lassan ringatóztak a számok ritmusára. Hihetetlenül szépek voltak. Különlegesnek tartottam őket. Semmiben sem hasonlítottak a házbéliekre. Azok köszöntek, beszélgettek velem, kedvesen megérintettek, valóban érdekelte őket, mi volt a suliban. Ezeket ketten semmi nem érdekelte. Csak saját magukat látták, és egymást. A húgommal ilyenkor a szőnyegpadlóra kuporodtunk, hátunkat a kanapéhoz támasztottuk, és csak néztük a táncoló férfit és nőt, a szüleinket. A tesóm gyakran elaludt közben, én meg virrasztottam, szívtam magamba az illatukat, figyeltem a mozgásukat. Aztán egyre vadabban simogatták egymást, apám anyám trikója alá nyúlt. Nem volt pedig mit keresnie, mert anya egyáltalán nem hordott melltartót. Feleslegesnek tartotta, mert neki nem lóg a melle. Szokta mondani. Pont azért nem szoptatott, nehogy megnyúljanak azok a szép feszes cickói. Leborogattam, Szívi, mesélte a barátnőinek, na nehogy már úgy nézzek ki negyvenévesen, mint egy tejcsárda, vagy valami aszott vén kurva! Az öreg nőknek olyan a bőre, mint az aszaltszilva. Ezt hajtogatta.

Sötét mellbimbója volt, úgy hívta, *mellgomb*. Csodásak a melleim, és nézd csak! – mondta mindig. Azért tudok szépen lesülni minden nyáron, mert ilyen barnák a gombjaim. Nem igazán értettem, csak az apró melleimet figyeltem a tükörben, az én *gombom* halvány rózsas-

szín volt, majdnem fehér. Azt gondoltam, bár az enyém is olyan barna lehetne, hátha csak az tetszik majd a férfiaknak. Az apám ölelgetni kezdte anyámat, az ágyra lökte, kigombolta a nadrágját, ráfeküdt. Tudomást sem vettek rólunk. Csak később tudtam meg, hogy ilyenkor szeretkeztek. Akkoriban fogalmam sem volt arról, mi történhet ilyenkor velük. Az öt-ágú csillár alatt, a műszőrmével letakart ágyon, nyitott ajtónál. A magnóból Santana szólt, tudtam, hogy ezt nem volna szabad látnom. A húgomat a másik szobába vittem, lefektettem, majd felkapcsoltam a kislámpát, és olvasni kezdtem. A gondolataim azonban a nagyszobában jártak. Félreérthetetlen hangok szűrődtek ki az ajtón. Anyám felsírt, mint egy gyerek, és az apám nevét visította. *Sumikámnak* hívta ilyenkor. Apám meg hörgött, és hiába csuktam rájuk az ajtót, nem lehetett nem hallani, ami odabent történik. Jó, hogy a húgom nem hall ebből semmit, édesen szunyókál mellettem a kanapén. Miért nem kísér el a suliba az apám soha, ahogy más gyerekeket? Igaz, közel van, csak négy-öt perc az egész, és még egy totyogó is odatalálna tők egyedül. És anyám miért nem kel fel hozzánk reggel? Persze, mert későn fekszik le, hiszen ilyenkor sokáig ég még a lámpa a nagyszobában, beszélgetni szoktak, hangosan. Rágyújtanak, isznak valamit, kiabálnak is néha, a zene meg szól. Ha apámnak úgy tartja kedve, előveszi a gitárját, anyám meg énekel.

A suliban ólmos fáradtság ül az egész testemre, képtelen vagyok figyelni az órán. Utálom az osztálytársaimat, és mindent a világon. Színésznő akarok lenni! Nem is színésznő. Én akarok lenni az Udvaros Dorottya! A képét hordom a nyakbaakasztós bőr pénztárcámban. A fotót a tévéújság hátoldaláról vágtam ki. Megkérdezték, mi a kedvenc színe: a lilásbordó. Kedvenc könyve: *Iskola a határon*. Szőkén és álmodozón néz a jövőbe. Imádom a lemezét, az *Átutazót*. Csak azért járok a könyvtárba, hogy a nagy fejhallgatóval egymás után sokszor meghallgathassam. El akarok menni innen, örökre, Budapestre.

Anyám tegnap azon röhögött, hogy a lányok anyja a harmadikról, akik társastáncra járnak, fehér kesztyűben hozta haza a boltból az egyetlen pohárnyi tejfölt, sikkesen eltartva a többitől a kisujját, az ura meg majd megszakadt a nejlontászkák alatt. De ő az is, aki reggel bicajjal kíséri el a lányát, a csomagtartón viszi a csaj hátizsákját, tők helyes pali, az ajtajukra az van írva a neve alá: *okleveles gépészmérnök*. Tők mindegy, mit csinál, de okleveles. Anyám szerint csak egy komplett idióta ír ki ilyet az ajtajára. Én mégis bírom. Egyszer átmentem hozzájuk, a kis Piri mutatott egy plüsskutyát, fehér szőrös játék volt. A kis lány Dézinek hívta. Egyszer kapok egy ilyet papától, újságolta. És néhány hónap múlva egy dobozból ugrott ki a kis vakarcs karácsonykor. Anyám mindig azt mondta, kutya csak az öregasszonyoknak való, hogy azokkal nyalassák a pinájukat. Ezt nem igazán értettem. Fogalmam sem volt, mire gondol.

Örültem, hogy végre csendben maradtak. Talán alszanak egymás mellett, a nagy franciaágyban. Végül is az az ő ágyuk. Elnyújtózhatok a kanapén, olvashatok, ameddig akarok, ezek úgysem kelnek fel reggelig. A kicsi is szuszog. Jó, hogy nem hagytak vele teljesen magamra.

Legutóbb nagyon magas volt a láza. Anyám este elment, és elmondta, hogy nincs semmi baj, egy barátjával fog találkozni, ide a lakásba, apámmal megbeszélték, hogy nem hozhat fel senkit, viszont most beszélgetnie kell kicsit valakivel. Nem sokkal később a húgom álmában nyöszörögni kezdett, beszélt is, vacogott a kis teste, mégis forró volt. Felkeltettem hát, és megmértem a lázát. Nem tudtam, milyen gyógyszert adjak neki. Anyám egyébként sem tartott otthon semmiféle orvosságot, csak a szar kék piruláit hagyta szerteszét a konyhában. A villák és kanalak közt, a pléhdobozban, a kenyereskosár alján. Engem, ha lázas vagyok, borogatni szoktak. A nagyanyám priznicnek mondja, anyám viszont vizes borogatásnak. Egy durva frottír törölközőt csavar rám ilyenkor. Utálatos dolog, képtelen vagyok ezt megtenni a húgommal. Arra gondolok, le kellene mennem. Az orvosi rendelő mellett van az anyám a parkolóban. A tesómnak elmondom, hogy muszáj magára hagynom tíz percre, hiába sír, otthagynom. Rázárom az ajtót, a lift előtt húzom magamra a kabátot, alul a pizsamám szárát is betűröm az új fehér bőrcsizmámba. A liftből kiszaladok a térre, a szakadó hóesésben néhány lépést kell csak megtennem a parkolóig. Ott a fekete autó, benne egy pasas. Taxis. Felesége van, gyerekei, és talán szereti az anyámat. Beszélgetnek. Anyám megrémül, amikor meglát. Felzavar, és azt mondja, nem volna szabad az éjszaka közepén itt lennem. Menjek azonnal vissza a húgomhoz, ő is jön, a következő lifttel, csak elbúcsúzik. Tényleg jön, befekszik a kicsi mellé, kanalas orvosságot ad neki előbb, ettől a húgom meg-

nyugszik, el is alszik végre. Hárman fekszünk egy ágyban. Jó az anyámhoz bújni. Szép, izmos teste van, a haja és a nyaka is illatos. Átölelem hátulról, és örülök, hogy apám éjszakás.

Olyan szerelmesek voltak pedig. Állítólag egy sötét téli éjszakán ismerkedtek meg, 1972. december 29-én. Ezt a napot nagy becsben tartották, ünnepegették is egy ideig, hencegtek vele, micsoda estéjük volt. Aztán járni kezdtek, és egyszer, amikor a szőke fiú hazakísérte a szerelmét, egy darabig a biciklivázon vitte, majd kicsit megpihentek a magas fűben, és a lány terhes maradt. Ebből lettem én, az első lányuk, a hálóingos, azokkal az apró kockákkal. Az esküvőjük halottak napjára esett. Senki nem esküszik olyankor. De talán pont ez volt a lényeg, így legalább nem láthatták, hogy a kölcsönruhában az anyakönyvvezető elé lépő ifjú ara egy magzatot hord a szíve alatt. A férfit a gyereke megszületése előtt elvették katonának, és két éven át a Garasin laktanyából járt haza a feleségéhez, aki a Fiala Házak Otthonában éldegélt a kicsivel. A két év emlékét egy fabetétes dobozba zárva őrizgették a bárszekrényben. A szüleim szerelmes levelei borítékban, sorba rendezve lapultak meg a metszett kristály poharak és whiskysüvegek között. Nem olvashattam el ezeket. Tabu volt, akár az anyám sminkcuccai és francia parfümje. *Anais Anais* a Cachareltől. Ha rossz kedve volt, anyám a kedvenc lemezeit hallgatta, ordítva bögött, közben az ölébe borította a doboz tartalmát, és elmaszatolódott szemfestéke mögül, a könnyein át ezeket olvasgatta. Volt köztük egy kitüntetett, aminek a borítékjára egy vonat volt rajzolva, pont olyan, mint az apám LGT-lemezének borítóján. A *Ringasd el magad* nagylemezé. Látod, mondta anya, és a vonatra mutatott. Így szeretett engem az apád. Mielőtt hazajött a laktanyából, ezt rajzolta nekem, nézd csak, azt mutatja, hogy a Söptei útról, a laktanyából indul a szerelvény, és a Paragvári útra tart. Hozzám, érted? Belerajzolta, hogy nulla nap van hátra. Hogy hazajön hozzám és a kislányához. Aki te vagy, én édesem! És megcírógatta az arcomat. Hüppögve sírt és jajgatott, néha pedig egy-egy borítékot a melléhez szorított. Hangosan mondta a mondatokat, és bár a könnyektől úgysem látott, ez nem számított, mert fejből skandálta őket. Kívülről tudta mind a huszonhárom levelet. Még azokat is, amiket az anyósa írt az ő férjének. Ezeket a nagymama hangját utánozva olvasta fel. Persze hangos bögés követte az inkriminált részeket. Hosszú órákig csinálta ezt. Néha ráfirkantgatott valamit a borítékok hátuljára. Afféléket, hogy: *Azok voltak ám a szar idők! Nem jött haza mégsem. Még mindig szeretem. Misukám*, és itt egy óriási rajzolt szív következett. Máskor simogatta őket, nézegette, rakosgatta. Örült kirakóst játszott a levelekkel, megváltoztatta a sorrendjüket. Azt gondolta, ha a legforróbb szerelmi vallomás '72-ből a '77-es veszekedős levelet követi, újraírhatja az elfuserált életük történetét. Megszakítja az események természetes egymásra következősét, és elhazudhatja az eltelt időt. Kivett közülük néhányat, a fotel karfájára tette, akkor azok büntetésben voltak, a többi szabadon szállt a gondolataival. *Drága Pici Feleségem, és Édes Kislányom, Katica!* Apám anyámat is Katicának hívta, néha, hogy megkülönböztessen tőle, engem „Ticuskázott”. Az már majdnem Cicuska, gondoltam. Valószínűleg a Katicából lett a Katicus. Ticus, Ticus, Ticus. ■ ■ ■

■ **Cser Kovács Ágnes** irodalomtörténészként végezett az ELTE-n, tanított egyetemen, volt újságíró, televíziós és folyóirat-szerkesztő. Jelenleg kommunikációs területen dolgozik. Első regénye a Kalligram gondozásában jelenik meg 2022-ben.

A szülői ház zugaiban

Az Erdélyből jött kalózt apám végigvezeti
a nagymarosi házunkon. Egy padot
vásárol tőle.

A kalóz néhány éven át
rendszeresen feltűnik,
behozza új portékáját, és
miközben végigsétálnak a szobákon, apám
beavatja terveibe, melyekre
– a tervek tekervényes,
személyiségbe gabalyodó módján –
ilyenkor újabb kártyavárszinteket emel.

A rozoga, kékre festett, hangulatos pad,
amelyet a költöztető kamionok
idáig hűségesen utánunk hordoztak
– követve a megtorpanó, lassú hanyatlásba
bukó lendületet –,

a cseresznyefa alá került.
Sötét, nagyszemű cseresznyék csüngtek
fölötte,

de egy évre rá
a cseresznyefa kiszáradt, és a pad állapota is
leromlott. Én az apró,
javítgató munkákra hajlottam, de apám
nekiállt a láncfűrészszel.

Az átható kékre festett pad
apránként még visszatérhetett a házba
a fáskosárban behordott hasábokkal együtt.
Néhány szebb részletét – ahol a csavarodások
és az erezet a festék alatt szép formákat,
tulipánokat rajzolt – félretettük.

Mióta elköltöztem otthonról,
hazalátogatásaim során
a padból kivágott deszkák
mint táblaképek tűnnek fel előttem,
mindig máshol, ahogy bolyonganak
a szülői ház zugaiban.

Diófa, tíz év

A gyűrűsujj bütyke alatt
az első mozdulatnál lenyúztam bőrt.
Tíz évig éltem a diófához tartozó házban.

„Az évgyűrűk nem belülről kifelé,
hanem kívül nőnek. Ahol az időjárás
és a véletlenek hatnak.” Mindig
fordítva gondolom.

A diófa régebbi volt a háznál.

Ha nem megy fejszével,
láncfűrészszel állok neki –
szálirányban.

Nyúlik tőle a lánc. A fűrészpor
a lábszáramra zúdul.

Apró szúrásainak helyein
hosszan tartó, barna tetoválások maradnak.
Juglans. Termékenységgátló.

A heg gyűrűként fogja át az ujjamat.

Makáry Sebestyén 1992-ben született Budapesten. Az ELTE magyar–történelem tanárszakjának ötöd-
éves hallgatója. Egy fatelepen dolgozik. A Szerdai Szal-
lon irodalmi alkotókör tagja. Szabadidejében a Dunát,
az erdőt, a hegyeket járja. Első verseskötete, a *Delta*
2021 tavaszán jelent meg a FISZ gondozásában.



Cigányok

Pilinszky Tóni volt az egyetlen cigány az osztályban, és ő is nagyon jól tudta, hogy a cigányokkal valami nincs rendben. Mindenki tudta, szinte mondani sem kellett. Az már nem volt ennyire egyértelmű, pontosan mi az, ami nincs rendben, habár a Csóka Jani, akinek kettővel fölénk kellett volna járnia, de a matek mindig visszavette, szóval a Csóka Jani szerette hangoztatni, hogy a cigányok bűdösek, koszosak, és bűtűk, mint a föld. Pilinszky erre nem szólt semmit, mert a Csóka Jani kétszer akkora volt, mint ő. Pilinszkynek sokkal jobban is mehetett volna a sulis, mert nem volt hülye, de tartania kellett magát ahhoz, hogy cigány. Így aztán minden év végén majdnem megbukott, és amikor megkegyelmezték neki, akkor is nyilvánvaló volt, hogy csak azért teszik, mert cigány, és nem akarják diszkriminálni. Ő soha nem használta ezt a szót, hogy diszkriminálni, ellenben Apróné, a magyartanárnőnk annál többször. Hiába hívták így, hogy Apróné, akkora volt, mint egy jól meggyújtott zsiráf, és amikor természetrajz órán kiderült, hogy az embernek és a zsiráfnak is hét nyakcsigolyája van, azonnal tudtuk, hogy Apróné egy másik fajhoz tartozik.

Anyámat is kérdeztem, mi a gond a cigányokkal, nem mintha komoly választ vártam volna rá, inkább csak megerősítést. Anyám nem sokkal korábban gyógyult fel egy furcsa járványból, és időről időre még mindig jelentkeztek nála a tünetek, például holdkóros járkálás formájában. Éjszakánként néha arra riadtam fel, hogy valaki odakint matat az udvaron, és az ablakon kipillantva ott láttam a hálóingés anyámat, ahogy épp tapossa szét a virágágását. Másnap semmire nem emlékezett az egészről, és azt hitte, kóbor macskák randalíroztak odakint.

A cigányokkal akartam tesztelni, vajon mennyire súlyos a baj. Átment a vizsgán, mert egyetértett, hogy valami nincs rendben velük. És szerettem volna mi lehet az, kérdeztem. Az teljesen mindegy, vont vállat az anyám, amivel megint elbizonytalanított. Ha annyira mindegy, akkor talán nem is lehet velük bármit megcsinálni?

Az volt a legjobb a dologban, hogy nem is kellett velük csinálni semmit, mert eleve szégyen volt cigánynak lenni, szóval elég volt csak mutogatni rájuk, és már lehetett röhögni. Az volt mégis a furcsa, hogy ehhez azért kellett valamiféle bátorság, vagy mi, mert én nem merem csak úgy kiállni a sulis folyosójára, és a Pilinszky Tóni háta mögött kurjongatni, hogy bűdös cigány, pedig tuti nagy sikert arattam volna vele. Csóka Jani hiába volt síkhülye a legtöbb tantárgyból, elég volt, hogy jó volt súlylökésből, gránáthajtásból, és napjában többször mindenféle gátlás nélkül lekiabálta a Tónit, hogy ilyen meg olyan buzicigány, és

a tanárok és a gyerekek szinte kivétel nélkül rajongtak érte. Még a matekos sem mert soha kiabálni vele, amikor csak bambán állt a táblánál, mert a Csóka Jani majdnem akkora volt, mint a matekos meg a tábla együttvéve. Persze az ötösöket bevágták neki, és magaviseletből is nagyon inogott az egyese, de nyilvánosan senki nem alázta meg. Arra ott volt a Tóni, akit a matekos Paluska Géza bá már eleve röhögve hívott ki a táblához, hogy most akkor jöjjön a kis zseni, és a Tóninak nem volt más választása, ő is csak nevetett a többiekkel együtt. Talán azt gondolta, ha nevetnek rajta, az mégiscsak valamiféle népszerűség, pedig nem volt az. Gergő haverom egyszer azt mondta, valójában félnek tőle, de amikor rákérdeztem, miért kellene félni ettől az apróska kis nyomorulttól, azt mondta, azt ő sem tudja.

Mindenesetre Gergő haverom se merte nyíltan kiröhögni a suliban vagy a faluban, ezért aztán azt eszeltük ki, hogy titokban támadjuk meg, jól ráijesztünk, és azzal lerójuk ezt a kötelességünket. Így legalább magunk előtt tisztázzuk, hogy nem vagyunk gyávák, és a cigányoktól is azt kapják, amit megérdemelnek, és amit mindenki mástól kapnak. Megfigyeltük, hogy a Tóni és a kishúga, az öt év körüli Betka, aki már most sokkal hülyébbnek nézett ki, mint a bátyja, épp Gergőék előtt szoktak elhaladni hazafelé a boltból. Az apjuk néha elküldte őket sörért, egy nejlonzatyrot szoktak telerakni a sörösüvegekkel, amelyek végig csörömpöltek az úton, mintha direkt jelezni akarnák, merre járnak. Gergőéknek magas, egybefüggő fémkapujuk volt, csak a sarokban volt egy kis szakaszon rácsolat, ott lehetett leskelődni. Az egyik délután kifigyeltük Tónit és Betkát, hogy elindultak a boltba, és a rácsok mögül lestük, mikor indulnak vissza, majd amikor a kerítés elé értek, ahogy csak a torkunkon kifért, ordítani kezdtünk, hogy cigányok, cigányok. Nem volt túl alaposan átgondolt a terv, és utólag sajnáltam, hogy nem valami viccesebbet kiabáltunk, de úgysem hallotta senki más, csak mi meg a két gyerek, és nekik elég mindegy volt, mert így is halálra rémültek, elejtették a nejlonzatyrot, és a sörösüvegek röpítőjére törtek. Ott is hagyták az egészet úgy, ahogy volt, és rohantak haza, hátra sem nézve, mi meg Gergővel kiabáltunk, amíg bírtuk szusszal. Azt soha nem tudtam meg, Gergő szülei mit szóltak az egészhez, de úgyis csak a cigányokat okolhatták. Aznap volt min röhögnünk Gergővel, és elégedetten nyugtáztuk, hogy mi sem vagyunk már adósai az emberiségnek ezen a téren. Azt hiszem, Gergő fogalmazta meg ezt ilyen szépen, amiért Apróné biztosan büszke lett volna rá.

Apróné azt szokta mondani, hogy a Tóni szülei mindenre azt mondják, hogy diszkrimináció, és így próbálják elhazudni az igazságot. Apróné mérges volt Tónira és a szüleire, és azt állította, a nevüket is lopták, mert egy semmirekellő cigány család nem viselhet olyan nevet, hogy Pilinszky. Ez a név már foglalt, mondogatta Apróné, még hozzá a huszadik század egyik legnagyobb magyar költője viselte, aki nem mellesleg katolikus költő volt. És a Tóniékhoz hasonlóknak hiába szokták bizonygatni, hogy ők is vallásosak, netán katolikusok, semmit nem értenek az egészről, mert számukra a vallásosság csak olcsó külsőségekben és otromba giccsekben merül ki. Az igazi vallásosság, és ezt jól jegyezzük meg, magyarázta Apróné, visszafogott, csendes, alázatos, és szerény, nem pedig olyan hivalkodó, bömbölő, csicsás, és flancos, mint amilyen egy cigány lakodalom vagy temetés. A flancolás számított Apróné számára a legnagyobb bűnnek, és amikor például valaki új karórával a csuklóján jelent meg az osztályban, rákérdezett nála, hogy miért flancol. Persze nem mindenkinél, mert a Csóka Janinál nem mert ő sem rákérdezni, róla csak az első sorban ülőknek suttogott valamit, hogy hátrébb ne hallhassa senki. Az első sorban ülők is inkább úgy tettek, mintha nem hallanának semmit.

Voltak, akik megkérdezték a Tónit, mit gondol azokról a debilségekről, amikről Apróné szokott beszélni, hogy a Pilinszky nevű költő írta. Például hogy a világ az létezik, de rossz, míg az Isten nem létezik, de jó, amit Gergő haverom is felírt a füzetébe, és egyetértettünk, hogy semmi értelme. Vagy volt egy másik hasonló baromság, hogy reszketés nélkül senki nem juthat el a labirintus szívébe. De hol van a labirintus szíve? Azt is mondta Apróné, hogy Pilinszky szerint a labirintus titkának megoldása a pont, ami egyszerű és mégis felfoghatatlan. Tényleg felfoghatatlannak tűnt, és úgy láttam a Tónin, hogy amikor ezeket a hülyeségeket olvasták a fejére, sokkal nagyobb zavarban volt, mint amikor csak simán leköcsögcigányozták.

A nagyszünetekben néha bevettük őt a Király, király, adj katonátba vagy a bújócskába, de ilyenkor mindig izgulhatott, mert játék közben még a lányok is durvábbak voltak vele,

akik egyébként ritkán cikiztek, inkább csak röhögtek rajta. Ilyenkor viszont ők is úgy lökdösték és rugdalták, ahogy épp jött. Csak akkor láttam őt fesztelenül mosolyogni, amikor egyedül játszott az udvar eldugott szegleteiben valami elhajított játékokkal.

Már az év vége felé jártunk, amikor Tóninak átkattant. Apróné az egyik utolsó óra elején kijelentette, hogy ma nem feleltet, mert beszélgetni akar velünk. Ez gyönyörűen hangzott még az ő károgó hangján is, pedig amúgy nem akart beszélgetni, csak beszélni. Kihúzta a székét a tábla elé, leült, és ragyogó arccal magyarázni kezdett. Azt magyarázta, örüljünk, amíg gyermekek vagyunk, mert a gyermekkor a naiv hit ideje, amikor a világ megismerhetőnek tűnik számunkra. Ez az Édenkert, amelyben világos szabályok vannak, és nekünk elég ezekre a szabályokra támaszkodnunk, hogy ne vesszünk el a világban. Amikor pedig elbizonytalanodunk, a felnőttek útmutatására mindig számíthatunk. Csak kérdezni kell, és ők közlik a választ. Nem kell túlbonyolítani semmit, mondta kegyesen Apróné, és már sejtettük, hogy megint a kedvenc költőjére fog hivatkozni. Így is tett: Pilinszky szerint a világ az, ami van, és ez a teremtés legfőbb szava, amit el kell fogadnunk, és ez maga a nemes egyszerűség. Csak ne hagyjuk, tette hozzá még mindig kedvesen, bár némi sötét árnyalattal, hogy elvegyék tőlünk ezt az egyszerűséget. Mert vannak, akik el akarják hazudni ezt az egyszerűséget, meg akarják vonni tőlünk a biztonságot, a szépséget és minden becses értéket, amit ebben az iskolában belénk akarnak nevelni. Ne hagyjuk magunkat megtéveszteni, és hallgassunk azokra a bölcs szabályokra, amelyek a régi korok megbecsült koponyáitól maradtak ránk. Ezekkel felesleges vitatkoznunk, harcba szállnunk vagy kételkednünk bennük. Egyszerű ez, mint a pont.

Apróné még nem ért a mondókája végére, amikor Pilinszky Tóni, aki hátul ült, most épp az egyik csúnyácska, szórtan kislány mellett, akinek a szülei munkanélküli csórók voltak, felállt, és előresétált a táblához, minden bejelentés nélkül. Csak bámult mindenki, még a Csóka Jani sem tudott megszólalni, pedig azt is láttuk, hogy a Tóni tart valamit a kezében, csak épp nem tudtuk kivenni, mit. Apróné döbbenetesen nézett, és a döbbenete kitarított akkor is, amikor Tóni odaért közvetlenül mellé, és egyetlen gyors, váratlan mozdulattal lesújtott a nyakára. Ekkor már láttuk, hogy egy körzött tart a kezében, és miután Tóni visszahúzta a kezét, az egész jelenet egy pillanatra kimerevedett. Apróné hosszú, inas nyakán mindannyian jól láthattuk az aprócska pöttyöt: mintha csak a labirintus közepe volna. A következő pillanatban, amikor a sebből kicsordult Apróné rozsdaszín vére, mindenkin kitört a rémület és a téboly: a lányok sikítottak, a fiúk kiabáltak, olyasmiket, hogy azannyát a tetves cigányának, meg ami csak az eszükbe jutott. Apróné felpattant, a nyakához kapott, s amikor látta, hogy vérzik, leroskadtt a székébe, és szűkülő hangon kérte az osztályt, hogy mindenki maradjon veszteg. Végül, amikor összeszedte magát, felállt, és bizonytalan léptekkel kibaklatott.

Pilinszky Tóni ott állt a tábla előtt, és az osztálytársaira meg a saját kezére pillantgatott felváltva, és az arca olyan volt, mint egy végsőkig felzaklatott, rémült kis állatnak.

Aztán eltűnt a zűrzavarban.

Mindenki azt beszélte, hogy Tónit kivágták a suliból, de Gergő haverom azt mondta, valószínűleg a szülei vették őt ki, mert azt állították, az egész csak amiatt történt, mert a Tónit diszkriminálták. Gergő ezt állítólag a saját fülével hallotta, amikor a Pilinszkyék az igazgatói ajtájában kiabáltak az igazgatóval meg a helyettesével. Gergő szerint azt mondogatták, hogy az ő fiuk nem gyilkos. A tanárok már úgy emlegették a Tónit, hogy tanárgyilkos, pedig Aprónénak valószínűleg semmi baja nem esett, csak pár csepp vért veszített. Ő maga soha nem beszélt nekünk az esetről, és Pilinszkyt sem idézett már.

Tóni eltűnt a suliból, de a faluból nem, és akárhányszor találkoztunk vele, mindig mosolyogva köszönt. Gergő azt mondta, szerinte olyan hülye, hogy fel sem tudja fogni, mi történt, és hogy örülhet, hogy nem küldték javítóba. Szerintem meg nem így van, mondtam Gergőnek. Szerintem azért mosolyog, mert úgy érzi, a cinkosai vagyunk. Gergő erre csak vállat vont. Tóni ekkor már sokkal kevésbé volt érdekes, itt volt a szünidő, és tudtuk, hogy ősszel már nem kezd velünk a Csóka Jani sem, mert megint megbukott matekból. ■ ■ ■

Belugák

Még mielőtt keményre fagyott volna a Duna jege, Gergő azzal állított be hozzám, hogy furcsa dolgot látott. Elutaztak az apjával egy titokzatos helyre, sötét ligeteken és kopár szántóföldeken, néma falvakon és kihalt tanyákon vágtak keresztül a rozszant Zsigulijukkal, és végül áthaladtak egy magas hídon, amely alatt szélesen hömpölygött egy folyó. Gergő majdnem megkérdezte az apját, hogy ez ugyanaz a Duna-e, amelyik mellett mi lakunk, de az apja túl komor volt az egész úton, így inkább annyiban hagyta a dolgot. Az sem derült ki, mi volt a céljuk, mert Gergő erre egyszerűen nem bírt visszaemlékezni, mintha törölték volna a memóriáját. Talán azért, mert visszafelé, ahogy megint jöttek át a hídon, egy tengeralattjárót pillantott meg odalent a Dunában, s ettől teljesen összezavarodott. Esküdözött nekem, hogy egy valódi tengeralattjáró volt, a felszínre emelkedve, a parancsnoki tornyából kimeredő periszkóppal. Azt is látta, hogy az egyébként éjfekete törzse egy kicsit rozsdás volt már, ahol a hullámok nyaldosták.

Gergő tudta, hogy Nandi, aki egy ideig velünk lakott, felépített egy tengeralattjárót hátul a régi fészerben. Soha nem bocsátotta viszont vízre, mert elment, mielőtt megtehetette volna, mi pedig hagytuk, hogy a házáló cigányok szétszedjék a hajóját.

Gergő szerint az apja azt mesélte neki, hogy volt régen egy festménye, még az ő apjának, vagyis Gergő nagypapjának a házában, amelyet azóta lebontottak. Egy tájkép volt, amely a tengert ábrázolta, és Gergő apja óráig képes volt álldogálni előtte, mert úgy látta, hogy a tenger hullámai a képen mozgásban vannak. Semmi más nem volt a képen, csak a tenger, még egy kis csónak se ringatózott rajta, Gergő apját mégis teljesen megbabonázta, és úgy képzelte, a felszín alatt ezerféle történet játszódik le.

Talán azóta is állandóan ezen a festményen rágódhatott, mert sosem hallottam őt beszélni. Egy-egy szót mondott csak, szevasz, jó, kösz, hogyne, ennél többet sosem, és soha nem tudtam, hova néz. Talán a tenger hullámozott a szeme előtt.

Próbáltam elképzelni a tengert, és arra jutottam, olyan lehet, mint azok a könyvek, amelyek nem lehet kiolvasni. Nekem is volt egy ilyen könyvem, az volt a címe, Bálnák és delfinek, és azon a télen sokat forgattam. Amikor belelapoztam, rögtön elvesztem a furcsábbnál furcsább lények kavalkádjában. Gergő először nem akarta elhinni, hogy a kék bálnán és az ámbrásceten kívül más bálnafélék is léteznek. A szürke bálna még hihetőnek tűnt, és persze ki ne hallott volna a belugáról meg a narvárlól, de a hosszúszárnýú bálnánál már rezegni kezdett a léc, a csukabálnánál pedig hitetlenkedve csóválta a fejét. A delfinek kapcsán majdnem összevesztünk, mert Gergő azt állította, ez csalás, mert mik azok, hogy disznódelfinek, ez a könyv hülyét akar csinálni belőlünk. Talán ott rőfögnek ezek a delfinek valahol az óceánban, és túrják a moslékot a tengerfenéken? Az egyik legkisebb cet az indiai tengeri disznó, állította a könyv, és az állat, amelyet másnéven, habár szintén nem túl hízelgő módon, rücskösfarkú disznódelfinnek neveztek, a mellékelt képen mintha kis-sé bárgún mosolygott volna ránk. Még vigyorog is, bökött rá Gergő. Azt se akarta elhinni, hogy édesvízben élhetnek delfinek, hiszen akkor nálunk is nyüzsgöghetnének a Dunában, semmiféle érv nem szól amellet, hogy miért hiányoznak innen, ha egyszer megélnék az édesvízben. Erre nem tudtam válaszolni, hogy miért nincsenek nálunk delfinek, csak nyápic dörgincsek meg iszapízú pontyok, és erre a könyv sem szolgáltat semmiféle magyarázattal. Vagy talán csak egyelőre nem találtam meg benne, mert ezt a könyvet nem lehetett

kiolvasni, olyan vastag volt, egyszerűen nincs olyan, hogy bárki a végére érne, vagy ha van is, addigra már régen elfelejtette, mi volt az elején. Gergő végül a téli szünetben kölcsönkérte a könyvet, és csak azért adtam oda neki, mert arra gondoltam, ha majd visszakapom, olyan lesz, mintha először látnám. És Gergőt is megváltoztatta a könyv, mintha együtt zuhantunk volna bele abba a mély kútba, amelyet megnyitott előttünk, mert amikor a téli szünet végén átmentem hozzá, azt mondta, még mindig nem hiszi ugyan, hogy tényleg ennyiféle cet létezne, de ahogy itt írnak róluk, az egészen szórakoztató.

Kis történetkéket is tartalmazott a könyv, az egyes fajok ismertetésénél rövid epizódokban meséltek arról, milyen, amikor a nyílt tengeren két delfinraj találkozik, hogyan udvarolnak egymásnak a hosszúszárnú bálnák, és hogyan küzdenek meg egymással a him narvások. Gergő azt mondta, ezek a történetek soha nem estek meg így, ahogy leírták őket, de ez semmin nem változtat. Sokáig kongott bennem ez a félmondata, hogy ez semmin nem változtat.

Ezt akár az apja is mondhatta volna, gondoltam, ha kiejtene ilyen hosszú mondatokat a száján.

Egy sötét januári estén Gergő lihegve rontott be hozzám azzal, hogy hallottam-e a hírt. Ő a tévében hallotta, talán a híradó végén mondták be, nem emlékszik pontosan, de az a lényeg, hogy jönnek. Kik jönnek, kérdeztem vissza, és éreztem, ahogy elsápadok a rémülettől. Gergő ott tartotta a kezében a könyvet, levágta elém az íróasztalomra, és rábökött egy képre. Az állt felette, fehér delfin.

Gergő azt mondta, az apja egyszer arról mesélt neki, a legbiztosabbak akkor lehetünk valaminek a létezésében, ha nem tudunk róla semmit. Nem akartam elhinni, hogy ezt tényleg az apja mondta. Gergőnek talán volt egy képessége, amellyel mondatokba tudta foglalni az apja elszórt szavait. Kicsit úgy, mint a gondolatolvasás. Azt mesélte, az apja régebben imádott olvasni, és még írni is szokott, de már letett róla. Mit szokott írni, kérdeztem Gergőt, mire csak vállat vont, hogy fogalma sincs, de talán történeteket. Az anyja szokta is mondani, hogy bezzeg róla soha nem ír, amire az apja csak zavartan hümmögött, és az anyja ilyenkor elnevette magát, és beletúrt a hajába, mint egy gyereknek. Pedig Gergő apjának már nem sok haja maradt, csak oldalt és hátul, mint egy elfonnyadt babérkoszorú. Talán a tenger alatti történetekről írt, vettem fel Gergőnek, aki megint csak vállat vont.

Azt mondták be a híradóban, hogy a belugák ismét felúsznak a Dunán, amire már vagy száz éve nem volt példa. Vagy talán kétszázat mondtak, erre Gergő már pontosan nem emlékezett. Más lényeket is mutogattak, vizákat például, amik akkorák voltak, mint egy kistraktor, és egy egész falnyi férfi kellett, hogy befogjanak egy-egy példányt. Márpedig ezek a vizák ezrével nyüzsgöttek valaha a Dunában, és itt nálunk is mindenki egész évben vízapörköltet evett vízaikrával meg vizalevessel. A belugák viszont csak télen szoktak felúszni a Fekete-tengerből, és telente is csak akkor, amikor elég vastagra fagyott a Duna jege, hogy elrejtőzhessenek alatta. A jég alatt bőséges táplálékra leltek ugyanis, és nem kellett tartaniuk a halászsoktól sem, mert ha valaki a közelükbe merészkedett, egyszerűen a felszínre emelkedve széttörték a jégtakarót, és a halászsok szépen belevesztek a jeges vízbe. Még sosem hallottam erről, mondtam Gergőnek kiszáradt szájjal, mire ő, hogy márpedig itt lesznek, és nem szabad őket elszalasztanunk.

Gondosan fel kellett szerelkeznünk és haditervet kieszelnünk, hogy senki ne fedezze fel a távozásunkat. Öngyilkos küldetésnek fognák fel az öregeink, ha tudnák, hogy belugalesre megyünk. Gergő nagyon magabiztosan ecsetelte, hogy a globális felmelegedés következtében egyre ritkábban fagy be a Duna jege, így a belugák látogatásai ritkulni fognak, és az sem kizárt, hogy végleg elmaradnak. Ki tudja, ha idén nem lessük meg őket, talán soha nem lesz már rá alkalmunk.

Egy hétfő estére beszéltük meg az indulást. Gergő valahonnan szerzett két mentőmellényt, amelyeket a kabátunk alá vettünk fel, úgy néztünk ki, mint két úrhajós. Gergő kikötötte, hogy szökeket kell a csizmánkba verni, csúszásgátlónak. A Duna jegét nagyjából tíz centis hó borította, ami estére megfagyott, és a tetején jégréteg képződött. Hólapát kellett még és csákány, amellyel léket kell vájnyunk a jégbe, hogy azon keresztül pillantsuk meg a delfineket. Mi lesz, ha halászsoknak hisznek bennünket, és széttörik a jeget körülöt-

tünk, kérdeztem bátortalanul, mire Gergő az orra alatt mosolyogva azt felelte, érezni fogják, hogy nem akarjuk őket bántani.

Este nyolckor indultam hazulról, teljes titokban, az ablakon át kiszökve, és minden mozdulatomra kínosan ügyelve, amíg ki nem jutottam az utcára, ott már lélekszakadva rohantam Gergőék háza felé. Az egyik sarok mögül hirtelen kilépett élém, és magához rántott. A kezembe nyomott egy hólapátot, nála volt a csákány, a másik kezében zseblámpa, a hátán kissé szakadozott hátizsák, alighanem az apjától csórta azt is. Nem kellett semmit mondania, egyértelmű volt, hogy ez már a belugák ideje, szinte hallani véltem a távolból a diszkrét prüszkölésüket, ahogy a felszínre emelkedtek valamelyik horgászléknél.

Nem mehettünk az úton, kerteken vágtunk át, és egy széles szántóföldön a szegecselt talpú csizmám bele-beleakadt a fagyos göröngyökbe. Gergőt még soha nem láttam ilyen elszántnak, és a csillagokkal pettyezett eget ennyire tágasnak. Ez is olyan, ez az égbolt, mint a bálnás könyvem, nyilallt belém, ugyanolyan kiolvashatatlan, talán csak annival másabb, hogy meg sem lehet érteni. Habár ez semmin nem változtat.

A hó csendje különbözik minden más csendtől, és ezt akkor tapasztaltam meg igazán. A Duna-partig még átcőrtöttünk egy halott erdőfoslányon, és ahogy kiértünk a folyóhoz, vakító fehérség tárult fel előttünk, mintha alulról világítaná meg a jégmezőt. Megértettem, hogy ezért jönnek ide a belugák. Sehol másutt nincs ilyen bénult csend, mint ebben a nyomorult faluban, amely olyan messze van a számtalan történetet összehordó tengertől. Ide jönnek, amikor bele akarnak veszni ebbe a hófehér csendbe, amikor olyanok akarnak lenni, mint azok a történetek, amelyek vannak is, meg nincsenek is. Elég sokáig álltunk ott, és Gergő arca egyszerre volt elszánt és rémült. Végül bólintott egy nagyot, hogy menjünk. Azzal ráléptünk a Duna jegére.

Fogalmam sem volt, hogyan fogjuk megtalálni a belugákat, ezt valahogy elfelejtettük megbeszélni. Gergő olyan magabiztosnak tűnt, hogy elhittem neki, valahogy megérzi, hol kell ellapátolnunk a havat, és léket ütnünk a jégbe. Vártam, hogy rámutasson a pontos helyre, amikor zajt hallottam, és az égre pillantottam, pedig éreztem, hogy nem onnan érkezik a hang. Alulról érkezett, mintha ezer beluga sírna fel hirtelen, és a nyűszítésük ropitására zúzna körülöttem mindent.

Emlékszem a szilánkokra, és arra, hogy körülölel valami, aminek az ölelésére egyáltalán nem vágyom. Mintha végigcsókolná a testem egy tüzes nyelv, a talpamtól egészen a fejem búbjáig, és nem tudom kirántani magam a szorításából. Körémfonódik, és egyre mélyebbre csúszom ebbe a hamis oltalomba.

A kórház fehérjébe mocskos sárga vegyült, és a levegő karcolta a torkomat, mintha te lenne szilánkokkal. Elképzeltem a szemem fehérjét, mintha egy végtelen jégmező lenne, de amikor túl élessé vált a kép, az egész láthatatlanná zúzódtott szét.

Gergő meghozta a leckét, felkönyököltem, és kortyoltam egyet az íztelen gyümölcsteából. Valahogy hazajutottam, a szobám díszletei közé, amelyek között vadidegennek éreztem magam. Gergő nem akart rámpillantani, lerakta a papírokat az íróasztalomra, és úgy csúszta ki a bálnás könyvet a hóna alól, mintha csak véletlenül ejtené le. Erőtlenül szóltam rá, mintha egy mély gödör aljáról szólnék, hogy azért elmondhatná. Nem tudom azt sem, mennyi idő telt el. Elmondhatná, hogy végleg lemaradtam-e róla. Elmentek-e már a belugák.

Felém fordult, és elnyílt kissé a szája, de ahelyett, hogy megszólalt volna, csak megrántotta a roló zsinórját az ablakon. Meleg fény ömlött be a szobába, és hallottam a hókása cseperészését odakintről. Lekéstem róluk. ■ ■ ■

Szalay Zoltán (1985) író, újságíró. Pozsonyban él. Legutóbbi kötete a *Faustus kisöccse* c. regény (Kalligram, 2019) és a *Rómer Flóris, a mesék megmentője* c. mesekönyv (Pozsonyi Kifli Pt, 2019). *Senki háza* című új elbeszéléskötete megjelenés előtt áll a Kalligramnál.



Mostantól majd

Tíz óra múlt, de még sötét van, nem kel föl, nem húzza el a függönyt. Le kell vágni a borostyánt a ház faláról, ez az új örület, különben tönkremegy a vakolat, a házat megeszi a növény. A nagyanyja már nyolc óta pizsmog odalent, még jó, hogy nem tud feljönni a manzárdig, nem bírják a lábai. Nemsokára úgyis felkiabál majd, hogy Sanyikám, akkor a fal meg a borostyán, az mikor lesz kész, ő meg lekiabál, hogy majd ha megcsinálom.

A szomszéd öreg is egy manzárdban élt az ikerházban, az ágyban halt meg, körülötte nyitott konzerves dobozok, ezt a nagyanyja mesélte. Hívtak egy konténert, és az összes holmiját belebaszták, ágyat, koszos paplanokat, törött lámpát, elpenészedett törülközőket, kajás zacskókat, rengeteg cigisdobozt. Szörnyülködött a szomszédság, hogy a szegény Pali bácsi valószínűleg a koszba fulladt bele, és a fia fel se nézett a manzárdba, milyen ember az ilyen.

Bealudt a halálba, a legjobb.

Nyakig takarózik, csak decemberben fűthet be, addig nincs is hideg, ki kell bírni, nincs annyi pénz a világon. A meleg vizet se lehet csak úgy pancsolni, ha fent megereszti, odalent a nagyanyja számolja a percekét. Ha sokáig hallja a csövekben a vízcsgorgást, elkezd a radiátoron kalapálni. Az első kalapálásnál lerohant törülközőben, a nagyanyja csavarkulccsal állt a radiátor mellett. Jó, akkor nem fulladtál bele a fürdőkádba.

Megfordul az ágyban. Most fog felkiabálni. Mindjárt. Valószínűleg a füvet is le kell nyírni. Előtte összehúzni a vizes leveleket.

Sanyikám, ne úgy fogd a gereblyét.

Sanyikám harmincnyolc éves. Érti a hideget a térdében, pedig az lehetetlen, hogy már megy is szét. A hőmérőre néz. Tizenhat fok. A nagyanyjának protézise van, felboncolták a lábát, és kicsontozták, mint egy csirkét, így mesélte. A láb miért csirke? Ideköltözött a műtét után, a nagyanyja odavolt, hogy van egy unokája, aki törődik vele, aztán lassan rájött, hogy Sanyika válik, és még jó, hogy nincs gyerek, legalább az nincs.

Az orra is hideg, ez már nevetséges. Haza kéne menni. Össze kéne írni, mennyit adott a lakás felújításába, elszámolni, lepapírozni mindent, hogy hívják ezt. Vagyonmegosztás. Ülni a konyhaasztalnál, Vera teát főzne, lassú mozdulatokkal. Úgy nézne ki, mint aki elfáradt a sírásban, talán ki is mondaná. Ki adja be a válókeresetet, ezt kérdezné. Vagy adjuk be közösen? Aztán kiborulna, hogy nem tiltakozik a válás ellen. Meg se próbálsz úgy csinálni, mint aki nincs megkönnyebbülve. Túl sok tagadás egy mondatban, ezt válaszolná, és ettől Vera végképp kikészülne.

Egyik este átnézte a Pali bácsi konténerét, talált benne egy pipát, tokban, teljesen újnak nézett ki. A Pali bácsi Szofit szívott, a pipát biztos valami rokokótól kapta, és nem használta sohasem. Körülnézett, a zsebébe csúsztatta. Valamikor dohányt kéne venni. Talán nem megy le a szaga a földszintre. Ebben a pillanatban a pipázásra vágyik, semmi másra, pedig gimí óta nem is cigizett. Verával vettek egy doboz cigit, sulí után szívták el, az egészet, mindketten rosszul lettek. Vera másnap azt mondta, hogy még mindig érzi a nyelvén azt a keserű szart, és soha többé nem akar cigizni.

Soha többé.

Érzi a dohány ízét, összegyűlik a nyál a szájában. Kinyúl a takaró alól, talán eléri a pipát a kisasztalon. Hideg van, túl hideg, a kezét visszahúzza, meg kell mondania a nagymamának, hogy ezt nem lehet kibírni. A hideg félegészség. Honnan szeded ezeket a baromságokat, mama. Persze, nem ezt mondja neki, hanem azt, hogy fizetné a számlákat, de ő nem hagyja, annyi pénz még van, hogy kifizesse a rezsit, nem szorul rá senkire. Majd hozzá szoksz a hideghez. Megszereted.

Lehetetlen, hogy kimásson az ágyból. Talán depresszió. Enyhe-közepes. Elkapta Verától, erre a gondolatra elhúzza a száját. Ha a manzárd az övé lenne, más nem is kellene, csak egy kis fűtés. Meleg víz. Az élet baszogatás nélkül. Ahhoz pénz kell, a pénz a lakásban áll, a lakás Veráé, a számlákat nem tette el, kétféle milliót költött rá. Egyébként is mit kezdene kétféle millióval. Vera jobban keresett, és nem írtak szerződést, ha igazi vagyonmegosztás lenne, Vera pénzből is jutna valami, nincs az az isten, hogy abból kérjen.

Lentről elnyújtott kiabálás, Sanyikaaa. Sanyika szerint nyávogás. Még nem tudta megfejtetni, miért beszél így, nem is nyávogás ez, hanem panaszkodás. Az első kiabálás is úgy hangzik, mintha már fél órája könyörögne, Sanyika hátán feláll a szőr, nem képletesen. Nem tudja belátni az ápolt kert jelentőségét, az új virágágyások, a lenyírt fű, a lesikált járólap szépségét, miért nem lehet egy manzárdal elrepülni. Talán a nagymama ráhagyja a házat. Mindenki tudja a családban, hogy évente jár közjegyzőhöz, úgy képzelik, hogy aktuális szimpátia szerint módosítja a korábbi végrendeletet. Mindig bejelenti, most elmegy a közjegyzőhöz, fontos ügyet intézni. Izgul a család.

Megyeeek. Még mindig fekszik, nyakig betakarva, onnan kiabál. Még egy másodperc, és felkel.

Sanyikaaa.

Ilyen nincs. Felpattan, abban a pillanatban feláll a karján a szőr, magára rántja a tegnapi gatyát, pulóvert. A fiókba túr, még két tiszta zokni van, mindkettőt felhúzza. Kabát. Kesztyű nincs, Veránál maradt. Még egy szárásra sincs idő, ezt hangosan kimondja.

Lemászik a manzárdból, nagymama egy szál pongyolában áll az őszi kertben. Sanyikám, nem akartalak zavarni, így kezdi, dehogynem akartál, mondja maga elé halkán Sanyika, elindul a garázs felé, a nagymama utána. Elköltözhetne albérletbe, de akkor mennyi pénz marad. Adja a fele fizetését valami főszernek, aki havonta körbejár a szutykos albérletben, hogy nem lett-e tőle még szutykosabb?

Kinyitja a garázs ajtaját, a nagymama nyomul utána. Ne azt a létrát vigyed, hanem a másikat, metszőolló az alsó polcon van, majd ugyanoda tedd vissza, és akkor úgy kéne levágni, hogy sorról sorra, fentről lefelé, lefejtetni, mint egy szőnyeget, nem csak úgy összevissza. Sanyika arra gondol, hogy tegnap esett, és az a borostyán csupa víz, és ki tudja, meddig áll majd a létrán vizes ruhában, és végül is miért csinál meg mindent, amit a nagymama kitalál.

Végül is miért csinál meg mindent, amit a rokonaid kitalálnak, kérdezte Vera egyszer, mert az ő családja nem volt normális, és azt szerette volna, ha Sanyika is ignorálja a sajátját. Vera szerint



minden család degenerált, csak fel kell ismerni, egyébként is, most már ők ketten vannak, ebben gondolkozzon, ne az öccsének rakja le a járólapot, hanem neki. Szeretsz engem, kérdezte Vera, néha könnyes szemmel, és az nem volt elég, hogy igen, mondani nem elég.

Százötvenezer egy normális albérlet. A lakáshiteltörlesztő is. A hitelhez önerő kell, elköteleződés, nem mondhatna fel a munkahelyén két évente, hogy majd talál másikat, mert az aktuálisat nem bírja. Vagy megveszi a manzárdot, meg lehet venni egy manzárdot? Beköltözik a garázsba. Ismert egy fazont, aki ötvenért bérelt egy garázst, és abban élt, de már évek óta, a főbérelő meg a házban. Egyszer járt nála, kordbárszony kanapé a beton padlón, arra nem emlékszik, hol lehetett fürdeni. Milyen nyomorultnak látta akkor ezt az embert, kanapé, tévé, fény semmi, egy csap a falon, igen, már emlékszik, vécézni feljárt a házba. Hogy tud így élni valaki, kérdezte Vera is, de az már nem áll össze, hogy ki is volt ő, és mit kerestek ott, az is lehet, hogy csak álmodta. Elvált fickók mennek a garázsba.

Most jön az önsajnáltság. Létra letámasztása, billeg. Nagyanyja mögötte toporog, mama, menjél már be. A rázuhanó vízcseppek, hideg esővíz, akármi. Sanyika, nem jól csinálod. Akkor csináljad te, mondaná. Nem mondja. Ha ezzel végez, pipadohányt vesz, de azonnal. A szomszéd közben megállt a kerítésnél, és most már ő is koordinál, nem a Pali bácsi fia, hanem a másik ikerházból a macskás nő. Az utcában mindenki ismeri, és tudni akarja, hogy mit keres itt, most már hetek óta, másznak elő a házukból, mint a bogarak.

Sanyika elbaszta az életét.

Megnézik, mit szerencsétlenkedik ott a falon. Hogy a nedves cipője megcsúszik a létrafokon, megkapaszkodik, a metszőolló leesik, kurva borostyán, mondja, aztán felnéz az égre, úgy áll ott egy darabig. Szó nélkül lemászik, a létrát visszaviszi, a garázst lezárja, megy pipadohányt venni, odaint a nagyanyjának. Pongyolában áll az őszi kertben, nem is csodálkozik.

Mit csinált azelőtt szombatonként? Alig emlékszik. Vera főz, ő újságot olvas, megpucolja a krumplit. Vera macskás videót mutat. Piacoznak, nincs kedve sorban állni. Fekszik a kanapén. Vera listát ír a teendőkről, azt mondja, hogy egyre hosszabb, sose lesz olyan, hogy valamit nem kell csinálni. Nézi a tévét, nagyon szar a műsor, és akkor is nézi. Vera a kanapé szélére fekszik, mellé fúrja magát, és ő arra gondol, hol kezdődik Vera és hol végződik. Füves cigit kéne szerezni, mondja, Vera úgy néz, mint aki nem hiszi el. Most akarsz viszsza menni gyerekekbe?

Most vagy soha.

Vera nem mosolyog.

Nem az van, hogy nem szeretlek, mondja Verának. Kiábrándultál, és jössz a szarságaiddal, hogy én nem szeretlek.

A szarságaimmal?

Vera ijedt arcot vág. Még sose beszélt a szarságairól, nem küldte el az anyjába, nem kusolta le. Vera, kuss. Ezt mondogatja a fejében, Vera, kuss, és röhögni tudna, de közben kirázza a hideg, ijedten néznek egymásra.

A válasz jó, mondta egy haverja a cigi vastag füstjén át, szobafestő, kimázolta nagyanyjának a konyhát. Pistike. Miért becéznek minden elvált fazont. Vagy minden fazon, akit becéznek, elválík. Egy napig festette a konyhát, sörökért meg egy tízezresért, két csík lefestése után lerokkadt a székre. A végén azt sem érted, hogy minek nőültél meg. Egyáltalán. A válasz jó, Sanyi, higgyél nekem, mondta, olyan arckifejezéssel, mint aki tényleg tudja, miről beszél.

Talán beköltözik a Pistihez. Baráti ötvenezerért.

Dohányt vesz meg piát, és beállít a Pistihez. Ez is egy lehetőség. Téglalakást örökölt, a mázlista. Örökség, az asszony nem tudja elvenni, mondta Pisti, és megkocogtatta mutatóujjával a halántékát.

Nem valószínű, hogy bárkivel együtt tudna élni, alig várta, hogy a Pisti elhúzzon az ősz-szenyomott sörös dobozaival.

Vera teát főz. Két filter a kancsóban, sok cukor, citromlé. A víz nem lehet száz fokos, és a filtereket nem lehet örökké áztatni, különben keserű lesz. Meleg van a konyhában, Vera fázós, de papucsot nem hord, vastag zokniban áll a mosogató mellett, és magyarázza a teát. Hátról megéleli, Vera hátrahajti a fejét.

A dohánybolt előtt lerázza a cipőjéről a rátapadt faleveleket. Pipadohányt kér, milyen pipadohányt, valamilyet. Neki mindegy. Milyen árkategóriában? Ne legyen kurva drága, mondja, a kiscsaj elhúzza a száját, levesz egy zacskót, ezerötszáz. Kártyával nem tud fizetni.

A dohányboltból kilépve azt hiszi, hogy az a zöld kabátos, szőke hajú nő az utca elején a felesége, felemeli a kezét, aztán visszaereszti. A nő lehajol egy kislány lába elé, beköti a cipőfűzőjét.

Az utcában megállítja az egyik szomszéd, hallottad-e a Pali bácsit, meghalt szegény, és nálad miújság van, Sanyika. Én még nem haltam meg, mondja, és megy tovább, arra gondol, hogy talán a nagyanyja még mindig a kertben áll. A macskás nő kint leveleket söpörget, látszik a fején, hogy valamire vár, egy kis borostyánbuzerálásra, jelenetre. De nincs jelenet, a kert üres, a manzárdban kabátostul leül az ágyra.

Dohányt nyomogat a pipába, még sose csinált ilyet, meggyújtja, elalszik a tűz. Újra meggyújtja, beleszív a pipába, a füst erős és forró, köhögni kezd. Biztos ennek is megvan a módja, a pipázás lassú élvezete, hátradőlés egy karosszékekben, vagy bárhol, ahol meleg van. A nyelve keserű, a dohánynak nincs olyan jó szaga, ahogy elképzelte, majd másikat vesz, vagy megnézi egy videón, hogy kell pipázni.

Nem agyaltak ennyit Verával, amikor kipróbálták a cigit. Rágyújtottak, finom volt, a cigi jó, kiáltott fel Vera, a legjobb. Cigis szájjal csókolóztak. Valami hosszú, fehér dobozosat vettek, drága volt, Vera nem akart olcsót, mert azokat az apja már mind szívta, és ő nem fog ugyanolyan. Jól állt a kezében a cigi.

Nem aludt el a dohány, néha beleszív. Még van egy kis idő, amíg a nagyanyja elkezd újra sanyikázni, addig még egy kávé is beleférhet, jó esetben, vagy mégsem, mindegy, mostantól pipázni fog, majd megszereti. ■ ■ ■

■ **Schillinger Gyöngyvér** (1983, Dunaújváros): Budapesten él, jogász és író.

Emlékek

Meggyűrődik a csend,
ráncolja a hosszú délutánt.
Emlékek űznek csúfot velem.
A rossz hozakodik elő,
a gyerekkor tehetetlen kínja.
Dobom hátra, mint könnyű labdát
agyvelőm öntudatlan tekervényeibe.
Próbálom elképzelni agyam különös működését,
képzeletemben kiveszem magamból,
kezemben tartom.
A zsíros agyvelő csúszkál a tenyeremben.
Azt hiszem, lehet vele játszani.
Megbotlom egy kőben.
Visszatérek a jelenbe.
Süt a nap, zöld a fű.
Itt a tavasz!
Az emlékek, már emlékek,
a kín a múlté.
Eldobok egy kavicsot,
halkan pottyán a fűbe.
Az emléket legyőzte a tavasz.
Tudom, majd néha-néha visszatér,
hogyan áthatja a jelent.
Tehetetlen érzés a vele való harc.
Halálom napjáig a nyomomban lesz.

Karcolat

Ki sértődik sért
karc a karcon
örök horzsolás az élet.

Jégkirálynő

Nyikorog benned
egy öreg ajtó.
Mögötte múlt
és szeretet.
Csikorog benned
a megfagyott sérelem,
már nem tudja kiolvasztani
az engesztelő emlékezet.
Homlokod ereszen
jégcsap remeg.
Kik bántottak
vígán élnek.
Tőled csak jót
remélnek.
Önmagukat szeretve
a szemedbe néznek.



Télidő

Jégcsapon táncol a napfény
Ablakból lesed a tájat.
Tetszik a kontraszt
Hideg kint
Meleg bent.
Nyugtalan emlék
A gyerekkor.
Lánykezedben jégcsap olvad.
Nagyszülők kopott ruhája
Suhog a szélben.
Tiszta az ég.

Gonoszok

Bő testükben lötyög a szív
Apró rezdülések ritmusa.
Lelkük a mélyben.
Szavak, hangok, pengeélek
Hasítják mások sorsát.

Marton Mária (Budapest, 1953) megjelent könyvei: *Magánérzetek* (antológia), *Drámák*, *Fronthatás* (drámák), *Rendezte Marton Frigyes* (interjúkötet), *Istentelen század* (társadalmi regény), *Mese Lázár Ervinről* (interjúkötet), *Tájképre nincs idő* (szocialista lányregény), *Hierarcha* (Varga Imre szobrászművész életéről), *Az öröm ujjhegyén* Csukás Istvánnal (interjúkötet), *Kettős vallomás* (verseskötet).

Áprilisban

Áprilisban

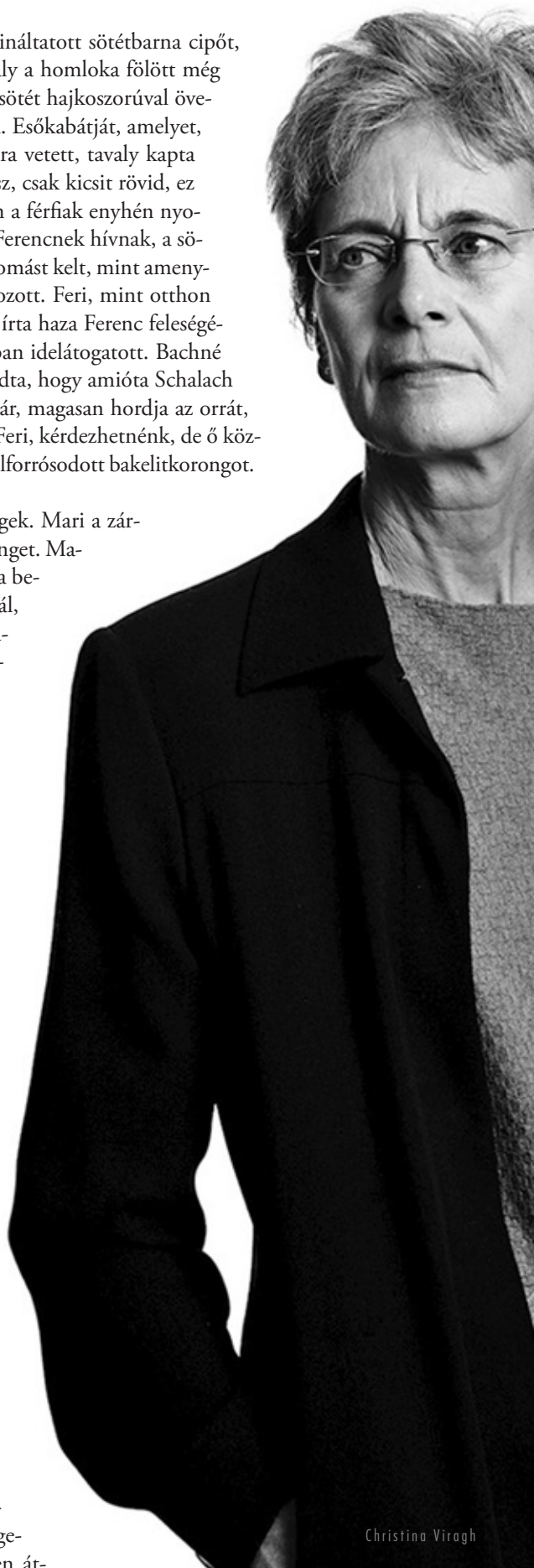
A hatvanas években, közel egy évvel a Schacher-házban történt rettenetes események után, ezekben a májusi napokban kezdődik a bontás. Hogy ilyen hosszú időn át miért nem történik semmi, hogy tizenegy hónapon keresztül, bár ki-tűzték, miért áll ott üresen és érintetlenül a ház és a kert, a körötte és az utcafronton lévő bérházakban gyakran kérdezték a lakók, noha egyébként örültek, hogy nem indult be a zajos építkezés. A körtefákat kidöntötték, koronájukat megritkították, mert a bejáratoknál elhelyezett „belépni tilos!” tábla ellenére sokan vittek a virágzó ágakból. A Schacher-háznak hiányzik már a felső harmada, azt a padlás miatt, mint mondják, elkülönítve hordták el. Hogyhogy a padlás miatt? Mert a Schacher nagypapa odafele akasztotta fel magát. Ja, persze, tényleg. Hogy mi a persze, hogy miért kell a padlást elkülönítve elhordani, ha valaki ott akasztotta fel magát, senki se tudná megmondani az új ház előtt, a járdán állók közül, akik név szerint: Arniné, az antikommunista felesége, Steigerné, a fiatalasszony, mindketten az új házból, aztán Pius Lieber, a „Kaszáló” kocsmá jelenlegi tulajdonosának fia, Margrit Wyss, a baloldali bérházból, és az osztálytársnője, Mari. A csoport most szét-széled, mert Lieberné a kocsmából hívja Piuust, jöjjön segíteni. Erre föl a többinek is eszébe jut, hogy dolga van. Mari beveti az ajtótrükköt, és már útban van a lifttel a másodikra, most is izgatott, mint mindig, hogy a trükk a kiszállásnál is sikerüljön. Már tartja a lábát, a cipő orra a küszöb fölött lebeg, amely leállítja a liftet. Sikerült, a lift pontosan tíz centiméterrel előbb leáll, Mari kiszállhat. A kulcs piros fonálon lóg a nyakában, ahhoz, hogy kinyissa a bejárat ajtót, oda kell hajoljon a kulcslyukhoz. Mi történik itt? – kérdi egy hang a háta mögött hangosan. Mari visszahőköl, a fonál elszakad, a kulcsnak csak a legvége van a zárban. Áh, te vagy az, mondja Bachné a szemben lévő lakásból, ne haragudj, azt hittem, valaki babrál a záratokkal. Mari nem szól semmit, újra betolja a kulcsot a zárba, kinyitja, belép, becsapja az ajtót, belülről rázárja. Az új ház építészé gondolhatott volna arra, hogy a negyedik emeleti plafonvilágítás nem fogja két emelettel lejjebb a sarkokat rendesen megvilágítani. Nahát, mondja Bachné, s kilép a lépcsőházba, hogy megnyomja a gombot, amire bekapcsol a lépcsőházi világítás.

Tíz perccel később, negyed egy múlt három perccel, a lépcsőház újra sötét. A lépcsőházi nyomógombot legközelebb Mari apja fogja használni, ő épp most száll le a villamosról. Megváltozott a múlt év óta. Kívülről annyiban, hogy sötétkékké öltönyt visel sötétkékké nyak-

kendővel, s hozzá a tíz éve Szentgyörgyi Pistánál csináltatott sötétbarna cipőt, amelyet eddig ritkán viselt. Olyan, mint az új. Tavaly a homloka fölött még haj volt, de kihullott, ez is jobban mutat így, tiszta, sötét hajkoszorúval övezett, tar félhold. Sötétbarna kalapját a kezében tartja. Esőkabátját, amelyet, mert a borús reggelt napsütés követte, most a karjára vetett, tavaly kapta ajándékba, gyakorlatilag teljesen új, a szabása se rossz, csak kicsit rövid, ez a divat, ez a bizonyos háromnegyedes kabát, amiben a férfiak enyhén nyomottak. Esőkabát nélkül Mari apja, akit egyébként Ferencnek hívnak, a sötétkéék öltönyben karcsú és valamivel magasabb benyomást kelt, mint amennyi, ugyanis százhetvenkettő. Egyébként is megváltozott. Feri, mint otthon becézik, tudni sem akar rólunk, rólad még kevésbé, írta haza Ferenc feleségének, tehát Mari anyjának egy régi barát, aki januárban idelátogatott. Bachné a maga részéről már tavaly ősszel több lakónak mondta, hogy amióta Schalach úr, Bachné így ejti ki Ferenc családnevét, dolgozni jár, magasan hordja az orrát, szóval felfuvalkodott. Hogy állunk ezzel a dologgal, Feri, kérdezhetnénk, de ő közben elérte az üveg kaput, s megnyomja a déli naptól felforrósodott bakelitkorongot.

Pár perc múlva a bejárati ajtónál a szokásos nehézségek. Mari a zárban hagyta a kulcsot, Ferenc nem tudja kinyitni. Csönget. Mari nem hallja. A lépcsőházi világítás, amelyet Ferenc a bejáratnál bekapcsolt, elalszik. Ferenc három lépést hátrál, hogy elérje a lift mellett a falra szerelt gombot. A másik két kapcsolót a lakások között, a fal közepére tették, tehát a lehető legértelmetlenebb helyre. Nyilván az építész annyira lenyűgözte, hogy a nyomógombok újabban világítanak, hogy a lehető legdrámaibban akarta elhelyezni őket, az üres, simított fal közepére. A világítás tehát újra működésben, Bachné szemből hallja a csöngetést, s a kémlelőn át világosan látja Ferencet, aki még egyszer csönget, majd megfordul, újra beszáll a liftbe, lemegy. Bachné kijön a lakásból, felmegy a következő emeletre, becsönget Steigerékhez.

Szóval, Feri, mi igaz abból az állításból, hogy a családdról meg a régi barátairól a volt hazában tudni se akarsz? De Feri most a ház mögé igyekszik a „belépni tilos!” tábla mellett, a padláról származó gerendákon, leomlott vakolaton, a kidöntött körtefák körül a cseréptörmeléken át oda, ahonnan legjobban látszik a második emeleti balkon. Nem látni senkit. De. A még téliesen, elbarnult fenyőgallyakkal díszített sztiropol ládák közül lassan előbukkan egy sötétbarna fej. Úgy látszik, egy tíz éves gyerek még nem igazán tudja, mikor láthatatlan. Mari, kiált az apa, látlak, engedj be. Mari feje és teljes felsőteste megjelenik a fenyőgallyak között, lenéz az apjára, megrázza a fejét. Ferenc felmászik a törmelékre, közelebb megy a házhoz. Mari, mondja, miért csinálod ezt? Mari szótlanul nézi. Mari, mondja az apa, eldöntöttem, hogy ezt a cirkuszt nem csinálom tovább, elmegyek a kocsmába enni. Mari szótlanul nézi, azt is, ahogy az apa a gerendákon, a leomlott vakolaton, a cseréptörmeléken át-



Christina Viragh

törve kiér a „belépni tilos!” táblához, s onnan ráfordul az utcára. Bachné ebben a pillanatban Steigerék előszobájában áll, Steigerné, kezében egy darab megkezdett kétszersült, ezt eszi ebédre, mert vigyáz az alakjára, nem hívja beljebb, bár a téma amúgy érdekelné, mármint a lehetetlen állapotok Schalachéknál, és hogy a gyereket nem kéne-e intézetbe adni. Ugyanezt a kérdést megtárgyalják a Kaszálóra néző lakásokban is, ahonnan jól lehetett látni Schalach úr szerencsétlenkedését az építési törmeléken. A kérdésfeltevés azonossága abból fakadhat, hogy a kérdés cseppet sem új, megfelelő helyeken többször feltették már, például a lépcsőházban, a mosókonyhában, a ház előtt a járdán.

Negyedóra telt el, Mari tíz perce a kémlelőnyílásra tapad, nocsak, az apa tényleg nem jön. Most bekapcsol a lépcsőházi világítás, Bachné jön Steigeréktől lefele. A pihenőn hezitál egy darabig, Schalachék bejárati ajtajára pillant, de mert látja, hogy a kémlelő sötét, bemegy a lakásába. A kémlelőnyílások túlságosan nagyok, túlságosan átereszlik bentről a fényt, azonnal látni, ha van mögötte valaki. 1979-ben kisebb, fedeles kémlelőnyílásra cserélik, de mi most még csak a hatvanas évek elején járunk. Mindjárt egy óra, Ferenc tényleg a „Kaszálóban” ül, és eszi a négyötvenes menüt, zöldségleves, fasírozott, hasáburgonya, fejes saláta, vanília puding. Közben a kocsmáros pár, Lieber és Lieberné róla beszélnek, ugyanis mialatt terítettek, megkérdezték, aztán hol a kislány, amire ő szórakozott mosollyal válaszolt. Nem érti a nyelvet, mondja Lieber úr, holott mindketten igyekeztek német németül beszélni vele. Dehogyan, mondja Lieberné, tud ez németül, az irodán dolgozik. Ja, mondja Lieber úr, ezért ilyen rátarti, és miért? De hiszen mondtam már, majd egy éve az irodára jár. Aha, mondja Lieber úr, itt viszont először eszik. Hát, nem tud, a kislány végett. Akkor máma miért tud? Miközben a Lieber házaspár a lehetséges válaszokat mérlegeli, az őt építőipari munkás a kerek, törzsasztalként is használható sarokasztal körül szintén Ferencről beszél. Legközelebb följelentem, mondja a művezető. Igazad van, mondja Giulio. Lehet, hogy nem tudja elolvasni a táblát, mondja Hans Rudolf, hogy tilos a belépés. Tud ez olvasni, mondja a művezető, csak azt hiszi, rá nem vonatkozik, mert külföldi. És így tovább, az öt közül négy részéről hasonló megnyilvánulások, csak Erich nem szólal meg, de ő soha nem beszél. Hé, Erich? A művezető Erich hátára csap, de Erich nem mozdul, az órájára néz, azt mondja: Megyek, hozom a teherautót. Feláll, kimegy. Erich, kiált utána az egyik, nem ittrad ki a sörödet. De Erich leszegett fejjel, nehéz léptekkel elhagyja a kocsmát.

Fél kettő, Ferenc is elhagyja, ismét szórakozott mosollyal, a majdnem üres kocsmát, s kinn, a napon zavartan megáll. Feri, sokasodnak a kérdések. Miért vagy ilyen zárkózott? Nem azt mondom, hogy mindenkivel állj le diskurálni, de tavalý még minden szempontból sokkal közvetlenebb voltál. Miféle mosoly ez? Ferenc nem tudja, nem tudatos a mosoly, áll a napon, rágyújt. Üres az utca, csak az elektromos tejeskocsi jön a város széle felől, pedig a délelőtti menet általában tizenkettőig befejeződik, de Mari apjának ez sem tűnik fel, amint az sem, hogy Laurentz úr, a tejesember, aki elől ül a nyitott kocsin, és egy kézzel lefelé nyomja a vezető- és hajtórudat, a másikkal, amelyikben ő is egy cigarettát tart, odaint neki. Na, ez is jó magasan hordja az orrát, mondja Laurentz úr magában.

Eltelt két májusi nap. Mari és az apja a konyhaasztalnál ebédelnek. Mari két napja szokatlanul szelíd. Ferenc azon kapja magát, hogy a „Kaszálóban” kevésbé volt feszült a hangulat. Ott a művezető épp diadalmasan, bár enyhe csalódottsággal közli: Megérezte, hogy föl akarom jelenteni, azért nem mutatkozik. Bizony azért, mondja Giulio. Aki szintén nem mutatkozik, az Bachné, aki valahányszor Mari hazamegy az iskolából, ott áll az ajtóban, most viszont, mert Steigerné tegnapelőtt nem engedte be az előszobából, megsértődött, és azt mondja magában, nekem aztán nyolc, mi folyik ezeknél a Schalachéknál. Szóval a levegő, Feri, relatíve tiszta, ne zavarjon, hogy Mari direkt ügyetlenül tekeri föl a spagettit, inkább mondd meg, miért lettél ilyen kommunikációképtelen, te, akire otthon azt mondták, hogy jó svádájú. Ferenc a falon lévő, zöldfűszerekkel nyomott konyharuhára pillant. A sarok körül ülnek, Mari az asztal rövidebbik, ő a hosszabbik oldalán. Na szóval? De Ferenc csak arra gondol: ez a fröccsentés, a rücskös vakolatra gondol, bár valamelyest mosható, esztétikailag mégis visszalépés, otthon a lakásban a sima vakolat sokkal elegánsabb

volt. Honvágy, Feri? Áh, mondaná Ferenc, szó se róla, csak bosszantja, hogy az irodában nem jöhet elő ilyesmivel, mert akkor azt mondanák neki, hogy mindent újra kell tanulnia, hogy amit otthon az építészetről tanult, elavult, itt haladó szellemben építkeznek. Mari kész a spagettivel, a szája körül szétmázolt paradicsomszós, ránéz. A köténye mellrésze is paradicsomfoltos. Áztasd be tejbe, mondja az apja. Nincs itthon tej, mondja Mari. Nem tetted be a pénzt a tejes ládába? De, mondja Mari, de nem jött. Ami igaz, Laurentz úr ma is késni fog. Legalább húzz föl egy másik kötényt, és mosd meg az arcod, mondja az apa. Mari kimegy a konyhából, Ferenc fellelegzik. A pillanatnak, gondolja, nem kell azonosnak lenni önmagával. Ezt hogy érted, Feri? Ezt egykori hazádban, barátod füstös, csodák csodájára még mindig hibátlan biedermeierrel berendezett, bár itt-ott felpúposodott parkettájú nappalijában sokkal pontosabban fogalmaztad volna meg. Hát, gondolja Ferenc, azt mondanám, hogy az inspiráció mentes pillanatoktól el is tekinthet az ember, amilyen például ez az unalmasan megvilágított, borús, hűvös májusi délidő, amiből hiányzik a késő tavaszi lendület. Lendület, Feri? Tegnapelőtt ragyogó idő volt, mi volt akkor a lendülettel? Ah, lendület, gondolja.

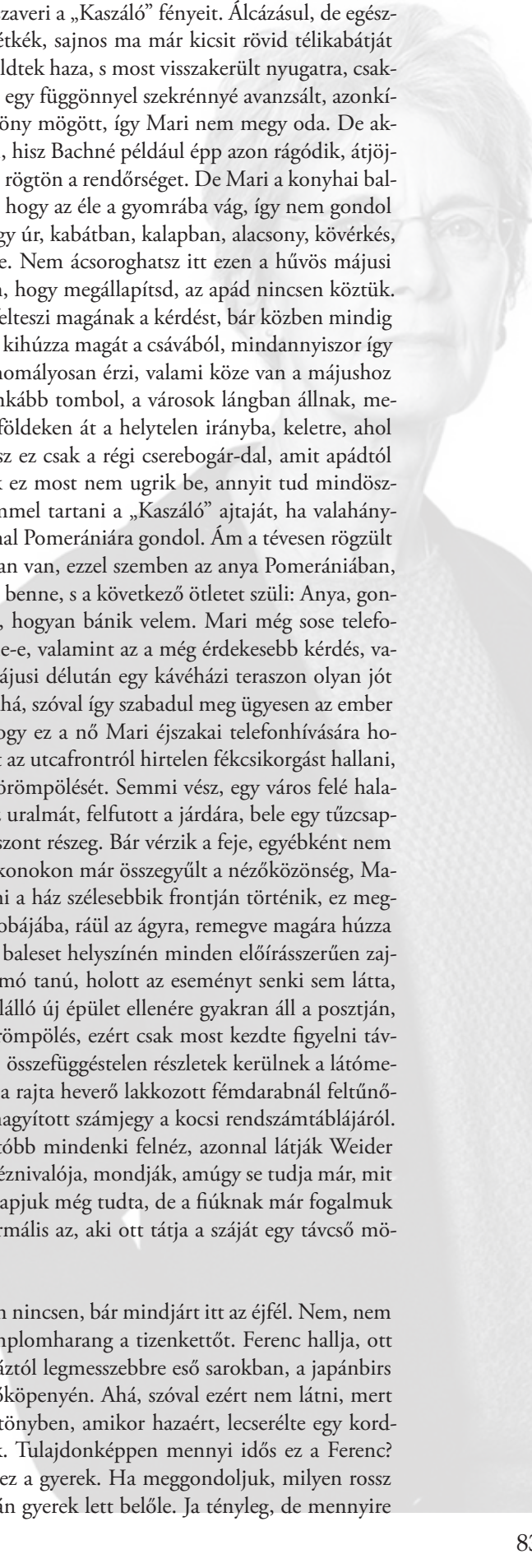
Ugyanezen a májusi napon este, a telket övező bérházak asszonyainak fülében még ott a Schacher-ház teljes lebontásával járó recsegés, ropogás, csörömpölés. Na és? Előbukkant valami? – kérdik a munkából hazatérő férfiak. A két Weider fivér az építkezési terület széléről kísérté figyelemmel az eseményeket. Na és, ez mennyiben érdekes? Csak annyiban, hogy nem lehet tudni, előbukkant-e valami, mert kopó módjára figyeltek. Ha valami előbukkant volna, innen fentről sokkal jobban láttad volna, mondják a felső emeleti férfiak. Nem feltétlenül, attól függ, mekkora a keresett tárgy. Mi az, hogy keresett tárgy, mondja Arni úr az új házban, szerinted őrizetlenül hagyták volna egy évig a házat, ha volna ott még valami? Most mindenesetre a munkának vége, az építkezési terület üres, a törmelék betemette a kivágott körtefákat, a fészert is lerombolták. Mi? A fészert is? Persze, mit gondoltál? Fura. Teljes a csend, nincs forgalom az utcán, és az építkezés zajától még el nem tom-pult, sőt, most érzékenyebb fülekbe teljes hangerővel hatol be egy rigó esti füttye. Lehet, hogy a fák, a fészert, a ház hiánya megnövelte a hangzás terét. Ferenc is hallja. A nappaliban ül a skóthuzatos szófán, pont a virágzó cseresznyefa koronájára lát. A diófa és a cseresznyefa megvan még, mivel mindkettő az egykori Kaszáló-telektől elkülönülő új épület kis kertjében áll. Szerinted, Feri, lehet így élni? Nem tudom, gondolja Ferenc. Épp egy ragyogó, hideg tavaszi reggelre és a szülői villa behavazott kertjében egy rózsaszínű, virágzó ószibarackfára gondolna, amikor bejön Mari, kezében egy tábla csokoládé. Nocsak. Ez honnan van? Bachnétól. Ki az a Bachné? Jaj, papa, hát, az a nő itt szemben. Ja, tényleg, nem a Johann Sebastian felesége. Mi ebben a vicc, papa. Mari kimegy. A csokoládé tehát Bachnétól származik, aki, miután nyugtalanítja a szomszédban két napja honoló nyugalom, bekopogott, hogy megkérdezze, minden rendben van-e, és Mari kezébe nyomta a csokoládét. Ferenc nem figyelt, egyébként feltűnt volna neki, hogy hirtelen visszhangja lett a rigófüttynek, mert Bachné nyitva hagyott bejárati ajtaján és utcára néző nyitott hálósobaablakán át a Weider-villa tetején ülő rigó fütttyét is hallhatta volna. Bachné most becsukta az ajtót, a lépcsőházban kialszik a fény, a lakásokból csak edénycsörömpölés s egyéb, meghatározhatatlan, száraz zörejek hallatszanak, meg hangos szóváltás a szomszéd Arniék lakásából. Egyszerre csak szó szerint érteni, ahogy Arni úr, nyilván közvetlenül az ajtó mögül beszél valószínűleg a konyhába a feleségének: Akkor miért nem mentél oda. Aztán a hátsó, szóval a telekre néző lakások hirtelen elcsendesednek. Kint is csend van még mindig, még nagyobb csend, mint az előbb, mert a rigó elnémul, amikor a hátsó lakásokból szinte az összes lakó megjelenik a balkonokon. Mi történt? Itt valaki mászkál. Hol? Nem látni semmit, már majdnem teljes a sötétség, de hallani, ahogy a léptek alatt csikorog a törmelék. Kinn állnak a hátsó bérházakban, a régimódi, besüllyesztett balkonokon is. Nem mondtam, itt valaki keres valamit. Most, hogy rajta van a teljes bontási hóbelevanc, nem tűnik túl logikusnak. Mari is kinn áll a balkonon, apja még mindig a nappaliban ül a szófán, épp rágyújt. Egyszerre csak a kisszoba balkonajtaja mögött megjelenik Bachné, és kopogtat az egyik ajtószárny üvegén. Mari egy mozdulattal a rozoga, szintén ócskapiaci ker-ti széknél terem, felmászik, és a nyitott ablakon át be akar ugrani a hálósobába. Bachné

azt mondja: Ne haragudj, én vagyok, kopogtattam a bejárati ajtón, de nem hallottad. Mari, egy lábbal még az ablakpárkányon azt mondja: Mit tetszik itt keresni, Bach néni? Kopogtattam, mondja Bachné, de nem hallottad, hát bejöttem. Még azokban az években vagyunk, amikor nem zárják a lakásokat, Mari apja is a kilincsre szokta akasztani a kulcstartót. Most mindenesetre hallhatta volna, hogy amikor Bachné lassan lenyomta a kilincset, a kulcstartó csúszni kezdett és leesett a földre, a nyíló ajtó pedig magával sodorta a linóleumon. De ő csak ül a nappaliban és dohányzik, és mert most vette észre, azt kérdi magában, miért maradt abba a rigófütty.

Tíz perc múlva Mari és Bachné még mindig a balkonon állnak. A törmelék nem csikorog már, madárhangot nem hallani, elől épp most húz el a villamos. Bachné negyedszer mondja: Ha kell valami, gyere csak hozzám, rendben? Eddig a következő kérdésekkel próbálkozott: Tulajdonképpen hol a te mamád? Vállvonogatás. Meghalt? Vállvonogatás. Szeretsz iskolába járni? Igen. De hiányzik a mamád, ugye. Nem. Egy gyerek nem beszélhet így, tényleg, hol van? Semmi reakció. Persze, biztos meghalt, szegénykém. Bachné a balkon aljára krétával felrajzolt ugróiskola célnégyzetén áll, amit Mari a sötétség miatt nem lát, de a helyzetéből kitalálja. Mari azt mondja: Bach néni, tessék szíves lenni kimenni az ugróiskolámból. Mielőtt még Bachné megértené, hogy Mari mire gondol, a kisszobában meggyullad a lámpa, látni, hogy Bachné tényleg a célnégyzeten áll, Mari apja megjelenik az ajtóban. Bachné felkiált. Az apa azt kérdi Maritól: Mit keres itt ez a nő? Bachné azt mondja: Elnézést, Schalach úr, nem tudtam, hogy itthon van. Mari az anyanyelvén mondja: Az anyámról faggat. Bachné azt kérdi: Mit mondtál? Ferenc a szülei villájában a német Fräuleintől tanult irodalmi némettel azt mondja: Asszonyom, felszólítom, hogy haladéktalanul hagyja el a lakást. Nem csináltam semmi rosszat, mondja Bachné. Ám Ferenc szórakozott mosollyal s enyhe meghajlással tartja előtte a nyitott balkonajtót, s bár Bachné illet eddig nem látott soha, mégis azonnal megérti. Belép a kisszobába, elmegy Ferenc mellett, ki az előszobán át a bejárati ajtóhoz. Csak itt ismétli meg, hogy igazán nem akart semmi rosszat.

Fél tíz, Mari a fürdőszobában ül a vécén. Apja kopogtat az ajtón, és azt mondja: Mit csinálsz ilyen sokáig, Mari, le kéne feküdnöd. Hagyj békén, mondja Mari. Jó, mondja az apja. Mari megkönnyebbült nyugalommal olvassa tovább a Miki egeres képregényt egészen addig, hogy „folytatás a következő számban”, akkor nem csak frusztráltan, egyenesen zavartan néz fel, mert most tudatosul benne, hogy az apa válasza olyan furán csengett. Elment, gondolja. Letépi a vécépapírt, szokás szerint összegyűri, ami itt, ahol a vécépapír krepp és finom, nem szükséges, mint otthon, ahol sima és kemény volt. Miközben törülközik, a másik kezével már az ajtót nyitja, a WC-lehúzás elmarad, a pizsamanadrágot felrántja, egy ugrással az előszobában terem. Elment. Nincs itt a kalapja. Az ajtóval szemben, a falon a kovácsoltvas kalaptartón csak a másik kalapja van ott, a sötétbarna, meg Mari piros-fehér csíkos kötött sapkája a piros pomponnal, rajta a piros egyujjas kesztyű. Az esőkabát sem lóg a kovácsoltvas akasztón. Elmegy, itt hagy magamra az éjszakában, kint meg már lopakodnak a titkosrendőrök. Esetleg ők vitték magukkal? Nem, ahogy válaszolt, abban már benne volt, hogy elmegy, három napja ezt tervezi, amióta a „Kaszálóban” ebédelt. Mari, szedd össze magad, azaz feküdj le, nyilván majd megjön, csak épp elege lett most egy kicsit. Hogyhogy? Mi hogyhogy, azért ez elég világos, mit kérdezősködsz, nem elég az idegen nő a lakásban? Az nem idegen, gondolja dühöngve Mari, hanem a Bachné, az a hülye tehén. Mivel Bachnénak biztos érzéke van a nem megfelelő pillanatokhoz, tényleg megint a lépcsőházban van, kopogni akar az ajtón, de nemcsak kopogni, rögtön ki is nyitja, és bekukkant, mert ezúttal valóban látta, ahogyan Schalach úr kabátban, kalapban beszáll a liftbe. Már látja is a mezítlábás gyereket pizsamában az előszobában, már mondaná, hogy sehogy sincs az rendjén, hogy ilyen későn magára hagyják, amikor a gyerek odaugrik, rácsapja az ajtót, és ordít: Menjen innen, mindjárt megjön.

De nem ez a helyzet, háromnegyed tizenegy, és még mindig nem jött meg. Hol lehet? Mari a konyhai balkonon áll, ahonnan látszik a kocsmá és jobbra az utca, ez az egész nem veszélytelen, ha ott vannak még a titkosrendőrök, nem is gyújtott lámpát a konyhában. Arra

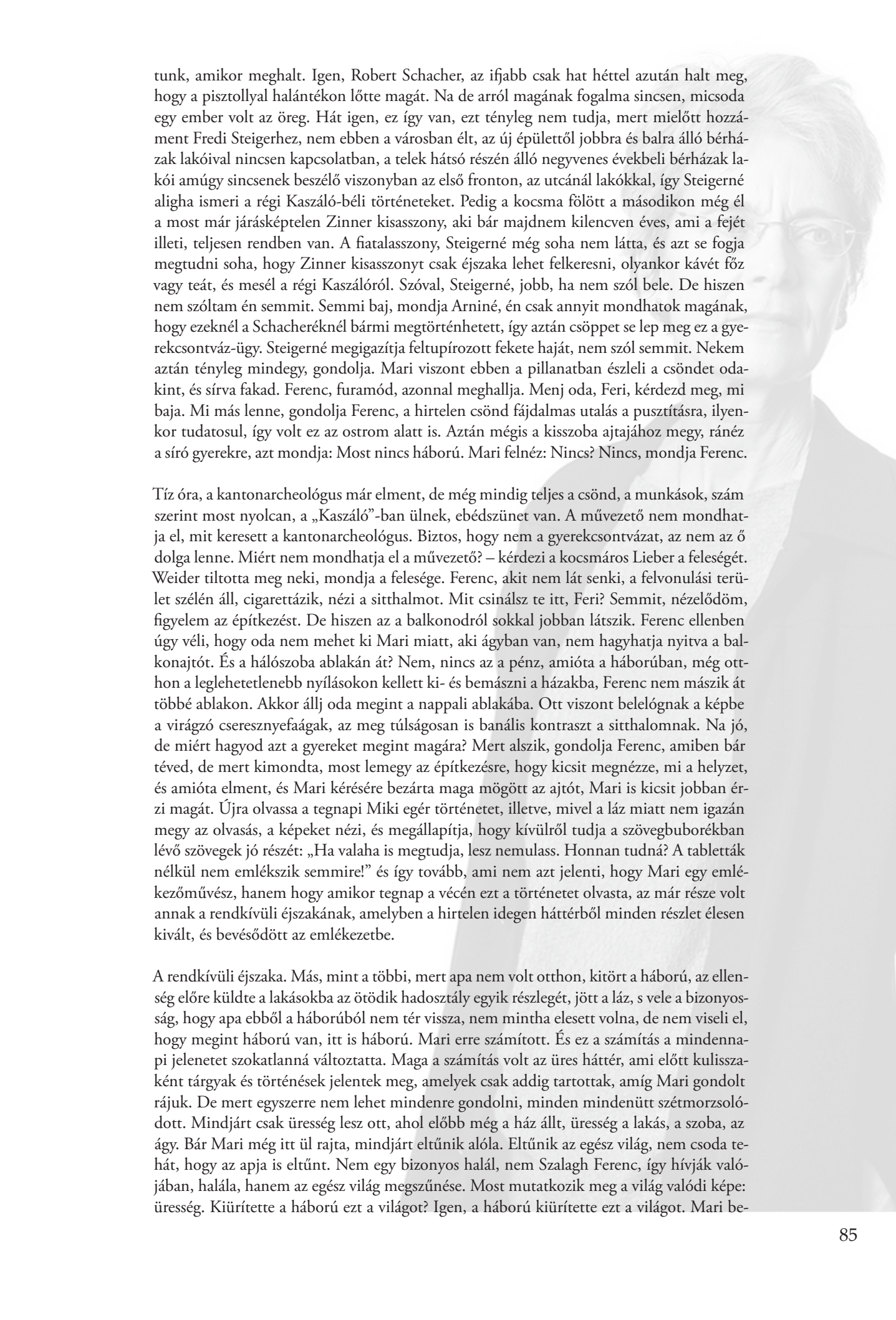


nem gondol, hogy halványkék pizsamája visszaveri a „Kaszáló” fényeit. Álcázásul, de egészségügyi okokból is jobb lett volna, ha a sötétkék, sajnos ma már kicsit rövid télikabátját húzza föl, amit háború utáni disszidensek küldtek haza, s most visszakerült nyugatra, csak-hogy túl magasan lóg a folyosó végében, ami egy függönnyel szekrénnyé avanszált, azonkívül azt se tudni, ki vagy mi ólálkodik a függöny mögött, így Mari nem megy oda. De akkor miért nem zártad magadra az ajtót, Mari, hisz Bachné például épp azon rágódik, átjön-e újra, esetleg hívja az ifjú Steigert, netán rögtön a rendőrséget. De Mari a konyhai balkonon áll, olyan szorosan tapad a mellvédre, hogy az éle a gyomrába vág, így nem gondol az ajtóra. Lát valakit, aki a kocsmából jön, egy úr, kabátban, kalapban, alacsony, kövérkés, nehézkes járású. Mari, ennek semmi értelme. Nem ácsoroghatsz itt ezen a hűvös májusi éjszakán, amíg minden kocsmatöltelék kijön, hogy megállapítsd, az apád nincsen köztük. De akkor hol van? Néhány percenként újra felteszi magának a kérdést, bár közben mindig arra gondol, hogy a „Kaszáló”-ban ül, s hogy kihúzza magát a csávából, mindannyiszor így válaszol: Pomerániában. Mert ennek, mint homályosan érzi, valami köze van a májushoz meg a háborúhoz, mert az májusban még inkább tombol, a városok lángban állnak, menekültek ezrei vonulnak a parlagon heverő földeken át a helytelen irányba, keletre, ahol már ott áll az ellenséges csapat. Mari, de hisz ez csak a régi cserebogár-dal, amit apádtól tanultál, ő meg a Fräuleinjétől. De Marinak ez most nem ugrik be, annyit tud mindössze, hogy csak akkor tudja zavartalanul szemmel tartani a „Kaszáló” ajtaját, ha valahányszor felmerül a kérdés, hol van az apja, azonnal Pomerániára gondol. Ám a tévesen rögzült szöveg, a dal szerint ugyanis az apa háborúban van, ezzel szemben az anya Pomerániában, szóval a tévesen rögzült szöveg ott motoszkál benne, s a következő ötletet szüli: Anya, gondolja Mari, felhívom, és megmondom neki, hogyan bánik velem. Mari még sose telefonált külföldre, így az a kérdés, hogy sikerülne-e, valamint az a még érdekesebb kérdés, vajon az anyja, aki tegnap, egy forró, poros májusi délután egy kávéházi teraszon olyan jót nevetett, amikor egy barátnője azt mondta: áhá, szóval így szabadul meg ügyesen az ember egy csapásra gyerektől meg férjtől, szóval hogy ez a nő Mari éjszakai telefonhívására hogyan reagálna, megválaszolatlan marad, mert az utcafrontról hirtelen fékcsikorgást hallani, aztán egy csattanást, aztán üvegszilánkok csörömpölését. Semmi vész, egy város felé haladó kocszi vezetője elvesztette a jármű felett az uralmát, felfutott a járdára, bele egy tűzcsapba, nem mintha túl gyorsan haladt volna, viszont részeg. Bár vérzik a feje, egyébként nem sérült meg, a volánra dőlve alszik. Elöl a balkonokon már összegyűlt a nézőközönség, Mari viszont a konyhai balkonról nem látja, ami a ház szélesebbik frontján történik, ez megerősíti háborús fantáziáit. Sírva beszalad a szobájába, ráül az ágyra, remegve magára húzza a takarót. Nemsokára hallani a szirénákat, a baleset helyszínén minden előírászerűen zajlik, mentő, rendőrség, jegyzőkönyv, egy csomó tanú, holott az eseményt senki sem látta, még a távcsöves Weider sem, aki a kilátást elálló új épület ellenére gyakran áll a posztján, de most az ágyban találta a csattanás és csörömpölés, ezért csak most kezdte figyelni távcsövén át az eseményeket. Nem túl sokat lát, összefüggéstelen részletek kerülnek a látómezéjébe, testrészek, egy beszélő száj, az aszfalt a rajta heverő lakkozott fémdarabnál feltűnően nyersebb textúrájával, két hatalmasra felnagyított számjegy a kocszi rendszámtáblájáról. Mivel a Weider-villa oromablakára előbb-utóbb mindenki felnéz, azonnal látják Weider kontúrját és a távcsövet. Nincsen neki más néznivalója, mondják, amúgy se tudja már, mit szeretne látni. Sose tudta, mondja valaki, az apjuk még tudta, de a fiúknak már fogalmuk sincs. Na de akkor ezek megzavarodtak, normális az, aki ott látja a száját egy távcső mögött, és nem tudja, minek?

De hol van akkor most a Ferenc? Mert otthon nincsen, bár mindjárt itt az éjfé. Nem, nem mindjárt, hanem pont most üti a közeli templomharang a tizenkettőt. Ferenc hallja, ott ül az új épület hátsó kertjében. De hol? A háztól legmesszebbre eső sarokban, a japánbirs alatt. A földön? Igen, az összehajtogatott esőköpenyén. Áhá, szóval ezért nem látni, mert a sötétkék öltönyben van. Nem, nincsen öltönyben, amikor hazaért, lecserélte egy kordnadrágra, meg pulóverre, de azok is sötétek. Tulajdonképpen mennyi idő ez a Ferenc? Negyvenkilenc. Na hiszen akkor későn jött ez a gyerek. Ha meggondoljuk, milyen rossz volt az a házasság, még csoda, hogy egyáltalán gyerek lett belőle. Ja tényleg, de mennyire

rossz? Hagyjuk ezt, gondolja Ferenc, mennél kevesebbet gondol az ember arra a nőre, annál jobb. Ennek ellenére tovább fogalmazza megírandó levelét, az utolsót: Kedves Mária, ha szükséged van valamire, tudásd nyugodtan, nylonharisnyát, Cold Cream-et bármikor küldhetek, viszont tyúklábmintás tweed anyagot nem találtam, de Kisvásárhelyi Hildának biztos van még raktáron, viszont tudok neked küldeni egy ernyőt, ami olyan kicsire tolható össze, hogy befér a retikülödbe, meg egy kék és zöld törhetetlen plasztik kompótos készletet, amiért majd beidéznek a vámhivatalba, ahol nemcsak örületes vámot fizetsz, de még a vámtiszt elvtársakat is meg kell kenned, amit a csomagból szerteszét hányt pompázatos dolgok láttán talán meg is teszel, bár nem tudom, honnan szeded rá a pénzt, tőlem biztosan nem, mert a segélyezésnek részemről vége, nem, ez így nem megy, gondolja Ferenc, túl primitív. De lehet, hogy nyitott ajtón kopogtatok, gondolja, sehol semmi gond, rámosolygott valakire a pártból, például az ötvenhatos hősré, Bélára, aki nyilván már akkor párttag volt, hogy lehetne másként annyira fönt, vagy esetleg nincs is már annyira fönt? Feri, öt perccel elmúlt éjfél, nem lenne értelmesebb visszamenni a lakásba? Bár a másodikon fény szűrődik ki a lamellák közül, ez még nem jelenti azt, hogy Mari a szobájában van, miért lenne ez olyan magától értetődő? Hol lenne másutt? Például lenn az utcán, a baleset helyszínén. Bár a részeg sofőrt már elszállították, az autómentők még mindig ott tesznek-vesznek a kocsi körül, és néző is van még. De Ferenc már megállapította, hogy Mari nincs ott, mert röviddel azután, hogy a csattanást és csörömpölést hallotta, előre ment az utcára, és óvatosan kikémlelt a baleset helyszínére, azzal a tulajdonképpen helyes feltevéssel, hogy ilyen körülmények között nem órák figyelnek, ami ez esetben nem volt igaz, mert Weider, lévén kielégületlen a baleseti helyszín szétszabdalt képeitől, már percekkel ezelőtt a kocsi bejáratára irányította a távcsövet, így Ferenc egyenesen begyalogolt a képbe. Mit csinál ez itt, gondolta Weider, honnan jön ez, hátulról? Most megint hátrafele baktat, hát, ez nem lehet igaz. Így aztán Weider nemsokára maga is a cseréptörmeléken mászkál, amit Mari is hall a szobájában, és az apja is, aki újra a hátsókertben ül. A többieket túlságosan lefoglalja a baleset. Mari most nem a titkosrendőrökre gondol, hanem az ötödik hadosztályra, az apja pedig, hogy a bedőlt pincében rekedt patkányok fúrnak járatot maguknak kifelé. A távcsöves Weider egyébként nem sokáig bóklászik odakinn. Miután a szeme hozzászókkott a sötéthez, amelyet közvetve mégiscsak oldott az utcai világítás, a bérházak ablakaiból áradó fény pedig közvetlenül, meggyőződhetett róla, hogy senki sincs az építkezés területén. Végül is az egész Kaszáló-telek elég kicsi, s ma délután óta vertikálisan semmi nem áll a látvány útjába.

Ezt a májusi éjszakát követő reggel, dátum szerint ugyanaz, amelyen az ifjabb Schacher a húszas években szintén ebben a városban ébredt, de nem itt, a Kaszálón, hanem körülbelül három kilométerre innét, odaát, az új városban, Brun úrral. Az idő nem olyan szép, mint a húszas években, amikor az ifjabb Schacher a Pflanzerné-féle panzió hátsó kertjében állt az orgonabokor mellett. A nappali előtt a virágzó cseresznyefa alig különül el a szürke égbolttól, most újra a havat idézi, gondolja Ferenc. Az ablaknál áll kordnadrágban és pulóverben, a hamut egyenesen a párkányon álló kovácsoltvas fedeles csöbörbe pöccinti, amelybe bele lehet üríteni a tele hamutartót, és nem kell kimenni a fűtetlen folyosón át a fűtetlen, üvegházszerű, jégvirágfényű konyhába. Odahaza, természetesen. Itt még ezen a nem különösebben hűvös májusi napon is közép fokozaton működik a központi fűtés, amint azt Ferenc a kordnadrágon át érzi. Fél tíz van, szerda, Feri, hogyhogy nem vagy a hivatalban? Mert beteg a lányom, hangzana a válasz. Mari lázasan fekszik az ágyban. Ferenc viszont arra gondol: látnom kell, mit csinálnak ezek ott. A láрма pont nyolckor kezdődött a bontási területen, és fél kilenckor abbamaradt, most pedig egy kalapos férfi, akit a művezető és az egyik Weider kísér, esőköpenyben és aktatáskával mászkál a sitten. Ferenc és Mari kivételével mindenki tudja már, hogy ez a kantonarcheológus. Tudtam, mondja Arniné, szóval megtalálták. De mit, de mit? A gyerek csontvázát. Micsoda? Mindenki mondta ezt akkoriban, hogy az öreg Schachernek volt még egy fia, hogy a Robertnek volt egy fivére, akit az apja agyonütött és elásott a fészkerben. Ez lehetetlen, mondja Steigerné, a fiatalasszony. Steigerné, maguk tavaly még itt se voltak, mit tudhat maga arról, mi zajlott ezeknél. De-hogynem, hallottam, hogy az öreg felakasztotta, a fia meg fejbe lőtte magát, már itt vol-



tunk, amikor meghalt. Igen, Robert Schacher, az ifjabb csak hat héttel azután halt meg, hogy a pisztollyal halántékon lőtte magát. Na de arról magának fogalma sincsen, micsoda egy ember volt az öreg. Hát igen, ez így van, ezt tényleg nem tudja, mert mielőtt hozzám ment Fredi Steigerhez, nem ebben a városban élt, az új épülettől jobbra és balra álló bérházak lakóival nincsen kapcsolatban, a telek hátsó részén álló negyvenes évekbeli bérházak lakói amúgy sincsenek beszélő viszonyban az első fronton, az utcánál lakókkal, így Steigerné aligha ismeri a régi Kaszáló-béli történeteket. Pedig a kocsma fölött a másodikon még él a most már járásképtelen Zinner kisasszony, aki bár majdnem kilencven éves, ami a fejét illeti, teljesen rendben van. A fiatalasszony, Steigerné még soha nem látta, és azt se fogja megtudni soha, hogy Zinner kisasszonyt csak éjszaka lehet felkeresni, olyankor kávéfőző vagy teát, és mesél a régi Kaszálóról. Szóval, Steigerné, jobb, ha nem szól bele. De hiszen nem szóltam én semmit. Semmi baj, mondja Arniné, én csak annyit mondhatok magának, hogy ezeknél a Schacheréknél bármi megtörténhetett, így aztán csöppet se lep meg ez a gyereksontváz-ügy. Steigerné megigazítja feltupírozott fekete haját, nem szól semmit. Nekem aztán tényleg mindegy, gondolja. Mari viszont ebben a pillanatban észleli a csöndet odakint, és sírva fakad. Ferenc, furamód, azonnal meghallja. Menj oda, Feri, kérdezd meg, mi baja. Mi más lenne, gondolja Ferenc, a hirtelen csönd fájdalmas utalás a pusztításra, ilyenkor tudatosul, így volt ez az ostrom alatt is. Aztán mégis a kishaza ajtajához megy, ránéz a síró gyerekekre, azt mondja: Most nincs háború. Mari felnéz: Nincs? Nincs, mondja Ferenc.

Tíz óra, a kantonarcheológus már elment, de még mindig teljes a csönd, a munkások, szám szerint most nyolcan, a „Kaszáló”-ban ülnek, ebédszünet van. A művezető nem mondhatja el, mit keresett a kantonarcheológus. Biztos, hogy nem a gyereksontvázat, az nem az ő dolga lenne. Miért nem mondhatja el a művezető? – kérdezi a kocsmáros Lieber a feleségét. Weider tiltotta meg neki, mondja a felesége. Ferenc, akit nem lát senki, a felvonulási terület szélén áll, cigarettázik, nézi a sitthalmot. Mit csinálsz te itt, Feri? Semmit, nézelődöm, figyelem az építkezést. De hiszen az a balkonodról sokkal jobban látszik. Ferenc ellenben úgy véli, hogy oda nem mehet ki Mari miatt, aki ágyban van, nem hagyhatja nyitva a balkonajtót. És a hálószoba ablakán át? Nem, nincs az a pénz, amióta a háborúban, még ott-hon a leglehetőlenebb nyílásokon kellett ki- és bemászni a házakba, Ferenc nem mászik át többé ablakon. Akkor állj oda megint a nappali ablakába. Ott viszont belelőgnak a képbe a virágzó cseresznyefaágak, az meg túlságosan is banális kontraszt a sitthalmonak. Na jó, de miért hagyod azt a gyereket megint magára? Mert alszik, gondolja Ferenc, amiben bár téved, de mert kimondta, most lemegy az építkezésre, hogy kicsit megnézzé, mi a helyzet, és amióta elment, és Mari kérésére bezárta maga mögött az ajtót, Mari is kicsit jobban érzi magát. Újra olvassa a tegnapi Miki egér történetet, illetve, mivel a láz miatt nem igazán megy az olvasás, a képeket nézi, és megállapítja, hogy kívülről tudja a szövegbuborékokban lévő szövegek jó részét: „Ha valaha is megtudja, lesz nemulass. Honnan tudná? A tabletták nélkül nem emlékszik semmire!” és így tovább, ami nem azt jelenti, hogy Mari egy emlékezőművész, hanem hogy amikor tegnap a végén ezt a történetet olvasta, az már része volt annak a rendkívüli éjszakának, amelyben a hirtelen idegen háttérből minden részlet élesen kivált, és bevéődött az emlékezetbe.

A rendkívüli éjszaka. Más, mint a többi, mert apa nem volt otthon, kitört a háború, az ellenség előre küldte a lakásokba az ötödik hadosztály egyik részlegét, jött a láz, s vele a bizonyosság, hogy apa ebből a háborúból nem tér vissza, nem mintha elesett volna, de nem viseli el, hogy megint háború van, itt is háború. Mari erre számított. És ez a számítás a mindennapi jelenetet szokatlanná változtatta. Maga a számítás volt az üres háttér, ami előtt kulisszaként tárgyak és történések jelentek meg, amelyek csak addig tartottak, amíg Mari gondolt rájuk. De mert egyszerre nem lehet mindenre gondolni, minden mindenütt szétmorzsolódott. Mindjárt csak üresség lesz ott, ahol előbb még a ház állt, üresség a lakás, a szoba, az ágy. Bár Mari még itt ül rajta, mindjárt eltűnik alóla. Eltűnik az egész világ, nem csoda tehát, hogy az apja is eltűnt. Nem egy bizonyos halál, nem Szalagh Ferenc, így hívják valójában, halála, hanem az egész világ megszűnése. Most mutatkozik meg a világ valódi képe: üresség. Kiűrtette a háború ezt a világot? Igen, a háború kiűrtette ezt a világot. Mari be-

leélte magát ebbe a refrénbe. Lassan elfelejtette, hogy Szalagh Ferenc meghalt. Kiürítette a háború ezt a világot? Igen, a háború kiürítette ezt a világot.

Marinak csak fél egykor, amikor Ferenc kinyitotta az ajtót, belépett, végigjött a folyosón, és megjelent a szoba ajtajában, jutott újra eszébe, hogy az apja meghalt. De nem úgy meredt rá, mint egy szellemre, holott sápadt volt, hanem azt mondta: Ferenc, ilyet nem lehet csinálni. Egy felnőtt férfi nem rohan el csak úgy. Ferencnek másutt jártak a gondolatai, így ahelyett, hogy azonnal megállapította volna, hogy ez a gyerek mezítláb áll a linóleumon, lázas, lázában remeg és lázában beszél, egyszerűen azt mondta neki: Fejtsd ki. Mari azt mondta: Egy apa nem viselkedik így. Ferencnek még mindig nem tűnt fel semmi. Megütközött a fogalmazás pátozán. Ironikus mosollyal azt kérdezte: Miért, hogyan viselkedik egy apa? Mari csak nézett maga elé. Nem szólt semmit. De Ferencet szórakozottságából ez a csönd sem mozdította ki. Állt az ajtóban, és várta a választ. Mari beburkolózott a takarójába, és a pasztellszínű, puhatestűekkel díszített tapétát meg a babedényekkel megrakott polcot nézte. De nem volt semmi, ami megfogható lett volna. Mit kérdezett ez a halott apa? Hogyan viselkedik egy apa? Mari felé fordította a fejét. A tekintetét nem, az a tapétán maradt. Azt mondta: Nem rohan el. Most Ferenc hallgatott, és a színessel pöttyözött, sötétkék linóleumot nézte. Arra gondolt: Micsoda hülye elképzelés, miért kell ezt a szobát gyerekszobának dekorálni, mi van, ha nincs gyereke az embernek, vagy van, de annak nem ez tetszik. Marira nézett, és látta, ahogy tekintete a tapétáról öfelé fordul. Igazad van, mondta. Mari ránézett, nem szólt semmit. Ferenc azt mondta: Túl olcsó lenne, ha magatartásomat a háborúval indokolnám, meg mindazzal, ami követte, úgyszólván hagyjuk. Arra gondolt: Már én is ilyen fellengzősen beszélek, megfertőzött. Várta, hogy Mari mond valamit. Mondjál valamit, mondta. Mari hallgatott. Az apa benyúlt a kordnadrág zsebébe, kihúzta a cigarettáját, tovább tapogatózott a gyufa után, keze a zsebkésébe akadt. Elővette. Odanyújtotta Marinak. A tiéd lehet, mondta. Mari nem reagált. Ferenc azt mondta: Egyébként semmi jelentősége, hogy kinél van, amilyen okosan tudsz beszélni, annyira gyermeketeg feltevés, hogy egy zsebkéssel megölöm magam. Mari pupillái visszacsúsztak a normál helyzetükbe, ránézett. Azt mondod, vége a háborúnak, mondta, de nincsen vége. Nincsen? – akarta kérdezni Ferenc. De a szórakozottság hirtelen megszűnt, valószínűleg azért, mert a zsebkéssel akarta meggyújtani a cigarettáját, és Mari elnevette magát. Hála istennek, gondolta Ferenc hirtelen, hogy ilyen idétlen trükkökkel elterelhető, nem csinál nekem jelenetet, mert egyedül hagytam, viszont beteg. Te beteg vagy, mondta, fekdj le rögtön. Mari sírva fakadt. Lefeküdt. Az apja ment, és a folyosóról a függöny mögül hozott még egy takarót. Már csak homályosan emlékezett arra, amit az előbb beszéltek.

Ezután Ferenc odaült Mari ágya szélére, és azt mondta: Izzadjál. Mari megint elnevette magát. Aztán csendesesen feküdt, nézte a plafont. Ferenc azt kérdezte: Most mi van? Mari meg azt: Hogy megyek le a légópincébe, ha beteg vagyok? Mit akarsz a légópincében? – kérdezte Ferenc. Mari azt mondta: Mert háború van. Ferenc a pillanat tört részére megrémült, s csak azután mondta: Háború? Miért lenne, miből gondolsz? Mari azt mondta: Hruscsov hadat üzent Kennedynak. Ferenc újra megrémült, mielőtt válaszolt volna: Honnan szeded ezt? Az iskolából. Micsoda? Az iskolában mondták. Ki mondta? A többiek. Mit összehoznak ezek a gyerekek, gondolta Ferenc, mégis, egy másodpercig át akart osonni a napaliba, hogy bekapcsolja a rádiót. Hruscsov százszor is meggondolja, mielőtt ilyet tesz. De már megpróbálta, mondta Mari. És, mondta Ferenc, lett háború belőle? Nem, mondta Mari, de majdnem. Ez viszont így van, gondolta Ferenc. Arniné húsz kiló cukrot vett, mondta Mari. Naná, annyi kell neki, hogy savanyú lényét megédesítse, mondta Ferenc. Akár csak régen, a régi Feri, vicces, beszédes. De Mari szerint nem volt vicces, újra sírva fakadt. Ferenc rövid ideig hallgatott, majd azt mondta: Majd csak ellenáll az a Kennedy. Amúgy is sokkal jobban néz ki, akarta még hozzátenni, de visszafogta magát. Figyelj ide, mondta, az amerikai–oros viszony sokkal stabilabb, mint amilyennek látszik, száz évig is elvan így. Akkor én százötven leszek, gondolta Mari. És azután? kérdezte. Hát, azt nem tudom, mondta Ferenc, de az nekünk nagyjából mindegy is. Mari sírt. Miért nem hiszel nekem? – kérdezte Ferenc. A kérdés valódi volt. Tényleg azt akarta hallani, mi a kifogása az ellen,

ahogyan megítéli a nemzetközi helyzetet. De Mari azt mondta: Az anyám se jött soha, pedig azt mondtad, hogy jön. Aha, gondolta Ferenc, szóval erről van szó. Szóval mégiscsak hiányzik, mondta. Nem, mondta Mari. Hát akkor meg hol itt a probléma? Az a probléma, hogy hazudsz, mondta Mari sírva. Te jó ég, gondolta Ferenc, ha a bátyám meg én így beszéltünk volna az öreg Gyulával, de jó, hogy ez itt a szemembe mondja. Nem tudott nem felnevetni. Ne neved, mondta Mari sírva, a hazugság nem vicces. Hát, gondolta Ferenc, ezt még tüzetesebben meg kéne vizsgálni. De azt mondta: Nem mondhatok neked mást, őszintén ez a véleményem a világpolitikai helyzetről, az oroszok csak védtelen országokat támadnak meg, lásd ötvenhat, azt is csak az amerikaiak áldásával. Tényleg? – kérdezte Mari. Igen, sajna, mondta Ferenc. Mari abbahagyta a sírást. Egy darabig hallgattak, Mari el is aludt egy pillanatra, de a hidegrázás felébresztette. Az apja még mindig ott volt. Aludtam? – kérdezte Mari. Igen, mondta Ferenc. Meddig? – kérdezte. Két percig, válaszolta, még mindig fázol? Igen, mondta Mari. Ferenc elindult még egy takaróért, az utolsóért, és azt fontolgatta, ne töltsön-e bele egy kis pálinkát, amit a januári látogató hozott abból az országból, ahonnan jöttek. Aztán csak visszament a szobába, Mari közben elaludt. Amikor ráterítette a takarót, újra felébredt. Hol van a mamám? – kérdezte. Te jó ég, gondolta Ferenc. Miért kérdezed, mondta, tudod, hogy hol van. Ki? – kérdezte Mari. Az anyád, felőle kérdezősködtél. Tényleg? – kérdezte. Nem emlékszel? – kérdezte Ferenc. Nem, mondta Mari, aludtam. Akkor aludj tovább. Nem, mondta Mari, ha alszom, nem hallok a légiriadót. Mari, elég legyen ebből, mondta az apa, nincsen háború. Tudom, gondolta Mari. Azt mondta: Te teszel úgy, mintha az lenne. Én, hogyhogy? Háborúban a férfiak cserbenhagyják az embert. Honnan szeded ezt, ki mondta ezt neked, meg kéne kérdezni, gondolta Ferenc. De nem szólt semmit. Nem igaz, nem így van? – kérdezte Mari. De, mondta Ferenc. Szóval háború van, mondta Mari. Ferenc megint megpróbált rágyújtani, de aztán félbehagyta. Fontolgatta, nem szívhatna-e el egyet a folyosón, esetleg az ajtóban, de az se jó, biztos bejön a füst, a fene egye meg. Azt mondta: A fene egye meg, most újra kezdjük az elejéről, egész éjjel a világpolitikáról fogunk értekezni, arról, hogy Hruscsov még kezében tartja-e a politbűrőt, vagy hogy meddig jut ezzel a viszonylagos enyhe vonallal, miközben uszítók nemcsak az ő köreiben vannak, hanem Kennedyében is, és, bár ez egy kelet-európai emigráns szájából mindenképpen furán hangzik, mégis azt tanácsolnám neked, azért ne csak az oroszok miatt izgasd magad. Na itt már a régi Ferenc beszélt. Akkor mégiscsak háború lesz, mondta Mari, és hozzátette: és ne légy ilyen választékos. Ferenc azt gondolta: Ja igen, egy gyerek nem bírja az ilyet. Szórakozott mosollyal hallgatott. Mari újra elaludt, aztán felébredt, és azt mondta: Melegem van. Az apja már nem ült az ágy szélén. Papa, hol vagy? Itt, mondta Ferenc, aki az ajtóban állt, a nappali irányába fordulva, jobb kezében cigarettát. A nappali ablaka nyitva, kiszáll rajta a füst. Kérsz valamit, kérdezte, nyalókát, pálinkát, két pálinkát? Mari ide-oda forgatta a fejét a párnán. Feltevésem szerint ez annyit jelent, hogy nem, mondta Ferenc, akkor aludjál tovább. Nem, mondta Mari, mert ha. Ferenc félbeszakította: Nekem ne gyere most a légópincével, nem bánom, legyen szerinted háború, de hagyd abba ezt a banális ismételtetést. Mari sírva lerántotta magáról a legfelső pokrócot és ledobta a földre. Ne bosszants, mondta. Pontosan így beszél, mondta Ferenc. Az anyád, akarta mondani, de még időben lenyelte, krákogott egyet. Na szóval, mondta Mari, te mondtad, hogy háború van. Felőlem hidd, hogy az van, mondta az apja, és aludjál. Mari csendben nézte a plafont, lassan lecsukódott a szeme. Ferenc a cigarettával a kezében leoltotta az állólámpát, amelynek ernyőjét fémvázra szőtték piros és natúr rafiából. Rémes, gondolta.

■ ■ ■

fordította: Hajós Gabriella

Christina Viragh 1953-ban született Budapesten, 1960-ban a svájci Luzernbe emigrált szüleivel, fiatal korát ott töltötte. Író, publicista, számos európai díjjal elismert fordító. Fordította többek között Nadas Péter, Kertész Imre, Szerb Antal műveit. 1994 óta Rómában él. *Áprilisban* című regénye szeptember elején jelenik meg a Kalligram Kiadónál Hajós Gabriella fordításában.

Hajós Gabriella műfordító, jogász, szociális területen dolgozott. Thomas Bernhard és Christina Viragh könyveit fordította magyarra.



FREITOD

Az öngyilkosságok új hulláma

A protestáns német szótár ezzel a szép kifejezéssel fedi el az öngyilkosság szó pejoratív, bűnös csengését. Emberibb, mint bármi más elnevezés. Egyébként számomra Émile Durkheim műve, *Az öngyilkosság*, a szociológia tudományának egyik, ha nem legfontosabb alapvetése. Az újabb jelenségek fényében viszont úgy érzem, ez az alapvetés is kiegészítésre szorul. Először is, az öngyilkossági ráta úgy általában, nemekre, nemzetekre, életkorokra, helyzetekre lebontva növekszik, ami önmagában is nagy kérdés. De két terület e ráta-növekedésből is kiemelkedik. Az adat amerikai eredetű: úgy számolják, hogy az iraki/afganisztáni háborúban résztvevő amerikai katonák, hazatérők, veteránok közötti hihetetlenül magas az öngyilkossági ráta (négyyszer többen vetettek véget életüknek, mint amennyien hadműveletekben meghaltak). A másik – ugyancsak amerikai adat – a tini lányok közötti öngyilkosságok hirtelen megugrása a társas média megjelenése óta.

Kezdem az első fájdalmas ténnyel. A *New York Times* szerint 2011 és 2019 között 30177 aktív katona, illetve Afganisztánból már hazatért veterán lett öngyilkos. Eközben éles harcokban csak hétezeren estek el (NYT: 2021. június 22.). Erre utaltam fentebb, hogy négyyszer többen vetették el életüket harctéren kívül. Nem kutattam az afgán (iraki) szereplők életkörülményeit, ám annyit tudtam, hogy aki sebesülten tért haza, azzal egy darabig foglalkoztak, aztán elengedték a kezét. A *NYT* cikkírója szerint a társadalom nem igen fogadta be a veteránokat, az az előítélet terjedt el róluk, hogy agresszívek, lelki sérültek, nem érdemes a közelükbe kerülni. Ebből nő aztán ez a kegyetlen társadalmi előítélet: a veteránok hallgatólagos/érzékeltető kiközösítése. (A közvélemény változása az első iraki háború idejéből datálódik, mikor a sereg akkori parancsnoka, Schwarzkopf tábornok kiharcolta, hogy a televíziók ne közvetítsenek sebesültekről, hullákról, egyáltalán a háborúk borzalmairól *képes* tudósítást. Korábban, mondjuk Vietnam idején az akkor még szabad tévés riportok tüzelték fel a háborúellenes mozgalmakat. Mára ez eltűnt, helyette megjelent az átlag közvélemény közönye a katonák/veteránok sorsát illetően. Számomra ez utóbbi körülmény az igazi kérdés.

Más dimenzióból közelítve: a gyilkolásokban való részvétel – beleértve a védelmi, támadó, vagy akármilyen harci cselekményt – megviseli a katonákat is, mert az emberölés visszaható módon tönkre vágja az elkövető életét. Jó, tudom, filmen, akár brutális dokumentumfilmen is, ez másképp látszik. Így pl. az *Apokalipszis, most* (1979) c. filmben a Vietnámban harcoló katonák a támadó helikopterről a Valkűrök lovaglása (Wagner) zenéjére lövik nehézgéppuskával a vietnami falut, civileket, gyerekeket, asszonyokat – mondhatnám: szinte élvezettel. De ez csak film. Azok között, akik ebben több hónapig, évig benne éltek, azok között elég magas százalékban

vannak olyanok, akiknek átalakul a pszichéjük. Mert az ölés, ahogy említettem, visszahat az elkövetőre, akárhogy is. Nem lehet fizetség nélkül gyilkolni...– mondanám. Ezt próbálja elfedni, törölni, a lélekből kiirtani a felejtéskultúra. „Nagypapa, mit csináltál Oroszországban a háború alatt?” Az unoka kérdésére a nagypapa kitér a válasz elől, legyint – nincs vallomás, mert akkor borul a háború után nehezen helyreállított lelki egyensúly. A mesterséges, ami könnyen depresszióba fordul.

Mikor választ keresek katonák/veteránok között talált magas suicid rátára elsősorban irodalmi dokumentumokra gondolok. Pl. Norman Mailer zseniális regényére, a *Meztelenek és holtak* c. 1948-as remekére. A sztori a csendes-óceáni hadszíntéren bomlik ki, egy japán sziget elfoglalása, a kegyetlen ellenállás megtörése, a veszteségek, a „foglyot nem ejtünk” jelszó rémsége stb. környezetében. Mailer közvetlenül a háború befejezése után tette közzé regényét, aprólékos részletességgel bontva ki szereplői viselkedését, a tisztek és közlegények szenvedését, az áldozatok sorsát, valamint a japán ellenállók felszámolásának véres históriáját. Nem akarom a történetet elmesélni, csak azt emelném ki belőle, hogy a regény szereplőinek alap beállítottsága a rettegés, az elfojtott félelem, majd a túlélésért folyó kapaszkodás és a bosszú pszichózisa. És persze a több hónapos (több éves) összezárttság, a harci közösség másfajta férfi tapasztalata. No, meg az otthoni emlékek, hogy pl. Bostonban vígan táncolnak, miközben ők itt a sárban-vérben fetrengenek: egy másik világ várja őket odahaza, ha sikerül hazajutniuk a pokolból. Háttha még sebesültek, netán egy-egy súlyos traumát követő, elhúzódó stressz szindróma (szaknyelven: PTSD – Post Traumatic Stress Disorder) kapta el őket, akkor már nagyon nehéz odahaza normális polgári életet kezdeni.

De Mailer realizmusának egyik állandóan visszatérő társadalmi problémája a bakák és tisztek közötti rendkívül merev osztálykülönbség, ha nem ellentét. A frontkatonák lenézik a tisztek javarésztét, a tisztek pedig meg vannak győződve arról, hogy csak a szociális távolság megtartása, a rangnélküliek lenézése vezet katonai eredményre. Vagyis a hadiesemények legfőbb komponense a túlfegyelmzés. Nos, ez az, amit az első vonalban szolgáló, rettegéssel és stresszel teli „talpasok” egy része nehezen visel el: az állandó bealázást. A kasztosodást. A többség persze lenyeli az ilyen tiszti csicskáztatást („katonasors”, mondják), de innen, ebből a csoportból kerülnek azok, akik a harcok múltán nem bírják tovább elviselni az életet. Például azt, hogy fogóeszközként kezelik őket a tisztek – Mailer egyik főhősét kiküldik felderítésbe a legveszélyesebb terepre, aztán tisztek az egész szakaszt elfelejtik... De ilyesmiről mesél James Jones *Most és mindörökké*, (From Here to Eternity, 1952, magyarul: 1971-es regénye is.) Tán ő volt az első, aki ezt az „osztályosodást-kasztosodást” szinte filmszerűen megírta – nagyon korán, még a Vietnám előtti korból.

Persze a többségnek sikerül e légüres térből kimenekülni, az öngyilkossági ráta akárhogy is, csak egy szűk csoportot jelez. De van, és a szám létezése, illetve emelkedése eleven szociológiai rejtvény. Valami kapaszkodót ad e számokhoz az a körülmény, hogy az iraki-afganisztáni háború idején sok olyan színesbőrű fiatal jelentkezett katonának, akik nem voltak képesek állást találni maguknak, munkanélküliségnél még mindig jobbnak találták a sereget. Aztán amit ott találtak – pl. rasszizmust, ahogy Norman Mailer írja meg véres ütközetek maradandó stresszeit – amiatt ebből a csoportból szedi legtöbb áldozatát az öngyilkossági hullám.

Aztán itt a másik rejtvény: a tinédzserek között terjedő végzet, statisztikája ugyancsak Amerikából. Irodalma van, miszerint a 2000-es évek elejéig normál szinten volt a önpusztító aránya, de mikor berobbant a „közösségi média” (social media, Facebook, Twitter és társai), a ráta 2004 után hihetetlen sebességgel kezdett felfutni. Előbb szép lassan, aztán hirtelen felgyorsulva emelkedett az önsebesítés, önpusztítás aránya a tizenévesek, elsősorban lányok körében. Ennek látható oka a társas média aljas használata volt: egy gyereket kipécéznek, csúfolják, verik, a lányt esetleg meg is erőszakolják, közben az egészet mobillal fotózzák, és a videót/képet kirakják a Facebookra, Instagramra. („Cyber bullying” az amerikai szakneve az ilyen szemétkedésnek.) Mivel a kép és szöveg százezres-milliós nagyságrendben terjed, nem lehet előle menekülni: ezt éli át az, akit ilyen aljas módon támadnak. (Aki csinálja, persze azt hiszik, hogy ez egy jó játék... pedig halálos kimenetelű is lehet.)

Ez a rosszindulatú kipécézés a fiúkat kevésbé veszélyezteti – mondja a szociológiai irodalom –, a lányokat viszont sokszorosan, mert a tinikorban lévő lányok sokat adnak arra, hogy milyen kép alakul ki róluk a kortárs csoportban, és nem tudják feldolgozni, ha róluk valami rémség terjed

sokszázezer példányban. (Pl. hogy kövérek, szőrös a lábuk, ízléstelenül öltöznak – nem sorolom, számtalan bántó fotót tudnak szerkeszteni a rosszindulatú fiúk-lányok. Mert ebben a beteges játékban mindkét nem részt vesz, legfeljebb a fiúk agresszívebb posztokat raknak fel a médiára.

Mivel ezeket a durva fotókat meg is osztják, terjednek ezerszám. Ha több ilyen fotó üldöz egy-egy szerencsétlen tinit, egy idő után megroppan az önbizalma, állandóan nézegeti magát a tükörben, és utálja saját testét, külsejét, viselkedését. Képtelen visszailleszkedni társai közé. Csak végső esetben – vagy akkor sem – tud szüleihez fordulni. A felnőtt válasz többnyire anyyi, hogy „mit törődsz ilyen marhasággal...” – a szülő többnyire nem érzékeli, hogy ez a „seb” jóval mélyebbre üt, mint amit az ő felnőtt életében el tud képzelni. A gyerek magára marad, se szülő, se pszichológus, se tanár nem áll mellette... A többit el lehet képzelni. Ez az önpusztító reakció se érint mindenkit, ahogy említettem a lányokat inkább üti ki, de ott is tíz százalék körüli az igazán végzetes következmény. (Kísérletekről nincsenek adatok.)

Mit lehet tenni ellene? A pszichológusok úgy vélik, hogy a szülőkre hárul a felelősség: ha észreveszik, hogy gyerekük két órát, vagy többet tölt a mobiljával, közbe kell avatkozniuk. Érdekes, hogy kétórai „on-line létre” teszik a határt a normális és a veszedelmes mobilozás között. Számmomra ez a napi két óra is sok... Már csak azért is, mert ha ezt az időt elosztjuk egy napi foglalatosságra, a gyereknek alig marad ideje iskolai munkára, vagy családi, netán normál társaslétre. Magyarul: egyre inkább elszigetelődik, csak magával és mobiljával éli életét, ami a legdurvább lökés a depresszióba.

Persze a szülők helyzete sem egyszerű. Állandóan figyelniük kell gyerekeik viselkedését, amit a napi munka mellett nehéz megvalósítani, ráadásul a srácokra sem tesz jó benyomást, ha észreveszik, hogy figyelve vannak... Aztán a mobil vagy a tablet letiltása sem egyszerű, családi háborút hoz magával egy időre, vagy ami rosszabb: a szabály illegális kijátszáshoz vezet. Ma már elég sok iskolában bevezették a szabályt, miszerint az óra előtt kötelező leadni a mobilokat, nemcsak vizsgákon, hanem normál órák alatt is. Ez is kijátszható persze, ráadásul a szünetekben olyan durva játszmányokat játszhatnak a visszakapott gépükkel, amit csak el tudsz képzelni. (Többnyire itt készülnek azok a megalázó, ellehetetlenítő fotók, melyek bejárák a társas médiát: a tanári felügyelet alá nem tartozó WC-kben, üres termekben, vagy hazafelé egy félreeső utcában. Az eredmény a megtámadott elkeseredése, meg a végső lépésre való készülődés. (Külön dolgozatot érdemelne, hogy a társas média miért kínál segítséget az öngyilkosra készülőeknek különböző „könnyen beszerezhető” eszközökről, módszerekről. Azért ma már elindult az ilyen jellegű posztok felszámolása. Cyber-rendőrség is van már...)

Az önmaguk ellen forduló adatok nem pontosak, valószínű, hogy jelentős szám fedi a látens elkövetőket, még több a szuicid kísérleteket. (Ez utóbbiak nyomait csak később, pl. a megsebesített karokon veszik észre a szülők.) Még rosszabb a helyzet, ha a tini elmegy hazulról, nem találják... itt is gyakori a katasztrofális vég. Nem tudom, hogy lehet-e a folyamatot leállítani, bár az internet működtetőinek sok javaslata van, a számok egyelőre mégis emelkednek.

Mindez Amerikában íródik át számokba, egy nyílt társadalomban. Európában jobb a helyzet, Kelet-Európában nem igen jelennek meg pontos felmérések. Pedig ha a Net-portálok szaporodásával, meg a társas média (és persze a helyi háborúk) állandó jelenlétével számolunk, akkor ezeket az adatok komolyan kellene vennünk. Mert nálunk is van már ilyesmi, még a tévében is látható, hogy rugdos egy diák egy tanárt. Nem kéne reklámozni. Ugyanakkor tudom, hogy a tech-cégeket büntető szankciókat hoztak már életre az ilyen jellegű szövegek, fotók stb. közléséért. Hm, a jelenség mégis fennmaradt.

Számolni, és gyógyírt találni. Feladatok, melyek egyelőre inkább kérdőjelek. Én is csak ezekről tudtam beszámolni.

■ ■ ■

Almási Miklós (1932) filozófia szakon végzett (ELTE), ugyanitt 2002-ig vezette az Esztétika Tanszéket, jelenleg professzor emeritus. Drámaelmélettel, közgazdasággal és szociológiával foglalkozik, 1997-től az MTA rendes tagja, Széchenyi-díjas. Számos könyve jelent meg németül és angolul. Utolsó kötete: *Az abszurd Shakespeare*, 2019.



REYMONTON TÚL:

az Oravecz-próza világirodalmi kontextusa

(Steinbeck, Zola, Kafka, Dos Passos)¹

A dolgozat azt a kérdést veti fel, hogy miként lehet túllépni azokon a meglátásokon, amelyek már-már kötelező érvényre nyel bukkannak fel a magyar kritikai diskurzusban, ha egy mű a falut és a paraszti életet állítja középpontba. Amellett, hogy sok esetben nem vitatható a bevett, döntően magyar irodalmi referenciák létjogosultsága, Oravecz Imre háromkötetes munkája, *A rög gyermekei* példáján keresztül azt szeretném megmutatni, hogy mi történik akkor, ha egy hasonló tárgyú mű nem elsősorban a magyar nyelvű szépirodalmi hagyományból táplálkozik. Az elemzés nem teszi zárójelbe az eddigi megállapításokat, sokkal inkább a diskurzus kiszélesítésére törekszik azáltal, hogy számba vesz számos olyan világirodalmi alkotást, amely releváns módon léptethető párbeszédbe Oravecz munkájával.

Feltűnő lehet, hogy a trilógia egyes darabjainak recepciójában csak elvétve találunk világirodalmi utalásokat. A recenzensek jellemzően Władysław Stanisław Reymont nagyszabású munkáját, a *Parasztok* című regényt idézik, mint a kelet-közép-európai térségben születő faluregények bármikor előcitolható mintadarabját.² Ez a gyakori említés azonban némiképp rontja is a *Parasztok* relevanciáját, hiszen úgy tűnik, nem unikális, csak egy-egy műre érvényes közelítésként tételződik, hanem egy utólagosan konstruált, széles körben érvényesnek tekintett hagyomány részeként kerül elő a vizsgált korpusz.

Reményi József Tamás kritikájában a következőképpen fogalmazza meg a többek által felvetett párhuzam

lehetőségét. „A paraszti világkép, amely a négy évszak körforgásában született, Oravecz epikájában is időtlen lehetne. Olykor mintha a Móricz Zsigmond nyomában járó epikának vagy épp Reymont *Parasztokjának* a ritmusával találkozoznánk.”³ Látható, hogy Reményi-nél a szövegritmus a legfőbb kategória, ami Reymont munkájához közelíti a trilógiát, fontos azonban, hogy meglátása csak az első kötet olvasástapasztalatára vonatkoztatható. Az *Ondrok gödre* esetében, amely az idézett kritika tárgya, valóban lehet érvelni a ciklikusság szövegszervező ereje mellett, az ipari és városi élet által tagolt második, és a történelem viharai által szakaszokra bontható harmadik kötet esetében azonban már biztosan nem tartható a párhuzam. A Reymont-analógiát keresők közül Takáts József nem elsősorban szövegszerű kapcsolatból bontja ki meglátását, hanem a témaegyezésből adódó címproblematikát helyezi vizsgálódása fókuszába: „Mivel a *Parasztok* cím foglalt a regényirodalomban Władysław Reymont nevezetes, száz évvel ezelőtti alkotása révén, Oravecz Imre ezeröttszáz oldalas, immár lezárt trilógiája nem kaphatta ezt a kézenfekvő főcímet, tehát költőibbet kapott, *A rög gyermekeit*.”⁴

A Nobel-díjas lengyel szerző regényein túl írói önvalloásokban⁵ és egy-egy elemző munkában John Steinbeck írásművésze merül fel mint az Oravecz-próza lehetséges mintája, előképe. Ezek az említések azonban rendszerint inkább csak regisztrálják a kapcsolat lehetőségét, de nem folynak bele mélyebb elemzésbe, szövegösszefüggések feltárásába. Sőt, maga Ora-

vecz az egyik interjúban nem is annyira a hasonlóságokra, hanem inkább az anyaggyűjtés módjának különbségeire világít rá:

„Arról sok kideríthető, milyen sors várt a 30-as években a Steinbeck által az *Érik a gyümölcs*ben megírt okie-kra, az Oklahomából a jobb élet reményében Kaliforniába távozó szegény földművesekre. De arról, hogy egy közönséges kis ranchon mit is csinált pontosan reggeltől estig egy család, nehéz bármit találni.”⁶

Károlyi Csaba Jelenkor-beli kritikája – részben az ÉS-ben megjelent interjú tanulságai alapján – arról értekezik, hogy „Oravecz kiváló érzékkel találta meg a Steinbeck-életmű legjobb darabjában a maga felhasználható mintáját.”⁷ Míg az *Érik a gyümölcs* című regényt ideologikussága miatt részint elmarasztalja, addig az *Édentől keletre* című családregényben jelöli meg az egyik legfontosabb világirodalmi mintát, a fő kapcsolatot Oravecz és Steinbeck írásai között. Az *Érik a gyümölcs*öt illető kritikai megjegyzésével egyetértve azonban érdemes arra is utalni, hogy sok esetben a mégoly bírálható művek is rendkívül fontossá válnak az olvasás, újraolvasás során, így az *Érik a gyümölcs* diszkurzív térbe vonása is indokolhatónak látszik.⁸

A kritika, de különösen az interjú, műfaji jellemzőiből kifolyólag nyilvánvalóan nem vállalkozhat mély elemző munkára, így ezekben a szövegekben inkább a párhuzamok, lehetséges kapcsolatok regisztrálása történik. Az Oravecz-trilógiáról eddig megjelent tanulmányok pedig döntően más kérdéssírlányokból közelítenek vizsgálatuk tárgyához, Pataki Viktor doktori disszertációja, amelyben az emlékezet reprezentációját és retorikáját vizsgálja, említ egy további Steinbeck-művet. Pataki a *Travels with Charly* című kötetet említi releváns párhuzamként, amely egy, az elemző által kiemelt kontemplatív jelenet mellett az utazás, valamint ember és természet összekapcsolódása révén hozható kapcsolatba Oravecz Imre munkásságával.⁹

Az eddig említett szövegek mellett érdemes számításba venni továbbá a Károlyi Csaba által is említett Zola-regény, *A föld* poétikai megoldásait.¹⁰ Ez a könyv a faluregény műfajának fontos nyugat-európai alapszövege, amely a Reymont-szöveggel együtt olvasva kirajzolhat egy kelet- és nyugat-európai parasztregény-mintázatot is, és a magától értetődőnek tűnő történelmi-földrajzi különbségek mellett meglepő hasonlóságokat is tartogat.

Franz Kafka *Der Verschollene*, magyarul *Amerika*, újabban *Az elkallódott fiú* címen olvasható regénye első ránézésre kicsit távolabbról kapcsolható a témánkhoz, azonban úgy vélem, ha a világirodalmi kontextus felrajzolását tűzzük ki célul, nem állhatunk meg a szűken értett műfaji hagyomány reprezentáns darabjai-

val történő összeolvasásnál. Kafka regénye arra példa, hogy termékeny lehet az a közelítés is, amely az Európa felől nézett Amerika-kép emblematikus szövegeivel keres kapcsolatot.

Ha lehet, még távolabbi párhuzam John Dos Passos életműve, különösen *Manhattani kalauz* című munkája, amely azonban az amerikai térábrázolás miatt citálható. Dos Passos montázszerű képalkotását, atmoszférateremtő erejét, különböző társadalmi rétegeket felvillantó narratíváját azért is érdemes kiemelni, mert jelentékeny szerepet játszott az európaiak Amerika-képének alakulásában. Míg Kafka művében számos (szándékolt vagy véletlen) pontatlanságot talál az olvasó, addig Dos Passos „belülről” mutat meg valamit az USA mindennapjaiból, és mint ilyen, nem hagyható figyelmen kívül az Oravecz-szöveg amerikai fejezeteinek olvasásakor annak ellenére sem, ha a *Manhattani kalauz*ra jellemző poétika, a sok szálon futó cselekmény és a nézőpontok gyors, villanásszerű váltogatása nem jellemző Oravecz műveire.

A világirodalmi kontextus felvázolásához támpontot adó szövegválogatás szükségszerűen önkényes, de bízom abban, hogy a diskurzusba vont, jól körülhatárolt korpusz úgy ad képet az Oravecz-trilógia kapcsolathálójáról, hogy nem hiányérzetet kelt az olvasóban, hanem a gondolatmenet nyitottságát, továbbgondolásra való alkalmasságát bizonyítja a lehetséges további párhuzamokat illetően. Az alábbiakban nagyobb tematikus blokkok segítségével igyekszem bemutatni az egyes szövegek kapcsolatrendszerét, az Oravecz-trilógia világirodalmi hálózatoságát.

Faluképzet, ciklikusság

Mint a sokat hivatkozott Reymont-regényben, Émile Zola *A föld* című alkotásában is az évszakok körforgása tagolja a paraszti munka rendjét, és adja meg a szöveg ritmusát – az első rész őszi, majd a második egység tavaszi nyitánya mintha párbeszédet folytatna Reymont évszakok által tagolt nagyregényével. E művek sokkal inkább kapcsolatba hozhatók az *Ondrok göd-rével*, mint a trilógia másik két darabjával. Nem csupán azért, mert az általuk szöveggé írt időszak hozzávetőlegesen egybeesik az *Ondrok gödre* cselekményidejével, vagy legalábbis közel van hozzá, de azért is, mert a mezőgazdasági munka által tagolt szövegtér ezekben a szövegekben van jelen nagyon erőteljesen. Zola regénye a mezőgazdasági munka több dimenzióját képes egyszerre felmutatni: egyszerre dicséri a földműves élet szépségét, és mutatja meg annak árnyoldalait, többek között a kegyetlen adóztatás vagy az időjárásnak va-

ló kiszolgáltatottság okozta gazdasági nehézségek formájában.¹¹ *A föld* emellett hangsúlyosan viszi színre a földművelés hanyatlásának, a mezőgazdaság csődjének gondolatát, ami Oravecz írásainak is egyik meghatározó eleme. Nem csak a regénytrilógiára érdemes itt utalni, az Oravecz-esszék és a lírai életmű visszatérő momentuma is a mezőgazdaság végéről való tudósítás, ami gyakorta a falu és az ország pusztulásával is összekapcsolódik: „Ha nincsen földművelés, nincsen Szajla, de Magyarország sincsen.”¹²

Kálai Sándor több, egyebek mellett *A föld* című Zola-regényt is elemző értekezése az orvos és a pap figuráját helyezi középpontba, kiemelve, hogy valamenynyire mindketten kívül állnak ezen a világon: a parasztok ritkán fordulnak orvoshoz segítségért, sokkal inkább a szomszédok, rokonok szakértelmében bíznak (ez a valós korabeli tapasztalaton nyugvó képzet egybevág az Oravecz-regény orvosképevel is), a pap pedig elmenekül a faluból, vagy reménytelen kísérletet tesz a hitét veszített közösség felkarolására.¹³ A regény egyházzal, vallással kapcsolatos elbeszélői állásfoglalása más módon kerül színre az Oravecz-trilógiában: az első, Szajlán játszódó történetben igen csekély szerepet kap a vallási élet, sokkal hangsúlyosabb lesz a második, „amerikai” regényben, ahol az egyház az asszimiláció ellenében ható, céljait erőszakosan megvalósítani kívánó szervezetként tűnik fel. Azt a szempontot követve is érdemes tehát összeolvasni az egyes műveket, hogy milyen képet festenek a népi vallásosság szerepéről, valamint az egyház mint szervezet működéséről. A francia regény azt mutatja meg, ahogyan alulról, a nép körében terjed az egyházzal kapcsolatos kétség és elégedetlenség, a *Kaliforniai fiúrj* pedig arra ad példát, ahogyan az egyház válik megtartó erőből atavisztikus, elidegenítő közeggé. Mindkét közelítés abban mutat hasonlóságot, hogy olyan időpillanatot ábrázolnak, amikor az egyház nem képes többé eredeti szerepét, küldetését betölteni.

A falu mint a nyugalom színtere jelenik meg *A föld* második, tavasszal játszódó részében: ezek azok a fejezetek, amelyekben Jean Rognes-ban véli megtalálni azt a csendet és békét, amire elmondása szerint mindig is vágyott. A tájban való gyönyörködés, a helyek belakása, belsővé tétele párhuzamba állítható az Oravecz-trilógia Szajlát felértékelő mozzanataival. A szereplők felől nézve elmondható, hogy mind Jean, mind pedig a harmadik Oravecz-regényben Magyarországra érkező Steve kívülről érkező, kvázi-idegen, aki addigi életét hátrahagyva keres új otthont. Az is közös bennük, hogy a regények zárlatában bizonyos értelemben mindketten elbuknak, mert az otthonosság illúzióját keltő környezet számtalan csalódást és veszélyforrást tartogat számukra, végső soron pedig a megtalálni vélt otthonosság szertefoszlik, és a térség elhagyására kényszerülnek. A faluval kapcsolatos illúziók eltűné-

sét tematizáló, jobb híján „újrealista” címkével ellátott kortárs alkotások tehát bizonyos értelemben egy zolai hagyományt is követnek akkor, amikor az idilli, elsősorban a megelőző irodalmi emlékezet által konstruált faluképet bontják le: különösen traumatikus lehet ez a szembesülés a kelet-közép-európai (így a magyar és az orosz) irodalmakban.¹⁴

Azért is lehet ez így, mert az állandóság és a ciklikusság a faluközösség idejének és a faluról való bezártnak alapvető alakzata. Az ebből való kilépés, felemelkedés egyfelől olyan technikai eszközök beemelése révén gondolható el, amelyek új képzetekkel, tapasztalatokkal gazdagítják a közösség hagyományos fogalmait (így az idő, távolság, ember/állat, ember/gép dimenziók kerülhetnek új megvilágításba). Másfelől, a háború lehet olyan nem szándékolt, kívülről betörő esemény, amely változást, törést jelent a parasztság életritmusában. Ennek motívuma ott húzódik szinte valamennyi hasonló tárgyú regényben, jelezve, hogy a katonai és a paraszti logika egymásnak ellentmondó regisztere feszültséget kelt: a helyhez, földjéhez kötött paraszt és a vezényszóra cselekvő, helyét gyakran változtatni kénytelen katona alakja csak nehezen egyeztethető össze egymással.

Gépesítés és földművelési technikák

A beavatkozás kívülről a falu organikus rendjébe, a hagyományos gazdálkodási formákban történő bármilyen változás rendszerint értetlenséget vált ki a faluközösségből. A vizsgált regényekben csupán egy-egy figura képviseli a haladó szemléletet. Ahogyan Oravecz trilógiájában az Árvai család tagjai mint főszereplők lesznek atipikus, a technikai újdonságokat meghonosító alakok, úgy az *Édentől keletre* szövegterében Adam Trask, *A föld* című Zola-regényben pedig a földműveléshez visszatérő polgár, Alexandre Hourdequin tör lándzsát a technikai haladás mellett. (Visszatérése – és részben kudarca – párhuzamba állítható a harmadik Oravecz-regényben főszerepet játszó Steve Arvai, a már Amerikában született autószerelő sorsával, aki földművelésbe fog ősei földjén, Szajlán, Magyarországon.) Hourdequin kívülállása és a falu zárt, befogadásra képtelen struktúrája hamar lelepleződik:

„A parasztok röhögtek a gépein, vesztét kívánták a polgárnak, aki az ő mesterségükbe meri ütni az orrát [...]”.¹⁵

Zola regényében a parasztság és a föld sorsa szorosan összekapcsolódik a kapitalista viszonyokkal: a jó szándék és a szakértelem, de még a vagyon is kevés önmagában a boldoguláshoz. Hourdequin-t cserben hagyja „intellektuális szenvedéllyel” szeretett földje:

„A vagyona ráment, a Borderie maholnap anynyit sem hoz, hogy kenyérre jusson. Hiába volt minden, erély, új módszerek, trágázás, gépek.”¹⁶

Látható tehát, hogy a vakszerencsének, a természeti feltételeknek (főképp az időjárásnak) kiszolgáltatott mezőgazdasági termeléshez való visszatérés a szép remények beválása helyett anyagi és erkölcsi megsemmisüléshez vezet.

Oravecz *Ókontrijában* a Zola-regényben megrajzolt faluközösséggel szemben egy sokkal befogadóbb közzeggel találkozunk, ahol a kudarc oka nem az emberek hozzáállásában vagy a föld termőképességének hiányában fogható meg, sokkal inkább a bürokráciának, valamint a huszadik századi magyar történelem balszerencsés, autoriter berendezkedést eredményező fordulatának köszönhető. A folytonos küzdelem, a gyakran kilátástalan újítások közbeiktatása már az első Oravecz-regényben is megkerülhetetlen körülmény. Zolánál *A föld* párbeszédekben gazdag szöveghelyei ráadásul arról is tudósítanak, hogy a gépesítés elegendő tőke hiányában elképzelhetetlen, a befektetés megtérülése pedig hosszú években mérhető. Az igazságtalan adórendszerrel, kisbirtok és nagybirtok egyenlőtlen harcáról tudósító locusok még inkább előrevetítik a történet negatív végkifejletét.

Zola regényében különös hangsúllyal jelenik meg a mezőgazdaság aranykorának leáldozásáról szóló gondolat, amely nem idegen Oravecz prózavilágától sem. A kudarc egyik okát Zolánál elsődlegesen az elvagyodásban keresik a szereplők:

„Igen, a fiaink megérik még, tanúi lesznek a föld csödjének. [...] a lányoknak, legényeknek meg nincs más vágyuk, csak az, hogy mielőbb ott hagyassák a tehénganajt, kimosakodjanak a földművesmunka piszkából, aztán gyerünk a városba.”¹⁷

Figyelemreméltó, hogy az idézett jelenet a közoktatás – a földműves munkára nézve adatolható – káráról és hasznáról,¹⁸ valamint a kisbirtok és nagybirtok viszonyáról, lehetőségfeltételeiről szóló beszélgetésben éri el tetőpontját. A versenyhelyzet, az olcsó külföldi gabona európai importja egy másik sarkalatos, a regényben többször visszatérő gondolat,¹⁹ amely ugyancsak rokonságot mutat Oravecz regényeinek a kisbirtokos gazdálkodás végét bejelentő szöveghelyeivel.

Tájfilozófia

A vizsgált szövegekben gyakran találkozunk táj és szubjektum összefonódásával, tájfilozófiai fejtegetésekkel. A Steinbeck-párhuzam megalapozottságát erősíti már a regény nyitánya is: a Salinas-völgyről hírt adó narrátori közlés mintha csak az Oravecz-próza Szajlát leíró szöveghelyeinek párdarabja, előképe lenne.

„A Salinas-völgy mélye a hegyláncok és lankák alatt sík és sima, mert ez a völgy valamikor egy hosszú, keskeny öböl feneké volt, amely száz mérföldnyire nyúlt be a tengerből. A folyó torolata Moss Landingnél ennek a hosszú belvíznek a bejárata volt, évszázadokkal ezelőtt. [...]”

A völgy tágas síkjain vastagon terült el a termékeny televényföld. Egy csapadékos tél elég volt ahhoz, hogy utána fű, fa, virág buján kizöldelljen. Ilyen esős évszakban a tavaszi virágok hihetetlen tömege lepte el a tájat. A völgy egész mélyét, de a dombok lankáit is pipacs és farkasbab szőnyege borította.”²⁰

Bár Steinbecknél valamivel magasabb a személyesség foka, ugyanis az onnipotens narrátor gyakran egyes szám első személyben szólal meg,²¹ és saját magát is pozicionálja a történetben, a szerkezeti megoldások erős hasonlóságot mutatnak Oravecz regényével. A fejezeteken átívelő tájleíró részek, illetve a tájleírást követő földrajzi, történelmi tudományos alaposágú vagy éppen anekdotikus részletezés nemcsak a Steinbeck-próza, de az Oravecz-trilógia sajátja is. Reymont *Parasztok* című nagyregényétől megkülönbözteti azonban, hogy míg ott a fejezeteken át egyre sűrűsödő leírásoknak tétje annak nyomon követése, ahogyan a természet átszellemített tájjá alakul, addig érzésem szerint Steinbeck és Oravecz prózájában más a funkciója ezeknek a részeknek. Sokkal inkább hivatottak a cselekménynek otthont adó természeti környezetet a maga szikár alaposságában feltárni, mint metaforák és megszemélyesítések halmozásával átlékesíteni azt. Mindez, persze, nem a hivatkozott részek jelentőségét csökkenti, inkább a reymonti, valamint steinbecki és oraveczy poétika különbözőségeire világít rá.

Zola tájfilozófiával kapcsolatos fejtegetései főként a regény második részében vannak jelen, amelyben Jean Françoise iránt érzett szerelme, valamint a nyugalmat ígérő faluval kapcsolatos érzései összpontosulnak. Egy Palmyre nevű szereplővel kapcsolatban fogalmazza meg ember és természet összefonódását a narrátor:

„[élete] semmiben sem különbözött az ostorral kezelt igavonó életétől, amely esténként holt-fáradtan tér az istállóba: abbahagyta a munkát, villájára támaszkodva állt, tekintete elkalandozott *e tájon, amelyet igaziból még sohasem látott meg*.”²²

A táj meglátásának, érdemi megtapasztalásának képességéhez tehát – e szöveg hely tanúsága szerint – nélkülözhetetlen valamiféle távlat megléte: e távlat lehet a kívülről jött kvázi-idegen tekintete (ahogy Zola regényében látjuk Jean példáján), de lehet a faluközösségben atipikusnak tűnő, magától értetődő életlehetőségeinél messzebb tekintő, folytonos reformokon töprengő ember is (ahogyan arra példát ad Oravecznél az Árvai család élete). Jean ráadásul nemcsak katonára, hanem „városi legényre”, aki kétszeres kívülállásának köszönhetően már a falu dicséretéről szóló szöveg felolvasásától is elérzékenyül. A falu, a vidék melletti érvek sorában az önellátás és a jó levegő sorakoztatható fel e szöveg hely tanúsága szerint, erőteljesen rájátszva a falu – város oppozíció bevett sémáira. E jelenet is annak példája, hogy míg a kvázi-idegen tekintet egy naiv, romlatlan, idealizált falu képzetét építi fel magában, addig a falu világába beleszületettek a realitást, sőt olykor egy pesszimista szűrőn át látott realitást észlelnek, éppen ezért olcsó gúnyolódásnak tekintik a falut a kapitalista logikára épülő város ellenében felmagsztáló sorokat.

„Csúfot űz belőlük ez a könyv? Hiszen a pénz a legfőbb jó, hiszen ők belegebednek a nyomorúságba!”²³

Mindehhez érdemes hozzátenni azt is, hogy a Zola-regény valóban nem egy idilli faluközösséget mutat meg, hanem a kilátástalanság és a bűn terévé avatja a mégoly tiszta természeti környezetet. Lehet tehát amellett érvelni, hogy az idézett jelenetben szereplő, falusi életet népszerűsítő kiadvány sorai valóban egy sohasem volt világot, naiv tekintetet mutatnak meg.

Steinbeck írásművészetének alapvető sajátosságát, ember és táj szoros összefonódását már az *Édentől keletre* egyik korai magyar recenzense is detektálja, mint egy egyenrangú főszereplőként említve a két entitást.²⁴ Sükösd érvelésében figyelemreméltó, hogy a címben szereplő Édenhez az emigráció helyét és a sziget topozát párosítja: a cselekmény helyszínétől szükségszerűen nyugatra elhelyezkedő Éden egyfajta kelet–nyugati mozgást feltételez, amely mind a karkai, mind az oravecki próza logikai menetével párbeszédbe léptethető.

A háború képzete

Steinbeck prózája, Zola regénye vagy éppen Oravecz trilógiája mind olyan munka, amely a háború képzetét valamiféle traumatikus töréspontként emeli be a ciklikusságban élő paraszti társadalom rajzába. Más-más módon ugyan, de valamennyi szöveg hely a földjéhez kötött paraszti világot szegezi szembe a mobilitáson és állandó veszélyhelyzeteken alapuló háborús mindennapokkal. Oravecz első regényében a katonai szolgálat kényszerű letöltése lesz az egyik első, meghatározó kilépés a szajlai világból. A második kötetben az első világháborút a hátszágban élők tekintetével szemléljük, míg a trológia záródarabjában a háborús zónává, katonai mozgósítások terévé alakuló szajlai-rácfalusi határ történetei elevenednek meg.

Zolánál a háború és az otthonmaradás gondolatát szegezi szembe egymással a narrátor: Nyakas figurája a más tájat nem ismerő, helyhez kötött parasztot testesíti meg a regényben, szólamában kiemeli a katonáskodás eredendő értelmetlenségét, a szubjektum alárendelődését idegen céloknak.

„Nem azért jön az ember a világra, hogy otthagyja a saját földjét, aztán megfasisztassa magát mindenféle história miatt, amire fűt. Én bizony nem hagytam itt a falut, de azért érek annyit, mint akárki más.”²⁵

Az ellenpont, Jean katonaként érkezik a faluba, egy militáris rend logikájából próbál hazatalálni a falu otthonosnak tűnő rendjébe – úgy tűnik tehát, itt fordított reláció működik, mint Oravecz esetében. Kérdés azonban, hogy a háborús világból létezhet-e valódi átjárás a falu paraszti világába: Jean példája sokkal inkább azt mutatja meg, hogy – bár a szöveg nem elsődlegesen a háborús tapasztalatokat jelöli meg vízvázlasztóként – Jean kívülállása (elsődlegesen a Francoise-val folytatott viszonya miatt) mindörökké determinált az idegen elemet befogadni nem tudó, nem akaró falu világában. Ahogyan Oravecznél is beszédes nevet kap egy-egy szereplő (pl. Motoros Steve), úgy Jean a Káplár ragadványnevet szerzi meg: ő a prototipikus katonára a falu világában. Egy helyben maradás és helyváltoztatás dilemmájáról szólva kérdéses ugyanakkor az is, hogy a hadműveletek során világot látott figura mennyire tudja kamatoztatni tapasztalatait, mennyire képes érzékenyen rezonálni a különböző térségek eltérő attribútumaira. Jean példája mintha ellentmondani látszana annak a feltételezésnek, hogy a különböző helyek (különösen háborús időkben megvalósuló) bejárása, belakása bármilyen arányosságban állna a disztinkválásra való képességgel, egyúttal kérdésessé teszi a katonaság világnézetformáló erejét. A Káplár az

olaszországi tapasztalatait firtató kérdésekre megkapó egyszerűséggel, tömören válaszol: „Hát mint nálunk. Szántóföldek, erdők meg folyók... Mindenhol csak egyforma.”²⁶

Az *Édentől keletre* című regényben a háború képze nemcsak távoli fenyegetésként, hanem valódi életveszélyként, átélt tapasztalatként jelentkezik a Trask családban. A harcokban fél lábát elvesztő idősebb Trask katonai fikciónak validálására építi karrierjét és meggazdagodását. Fia, a katonai szolgálatra kötelezett Adam Trask akarata ellenére lesz részese a katonai életnek, majd az első világháború idején a sorozóbizottság tagjaként dolgozva kényszerül lelki alkattát meghaladó döntési helyzetekre. A valódi tragédiát Aron Trask sorsa jelenti: Aron, miután hírt szerez anyja valódi kilétéről, szegényétől vezérelve és korát meghamisítva katonának áll, majd vakmerő vállalkozásáért életével fizet. A háború voltaképpen a Trask család sorsának kegyetlen determinálója: ez alapozza meg a hazugságra épülő vagyont, ez árnyékolja be Adam fiatal éveit, és végső soron ez vezet – közvetve és közvetlenül is – a családregegy végéhez, Aron halálához és ennek következtében Adam Trask szélütéséhez és halálához is. Mindez abból a szempontból lehet érdekes, mert ez a családtörténeti krónika összeolvasható az Árvai család első világháborús félelmével: a hadszíntéren helytálló Imruska állandó életveszéllyel néz szembe, megmenekülése és hazatérése csak a véletlen szerencse műve lehet.

John Dos Passos *Manhattani kalauz* című regénye a háborút leginkább a mediális áttételeken keresztül képes megmutatni, a narráció az újsághírt és a pletykát mutatja fel információforrásként egy soknemzetiiségű tér kulisszái között.

„Sarajevo! Sarajevo! Ettől a névtől izzanak a sürgönydrótok! – harsogta végig Bullock az egymásra fordult arcok domborművén a söntéspult mentében.”²⁷

„A népek szeme kocsányon lóg a földalattiban, ahogy a VÉGÍTÉLETről olvasnak, tífusról, koleráról, srapnellről, népfölkelésről, tűzhalálról, vízhalálról, éhhalálról, döghalálról.”²⁸

Míg a fent tárgyalt történetek a háborút akár közvetetten, akár közvetlenül, de a maga konkrétságában ábrázolták, addig Kafka regényében – a szerzőtől nem szokatlan módon – mindez inkább metaforikus formában jelen. Elmondható, hogy a kafeai Amerika-regény egészét áthatja valamiféle militáris, fenyegető logika, amely a regényvilágban való létezés alapformájaként mutatkozik meg. Ahogyan Fogarasi György fogalmaz: „[j]ól példázta ezt az Oklahomai Színház munkaerő-toborzó eseményét reklámozó pla-

kát, mely egyszerre invitálja és fenyegeti azt, akinek tekintete rátéved.”²⁹

Közlekedés

Az eddig elmondottakból következik, hogy a közlekedés/mobilitás kérdésköre valamennyi, itt tárgyalt regényt végigkíséri. Zolánál a két pont közti távolság megtételének technikai feltételrendszere már a regény elején problematizálódik. Az egyik jelenetben az útépítéssel kapcsolatos pénzügyi kérdések kerülnek előtérbe: az érdeklentét és a fősvénység a haladás, az útépítés kerékkötőjévé válik.³⁰ Az út mellett a vasút kérdése is napirendre kerül a regény egyik későbbi pontján. A vasút ebben a kontextusban – a rendszerint hozzátapadó kulturális haladásképpzettel ellentétben – inkább olyasvalami, ami közel áll a magyar századfordulós novellisztikának azokhoz a darabjaihoz (lehetséges párhuzamként gondolhatunk Petelei István *A tegnap a ma ellen* című novellájára), amelyek a vasutat, a technikai fejlődést valamiféle idegen testként, betolakodóként, a hagyományos kereteket felkavaró negatív változásként azonosítják. A vasúti sorompó az egyik jelenetben konkrét és átvitt értelemben is akadályként mutatkozik meg: nemcsak az előrehaladást gátolja azzal, hogy a sorompó felengedéséig a közúti forgalomnak állnia kell, de egy kellemetlen találkozást is eredményez a kényszerű várakozás.

„Mikor Cloyes elé értek, a sorompónál meg kellett állniok, hogy megvárják, míg elmegy a vonat, itt utolérte őket Nyakas és Lise, ők kocsival voltak. A két testvér azon nyomban nagy veszekedésbe kezdett, egymást gyalázták, míg a sorompó föl nem emelkedett [...]”³¹

Steinbeck esetében sokkal plasztikusabban kap helyet a vasút a történet menetében: a mindennapok részeként, az egyik helyről a másikra való eljutás alapeszközeként gondolható el. Az *Édentől keletre* hősei gyakran ülnek vonatra, a King City és Salinas közötti távolság megtételének a vasút lesz a magától értetődő eszköze. Itt már szó sincs természet és technika kizárólagos ellentétéről, sokkal inkább az egymással összeháttított technikai és természeti dimenzió lép működésbe. Az autó problémája ennél összetettebb, megjelenése az idegenségtapasztalatot lépteti működésbe. A Salinas-völgy lakói nem értik, miért van szükség a gépjárműre, és maga a tulajdonos Adam is távolságtartó csodálattal szemléli új szerzeményét: az autó

beüzemelése, elindítása és esetleges javítása komoly szakértelmet, összetett technikai tudást és mozdulatsort igényel. (Ez a „távolságtartó csodálatként” leírható reflexió párhuzamba állítható az Árvaiak gépmádatával, a cséplőgéptől a motorkerékpáron át egészen az autóig.) A Steinbeck-szöveg ráadásul afelé mutat, hogy a már mindennapok részévé vált vasúttal, vagy éppen a hagyományos, organikus közlekedési módokkal szemben az autó olyasféle szupplementum, amely nem lenne feltétlenül szükséges: a narrátor arról ad hírt, hogy a Salinas-völgy lakói közül a gépkocsival rendelkezők a luxus bővületében jóval többször keresik fel például a postahivatalt, mint az indokolt lenne, és mint az korábban megszokott volt. A technikai és a természeti dimenzió helyett itt érdemesebb inkább a célszerűség/luxus dichotómiáról gondolkodni: a völgy békéjét időről időre felveri a sokak által feleslegesnek ítélt gépkocsik zaja.

A vonat nemcsak a személyszállítás, hanem a teherszállítás eszközeként is funkcionál, azonban a könnyű mozgást, dinamikus előrehaladást fémjelző személyszállító funkcióval szemben éppen a kötött pálya nehézségeire, kiszámíthatatlanságaira világít rá az elbeszélő. Adam Trask teherszállítmányának szerelvényét feltartóztatják, minek következtében a jég elolvad, a vagonokban lévő fagyasztott áru pedig tönkremegy: mindez Adam anyagi bukását idézi elő. A vasúti szállítás veszélye itt láthatóan a kockázatvállalás és az esetleges pénzügyi kár, nem pedig a sokat tárgyalt vasúti baleset formájában ölt testet.³²

Steinbeck másik általam vizsgált regényében, az *Érik a gyümölcsben* az autó, a teherautó a vándorlás nélkülözhetetlen eszköze, azonban ez az előrehaladás számos kérdést vet fel. A vándorlás, a tér és idő legyőzése egyre több tragédiát, személyi és anyagi veszteséget eredményez a Joad család számára. Azt a különbségtételt is célszerű rögzíteni, hogy míg az *Édentől keletre* autóval kapcsolatos szöveghelyei az első világháború idején játszódnak, addig az *Érik a gyümölcsben* már egy későbbi történelmi korszakot, a nagy gazdasági világválság időszakát választja történetének idejéül. Ebben a világban a gépesített mezőgazdasági technika már nem meglepő fejlemény, hanem magától értetődő jelenség. Ennek ellenére éppen a gazdasági válság színre vitele mutatja meg, hogy a technikai fejlettség és a közjó szintje sohasem lehet egyenesen arányos, hiszen éppen egy olyan korszak visszasságait ragadja meg, amely a túltermelés révén a modernitás mindenhatóságába vetett reményeket zúzza szét, az „amerikai álom” csődjét mutatja meg.

A *Manhattani kalauz* alapvető szövegszervező egysége a fragmentáltság, a szubjektum állandó szállításban és szállítatásban való létezésének inszenírozása. A különböző pontok közötti mozgás rajzolja meg azt a bonyolult interakciós hálót, amely a szöveg lapjain

kibontakozik az olvasó előtt. A közlekedési formák, legyenek azok az egyéni vagy a közösségi közlekedés eszközei (a sétától a földalattiig) a nagyvárosi mindennapok megkérdőjelezhetetlen részeként mutatkoznak meg: a századfordulós New York középpontba emelése révén egy olyan beláthatatlan világot tesz tárgyává a regény, ahol a nagy távolságok és a sűrű beépítettség miatt a tér és az idő legyőzéséhez nélkülözhetetlenek az ipari forradalom vívmányai: nemcsak, hogy nem lógnak ki ebből a világból, hanem annak alapvető szervezőelemévé lépnek elő. Mindez úgy kapcsolódik össze a magyar trilógiával, hogy az amerikai kontinens keresztülszelése, a tér és az idő legyőzése az Árvai család számára is fontos momentum, ahogyan az sem mellékes, hogy a New York-nál jelentősen kisebb, de mégis, amerikai viszonylatban is jelentős méretű városok helyi közlekedése is döntően a motorizáltságon, a technikai invenciók mindennapokba olvadásán alapul.

Kafka regényvilágában a hajó és a vonat hasonló motívumként tűnik fel, mint Oravecz Imre írásai. Bár a „kafkai” jelző által sugallt abszurd világ és az Oravecz nevével fémjelzett (új)realista próza látzólag kizáró ellentétben áll egymással, de legalábbis nagyon más tétet mozgat első rátekintésre, érdemes figyelembe venni a *Der Verschollene* és a *Kaliforniai fűj* nyitányának párhuzamos mozzanatait. Karl Rossmann, Kafka hőse szülei akaratából, büntetés gyanánt érkezik az Újvilágba, az Árvai család pedig ugyancsak valamiféle családi egyet nem értés, konzenzushiany okán kénytelen útra kelni Amerika felé. A hajóterek leírásának mozzanatai számottevő egyezést mutatnak a két szövegben: a szűkös, dohos, áthatolhatatlan hajó labirintusszerű szerkezete révén kelt félelmet az utazókban. Míg a megérkezéstől a pozitív tartalmak előtérbe kerülését, az Újvilággal kapcsolatos remények bevalását lehetne remélni, addig úgy tűnik, mind Karl Rossmann, mind az Árvaiak tovább folytatják bolyongásukat a kiismerhetetlennek tűnő terekben. Míg Oravecznál csak jelzésszerűen, a remény metaforájaként kap helyet a Szabadság-szobor, addig Kafkánál sokkal beszédesebb: az itt leírt szobor fáklya helyett kardot tart a kezében. „Mintha most emelte volna magasba karját a karddal, alakja körül pedig szabad szelek lengedeztek.”³³ Hogy szándékos szerzői intencióról van-e szó, esetleg Kafka Amerikával kapcsolatos ismereteinek hiányosságait mutatja, az interpretáció szempontjából kevésbé lényeges: a kardot tartó szobor a folytonos veszély kategóriáját, és a már korábban említett militáris logikát hozza játékba. Vagy, ahogyan Fogarasi fogalmaz, „a Szabadság-szobor kezében lévő kard akár a szabadság helyzetéről, hatalomhoz való viszonyáról kinyilvánított könyörtelen vélemény is lehet.”³⁴

Belső/külső terek

Kafka Amerikája a belső tereket tekintve zárt, labirintusszerű, az (el)kallódás lehetőségét (mi több, szükség-szerűségét) hordozó belső és külső terekre épül. A kint és a bent dichotómiája kevésbé érvényesül, sokkal inkább a külső és belső terekben egyaránt tetten érhető, állandó fenyegetettség és létbizonytalanság érzetét társíthatjuk ezekhez a szerkezetekhez. Zola regényében a belső terek viszonylag csekély szerepet játszanak, és a cselekmény alakulását inkább a külső vagy közösségi terek szolgáltatják. Ha belső terekkel találkozunk, azok akkor is inkább marginális formában kerülnek elő, mintsem a mindennapi élet színtereiként. Ilyen köztes tér a padlás, ami az írott és íratlan szabályok áthágásának, a házasságtörésnek és a házasságon kívüli szexuális viszonnak a színtere. A Zolánál ábrázolt kevés számú belső tér inkább nyomasztó, a parasztok földhöz, szabad levegőhöz tapadó életének kinti színtereire képest meglehetősen sivár környezetet képvisel.

Steinbeck regényeiben összetettebb a belső terekkel kapcsolatos kép. Az *Érik a gyümölcs* a dekadencia, a gazdasági és társadalmi hanyatlás színtereként ábrázolja az Egyesült Államokat, amelyben a belső terek, legyen az kocsibelső vagy átmeneti szállás, nyomasztóan idegennek, szűkösnek és ideiglenesnek bizonyulnak. Ez az ideiglenesség, kiszámíthatatlanság azt eredményezi, hogy térleírásai helyenként kísértetiesen emlékeztetnek a Kafka-féle Amerika térképezeteihez. A Joad család kálváriájának krónikája végső soron egyfajta kapitalizmuskritikaként is olvashatóvá válik. Az *Édentől keletre* már sokkal összetettebben játszik a belső terek képzetével. Ebben a szövegben ugyanis a narráció nemcsak a lakásbelsőket viszi színre hangsúlyosan, amelyek már önmagukban az intimitás térélményét képviselik, de megjeleníti az otthonosság elenpontjaként olvasható köztes tér, a bordélyház működését is. A foucault-i heterotópiák sorába illeszkedő bordély a hétköznapi életet visszajára fordító, az „illetlen” vágyakat kiteljesíteni engedő közegként tűnik fel. A bordély mint a szexuális kielégülés, az átváltás, és egyszersmind a gyilkosság és öngyilkosság tere tűnik fel. Kate (Cathy), Adam Trask szökött feleségeként, pszichés problémákkal megküzdeni nem tudó, gonosz hajlamát kiteljesítő figuraként uralja a bűn és bordély világát, amelyben közvetett és közvetlen fenyegetés is megfogalmazódik. Nemcsak a bordély korábbi tulajdonosát öli meg egy lassan adagolt mérreg segítségével, de olyan felvételeket is őriz prominens embekekről, amelyekkel azok karrierje és családja egy pillanat alatt tönkretételre lenne. A szexuális szabadosság tereként leírható ház egy ponton túl a gonoszság és az örület terévé válik.

Oravecz Imre prózájában a belső terek logikája mindvégig kapcsolatban áll az imént vázolt megoldásokkal. Az állandóság és a köztesség kettőssége, a kint és a bent dichotómiája itt is hangsúlyossá válik, azonban a hősök sorsa mindvégig inkább a külső terekhez kapcsolódik: a mezőgazdasági munka mellett az ipari tevékenységek sorában is a szabad ég alatt végzett munka, az olajfűrés kap jelentős hangsúlyt a történet menetében. A belső terek ábrázolása hangsúlyosabban a második kötetben érhető tetten, ahol főként a kelet-nyugati irányú haladást, a szűkös, otthontalan terekből az otthonosság megtalálását implikáló terek felé történő elmozdulást lehet detektálni.

A világirodalmi párhuzamok, jóllehet bizonyos értelemben erősen széttartóak, képesek jelezni azokat a kapcsolatformákat, amelyek Oravecz munkásságát tágabb kontextusban helyezik el. Az Oravecz-próza, bár a második kötet mutat némi teleológiát, a családi tragédiák és az időközben megváltozott tervek ellenére pozitív kicsengésű kötetként olvasható, addig a trológia együttes példázata már egyáltalán nem ennyire egyértelmű. A kudarcok és folytonos újratekintések dialektikáját mutató korpusz a most vizsgált szövegek mindegyikével összeolvasható.

A térábrázolás realitása, vagy legalábbis realisztikus megjelenítésre való törekvése Oravecz munkáiban aligha lehet kétségbe vonható. Franz Kafka meglehetősen pontatlan térleírásaival, Amerika-ábrázolásával kapcsolatban Fogarasi idézett tanulmányában arról értekezik, hogy a reáliák pontos megragadása helyett sokkal inkább a fenséges hagyományához való közeledés, a „szószertintiség” helyett a szimbolikus és allegorikus tartalmak megjelenítése érdemel kiemelt figyelmet.³⁵ E meglátás nemcsak a Kafka-szöveg értelmezése szempontjából lehet érdekes, és nem is csak azért, mert Oravecz bizonyos locusai is túlmutatnak a szószertinti olvasat egyértelmű jelentéshorizontján, hanem azért is, mert a fenséges logikája Oravecz regényvilágában is erőteljesen tetten érhető. Az egyszerre félelmetes és gyönyörködtető, látványként a szereplők elé táruló entitások megjelenése már az *Ondrok gödrében* detektálható, hogy azután a *Kaliforniai fűrj* szövegterében teljesebben ki igazán. Fontos distinkció, hogy míg a *Kaliforniai fűrj* csupán első néhány oldala olvasható a hősök sodródása, kallódása felől, ezt követően azonban az Újvilág megnyílni látszik Árvaiék számára, addig a Kafka-regény mintha mindvégig a sodródást vinné színre, ennek eredményeképpen pedig „a mozgás ebben a regényben visszafordíthatatlan eltűnésként, a hős elvesztéseként, afféle nyomvesztésként”³⁶ válna értelmezhetővé. Hasonló a helyzet az *Ókontri* záró fejezeteivel, éppen ezért az Oravecz-trológia zárata párhuzamba állítható a *Der Verschollene* utolsó jeleneteivel. Az 1956-os forradalom idején menekülő Steve Árvai az ismeret-

len felé tart, sorsának további alakulását illetően kétségek között hagyja a narrátor az olvasót. Annyi azonban biztosan állítható, hogy az erőszak különféle formáit színre vivő korábbi álmjelenetek nem pozitív zárlat felé mozdítják a regény értelmezését, különösen akkor, ha ezeket az álmjeleneteket összeolvassuk az *Ondrok gödre* álomleírásaival, amelyek úgyszintén egy későbbi, de bekövetkező valóság, a falupusztulás korai hírnökei lesznek. A trilógia működése tehát sokkal inkább valószínűsíti az eseményekkel való sodortatás és az *elkallódás* képzetét, mint a boldog végkifejtet. Kafka regényében maga az Újvilág tűnik fel színházként (ezt erősíti a regény végén megjelenő Oklahomai Színház világszínház-képzete),³⁷ Oravecnél egy-egy kitüntetett tér lép be a színházi logika működésébe – ennek emblemikus példája a vasútállomás a maga érkezési-indulási rituáléjával. A fenséges logikája a *Der Verschollene* záró soraiban is tetten érhető lenne, ha meglenne az a biztonságos távolság, amelyből szemlélve félelemmel vegyes örömrészt váltana ki az utazók elé táruló látvány. Mivel azonban túl közel haladnak a Sziklás-hegység vonulataihoz, a fenséges ambivalenciája helyett sokkal inkább a félelem összpontosul ezekben a sorokban:

„széles hegyi folyók görgettek nagy hullámokat a dombos talajon, ezernyi kis tajtékot sodorva, alázúdultak a hidak alatt, melyeken a vonat átrobbogott, és olyan közel voltak, hogy hideg leheleltük megborzongatta az utasok arcát.”³⁸

Hasonló, félelemmel teli, ismeretlenbe tartó utazásról tesz tanúbizonyságot Oravec trilógiájának zárójelente: a többszöri igazoltatással teli utazás lezárása, az éjszakai átkelés a határon, a bolyongás a szántóföldön és a sűrű erdőben, a folytonos rettegés az oroszok jelenlé-

tétől uralja a könyv utolsó lapjait. Az osztrák földre való átlépés indikátora az idegen gyártmányú villanykörte, a konkrét és metaforikus értelemben egyaránt olvasható „fény” a sötét éjszakában, valamint az elhangzó német mondat, a „Wer ist da?”, amely azonban – kérdő modalitásától sem függetlenül – nyitva hagyja azt a nyugtalanító kérdést, hogy a zárt ajtón túl vajon barát vagy ellenség lakozik.



A Kafka- és a Dos Passos-regényt leszámítva a másik három kötet olyan családregegy, amely egy-egy földművelésből élő család alakulástörténetét kíséri nyomon egy vagy több krízis és történelmi kataklizma keresztmetszetében. Míg Kafka és Dos Passos munkája leginkább az amerikai terek leírásának összetettségéhez, poétikai stratégiáihoz nyújt támpontot, addig a többi szöveg a családregegy műfaja felőli olvashatóság megteremtésével egyszersmind azokat a nagyobb tematikus blokkokat is kijelöli, amelyek mentén letapogathatóvá válnak a regények közötti összefüggések. Az egymásra következő generációk életében bekövetkező változások, eltérő életlehetőségek különböző válaszutakra vezetnek az egyes szereplőket, a tragédiákban sohasem szűkülő történetek azonban ennek ellenére is magukban hordozzák a továbblépés, a folytatás és/vagy újrakezdés ígérését is. E szempontból vizsgálva alighanem a Kafka-szöveg lóg ki a sorból, mert míg Dos Passos is felkínálja a maga fragmentált regényterében a lehetőséget az olvasó számára a részecskéek összeillesztésére, addig a *Der Verschollene* az egész világrendet, az eredendő létezést írja le megismerhetetlen, belakhatatlan körülményként.



JEGYZETEK

- 1 Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3 – kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.
- 2 Ehhez bővebben ld.: Szántai Márk: *Reymont és Oravec? (Egy sokat emlegetett világirodalmi párhuzamról)*, Élet és Irodalom, 2021. április 30., 13.
- 3 Reményi József Tamás: *Átkapál*, Népszabadság, 2007. június 23, Hétvége melléklet, 11.
- 4 Takáts József: *A rög gyermekei a mai kultúrában*, Jelenkor, 2018/7–8, 852–856, itt: 852.
- 5 Károlyi Csaba: „Az én regényem végül is egy termelési regény” (*Oravec Imrével beszélget Károlyi Csaba*), Élet és Irodalom, 2007. december 21, 35–36.
- 6 Vári György, „Amit nem ismerünk, az nem hiányzik”, Magyar Narancs, 2013. május 13. <https://magyarnarancs.hu/konyv/amit-nem-ismerunk-az-nem-hianyzik-oravec-imre-84492> – 2021. 06. 03.
- 7 Károlyi Csaba: *Kivezetés a faluirodalomból*, Jelenkor, 2008/2, 209–216, itt: 212.

- 8 Figyelemreméltó, hogy az ötvenes évek kritikája mennyire másként látta a két regény viszonyát. Gyurkó László recenziója az *Érik a gyümölcsöt* tekinti Steinbeck legjobb művének, míg az *Édentől keletre* „misztikus bölcsekedés felé” történő eltávolodását hibaként jegyzi. Gyurkó László: *John Steinbeck: Édentől keletre*, Alföld, 1959/5–6, 166–168, itt: 168.
- 9 Pataki Viktor, *Az emlékezet reprezentációja és retorikája Oravecz Imre műveiben*, Doktori disszertáció (Kézirat), 2019. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/44610/dissz_Pataki_Viktor_irodalomtud.pdf - 2021. 06. 03.
- 10 Károlyi, *Követés*... 211.
- 11 Ugyanerről beszél Oravecz Imre egyik interjújában: „A parasztember nem volt hülye, tudta, hogy az a legnehezebb, amit ő csinál. Mert ki vagy mindennek szolgálatva. Akárhogy dolgozol, ha csak olyan az idő, elég egy aszály, máris oda a termés, esetleg a következő évi kenyér is. És akkor nincs segély, az állam nem segít, akkor szó szerint éhen lehet halni.” Károlyi, „Az én regényem...”, 35.
- 12 Oravecz Imre: *A mezőgazdálkodás vége* = Uő: *Egy hegy megy*, Alexandra, Pécs, 2006, 132–136, itt: 136.
- 13 Kálai Sándor: *Alakteremtés és beszédmód (Az orvos és a pap mint visszatérő szereplő Émile Zola a Rougon-Macquart-család című regényciklusában)*, Doktori disszertáció (Kézirat), é. n. <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/79714/ert.pdf> – 2020. 11. 04.
- 14 Szilágyi Zsófia: *Mélyen orosz, mélyen magyar (A falu a magyar és az orosz kortárs irodalomban)*, Kalligram, 2017/4, 81–87, itt: 84.
- 15 Zola, *A föld*, 91.
- 16 Zola, *A föld*, 468.
- 17 Zola, *A föld*, 146.
- 18 Izgalmas e szempontból Károlyi Csaba Oravecz Imrével folytatott, már idézett beszélgetése, amelyben a parasztyerekre továbbtanulási kapcsolatok kérdéseket érintik. Károlyi, „Az én regényem...”, 35. Ugyanezt a kérdéskört érinti Oravecz *Élet a jég hátán avagy malac a hordóban* című írása is: Oravecz Imre, *Egy hegy megy*, Alexandra, Pécs, 2006, 43–48.
- 19 Zola, *A föld*, 464.
- 20 John Steinbeck, *Édentől keletre*, ford. Szinnai Tivadar, Európa, Bp., 1979, 10.
- 21 Megjelenik a személyes érintettség, a múlthoz való viszony („Apám egyszer kutat fűrt”), valamint az önreflexió („Az imént a kedvező évekről beszéltem”). Steinbeck, *i. m.*, 10–11.
- 22 Zola, *A föld*, 137., kiemelés tőlem, Sz. M.
- 23 Zola, *A föld*, 84.
- 24 Sükösd Mihály: *Steinbeck és az „Édentől keletre”*, Nagyvilág, 1959/4, 603–606, itt: 603. Fontos megjegyezni azonban, hogy a romlatlan-nak vélt ember sorsát meglehetősen ideologikus leegyszerűsítéssel a modernitás és a kapitalizmus atomizáló logikájának rendeli alá a recenzens, politikai allegóriaként olvasva az ennél sokkal összetettebb nagyregényt.
- 25 Zola, *A föld*, 73.
- 26 Zola, *A föld*, 73.
- 27 John Dos Passos, *Manhattani kalauz*, ford. Bartos Tibor, Kriterion, Bukarest, 1975, 223.
- 28 Dos Passos, *i. m.*, 261.
- 29 Fogarasi György, *Az amerikai íróasztal (Törvény és mobilitás Kafka Amerika-regényében)*, Forrás, 2020/3, 64–69, itt: 68.
- 30 Zola, *A föld*, 59–60. „A Borderie-tanyának persze nagyon fontos lett volna ez az út [...]”; „Bizony úgy látszik – folytatta –, hogy a kormány csak akkor segít, ha mi is megszavazunk valamennyit az útépítésre...” [...] – Füttyölök az egészre! Mit érdekel engem a ti utatok?”
- 31 Zola, *A föld*, 325.
- 32 Schivelbush kimerítően értekezik a vasúti balesetről. Wolfgang Schivelbusch, *A vasúti utazás története: a tér és az idő iparosítása*, ford. Laczházi Gyula, Napvilág, Bp., 2008, különösen: 151–167.
- 33 Kafka, *Amerika*, 5.
- 34 Fogarasi, *i. m.*, 64.
- 35 Fogarasi, *i. m.*, 64.
- 36 Fogarasi, *i. m.*, 66.
- 37 Fogarasi, *i. m.*, 68.
- 38 Frank Kafka, *Amerika (A kallódó fiú)*, ford. Kristó Nagy István, Kriterion, Bukarest, 1971, 233.

Szántai Márk (1993) az SZTE BTK doktorandusza. Kutatói érdeklődése fókuszában elsősorban a modern és kortárs magyar próza, valamint a térpoétika áll.

ATYJAFIÁÉRT SZÁMOT AD A TESTVÉR

A német-francia író, újságíró és dokumentumfilmes Géraldine Schwarz esszéregényét olvasva minden fejezetben, sőt szinte oldalanként eszünkbe juthat Babits jól ismert, gyakran idézett sora („vétkesek közt cinkos, aki néma”), mert az *Emlékezet nélkül* legfontosabb kérdései az egyéni és a közösségi felelősség, a hallgatás és közömbösség ára, valamint a szembenézés azzal, ha elmulasztottunk felelősen viselkedni egy adott szituációban. Ez esetben a „szituáció” nem más, mint a második világháború, ami minden, csak nem hétköznapi helyzet; ahol az európai értékrend alapjai kérdőjeleződnek meg és íródnak át. A majdnem négyszáz oldalas kötet alcíme (*Egy európai család története a második világháborútól napjainkig*) egyértelműen meg is jelöli azt az időintervallumot, melyben elemzett tárgyát elhelyezi, valamint utal a módszerre is, mellyel ezt a rengeteget interpretált történelmi időszakot megközelíti. Egy család történetének bemutatásán keresztül próbál ugyanis közelebb kerülni Európa történelmének ehhez a meghatározó eseményéhez, illetve annak következményeihez. A kötet legelején olvasható prologusszerű egy oldalon felszólító módon, mintegy önmegszólításként fogalmazza meg azokat az alapvetéseket, melyeket munkája során mindvégig szem előtt kíván tartani, melyek segítségével megpróbálja értelmezni a jól ismert történelmi eseményeket. Deklarált célja ennek értelmében „megragadni az emlékezet fonalát”, „nem elveszni az emlékezet útvesztőiben”, mindezt úgy, hogy a családtörténetet keresztezi a történelemmel, a szubjektívet az objektívvvel, és fontosnak tartja a „két fonalat egybe-sodorni”. A családtörténetet alá szeretné vetni a nagybetűs történelem ítéletének, és ezt az absztrakt történelmet egy konkrét család történetének be-

Géraldine Schwarz:

Emlékezet nélkül

Fordította: Ádám Péter

és Kiss Kornélia

Kalligram, Budapest, 2020

mutatásával szeretné lélekkel és érzelmekkel feltölteni.

Ennek az elegyítésnek is köszönhető, hogy a könyvben nem az időrend dominál, sokkal inkább a változó nézőpontok, az egyes családtagok eltérő értelmezései alakítják ki az alapvető, térben és időben nagy ugrásokkal operáló struktúrát. Aki kronologikus rend szerint építkező, a második világháború eseményeit pontról pontra bemutató szöveget keres, ne az *Emlékezet nélkül* című kötetet vegye a kezébe. Schwarz ugyanis nem klasszikus történelemkönyvet írt, hanem esszét, melyben az időrend ugyanúgy kavargog, ahogyan az érzelmek, az egymásra rétegződő emlékek, az egyes generációk múltértelmezései. „Azért szeretném megismerni a múltat, hogy világosabban lássam a jelen” – írja, és ez a szándéka mindvégig egyértelmű. A múltat a jelen fénytöréséből vizsgálja, a kétezertíz évek történéseit próbálja megérteni a múlt felől, melynek továbbélése, jelenbe való tovább gyűrűzése érdekli igazán. A szépirodalmi szempontból is értékelhető könyv nem tud, és nem is akar száz százaléig objektív lenni, hiszen már kiindulópontja is nagyon személyes: az író nő saját nagyszüleinek élettörténetével indít. Az apai nagyapa, a német Karl Schwarz és felesége egyaránt ún. Mitläuferek voltak, olyan németek, akik „úsztak az árral”, „ugyanúgy viszonyultak a rendszerhez, mint a német nép túlnyomó többsége, olyan hozzáállással, amely az apró elvakultságok és jelentéktelen gyávaságok egymásra rétegződésével elengedhetetlen

előfeltétele volt az állami keretek közt megszervezett és az emberiség történetében addig nem tapasztalt borzalmas bűncselekményeknek.” A baden-württembergi Mannheimban élő nagyszülők történetét apja és nagynénje elmondásai, a pincében talált iratok és történelmi visszaemlékezések alapján rekonstruálja. A nagyapa, Opa tipikus figurája ennek az időszaknak, igazából senkinek nem árt, de sokszor félrenéz, mintha nem akarná, vagy nem bírná elviselni az őt körülvevő egyre rettentesebb realitást. Közömbössége mellett nincs igazán bűne (mint ahogyan a németek nagy részének nincs), bár naivnak és ártatlannak nem igazán nevezhető az a lépése, amikor a zsidó származású Julius Löbmanntól az akkori német törvényeknek megfelelően jóval áron alul megveszi kőolajszármazékokkal foglalkozó kis cégét. Az író nő a Löbmann család tragikus sorsát is végigköveti, felkeresi a leszármazottakat, az ő történetükön keresztül mutatja be a zsidók folyamatos kiszorításának, végül elpusztításának eseménysorozatát. A jóvátételek idején az életben maradt Löbmann jogi úton követeli jussát (azt az összeget, amennyivel áron alul volt kénytelen eladni a cégét), de a nagyapa még ekkor sem látja be, hogy része volt a zsidók kizsákmányolásában, még akkor is, ha ő viszonylag etikusan és a nagy cégek megvásárlóihoz képest visszafogottan viselkedett. Schwarz találása szerint a nagyapa nem volt rossz ember, mint ahogyan a Hitlerért szinte rajongó nagymama sem, mindketten a kor és a rendszer megtévesztettjei,



akik talán látták is, mi történik, mégsem voltak elég bátrak, hogy közbelépjenek. A háború befejezésekor a szövetségesek kisebb-nagyobb erővel (legerőteljesebben talán az amerikaiak) igyekeztek felelősöket találni a genocídiumban részt vevők között, de politikai, bürokratikus okokból ez a számonkérés hamar lanyhult, majd ha újra erőre is kapott (pl. Eichmann hírhedt pere), sosem volt képes megtalálni és felelősségre vonni az összes bűnöst. Éveknek, de inkább évtizedeknek kellett eltelnie ahhoz, hogy a németek szembenézzenek a történetekkel és elvégezzék azt a munkát, melyet Schwarz következetesen *emlékmunkának* nevez. Ehhez már az a nagypapa utáni generáció szükségeltetett, melyhez tartozott az író apja, Volker Schwarz is, aki folyamatosan szembesítette szüleit a történetekkel. Nemcsak a kötet lapjain megjelenő Schwarz családban volt ez fájdalmas folyamat, hanem a német nép egésze is nehezen birkózott meg a szembenézéssel. Az NDK ráadásul lemaradt a feldolgozásban, mint ahogyan – a szerző szerint – a szovjet blokk országai sem végezték el kellőképpen az önmagukba nézést, nem vállalták fel személyes és kollektív felelősségüket. Az anyai ágon francia származású író persze a franciák háború alatt tanúsított viselkedését és önáltatásait (a hatalmas ellenálló mozgalomról, mely valószínűleg a töredéke sem volt annak, mint amit gondolni szerettek volna) is szépen sorra veszi. Az olaszok és az osztrákok együttműködésére is kitér, de főleg arról értekezik, hogyan néztek szembe ezek az országok utólag a bűneikkel, felelősségükkel, és arra a következtetésre jut, hogy bőven volna mit tenni még ezekben az országokban is, az emlékmunka korántsem befejezett.

Schwarz témája valójában nem is a második világháború, hanem a különböző háborús bűnökkel való szembenézés. Fel tudja-e vállalni egy nemzet, hogy nem volt elég bátor? Szembe tud-e nézni egy ember azzal, hogy gyáva volt? Rá lehet-e fogni mindent a parancsra? Hol és mikor kezdődik a személyes felelősség? Képes-e egy generáció szembenézni szülei gyávaságával? Egyáltalán, van-e joga egy későbbi nemzedéknek számonkérni

a bátorságot a szülőkön, nagyszülőkön? Olvasás közben éppen ez a kérdés volt bennem a legerősebb: megítélhetjük-e azt, aki nem volt elég bátor, egy olyan időszakból, amikor nincs szükségünk (legalábbis nem ilyen mértékben) bátorságra? A kérdésre, ha röviden is, végül Schwartz is reflektál: „Gyakran gondolkodom azon, vajon én hogyan viselkedtem volna. Ezt sosem fogom megtudni. De hogy mi is igazából a fontos, akkor tudtam meg, amikor elolvastam Norbert Frei történész alábbi sorait: az, hogy nem tudjuk, hogyan viselkedtünk volna, »még nem jelenti azt, hogy ne kellene tudnunk, hogyan kellett volna viselkednünk.« És persze hogyan kellene viselkednünk a jövőben.” A múlt megismerése akkor ér valamit, ha annak tanulságai a jelenben is hasznosíthatók. Nem tudjuk, lettünk volna-e elég bátrak, de azt tudhatjuk, hogy bátorságra lesz szükségünk, ha újra ehhez hasonló helyzetbe kerülünk – és az író szerint lehet, hogy már benne is vagyunk. Mikor a kötet felidézi a zsidó menekültek befogadását elutasító országokat, a zsidók szenvedése iránti közöny akár az elmúlt évek menekültügyi kérdéseit is eszünkbe idézheti. Ha pedig a párhuzam mégsem adná magát, a szerző gondoskodik arról, hogy mindenképpen összekapcsoljuk az akkori és a mostani történeteket. Roosevelttel amerikai elnök 1938 nyarán, miután a zsidók tarthatatlan helyzete mindenki számára nyilvánvalóvá vált, nemzetközi konferenciát hívott össze a menekültek befogadásáról. A kilenc napon át tartó, Svájcban rendezett tárgyaláson mindenki elmondta, »milyen nagy benne az együttérzés az európai zsidók sorsa iránt«, mégsem emelték meg a kvótáikat sem a franciák, sem a britek, sem az ausztrálok, sem a svájciak. Harminckét ország vett részt a tanácskozáson, és egyik sem volt hajlandó zsidó menekültek befogadására, noha mind azt állították, hogy szívük szerint megtennék, csak a körülmények nem alkalmasak. Ezt az elkeserítő közönyt és a segítségnyújtás hiányát Schwartz egybeolvassa a 2015 szeptemberében kicsúcsosodó migránsválsággal, melyben véleménye szerint Angela Merkel azért tett ígéretet a szíriai háború elől menekülő befogadására, mert a né-

metek megértették, mi a tét, a hossz-szas, nehézkes, mégis kitartó emlékeztetmunka lehetővé tette, hogy bátrak legyenek, még akkor is, ha az ország később természetesen szembesült a menekültek befogadásának árnyoldalaival és nehézségeivel is.

A közelmúlt időszakát tárgyalva egyébként Magyarországot is többször emlegeti, pár bekezdésben bírálja Orbán Viktort, akit „nácibarát”, „antiszemita” vezetőnek nevez. Úgy gondolja, a magyarok is elkerülték a szembenézést, ezért építheti rájuk a miniszterelnök ellenségeképben bővelkedő rendszerét. Schwarz nagyon radikális a kis népekkel kapcsolatos rövid bekezdéseiben is. Kérdés, hogy megállapításai mennyire tényszerűek és hitelesek, mert ezeknek nem ágyaz meg olyan körülmintően, mint az általa nagyon is jól ismert francia és német helyzetet érintő állításoknak. Nagyon gyakran hoz példákat a művészet, elsősorban az irodalom területéről, a magyar szakaszban is megteszi ezt, és úgy gondolja, Nyíró József vagy Wass Albert írói munkássága a szerzők antiszemitizmusa ellenére is fontos részei a tananyagnak, szemben például Kertész Imre Nobel-díjas *Sorstalanság*-ával. Ebben szerencsére téved, legalábbis egyelőre nem az a helyzet, amit felvázol. Lehet, hogy vannak apró túlzásai, hibái az olyan országok belpolitikai és kulturális helyzete kapcsán, melyeket alig ismer, de könyve ettől függetlenül meggyőző, főleg, mert nem hiányzik belőle a nagyon erős személyes meggyőződés és a kutatómunka sem.

Géraldine Schwarz nem köntörfalaz, nagyon radikálisan összeköti az emlékeztetmunka hiányát és a szélsőjobboldal megerősödését a huszonegyedik század elején. Úgy látja, hogy amíg nem vagyunk képesek szembenézni a saját és nemzetünk felelősségével, addig nem dőlhetünk nyugodtan hátra, hiszen a múlt (ha nem is változatlanul) megismételheti önmagát. A jövőre vonatkozóan nincsenek optimista jóslatai: „Elkerülhetetlen vihar lóg a levegőben, mintha eltűnne a világ, ahol megszülettem és nevelkedtem, mintha a szüleim álma, amiért egész életükben dolgoztak, a szemem előtt válna lassan hamuvá. Mintha egész Európában mindenki elkap-

ta volna az amnéziajárványt.” A felejtés nem hozhat jót, csak az emlékezés képes arra, hogy megakadályozzon egy újabb negatív fordulatot. De felejtetni könnyebb, mint emlékezni. Emlékezni (nem pedig nosztalgiázni) és szembenézni nem könnyű, mint ahogyan személyes felelősséget vállalni is nehéz, pedig Schwarz szerint éppen ez a mindenki által vágyott és éltetett demokrácia valódi alapja. Az *Emlékezet nélkül* a jelenhez köt, mégpedig úgy,

hogy megmutatja a múltbeli hibákat, és felhívja a figyelmet arra, hogy a felelősség hárítása, elkenése nagyon is veszélyes dolog. Kényelmetlen olvasmány, mely példák sokaságával éberszert rá arra, hogy a személyes, az önmagunkért és a másik emberért érzett felelősség a kulcsa mindennek. Így az olvasás közben mindvégig motoszkáló Babits-sor folytatása is eszünkbe jut („atyjafiáért számot ad a testvér”), mint a demokrácia egyik alappillére. Ki kell

állnunk önmagunkért, és másokért is, bátornak kell lenni, és nem szabad félrenézni, ez Géraldine Schwarz könyvének legfontosabb üzenete. ■ ■ ■

■ **Kolozsi Orsolya** (1980, Budapest) tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tanácsán folytatott doktori tanulmányokat.

HAKLIK NORBERT

Hogyan készítsük ki és röhögjük szembe a novellaszereplőinket?

Ivana Dobrakovová *Halál a családban* című, magyarul 2014-ben megjelent kötetéről azt írtam annak idején az Alföld 2017/3. számában: a könyv tizennyolc novellája a fekete tizennyolc árnyalatát kínálja, és nem célszerű darabjaival egy ülésben végezni, „hacsak nem szottyant kedvünk az olvasást követően szakadó esőben kiülni egy elhagyatott gyártelepre Joy Divisiont hallgatni, hogy azért jusson hely valami vídamságnak is a napunkban”. Azóta sok víz lefolyt a Dunán és a Vágon: 2017-ben például Dobrakovová *Toxo* című kötetének magyar fordítása is megjelent, amelyben a transzkulturalitást is beemelte a töle megszokott magánéleti horrorba az író, többnyire Olaszországba szakadt szlovák lányokat-aszszonyokat gyötörve novelláiban. A legújabb magyarított Dobrakovová-ról ezúttal a Typotex gondoskodott, az *Anyák és kamionsofőrök* közreadásával, a Toxóhoz hasonlóan György Norbert fordításában.

Az első, magyarul is hozzáférhető Dobrakovová-kötet megjelenése óta, bizony, változott a szlovák író novellisztikája. A szövegek terjedelme

Ivana Dobrakovová:
Anyák és kamionsofőrök
Fordította: György Norbert
Typotex, Budapest, 2020

megnövekedett: Dobrakovová a debütálásához képest sokkal hosszabban és alaposabban készíti ki Móricz Zsigmondot megszégyenítő kegyetlenség-gel a szereplőit, ráadásul újabban még jól szembe is röhögi őket.

Dobrakovová az *Anyák és kamionsofőrök* novelláiban nagyjából ugyanazt csinálja, mint a *Halál a családban* szövegeiben: egyes szám első személyben beszélteti (anti)hőseit. Míg azonban az első novelláskötetben többnyire már az első bekezdésekből kiderült, hogy a beszélőnek nincs ki a négy keréke, addig a Dobrakovová-szereplők mostanság eleinte egészen normálisnak tűnnek. A kötetnyitó Apa című novella például már-már az idill Pozsonyra szabott változatával indul – „a garázsban egy prima Ford, a napaliban kandalló, a balkonnól látni Ausztriát” (5.) –, és kezdetben a cím-

szereplő szülő is olyannak tűnik, mint megannyi magyar-szlovák háterű férfi a korosztályából: hétközben a pozsonyi Műszaki Egyetemen dolgozik, hétvégéken pedig a családdal leruccan a Napos partokhoz, kertészkedni a birtokon, mely „csak töredéke az eredeti gazdaságnak, amelyet nagypapa idejében államosítottak a kommunisták”. (6.) Oké, kissé számolásmániás a papa, meg egy idő után elkezdi gyűjtögetni olyasféle kincseket, mint a kitépett számítógép-billentyűzet vagy a csúszdadarabka, de ez a legrosszabb esetben is csupán bogarasságnak tűnik. Csak hát az ilyesmit Dobrakovová nem hagyja annyiban. Úgyhogy egy napon a hirtelen ötlettől hajtott papát elindítja Privigyébe, ami – és itt nem áll szándékomban megsérteni sem a szajoliakat, sem a privigyieket – olyan, mintha valaki egy reggel azzal a leküzdhetetlen késztetéssel ébredne fel, hogy neki aznap feltétlen



Szajolba kell utaznia. Ott aztán az apa „a városközpontba ment, a helyi önkiszolgálóban vett pár kiflit meg valami felvágottat. Leült a szökökúthoz, evett. Ekkor észrevette, hogy valami jeleket küld neki. A trafikoszó. Épp nyitotta a trafikoszóbóé ajtaját, és a visszatüközödő napfényel jeleket küldött az én Molekula apám felé. Apa biztos volt benne, hogy a trafikoszó valamit közölni akar vele. Valami fontosat. Bekapta a maradék kiflit, begyúrte a parizert, felállt és átsétált a bódéhoz. És amint meglátta a trafikoszót, azonnal beleszeretett. Megértette, hogy a trafikoszó is szereti őt, amit fényjelekkel próbált a tudtára adni. Hirtelen összeállt a kép. Apának, persze. Hogy megérezte az energiát, megérezte a boldogságot. És most itt van, Privigyén. Azt mondta a trafikoszónak, hogy annyira örülök, hogy találkoztunk, és hogy gyere ki a bódéból.

A trafikoszó nem értette, mit akar, neki nem állt össze a kép, de apa nem zavartatta magát. Lehet, hogy csak szégyenlős, gondolta. Mármint a trafikoszó. S hogy tovább ne szégyenlősködjön, meg akarta mutatni, hogy ő már rég megszabadult minden gátlástól. Aztán megszabadult a ruháitól is. Meztelenre vetközött, és a szökökútba ugrott. Ekkor a trafikoszónak már kezdett összeállni a kép, és kihívta a rendőrséget. Azok meg áadták a diliháznak.” (14–15.) Innen aztán nincs megállás a tragikus végkifejletig, és a novellazárlat azt sejteti, az elbeszélő is a magát olykor „Isten kisujjának” tartó papa nyomdokaiba lép hamarosan. A szerző itt tehát ismét generációról generációra örökíti a traumát, azt sejtetve, hogy az apa a deklasszálódást nem volt képes feldolgozni, míg lánya, a narrátor szemlátomást a szülójével történeke hosszú éveken át megélt sokkjából képtelen kikecmeregni. Dobrakovová ez a javából, mondhatnánk az előző kötetek ismeretében.

Pedig ez csak a bemelegítés volt. A következő, *Ivana* című novellában alaposan kitombolja magát a szerző, ráadásul mintha a kiváló szlovák pályatárs, Uršula Kovalyk *A műlovarnó* című kisregényének pszichopata változatát akarta volna megírni. Ivana tör-

ténetének minden epizódja ízig-vérig (hát persze, hogy *vérig*) Dobrakovová: az apa kisgyermekként történő elvesztése, a diszfunkcionális szerelmi kapcsolat, a Xanax, a Neurol és az egyéb egzotikus nevű gyógyszerek; és a lovakat itt nem lelővik, hanem zavart elméjű, tizenhárom éves kislányok ölik meg őket. Hogy aztán mindezt egyes szám első személyben megoszthassák az olvasóval.

Az Olivában ismét megjelenik a szerző korábbi műveiből is ismert olasz szál. Cím szereplője karizmatikus angoltanáró szeretne lenni, aztán – mint minden egyébbe élete során – ebbe is belebukik, hogy végül mind ezért a diákokat tegye felelőssé, akik „felületesek, buták, beképzettek, semmi sem érdeklő őket, semmi jó ügyért nem tudnak lelkesedni, nincs kitartásuk, anyagi értelemben mindenük megvan, de nem tudják, mit kezdjenek ezzel, mert soha semmiért nem kellett megküzdenniük, ingyen megkaptak mindent.” (81.) Olivia elbeszéléséből bekezdésről bekezdésre derül ki egyre világosabban, hogy valóban *mindenért* a diákok a felelősek a szemében: őket okolja szexuális frusztrációiért is, amelyek enyhén szólva számottevőek: „Hányszor van olyan érzésem, hogy valamelyik pimasz diák méreget. És nyilván nem a tanári képességeimet pontozza. A nőt pontozza: a szemeket, a frizurát, a csöcsöket, a combokat, a feneket. Mindig zavarba jövök, amikor kiszúrom az ilyen tekinteteket, ilyenkor akaratlanul is kihúrom magam, befeszítek. Mintha azt szeretném, hogy az ítélet számomra a legkedvezőbb legyen. De milyen hatással lehet egy csaknem negyven éves nő egy gimnazistára? Egyáltalán nőként tekint még rám egy ilyen kis pöcs?” (87–88.) Van itt minden, kulturális – kiváltképp filmes – utalások tömkelege, jellegzetes hipochonder-tirádákkal vegyítve, aztán Dobrakovová még jól szembe is röhögi teremtményét, ilyen mondatot adva a szájába: „[...] felnőtt nő vagyok, és el tudom dönteni, hogy mit akarok az élettől és a Facebooktól.” (98.) A Lara is hasonló rugóra járna, mint az Olivia, ha nem volna megspékelve a transzkulturalitás fűszerével. Az Olaszországban élő szlovák nő frusztrációi gyermekének apjával

val kapcsolatban nyilvánvalóan a mentalitásbeli különbségekből is fakadnak – és újabb adalékként szolgálnak ahhoz, hogy Dobrakovová hitelesen formálja meg egy toxikus anya jellemrajzát, ráadásul, ahogy tőle megszokhattuk, egyes szám első személyű monológban. A kötetet záró, Veronika című novella „cset-, internet- és arabfüggőségben” (188.) szenvedő főszereplőjével azonban arra szolgál példaként, hogy Dobrakovová egyes szám harmadik személyben is képes belefagyasztani a vért az olvasóba. A kívülállóságba kényszerített, külső szemlélő olvasói pozíciója itt még fokozza is a novella sokkoló hatását, ráadásul a szerző nem fejezi be a történetet, hanem azon a ponton hagyja abba, ahol főszereplője eljut annak a zárójelenetnek a kapujáig, amely felé önpusztító következetességgel és végletes naivitással haladt a történet során.

Ivana Dobrakovová legújabb kötete azt bizonyítja, hogy a szlovák szerzőnek sikerült továbbtökéletesítenie a rá jellemző írásmódot: a korábbiaknál is sikeresebben álcázza eleinte könnyed csevejnek a legkülönfélébb kapcsolati károsultak és erőszaktevők, pszichopaták és lelki sérültek önvalloását, és még mélyebbre merészkezik a lélek korunkra jellemző gyötrelmeinek pokolbugyraiba. Majd miután alaposan kiszekírozta a hőseit, gyilkos íróniáját is rájuk ereszti. Mesterien műveli mindezt Dobrakovová – az előbeszéd-szerűség György Norbert fordításában is kiválóan érvényesül –, éppen emiatt célszerű kicsiny adagokban fogyasztani ezt a markáns és borzasztó elegyet. Az Anyák és kamionsofőrök olvasása után hajlok arra, hogy a legborzalmasabb átok, amellyel bárki a felebarátját illelheti, alighanem a következő lehet: írjon meg téged Ivana Dobrakovová!



■ **Haklik Norbert** író, kritikus. 1976-ban született Ózdon. A *Big Székely Só* című regény és a *Tom Hanks a vizek felett* című novelláskötet szerzője. 2007 óta Brünben, Csehországban él.